

תוכנית אב לשימור למועצה האזורית חוף הכרמל

כרך שני

אין להעביר או להשתמש לכל מטרה שהיא בהעתקים של המפות הצילומים האוספים הגרפיים ובכל תיעוד אחר המופיעים בעבודה זו, ללא בקשה מהארכיון הציוני. אין להעתיק או לעשות כל שימוש ללא אישור המחבר

כתיבה ועריכה
אדרי' לילך גינת נוימרק
אדרי' טל פרידמן ראודניץ

מעשה שימור
— תכנון וקידום מיזמים —

משרד החקלאות ופיתוח הכפר

מ.א. חוף הכרמל

פרק ה' - ישובים שהוקמו עם קום המדינה

6	ההתיישבות היהודית החדשה עם קום המדינה
12	החותרים
29	עין חוד
35	נחשולים
58	מגדים
70	גבע כרמל
83	צרופה
97	כרם מהר"ל
118	הבונים
135	עין איילה
145	דור
166	מעגן מיכאל
223	ניר עציון
236	עין כרמל
260	עפר
274	בית חנניה

פרק ו' - ישובים שהוקמו בשנות ה-50 וה-60

293	כפר סיטרין
308	ימין אורד
323	כפר גלים
339	עין הוד
378	קיסריה

חלק ה'

הישובים שהוקמו עם קום המדינה

ההתיישבות היהודית החדשה עם קום המדינה

תפרוסת היישובים בחוף הכרמל כפי שמוכרת היום התחילה להתגבש בעיקר אחרי קום המדינה.

רכישת הקרקעות

רכישת הקרקעות של ארץ-ישראל מידי מגוון המחזיקים בהן הייתה אחת המטרות הבסיסיות של המוסדות הלאומיים הציוניים מאז שהוקמו בשלהי המאה הקודמת והחלו לפעול בארץ-ישראל. בעלות על הקרקע קרקעי היתה תנאי הכרחי להקמת מפעל התיישבותי בעל מטרות פוליטיות, חברתיות וכלכליות, שנועדה לקדם השגת זכויות פוליטיות של יהודים בא"י, ואחר כך הקמת מדינה יהודית.

בשנת 1901 הוקמה הקרן הקיימת לישראל. מטרתה וייעודה היו רכישה של אדמות ארץ ישראל באמצעות תרומותיו של העם היהודי, כדי להפכה לקרקע בבעלות העם היהודי לצמיתות, הניתנת להחכרה בלבד. יתר הגופים היהודיים שעסקו ברכישת קרקעות מאז 1878 (כמו אגודות היישוב הישן, אגודות חובבי-ציון, הברון רוטשילד ויק"א) עסקו בהקמת תשתית קרקעית הכרחית להקמת המושבות בלבד.

רכישת הקרקעות הציונית באזור חוף הכרמל, החלה כאמור כבר באמצע המאה ה-19 עם מפעלו של הברון רוטשילד והקמת המושבה זיכרון יעקב ובנותיה. בשנת 1886 נרכשו אדמות אום ג'ימאל (בת שלמה) בשנת 1887 נרכש הכפריר הערבי שוויה (מאיר שפיה) אדמות מראח (גבעת עדה) נקנו בשנת 1903, ובצפון נרכשו בשנת 1903 אדמות הכפריר עתלית וסביבותיו (המושבה עתלית).

במקביל, רכשה חברת יק"א את אדמות אום אל עלק (שוני) על מנת ליצור את החיבור הטריטוריאלי המתבקש בין מישור החוף לבין האדמות בבעלותה באזור גבעת עדה. בנימינה - המושבה הצעירה ביותר באזור הוקמה בשנת 1922 על אותן אדמות.

ערב מלחמת העולם הראשונה הסתכמו כל הקרקעות בבעלותה של קק"ל, ששימשו בסיס להתיישבות העובדת בעתיד, ב-16,400 דונם. החקלאות היהודית ביישוב הייתה מושתתת באותה עת על 74 מושבות, ושטחי האדמה שבבעלות פרטית השתרעו על פני 404,200 דונם.

עד שנת 1947 גדל מספר היישובים בא"י על קרקע לאומית ל-217, מהם 145 קיבוצים ו-72 מושבי עובדים. השטח המעובד השתרע על-פני כ-483,000 דונם. ובנוסף התקיימו על קרקע פרטית כ-79 יישובים (מושבות ויישובים חקלאיים אחרים), שהיקף שטחיהם היה 193,642 דונם.

עד 1947 היו בתחום המועצה האזורית חוף הכרמל שבעה יישובים - שלוש מושבות וארבעה קיבוצים,

ייבוש הביצות

מתחילת המאה עם התפתחות המושבות זכרון יעקוב, בת שלמה ועתלית, נאבקו המתיישבים במחלת הקדחת. הרופא ד"ר הילל יפה פנה לחברת יק"א וביקש לנקז את מקווי המים העומדים (הביצות) ששמשו בית גידול ליתושים, על מנת להדביר את המחלה.

בשנת 1913 קיבלה יק"א את הסכמת בעלי השטח מושל גליל עכו צדקי פחה לייבש את ביצת הכאברה, אך מלחמת העולם הראשונה שפרצה שנה אחר כך, נדחתה עד לתחילת המנדט הבריטי.

מהנדס מים מפורסם בשם קרון היגיע מצרפת. בשנת 1921 החל תכנון הייבוש. תוכניתו של קרון לא צלחה, כי הסתבר בדיעבד שיש אלפי נביעות וקרון עזב את הפרויקט והארץ.

עולה חדש שהגיע בשנים אלו מרוסיה, דוב קובלנוב, לקח לידיו את שרביט הנדסת הייבוש. שיטת הייבוש הייתה חפירת התעלות ע"י הפועלים בעזרת אתי חפירה. - הפעם המשימה צלחה, והחלו להתפנות אדמות להתיישבות החדשה באזור.

משיובשה הביצות התפנו שטחים להתיישבות וחקלאות. ייבוש ביצת כאברה, (למשל בית חנניה).

ייבוש ביצת הכאברה ע"י חפירת תעלות

ההתיישבות היהודית החדשה עם קום המדינה

בסוף מלחמת השחרור, נותרה הארץ חרבה, לא רק המשק היהודי אלא גם במשק הערבי. השדות לא טופלו בזמן המלחמה, משאבות ומתקני המים לא פעלו. היישוב היהודי מנה כ-650,000 איש, והוא התמודד עם קליטת כמיליון איש שהגיעו משני מקורות עיקריים: שארית הפליטה של אירופה, ועולים מארצות ערב. הארץ הייתה רעבה, שוממה ומחוסרת תעסוקה.

אחת המשימות המרכזיות של אגף התכנון במשרד ראש הממשלה הייתה לקבל החלטה על אופן פיזור האוכלוסייה ועל אופי היישובים שהם היא תוקם התיישבות של קבע. בראש ועדת הקליטה דאז עמד דוד בן גוריון ולצידו לוי אשכול - ראש המחלקה להתיישבות, אליעזר קפלן - שר האוצר, אהרון ציזלינגר - שר החקלאות ודב יוסף שר המסחר והתעשייה. הללו הגיעו להחלטה לפתח את המדינה הצעירה בכיוון של גידול החקלאות. החלטה זו הוכיחה עצמה הראייה היסטורית. הנשיא טרומן הקציב 100 מליון דולר לפיתוח המדינה הצעירה, סכום עתק באותם ימים. הועדה ערכה תוכנית פיתוח ושלחה את מזכיר הועדה פרופ' רענן וייץ להציג אותה בוועדת הפנים ולקבל את אישורה. התוכנית כללה הקמת 450 יישובים חדשים, ע"פ תוכנית מפורטת ומדויקת. התוכנית ששמה "יישובה של הארץ" קיבלה את אישור הממשל האמריקאי.

בחוף הכרמל נבנו על פי תוכנית זו כ-14 יישובים, שישה קיבוצים ושמונה מושבי עולים. היישוב הערבי עין חוד גם הוקם בתקופה זו. להלן טבלת היישובים לפי שנת הקמתם.

שנת הקמה	היישוב	
1948	החותרים	1
	עין חוד	2
	נחשולים	3
1949	מגדים	4
	גבע כרמל	5
	צרופה	6
	כרם מהר"ל	7
	הבונים	8
	עין איילה	9
	דור	10
	מעגן מיכאל	11
1950	ניר עציון	12
	עין כרמל	13
	עפר	14
	בית חנניה	15

מפת חלוקת קרקעות חוף הכרמל בין הישובים

עם הקמת המדינה החליטו המוסדות המיישבים ליישב את חוף הכרמל, אזור שנקרא אז "משור חוף השומרון".

במפה זו אשר נמצאה בארכיון קק"ל מחולקת הקרקע לפיתוח חקלאי בין **יישובים קיימים ויישובים חדשים**.

- הישובים המסומנים במפה בשמם הם: החותרים, נחשולים ונווה ים.
- ישובים קיימים שנבנו על ההר אבל חלק מאדמותיהם במישור: ניר עציון (הרשום במפה ככפר עציון), בית אורן ומעין צבי הבונים אשר מופיע כ"כפר למ" עין כרמל מופיע בשם "עין הים"
- ישובים המסומנים במפה כ"כפר עולים" אשר הפכו לישובים: דור, עין איילה, הבונים, צרופה, גבע כרמל ומגדים.

מושבי העובדים

לאחר מלחמת העצמאות החלה מדינת ישראל להתמודד עם העלייה ההמונית, הן ממדינות צפון אפריקה והן מאירופה. רוב העולים יושבו במחנות עולים. המחלקה להתיישבות בסוכנות היהודית ותנועת המושבים הובילו את ההתיישבות החדשה. אנשי מפ"ם וחברי התנועה הקיבוצית במפא"י, התנגדו למהלך זה.

עיקר הפעילות התקיימה בתוך מחנות העולים, שם אורגנו גרעיני עלייה תוך דגש על מכנה משותף בין חברי הקבוצה. בדרך כלל הורכבו הגרעינים מעולים בני ארץ אחת ולעתים אפילו בני כפר אחד. המחשבה הייתה שהקמת יישוב חדש שלתושביו רקע דומה, שפת אם אחת ואורח חיים דומה גם מבחינת ההתייחסות למסורת היהודית, תקל עליהם את ההקלטות במקום.

לאחר שיותר מאלף משפחות התארגנו במספר גרעיני התיישבות, החלו להקים יישובים חדשים במודל של מושבי העובדים הקיימים. פרופיל הגרעין המיישב היה בדרך כלל משפחות צעירות.

במקביל, שוגרו מדריכים חקלאיים למושבים לתמיכה והדרכה בחקלאים המתחילים.

באופן סכמתי ופשטני ניתן לחלק את מייסדי המושבים בחוף הכרמל למקורות המוצא כדלקמן:

- **מגדים** - עולים ממרוקו, עם צביון חיים מסורתי.
- **כרם מהר"ל** - עולים מצ'כיה
- **גבע כרמל** - עולים תורכים וטוניסאים
- **צרופה** - עולים מאלג'יריה ומתוניסיה עם צביון חיים מסורתי.
- **עין איילה** - עולים מסלובקיה.
- **הבונים** - עולים מדרום-אפריקה, מאנגליה ומארה"ב
- **דור** - עולים יוצאי יוון שאח"כ הצטרפו אליהם עולים מעירק
- **בית חנניה** - עולים מ מהונגריה טרנסילבניה, פולין וצ'כוסלובקיה
- **עופר** - עולים מהודו, מאזור קוצ'ין, ובגדדים (יהודים ממוצא עיראקי שחיו בהודו),

בראיונות שערכנו כחלק מעבודת הסקר עם ותיקי היישובים, הם עדיין מדברים על מושב הבונים כמושב של ה"אנגלו-סכסיים" ועל עופר כמושב של ה"קוצ'ינים", אולם הצביון המובהק הזה השתנה בחלוף השנים.

ביישובים חלו שינויים דמוגרפיים עם השנים, בחלקם היו משברים שגרמו לעזיבה מסיבית ואף תחלופה של האוכלוסייה, בחלקם היו הרחבות שהכניסו מגוון תושבי חוץ, וגם במושבים שהגרעין המקורי נשאר דומיננטי, הדור השני התחתן וכוחות חדשים נכנסו ליישוב.

קיבוצים רבים נבנו עוד טרם הקמת מדינת ישראל, חלקם כיישובי חומה מגדל, אבל עם הקמת המדינה החל גל נוסף של הקמת קיבוצים ע"י גרעיני התיישבות המורכבים מילידי הארץ ומעולים. בד"כ הוקמו הקיבוצים מקבוצות נוער, אנשים צעירים ורווקים. התחלת הקמת המשפחות והילדים הראשונים נולדו ברוב הקיבוצים רק לאחר הקמת הקיבוץ, וגם זאת בהחלטה משותפת.

בחוף הכרמל הוקמו בתקופה זו ארבעה קיבוצים:

- **החותרים** – הגרעין הראשון הורכב ממחברים יוצאי מגרמניה וצ'כוסלובקיה אליהם הצטרפו "צברים" מקריית חיים.
- **נחשולים** – הורכב מחברים ב"הגרעין הימי" שכלל צעירים ילדי הארץ, ששירתו בפלי"ם, וצעירים מתורכיה ורומניה שהגיעו במסגרת עליית הנוער.
- **עין כרמל** – מורכב משתי קבוצות, קבוצת רחל, אשר מקורה בגדוד העבודה מיוצאי ליטה ורוסיה, וקבוצת "עין היים" שכללה יוצאי הכשרה מפולין וצעירים מבית השיטה.
- **מעגן מיכאל** – קבוצת הצופים א', כולו מילידי הארץ בוגרי הגימנסיה הרצלית, בית הספר הריאלי בחיפה, וגימנסיה רחביה ירושלים.

לעומת מבני המגורים הפשוטים והקטנים, דאגו הקיבוצים לבנות את מבנה החדר האוכל, אולי כתחליף לבית הכנסת, כך שיהיה מבנה ציבור ייצוגי, גדול ומרשים. היות ומדובר היה בחברה חלוצית, הסגנון המודרניסטי המתאפיין בקווים נקיים וללא קישוטיות, נבחר לסגנון השליט בקיבוצים בכלל ובחדרי האוכל בפרט – הן בעיצוב החיצוני והן בעיצוב הפנים. חדר האוכל ניצב בנקודה הבולטת במרכז הקיבוץ, הוא המבנה הגדול ביותר, מדשאה גדולה נפרסת למרגלותיו, הוא מורכב מגושי בניין פשוטים המאפשרים הרחבה ותוספת אגפים חלונות רחבים מאפשרים לסועדים בפנים לצפות על המדשאה ועל שדות הקיבוץ והנוף.

"חדר האוכל הוא העורק המרכזי של הנקודה הקיבוצית", כתב האדריכל שמואל מסטצ'קין (1908-2004), בוגר הבאוהאוס ובשעתו ראש המחלקה הטכנית של הקיבוץ המאוחד. "אין כאן לפנינו בית אוכל סתם. מכיוון שחדר האוכל מכנס בתוכו מספר רב של חברים, הרי הוא הופך ממילא למקום פגישה מרכזי המשמש מקום לשירות החברים, לקבלת ידיעות והוראות.

גם בנוגע למיקומו ביישוב יש לחדר האוכל מיקום קבוע וייחודי: "מקומו של חדר האוכל אפוא להיקבע באמצע הדרך בין בתי הדירה לאזור המשק, משום שלארוחת בוקר וצהריים מתכנסים לחדר האוכל מצד אזור המשק, ולארוחת ערב באים מצד בנייני הדירה" (מתוך מאמרו של מסטצ'קין "הערות אחדות לבנייה בקיבוץ", 1936).

לרוב חדר האוכל הראשונים הוחלפו בשנות השבעים לאחר שכבר לא עמדו בעומס ונדרשו לפנות את מקומם לטובת בניין גדול ומשוכלל יותר. חדרי האוכל ומבנים ציבוריים נוספים בקיבוץ כמו "מועדון החברים", הם נקודות הציון האדריכליות העיקריות, עם זאת לכל קיבוץ ישנו את רוח המקום והמאפיינים שלו, אותם ניסינו לאתר בסקרים שנעשו במסגרת תוכנית אב זו.

החותרים

רקע היסטורי

ראשיתו של הקיבוץ בשלוש קבוצות מייסדות: חברת נוער מאשדות יעקב שמוצעה מגרמניה וצ'כוסלובקיה, שהתארגנה באשדות יעקב, חברת נוער משדה-נחום וגבעת חיים שמוצאה גם הוא היה מגרמניה וצ'כוסלובקיה שהצטרפה בשלב התארגנות הקיבוץ בקריית חיים בשנת 1942 וקבוצת הנוער העובד "חרמש" מקרית חיים שהצטרפה בשנת 1945.

שמו של הקיבוץ נובע מן השאיפה לעסוק בדיג ימי, וזה אכן היה אחד ממקורות הפרנסה שלו בשנותיו הראשונות. המטרה הייתה להקים קיבוץ ימי, עבודה עברית בנמל חיפה ודיג. הנוכחות היהודית בנמל, בו עבדו בהעמסה ופריקה של סחורות הייתה חלוצית ונחשבה ל"כיבוש עבודה עברית". בשנת 1946 נרכשת ספינת הדיג של הקיבוץ נקדימון, ומתחילים לעבוד בדיג.

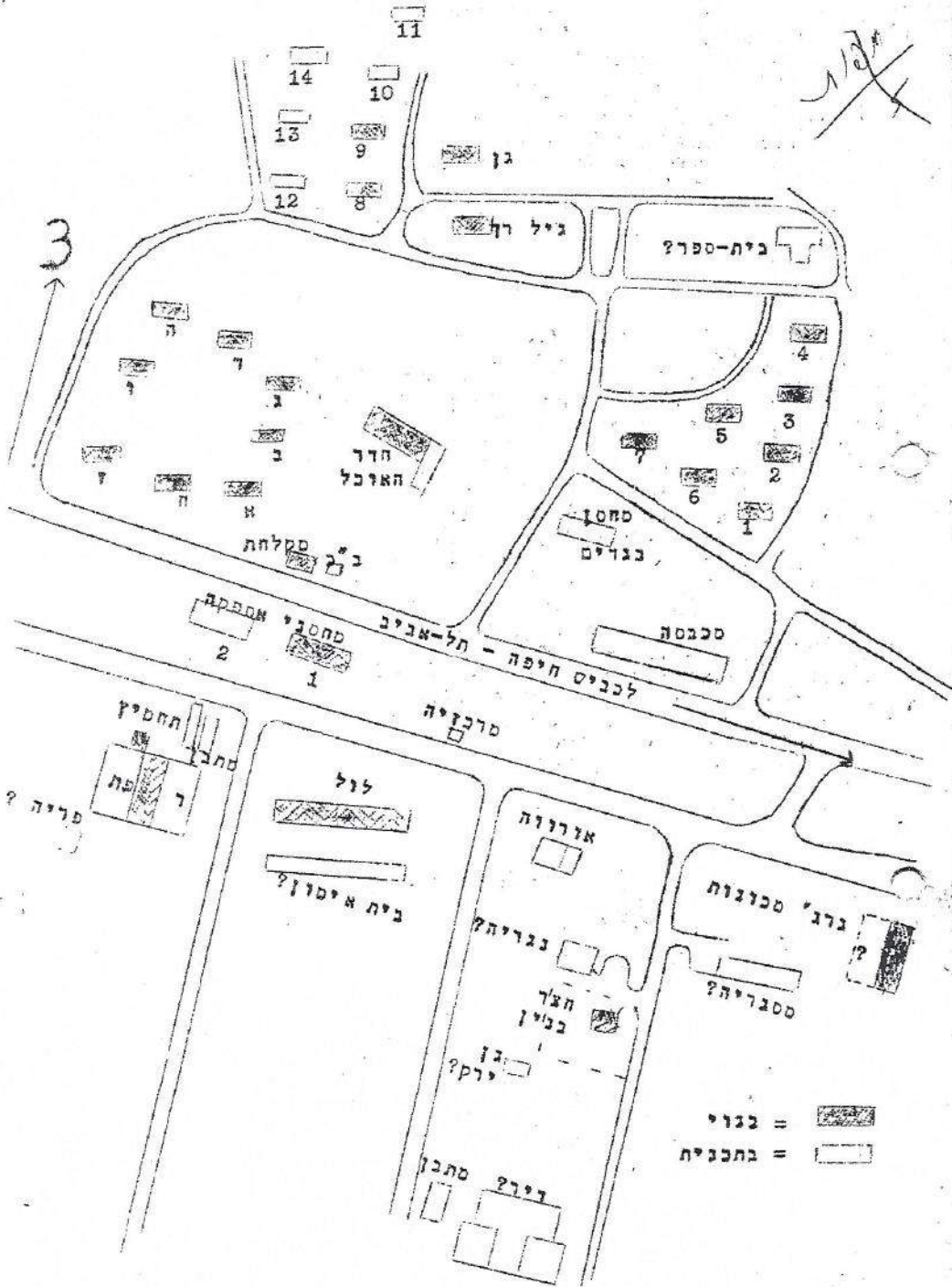
בשנת 1947, מעבר לעיסוקים הימיים, היו לקיבוץ גם פלחה, לול, רפת, גן ירק, וכדומה. מקור פרנסה אחר היה כריית זיפזיף, תחום בו עסק הקיבוץ, עוד לפני קום מדינת ישראל, ובמשך שנים רבות, עד קרוב לשנות ה-2000.

בשנת 1948 התיישבו חברי הקבוצה בבתי המושבה הגרמנית הנטושה נויהרטהוף, כ-5 ק"מ צפונית ליישוב הקבע (היום מבנה ישן בתוך חישולי כרמל). בשלב זה גם מתקבלת תוספת חברים מהונגריה וצ'כיה, בניהם שני זוגות הורים של חברי הקיבוץ. העברת הקיבוץ לנויהרטהוף הייתה ממושכת והסתיימה סופית ב-1950. עד מהרה התברר כי המקום איננו מתאים להתיישבות קבע, בעיקר בגלל הקרבה לפסי הרכבת, והוחלט על הזזת הקיבוץ כחמישה ק"מ דרומה, כך שבנתיים נבנו במקום רק צריפים ומבנים ארעיים, ובמקביל החלו בבניית נקודת הקבע שהתעכבה בגלל הצנע. בשלב זה היו בקיבוץ כבר כ-250 איש, כ-30 פרות, כ-150 כבשים וכ-3,000 עופות.

מפת הנקודה בדרום

- 10 -

מפת הנקודה בדרום

במפה זו (ללא תאריך) ניתן לראות בברור כי צריך חדר האוכל, המקלחות, גני הילדים, מבני מגורים וחלק ממבני המשק כבר עומדים, מבני משק נוספים וכן מגורים נוספים והמכבסה ומחסן הבגדים מסומנים בתוכנית זו כבנייה עתידית. ניתן לשער שהיא שורטטה בסוף שנות ה-50

המעבר לנקודת הקבע

ביום ה-20.1.1952 עבר הקיבוץ לנקודת הקבע. בשלב הזה נבנו:

- 12 מבני מגורים של 4 דירות כל אחד - 16 מ"ר דירה עם מרפסת ומקום עתידי לשירותים שנבנו רק כארבע שנים אחרי.
- מקלחת ציבורית ובית שימוש - שניהם מבטון (וקיימים עד היום)
- חדר אוכל ומטבח - צריף שוודי ראשון מסוגו בארץ.
- גן ילדים ובית לגיל הרך (פעוטון).
- בנוסף הועברו שישה צריפים מההתיישבות ב"צפון".
- בצד הדרומי נבנו מחסן באספקה ו מבני המשק: לול, רפת אורווה וכדומה.

צריף חדר האוכל מימין בשנות ה-60 משמאל בשנות ה-70. הצריף נהרס לאחר שהוקם חדר אוכל החדש

בשנה זו, לאחר שמתקלקל סופית המנוע של "נקדימון", מחליט הקיבוץ להפסיק את ענף הדייג.

בשנת 1954 נסלל כביש הגישה אל הקיבוץ, אשר מנה אז 134 חברים, יצור חקלאי מבוסס ובתי מלאכה יצרניים כמו המכבסה שנתנה שירותי כביסה למוסדות מחוץ לקיבוץ והמסגרייה.

בין השנים 1955-1961 עם התפתחות המשק החקלאי, הייתה תנופת בנייה: מבנים משקיים, סככות ומכון חליבה, מוסדות חינוך כמו הכיתה הכוללנית ובית נוסף לגיל הרך, ארבע מבני מגורים חדשים, מקלטים ומרפאה. בשלב זה גם הושלמו השירותים בחדרי החברים.

המכבסה בקיבוץ (המכבסה המכנית) נתנה שירותים גם למשרד הבריאות ובתי הבראה שונים בארץ. החבלים נמתחו בין מבנה המכבסה למבנה המחסן.

בשנת 1962 - נפתח בית התרבות ע"ש צבי בן יעקב. צבי היה בין הצנחנים היהודים שפעלו בשרות הצבא הבריטי ונהרג ב-1944 במסגרת שליחות זו. צבי הוא האב לילדה ראשונה שנולדה לקיבוץ, אדווה. בית התרבות כלל מועדון חברים, חדר הנצחה וחדר עיון. אח"כ הפך המבנה לספריה לחברים לספריה לילדים ולארכיון.

בית צבי במהלך הבניה - צילום מכיוון מזרח

בית צבי במהלך הבניה - צילום מכיוון מערב

לאורך החצר הפנימית נבנה גשר ולאורכו נשתלה שורת ברושים

בית צבי החצר הפנימית עם קטוסים

איגרת ברכה
 לראש השנה
 צילום מכיוון צפון
 מזרח. ניתן לראות
 בו בברור את
 ה"גשר", סוג של
 מעבר פתוח
 מקורה בפרגולה
 עם בוגנוויליה
 מטפסת.
 ברקע צריך חדר
 האוכל

עד סוף שנות ה-60 למדו הילדים בקיבוץ את כל כיתות הלימוד ב-1969 החלו ללמוד בתיכון במעגן מיכאל ובבית הספר היסודי רק מ-1988.

השנים מ-1960 ועד תחילת שנות ה-80 היו שנים של התפתחות בכל בתחומים, כולל קליטת עלייה מדרום אמריקה. בשלב הזה החלו לבנות את שיכון ותיקים, ותוך 12 שנים שוכנו חמישים משפחות במבנים של 45 מ"ר.

ב-1972 הוחל בבניה של חדר האוכל החדש. וב-1975 החלו להשתמש בו, בקומה התחתונה מוקם מועדון החברים. לכבוד חנוכתו הוציאו לאור גיליון מיוחד של "עלון החותרים"

התפתחות הקיבוץ

לאחר ההחלטה לעבור ללינה משותפת בשנת 1974, הוסיפו חדר למגורים והגדילו ל-62 מ"ר למשפחה. בשלב זה גם נבנו בתי הקומותיים.

ב-1980 הוקמה בריכת השחייה, אשר משמשת את הקיבוץ עד היום. וב-1982 עושים הרחבות למבני המגורים הקיימים. בתמונה מגורים לאחר ההרחבה משנת 1982.

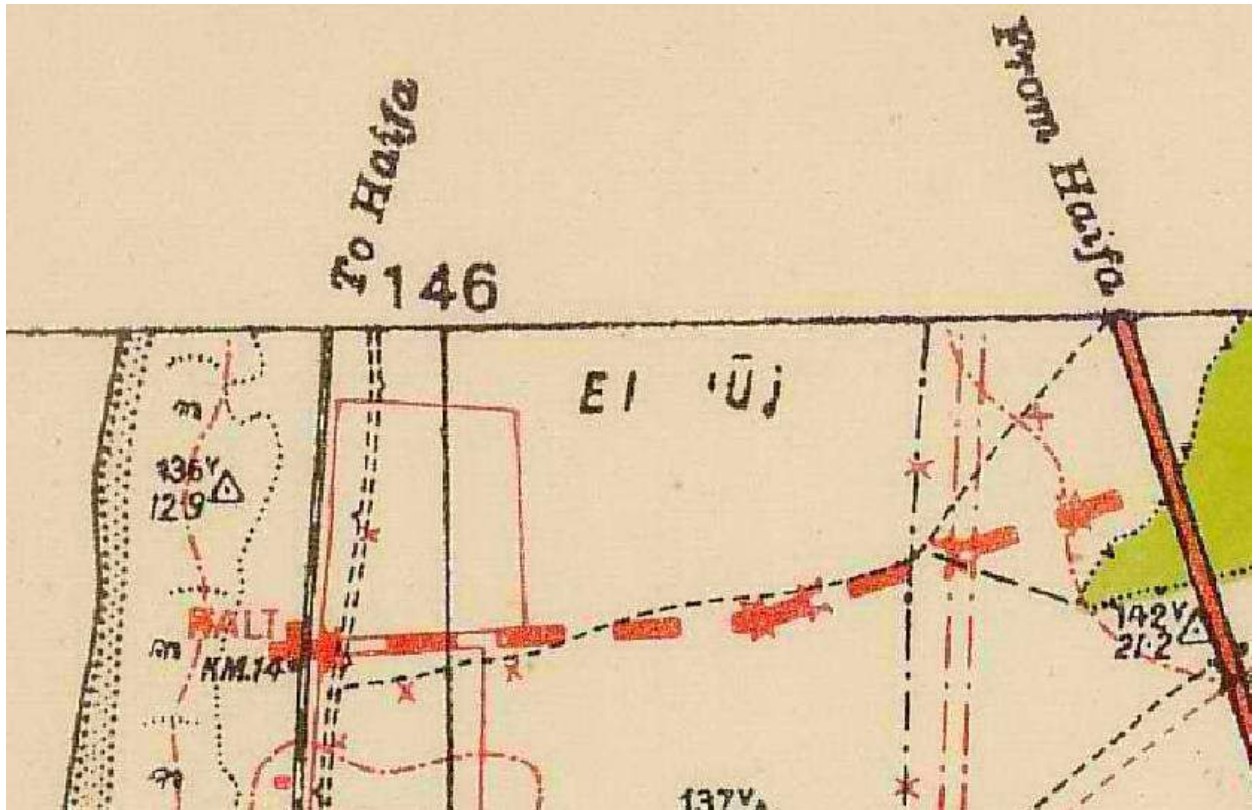

בראשית שנות ה-2000 נקלע קיבוץ לקשיים כלכליים ובמרץ 2002 אושר לו הסדר נושים. כיום, אחרי שהקיבוץ עבר תמורות רבות במבנהו הארגוני והכלכלי, עדיין קיימים בו ענפי חקלאות (לול, בננות וגידולי שדה שונים) אף שרוב החברים והתושבים מתפרנסים ממגוון מקצועות שונים, בתחום היישוב ומחוצה לו. כיום יש בו כ-660 תושבים.

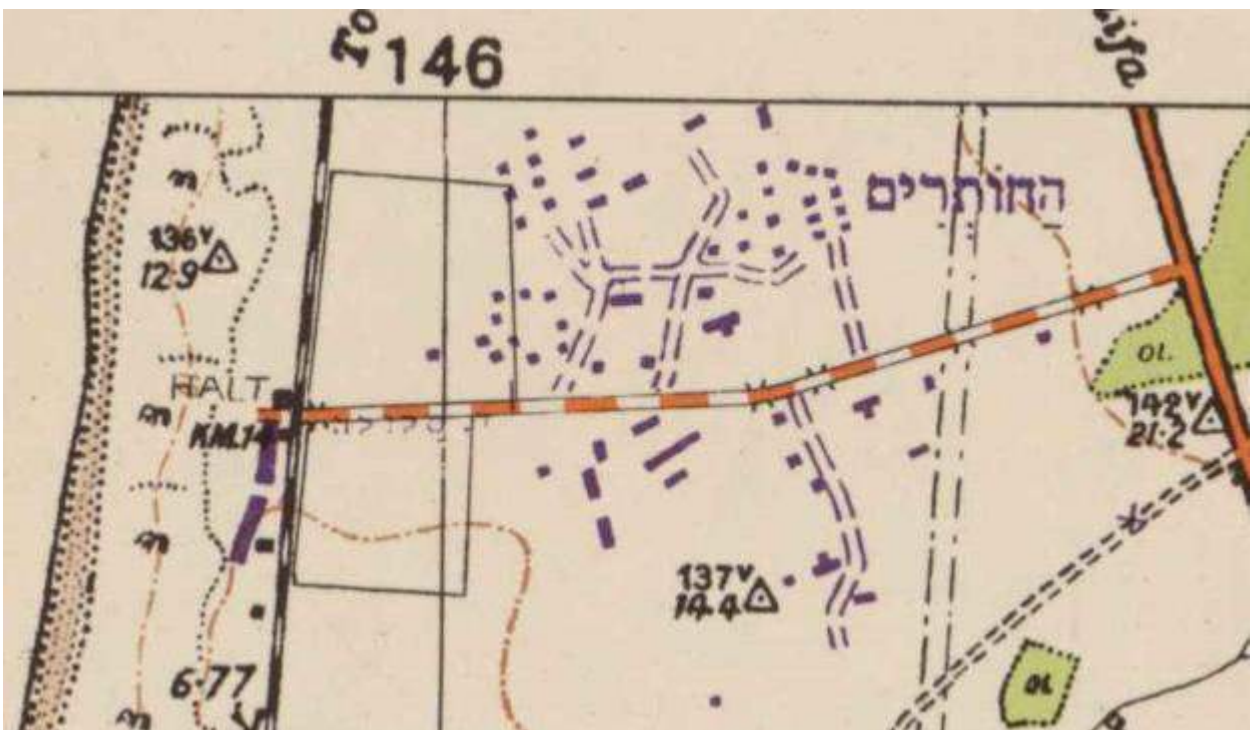
ציוני דרך בתולדות קיבוץ החותרים

- 1941 - חברי נוער ג' מאשדות יעקב מגיעים לקריית חיים במטרה להקים קיבוץ
- 1942 - החותרים מוכרת ברשומות המדינה כקיבוץ עצמאי
- 1943 - במועצת הקיבוץ המאוחד מתקבלת החותרים כחברה מן המניין
- 1943 - חברת נוער מגבעת חיים מתגברת את החותרים ומוקמת הרפת
- 1945 - קבוצת "חרמש" שהתגבשה כהכשרה מגוייסת של הפלמ"ח נקלטת בחותרים
- 1946 - נרכשת ספינת הדייג "נקדימון"
- 1948 - חברי החותרים עולים להתיישבות (זמנית) בנויהרדהוף ("בצפון")
- 1951 - ניטעים המטעים הראשונים הכוללים: גואיבות, שזיפים, כרם וכרם אם
- 1952 - חברי החותרים עוברים להתיישבות במקום הנוכחי
- 1952 - נפסקת העבודה בדייג וניטע מטע הבננות הראשון הכולל 25 דונם
- 1956 - חנוכת בית כולל ראשון (הכולל: כיתה, חדר אוכל, שירותים וחדרי שינה) לקבוצת "סנונית"
- 1956 - הוספת שירותים (מקלחת שבה המים מחוממים בפתיליה ובית שימוש) לכל משפחה
- 1958 - בגלל גל עזיבות, יורד מספר החברים אל מתחת ל-100. מזכירות הקיבוץ מוזעקת ומחליטים על שליחת שליח לדרום אמריקה וקליטת גרעינים מארגנטינה ואורוגוואי.
- 1960 - הוחלט לחסל את ענף הצאן
- 1960 - התחלת גידול כותנה בשדותינו
- 1964 - קבוצה ראשונה של חברי גרעין מדרום אמריקה (ארגנטינה ואורוגוואי) מגיעה לחותרים
- 1968 - נרכשת טלוויזיה ראשונה המוצבת בבית התרבות, וכל הציבור מצטופף לראות את השידורים
- 1969 - ילדי החותרים מהחטיבה העליונה מצטרפים לבית הספר האזורי המשותף במעגן מיכאל
- 1971 - נרכש מפעל רשת-או-פלסט המייצר רשתות פלסטיק
- 1975 - בחגיגה נאה נחנך חדר האוכל החדש
- 1978 - ילדי החותרים עוברים לישון אצל הוריהם (לינה משפחתית)
- 1988 - תלמידי החותרים מכיתות היסוד מצטרפים לבית הספר האזורי "כרמל וים" בעין כרמל
- 1990 - מחלקים טלפון לכל משפחה
- 1992 - בהחלטת בג"ץ נכפה עלינו לחסל את ענף הזיפיזיף
- 2001 - החותרים מוכרזת כקיבוץ חדל פרעון ורשם האגודות השיתופיות ממנה מנהל היצוני
- 2001 - חדר האוכל מפסיק לפעול - עוברים לאכול בבית בבישול עצמי והמכבסה ומחסן הבגדים נסגרים
- 2005 - הרפת עוברת לכפר גליקסון ונכנסת לשותפות עם רפתות כפר גליקסון ולהבות חביבה
- 2010 - 35 משפחות של בני החותרים מתקבלים לחברות ומתכוננים לבנות כאן את ביתם
- 2012 - מתחילים לבנות את שכונת הבנים והחותרים חוגגת את יובל ה-70.

מפות היסטוריות

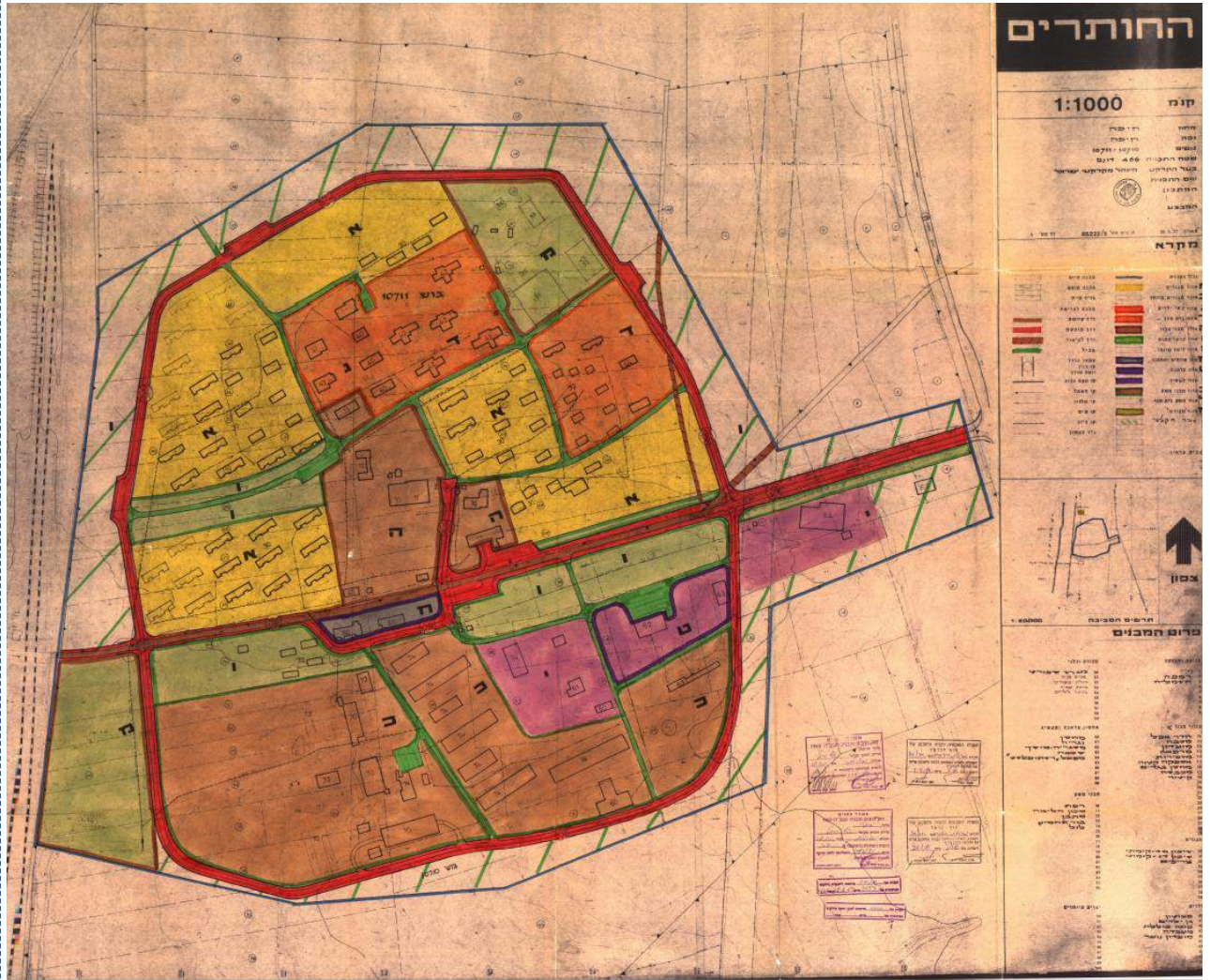

מפה מנדטורית מ-1942 (קנ"מ 1:20,000) - המרכז למיפוי ישראל

עדכון המפה המנדטורית בשנת 1957 (קנ"מ 1:20,000) - המרכז למיפוי ישראל

חכ/20 מאושרת משנת 1981

מפה על רקע מדידה משנות ה-80

רקע שימורי קודם

בבדיקה שערכנו עם המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל, לא נמצאו כרטיסיות אתר במסגרת הסקר שנעשה על ידם בשנות התשעים

תרשים המצב המוצע מתוך התב"ע. בתוכנית זו סומנו שמונה מבנים לשימור (העיגולים האדומים הוספו לצורך הדגשה). מצורפות גם ההנחיות של התב"ע מתוך התקנון.

בסעיף 14, "התכליות המותרות" רשום:

טז. מבנה לשימור - מבנים קיימים לשימור. הוראות לשימור יינתנו בשלב הכנת תכנית תשתיות כתנאי להיתר.

בסעיף 27, "מבנים לשימור" רשום:

ב. במסגרת תכנית התשתיות כמוגדר בסעיף 26 אי שלעיל, יקבעו הנחיות לשימור חמבנים והשטחים הנ"ל (לרבות שלבי ביצוע השימור), ע"י יועץ שימור מומחה, בעל ניסיון מוכח בשימור. ההנחיות האמורות יאושרו ע"י נציג הועדה המחוזית העוסק בשימור.

מיפוי מבנים ומתחמים בעלי ערכיות לשימור

- לשימור לפי חכ/20 ח
- מבנים נוספים
- אלמנטים נופיים

מס'	המבנה	גוש	חלקה	ייעוד ותאור
1	צריף	10568	8	צריף שהוזז והוצב חלקית באופן מסוכן ולא יציב
2	מראשוני גני הילדים	10568	8	עדיין משמש כפעוטון
3	בית הילדים הראשון	10568	8	עדיין משמש כגן ילדים
4	הארכיון	10568	8	החלק הצפוני של בית צבי
5	הספרייה	10568	8	החלק הדרומי של בית צבי
6	מבנה המלתחות הראשון	10568	8	היה גם כולבו ומזכירות כיום משרדי הועד המקומי
7	מבנה השירותים הראשון	10568	8	חלק עדיין משמש כשירותים וחלק מחסן
8	מבנה המזכירות	10568	8	נבנה בשנים הראשונות
9	חדר האוכל	10568	8	נחנך ב-1975 - מופרט
10	הרחבה הפתוחה הקדמית	10568	8	בין המזכירות לחדר האוכל
11	הברוש הצמוד לחדר האוכל	10568	8	דקל בסמוך לכניסה נשאר מתקופת צריף חדר האוכל
12	הרחבה הפתוחה האחורית	10568	8	שטח פתוח מרכזי בחלקו נבנה מגרש מיניפיץ

מקורות

1. "סיבוב בשלושה חדרי אוכל בקיבוצים: גבעת עוז, אשדות יעקב איחוד ותל יוסף" - מאמר של מיכאל יעקובסון באתר "חלון אחורי" - ארכיטקטורה ואידיאולוגיה בדיסנילנד מקומי
2. מסמכי התוכנית חכ/20 - תשריט ותקנון משנת 1981 אתר רמ"י
3. מסמכי תוכנית חכ/20 ח/20 - תשריט ותקנון משנת 2008
4. מפה מנדטורית, ATLIT - HAIFA SUB-DISTRICT - 1942 - SURVAY OF PALESTIN 1:20,000 המרכז למיפוי ישראל.
5. עדכון למפה המנדטורית, ATLIT - HAIFA SUB-DISTRICT - SURVAY OF PALESTIN 1:20,000 העדכון נעשה בשנת 1955, והמפה הודפסה ע"י מחלקת מדידות ישראל בשנת 1957 - המרכז למיפוי ישראל.
6. רקע פוטוגאומטרי של אתר GOVMAP - המרכז למיפוי ישראל
7. ראיון עם נמרוד אוטיץ - 22.6.15
8. יעל בר ששת מנהלת הארכיון - 16.10.15 24.6.15
9. סיורים במקום.
10. תמונות מארכיון קיבוץ החותרים
11. "מפת הנקודה בדרום" - מארכיון קיבוץ החותרים.

תודות

ברצוני להודות ליעל בר ששת מנהלת ארכיון קיבוץ החותרים, על החומר המפות והתמונות על הסיורים ובעיקר על הסיפורים.

סקר מבנים ומתחמים לשימור - קיבוץ החותרים

מס'	שם האתר	גוש\חלקה כתובת	שנת הקמה, רקע היסטורי	תאור כללי ומצב שימוש נוכחי	תמונה
1	הצריף	גוש 10568 חלקה 8	אחד מששת הצריפים שהעבירו מההתיישבות הזמנית בנויהרדהוף ("בצפון") מוגן בחכ/22/ח	צריף מקורי שסומן "לשימור והעתקה" בתוכנית חכ/20/ח. בה הוא עדיין ממוקם בצפון הקיבוץ. מקומו המקורי היה לצד צריפים נוספים במזרח הקיבוץ. שימש למגורי חברים, אח"כ מתנדבים וחברת נוער. נותרו שני צריפים דומים המשמשים כאזורי מלאכה למסגריה ושרברבות	
2	מראשוני גני הילדים	גוש 10568 חלקה 8	נבנה ב1952, אחד המבנים הראשונים שנבנו בקיבוץ. מוגן בחכ/22/ח	לאורך כל השנים היה פעוטון ונשאר כך. יועד לטיפול הילדים מגיל 4-0. היו שקראו לו גם "בית התינוקות". המצב של המבנה טוב מאוד והוא מתוחזק ופעיל.	
3	גן הילדים הראשון (גן שקמה)	גוש 10568 חלקה 8	נבנה ב1952, אחד המבנים הראשונים שנבנו בקיבוץ. מוגן בחכ/22/ח	לאורך כל השנים היה גן ילדים ונשאר כך. יועד לטיפול הילדים מגיל 6-4. בהתחלה היו גם ישינים בו, לאחר המעבר ללינה משפחתית, עברו הילדים לישון בבית הוריהם. המצב של המבנה טוב מאוד והוא מתוחזק ופעיל.	

סקר מבנים ומתחמים לשימור - קיבוץ החותרים

	<p>החיתוך של הגשר שחיבר בין שני חלקיו של המבנה</p> 	<p>בנין עם ערכים אדריכליים גבוהים במיוחד לשימור, אדריכלות מודרנית במיטבה. נבנה כחלק מצמד מבנים הפונים לחצר משותפת. חלקו בנוי מלבנם (בריקים אדומים) וחלקו צופה בעבר בטיח חלק שצופה בטיח "שפריץ" בהמשך. חלק מהלבנים במצב מתפורר. ושימורו מתבקש.</p>	<p>נבנה ב-1962 ע"ש צבי בן יעקב. כלל מועדון חברים, חדר הנצחה וחדר עיון. אח"כ הפך המבנה לספריה לחברים ולילדים ולארכיון. מוגן בחכ/22/ח</p>	<p>גוש 10568 חלקה 8 חלק ממבנה בית התרבות. הגשר שחיבר בין שני חלקי הבנין פורק, לא ברור באיזו שנה.</p>	<p>הארכיון</p>	<p>4</p>
	<p>הצבעים בהם צבוע היום אינם צבעי המקוריים.</p>	<p>בחלק בו נמצא הארכיון סגרו את המרפסת הפתוחה עם זכוכית והוסיפו שירותים וסטודיו אומנות "מתנה לנפש" שני צדי המבנה פעילים ומאוכלסים. הנתק בין שני החלקים שנוצר לאחר פירוק הגשר הוא מלאכותי.</p>	<p>חלקו השני של המבנה של בית התרבות מוגן בחכ/22/ח</p>	<p>גוש 10568 חלקה 8</p>	<p>הספרייה</p>	<p>5</p>
		<p>מבנה המקלחות הוסב לכולבו, אח"כ למזכירות, היום זה חלק של הועד המקומי וחלק מושכר. הצבעים בהם צבוע היום אינם צבעי המקוריים. המבנה מתוחזק ופעיל.</p>	<p>נבנה ב-1952, אחד המבנים הראשונים שנבנו בקיבוץ. מוגן בחכ/22/ח</p>	<p>גוש 10568 חלקה 8</p>	<p>מלתחות</p>	<p>6</p>

סקר מבנים ומתחמים לשימור - קיבוץ החותרים

		<p>כיום חלק ממבנה השירותים עדיין מתפקד כשירותים וחלק משמש לאחסון מפות וניירת. המבנה מתוחזק ופעיל. הצבעים בהם צבוע היום אינם צבעי המקוריים.</p>	<p>נבנה ב1952, אחד המבנים הראשונים שנבנו בקיבוץ. מוגן בחכ/22/ח</p>	<p>גוש 10568 חלקה 8</p>	<p>שירותים</p>	<p>7</p>
		<p>תמיד שמש כמשרד מזכיר הקיבוץ. קיימת תוספת מאוחרת של מבנה יביל. הצבעים בהם צבוע היום אינם צבעי המקוריים. המבנה מתוחזק ופעיל.</p>	<p>נבנה בשנים הראשונות, אך לא מיד בהתחלה. תמיד שמש כמזכירות מוגן בחכ/22/ח</p>	<p>גוש 10568 חלקה 8</p>	<p>מזכירות</p>	<p>8</p>
		<p>למבנה איכויות אדריכליות והוא ניצב כמנומנט במרכז האזור הציבורי של הקיבוץ.</p>	<p>ב1972 החלה בנייתו של חדר האוכל החדש. וב1975 נכנס לשימוש. בקומה התחתונה מוקם מועדון החברים.</p>	<p>גוש 10568 חלקה 8</p>	<p>מבנה חדר האוכל</p>	<p>9</p>

סקר מבנים ומתחמים לשימור - קיבוץ החותרים

		<p>שטח הרחבה צומצם לטובת מבני מגורים שנוספו בה בשנים האחרונות.</p>	<p>רחבה פתוחה קיימת צפונית לחדר האוכל בינו לבין מבני הילדים.</p>	<p>גוש 10568 חלקה 8</p>	<p>הרחבה הקדמית (בין המזכירות לחדר האוכל)</p>	<p>10</p>
		<p>הדקל היה ונשאר נקודת ציון משמעותית בהווי הקיבוץ. כשבנו את חדר האוכל החדש נעשו מאמצים לשמור על כך שהדקל לא יפגע ויישאר בחזית</p>	<p>דקל שניטע בשנים הראשונות של הקמת הקיבוץ.</p>	<p>גוש 10568 חלקה 8</p>	<p>הדקל ליד חדר אוכל</p>	<p>11</p>
		<p>להרחבה שמאחורי חדר האוכל, שנותרה כמדשאה פתוחה ישנן איכויות של שטח ציבורי פתוח שיש לשמור עליו במרכז הקיבוץ</p>	<p>רחבה פתוחה קיימת צפונית לחדר האוכל בינו לבין מבני הילדים.</p>	<p>גוש 10568 חלקה 8</p>	<p>הרחבה המרכזית (מאחורי חדר האוכל)</p>	<p>12</p>

עין חוד

רקע היסטורי

הכפר המקורי שכן במקום בו שוכן היום כפר האמנים עין הוד. בעקבות פרסום הספר הלבן (1939) נכלל עין חוד באזור א' בו נאסרה מכירת קרקעות ליהודים. על פי סקר הכפרים משנת 1945 מספר תושבי הכפר המקורי היה 650 איש, והשטח בבעלות הכפר היה 12,605 דונם טורקי. הרחבה על נושא ההתיישבות הערבית בחוף הכרמל עד קום המדינה ניתן למצא בחלק ד' של עבודה זו.

באמצע מאי 1948 וכבשו אנשי ההגנה את הכפר, לאחר שהגיע מידע על אנשי כנופיות שנכנסו אליו. תושבי הכפר ברחו במהלך מלחמת העצמאות, חלקם אל הרי הכרמל, בשנת 1953 הוקם בכפר כפר האמנים במבנים הריקים שנותרו בכפר.

חלק מתושבי הכפר המקוריים שבו לכפר בשוך הקרבות, אך לא הורשו להישאר בה ועל כן, מוחמד אבו אל-היג'א. ומשפחתו עלו מזרחה על מורדות הכרמל לאזור שבו היו בנויות חושות הרועים של הכפר ובנו שם את ביתם. למשפחה היו שישה בנים נשואים, הכפר כפי שהוא היום הוא למעשה צאצאיהם של ששת בנים אלו, והוא כולו משפחה אחת. בהתחלה התגוררו בחושות, ואחר כך נבנה פחון בו התגוררו הסבא והבן הבכור עם משפחתו. ב-1953 החלו לבנות בניית קבע, המבנה הראשון היה חדר במקום שבו עומד היום בית המשפחה של מסעדת "הבית" (גוש 11956 חלקה 31/1). נבנו שישה מבנים, שהיו למעשה בתי המגורים של כל אחד מהאחים, שכללו חדר אחד בלבד, כולם בחלק המזרחי והגבוה יותר של הכפר.

מוחמד אל-היג'א. - באדיבות מובראק אבו אל-היג'א.

לאורך השנים הרחיבו את הבתים והגדילו אותם. בשנות ה-70 הוסיפו שירותים למבנים, עד אז הם היו בחוץ, כך נוצר למעשה כפר חדש שלא הוכר ע"י השלטונות והיה לכפר בלתי מוכר.

המסגד הוקם בשנות ה-60 ומשופץ בימים אלו. בכפר היה בית ספר יסודי שנסגר לפני כשנתיים. תיכון תמיד נסעו ללמוד בחיפה.

מבט אל הכפר מכיוון צפון מערב בשנות 2007, טרם סלילת הכבישים - מתוך אתר google earth

במסגרת איחוד רשויות בשנת 2004 צורף הכפר למועצה האזורית חוף הכרמל. מאז הצטרפו למועצה האזורית נבנו על ידה מס' מבנים במקום: בית הועד שהפך למרפאה, וגן הילדים.

בית הועד שהפך למרפאה

רק בשנת 2005, לאחר מאבק ארוך, שהחל עם הכרזת שר הפנים דאז אריה דרעי בשנת 1992, הוכר הכפר רשמית כיישוב. ביולי 2006, חובר לראשונה הכפר למערכת החשמל בישראל, הבית הראשון שחובר היה מסעדת "הבית". בשנה זו גם החלו בסלילת כביש הגישה המטפס אל הכפר.

בשנת 2009 החלו בסלילת הכביש הראשון בכפר, ובעקבותיו נסללו נוספים.

בדצמבר 2010 פונו אנשי עין חוד מהישוב, בגלל השרפה בכרמל, אולם הם חזרו לבתיהם שלא נפגעו לבסוף מהשריפה. השריפה הגיעה אל דרך הגישה לכפר אך לא למבנים עצמם.

ביישוב יש מגוון של סגנונות בניה פרטית, בניהם גם בתים מודרניים חדשים ורחבי מידות. לפני כשנתיים פיתחה את הישוב הסוכנות היהודית, נסללו כבישים ומדרכות, תשתיות עמודי תאורה וחניות, כך שהיישוב נראה כיום כמו ישוב קהילתי. עד היום הם אין היישוב מחובר למערכת הביוב. כל תושבי עין חוד הם בני חמולת אבו אל-היג'א והם מונים כיום כ-280 איש.

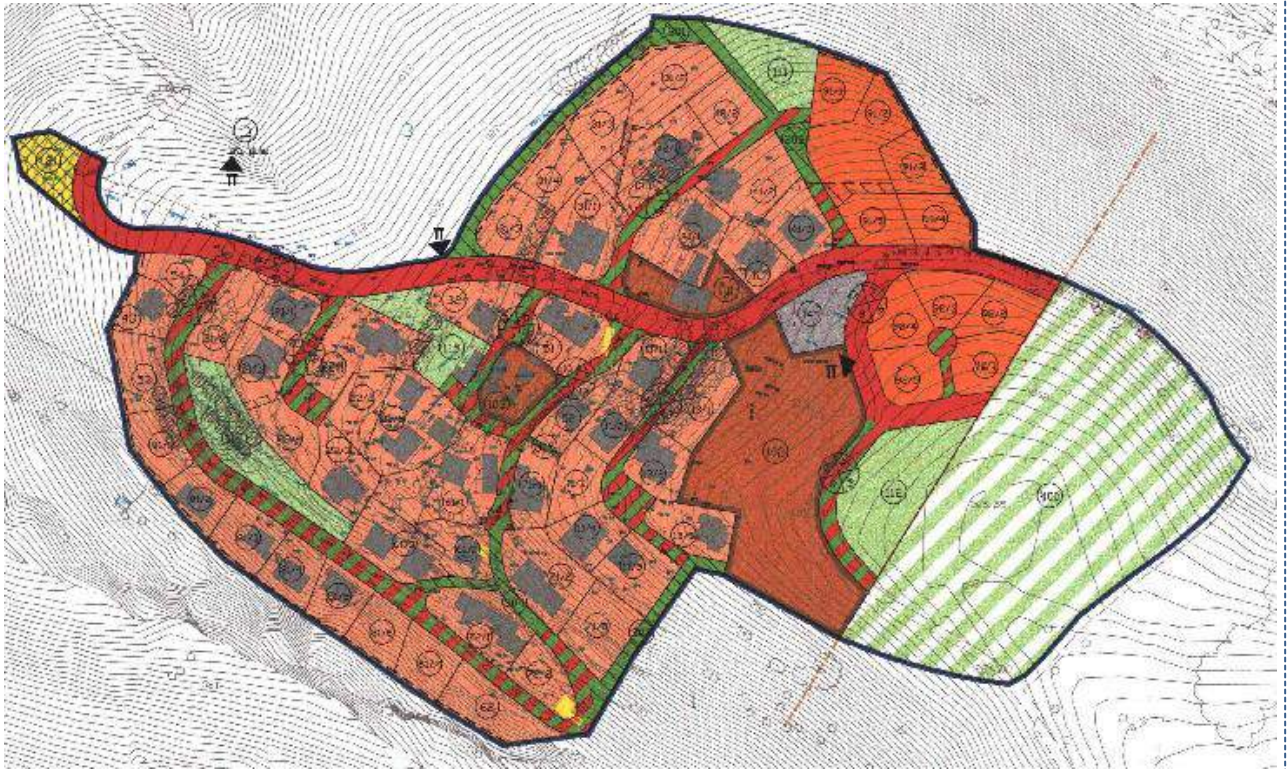
דוגמאות לפיתוח שנעשה ביישוב לאחרונה

רקע שימורי קודם

בבדיקה שערכנו עם המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל, לא נמצאו כרטיסיות אתר במסגרת הסקר שנעשה על ידם בשנות התשעים

תוכנית מתאר מס' חכ/294 משנת 2004

הסדרת ושינוי גבולות פארק הר הכרמל ומתן מעמד קבע והכרה ביישוב עין חוד

התוכנית איננה מגדירה מבנים או מתחמים לשימור אך מתייחסת לאופיו של היישוב ובעיקר לגלעין הכפר כאל אלמנט שיש לשמר אותו. אחת ממטרות התוכנית הינה

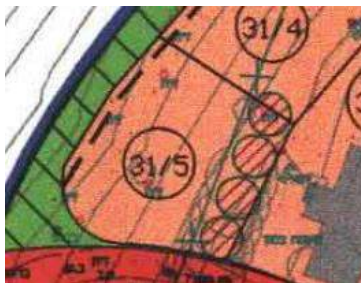
5.1 תכנון הכפר ופיתוחו תוך שמירה על אופיו, שימור עצים, גדרות ופרטים אופייניים לכפר; הכשרת גישה לכפר עם פיתוח השטח הנייל כולל תשתיות לכ-235 יחידות דיור על-ידי מילוי - infill, ארגון הגלעין המרכזי הקיים, דרכיו, שביליו, קביעת גבולות מגרשיו ויעודיהם, וכן הקצאת אזורים למגורים חדשים.

עצים וטרסות, סומנו בתוכנית לשימור ויש להם התייחסות ספציפית :

3.1.8 עץ או טרסה לשימור

עץ לשימור יסומן כעיגול עם קווים אלכסוניים סגולים; טרסה לשימור תסומן בקו בצבע שחור.

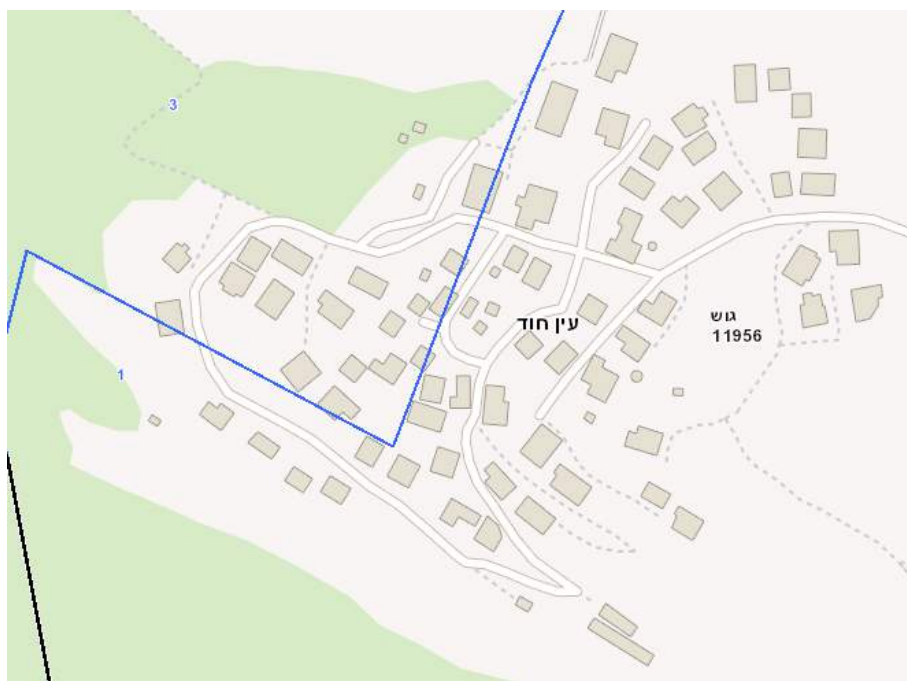
לא תותר עקירת עצים או הריסת טרסות חקלאיות למעט מקרים חריגים בהם שוכנעה הועדה המקומית שאין כל אפשרות אחרת למיצוי זכויות בניה בחלקה או לבצע כל פעולה לפי תכנית זו.

חזית ארכיטקטונית
ועץ או טרסה לשימור
واجهة تخطيطية وأشجار للحماية

קטע מהמקרא של התשריט ודוגמה לחלקה שבה סומנה טרסה לשימור.
יש דרישה בתוכנית שמבנים חדשים במעטפת הישוב יבוצעו עם חזיתות אבן

מיפוי מבנים ומתחמים בעלי ערכיות לשימור

בתוכנית חכ/294 לא מופיעים מבנים לשימור אך מופיעים עצים וטרסות.

סקרנו את עצים בחכ/294 המופיעים לשימור והם עדיין עומדים במקומם גם בשנת 2015. הטרסות כמעט ונעלמו כליל.

ההנחיה בתוכנית לחפות באבן את חזיתות המבנים הנצפים למרחוק קו שחור מקווקו בתוכנית בגבולות היישוב הדרום מערביים והצפון מערביים לא יושמו בפועל והבתים ברובם מטויחים.

לאחר שסקרנו את ההיסטוריה של הישוב, תוכניות סטטוטוריות שלו, ואת המבנים עצמם פיזית לא מצאנו ביישוב עין חוד מבנים בעלי ערך לשימור,

מקורות

1. תוכנית חכ/294 משנת 2004 תשריט ותקנון אתר ממ"י.
2. רקע פוטוגאומטרי של אתר GOVMAP - המרכז למיפוי ישראל
3. תמונות מאתר google eath
4. ראיון עם מר מובארק אבו אל-היג'א. בנו של מוחמד אבו היג'א אבי הכפר. שנערך ב-12.7.15 ותמונות שמסר לידנו,

תודות

ברצוננו להודות למר מובארק אבו היג'א בנו של מוחמד אבו היג'א בעלת מסעדת הבית בעין חוד אשר היא מורשת מקומית בפני עצמה, על הזמן שהקדיש לנו.

נחשולים

רקע היסטורי

קיבוץ נחשולים, יושב במקום בו הוקמה בתקופה הכנענית עיר הנמל "דור". (ראה פירוט ברקע ההיסטורי של מושב דור). במקום קיימים שרידים מתקופות שונות ואף הוקם בה אתר חפירות של אוניברסיטאות חיפה, ירושלים ומכון ויצמן הפועל משנת 1980. במזגה הוקם מרכז ארכאולוגי. בעבודה זו אין התייחסות לאתרים ארכאולוגיים ויש להשלים את המחקר עליהן טרם כל תכנון נוסף בתחום קיבוץ נחשולים.

עם תחילת ההתיישבות היהודית באזור זכרון יעקב ב-1882, החלה גם התעניינות בטנטורה. הברון רוטשילד רכש בה אדמות, ויישב בכפר שתי משפחות איכרים, במטרה לקדם הקמת מרכז תעשייתי, שהיה אמור להשלים את פעילות גידול הגפן וייצור היין באזור.

ב-1891 הגיע לטנטורה הכימאי מאיר דיזנגוף, במימון הברון, והחל בהקמת שכונה יהודית שבמרכזה "המזגה" - בית חרושת חדיש לבקבוקי זכוכית עבור היקב שהוקם במקביל בזכרון יעקב. דיזנגוף אף מונה לנהל את בית החרושת.

השם "מזגה" לקוח מהשורש "זגג" שניתן למקום כאשר הוקם כבית חרושת לבקבוקי זכוכית.

עד מהרה התבררו הקשיים שגרמו לכישלון התכנית בהנהלת דיזנגוף:

- הביצות שהיו בסביבה גרמו לתחלואי קדחת בלתי פוסקים אצל עובדי המזגה ומשפחותיהם,
- הטכנולוגיה של ניצול החול כחומר גלם לזכוכית באירופה, לא התאימה לחול המקומי משפת הים - הבקבוקים יצאו כהים ועקומים ונמצאו בלתי מתאימים ליקב.
- בקבוקים משומשים זולים הציפו את השווקים וכך התנפצו התקוות להתיישבות היהודית בטנטורה.

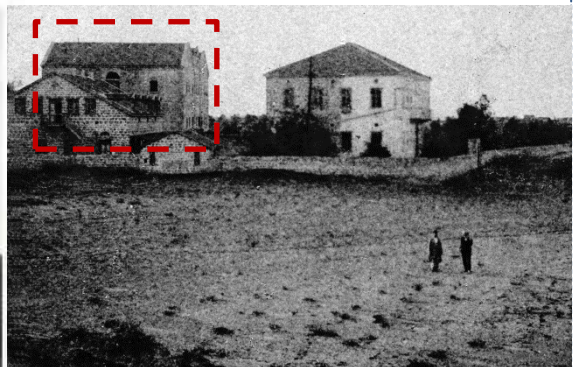
המקום נעזב ב-1896 ובמשך השנים פורקו המבנים ונשדדו. נשאר רק שלד מבנה המזגה ולידו עצי אקליפטוס שניטעו ע"י המתיישבים.

מאיר דיזינגוף

הברון רוטשילד

המזגה מכיוון הים

ייסוד נחשולים

לאחר כיבוש הכפר הערבי טנטורה במבצע "נמל" במלחמת השחרור, נשלחה ב-14.7.48 קבוצת צעירים יוצאי פלמ"ח להחזיק במקום כחיל מצב. שני גרעינים התאחדו לשם התיישבות ימית בשלהי 1947: "הגרעין הימי" שכלל צעירים ילדי הארץ, ששירתו בפל"ם, וצעירים מתורכיה ורומניה שהגיעו במסגרת עליית הנוער. לאחר העלייה לקרקע הצטרפה גם קבוצת עולים יוצאי שואה מפולין. ב-195 הצטרפה קבוצה נוספת "הגנוסרים", שהיו ילדי הארץ בוגרי הנוער העובד. עם הגעתם אנשי נחשולים גרו בבתי הכפר הערבי.

בשנים הראשונות היה הדייג מרכז החיים, וצוות הספינה "נחשול" אף זכה בפרס העבודה על השגיו.

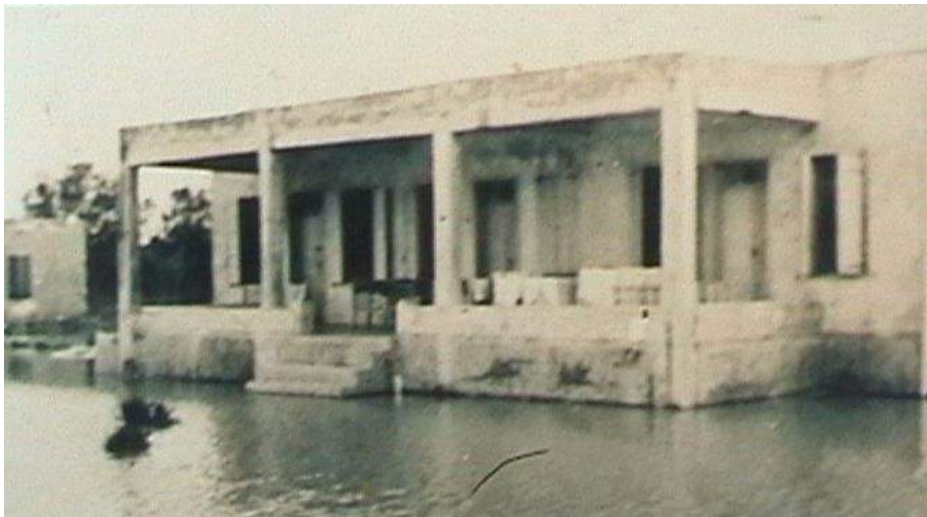

להקה של סרדינים נכנס למפרץ הקטן של טנטורה. בני ובנות חברת הנוער א', ביחד עם חברי הקבוץ ובעזרת רשת של הדייגים מעלים את הדגים לחוף ובארגזי ידקות נשלחו לתנובה בחיפה.

הספינה "נחשול" באחת מהפלגות שלה

חדר האוכל בכפר

כאשר גלי הים הציפו את חדר- האוכל, הותקן גשר ממיטות ותריסים מעץ של הבתים. המבנה אינו קיים היום, במקומו נבנו אחד משני מבני בית המלון החדשים.

הבית הראשון ששימש את כל השירותים.
כיום חלק מאזור משרדי המלון. בכל סערה גדולה גלי הים הציפו את כל האזור. ניתן לראות זאת בתמונה.

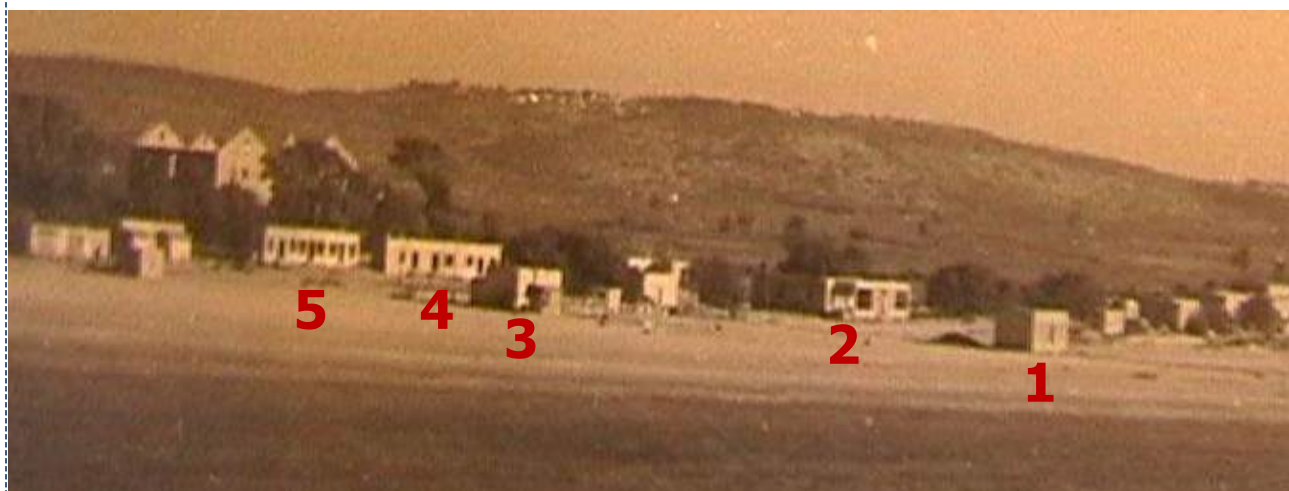
הבאר במפרץ הקטן שסיפקה מים בגלל השינויים האקלימיים הים התקדם מזרחה וכיום הבאר מכוסה בשעות הגאות במי ים.

יוני 1948 מבט על טנטורה מהים

- 1- מגורי חברים (היום ממוקמים עליהם מבני האיגלו של מושב דור)
 - 2- דירת משפחת כרמי שמואל ותרזה. (היום ממוקמים עליהם מבני האיגלו של מושב דור)
 - 3- מרפאה ומחסן בגדים. (היום ממוקמים עליהם מבני האיגלו של מושב דור)
 - 4- חדר אוכל ומטבח. (היום אחד משני מבנים בית המלון החדשים)
 - 5- בית תינוקות. (היום אחד משני מבנים בית המלון החדשים)
- בין 3-4 זה הכביש שבין דור לנחשולים

- 1- המזנון בר-דג (המסעדה החדשה של המלון על החוף)
- 2- בניין המשרדים של המלון.
- 3- המכבסה הראשונה. (נהרסה)
- 4- בניין "רכבת" א' - מחסן בגדים. (נהרס)
- 5- בניין "רכבת" ב' - המקלחת. (נהרס)

השגל בשנת 1950

התפתחות הקיבוץ

את התוכנית הראשונית של הקיבוץ הכין האדריכל הנודע שמואל ביקלס בשנת 1951.

בעל הקרקע:
הקון הקיימת לישראל בע"מ, ירושלים ת.ד. 285

בעל ההצעה:
המחלקה להתשובות של הסוכנות היהודית לישראל, ירושלים ת.ד. 96

אדריכל:
ש. ביקלס, תל-יוסף, בהשתתפות חברת המהנדס חיספה

תכנית בנין עיר גלילת לחינו ח"פה

נחשולים
קנה מדה 1:1000
1951
הנכס ה: הכפר שטח התכנית: באורים

גבול המבנה
דרך חדשה
דרך קיימת
ציון מנירה
אזור גבול המבנה
אזור גבול המבנה
שטח פרטי בנוי
חפצי הרכוש
קר בגין
רוחב הרחוב

קטעים מהתוכנית ביקלס משנת 1951

עקרונות תוכנית ביקלס

הקיבוץ שנבנה בפועל, אינו תואם את התוכנית שהכין האדריכל. אך החלוקה העקרונית שהציע והציד הציבורי המשאיר את הגישה והמבט לים פתוחה נשמר. סימנו על המפה את המבנים והמתחמים שאכן נבנו בפועל מקום שבו תוכננו ע"י ביקלס.

מתחמים שנבנו ונשארו עם ייעוד דומה לתכנון המקורי של אדריכל ביקלס

קטע מהתוכנית שהכין אדריכל שמואל ביקלס בשנת 1951

בנין נקודות הקבע

בשנה הרביעית לבואם למקום החלו בבנין נקודות הקבע. המכשול העיקרי היה קיומם של שרידים ארכאולוגיים אשר היה צריך להתחשב בהם: בדיוק במקום בו רצו לבנות את הקיבוץ הייתה קיימת בזמן העתיק עיר הנמל המפורסמת "דור". לבסוף הוחלט ליישר שתיים משלוש גבעות החול ולמלא בהם את השטח הנמוך יותר ואחר יישור השטח החלו בבניה.

יישור השטח

טרקטור משטח
שתיים מתוך
גבעות החול
ליד מועדון
הצריף

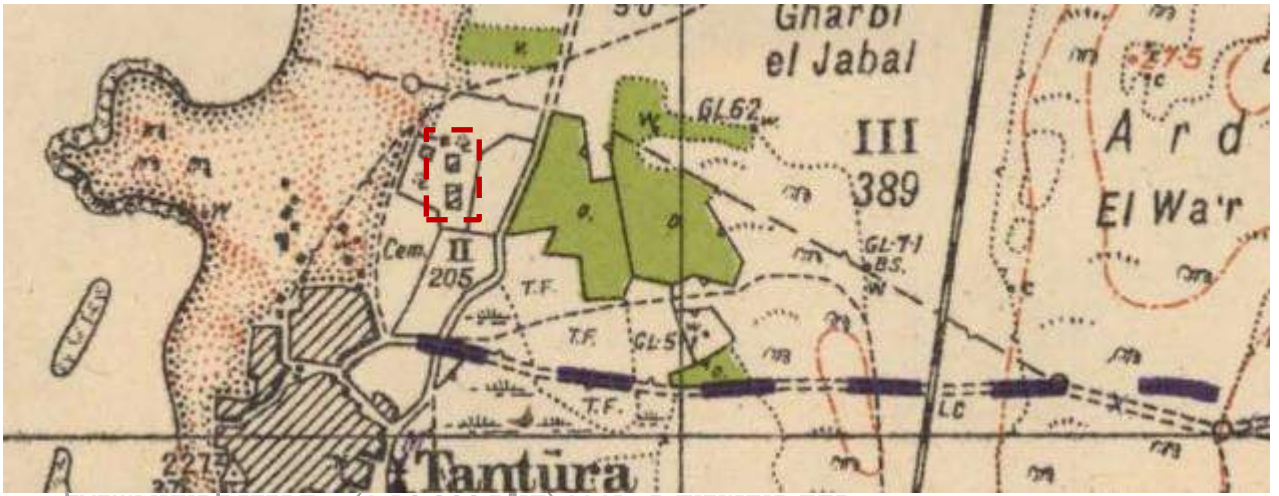
צריף בית

התינוקות-1952

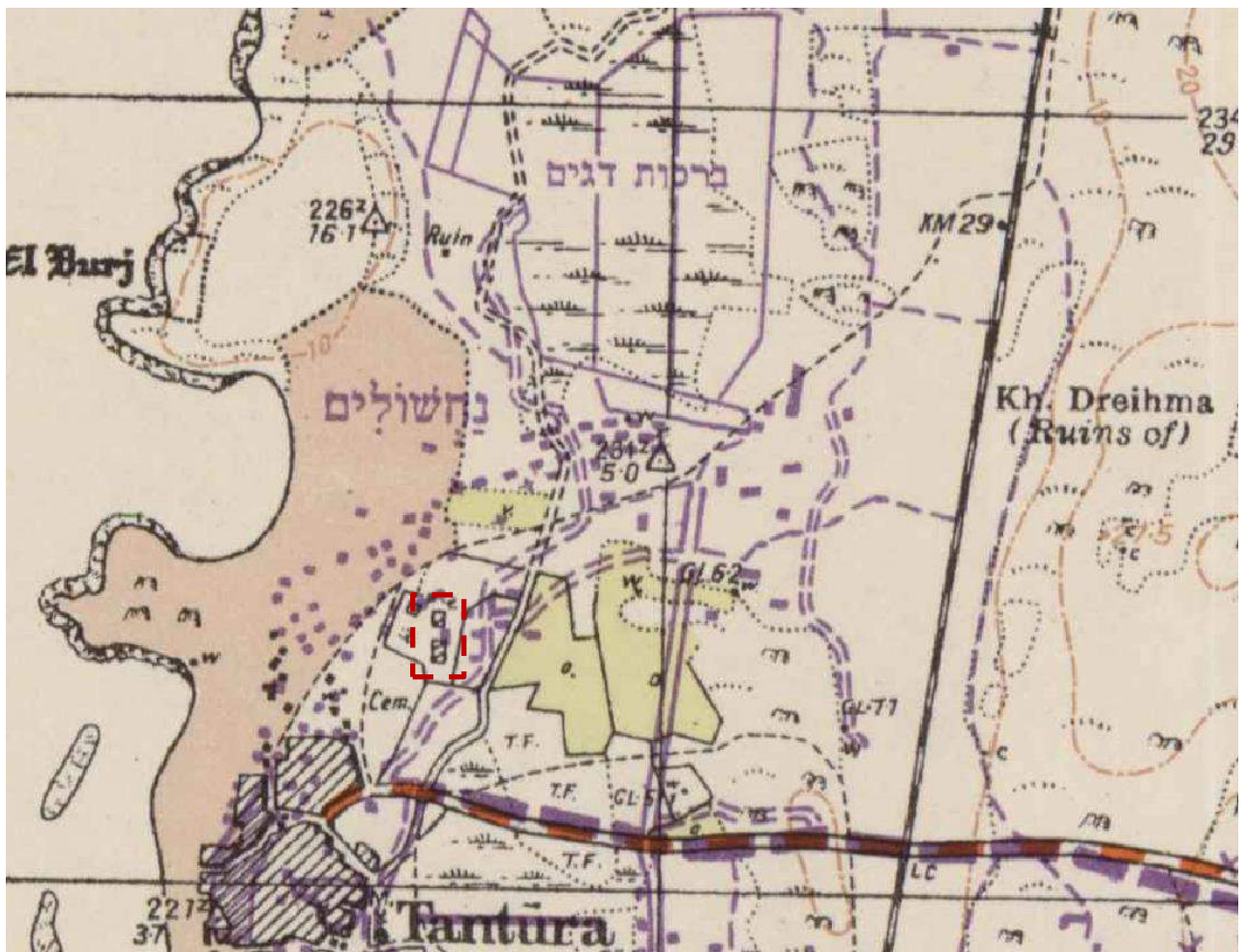
מבנה המגורים הראשון שהוקם בנקודה החדשה. לימים, הועתק הצריף לשכונה הצפונית ושימש את הכיתה א' של הקיבוץ. במקומו נמצא כיום הבית של משפחת קרספי. מאחורי הצריף רואים את המקלחת החמה ועל הגג חבית של מים.

מפות היסטוריות

במפה משנת 1957, ניתן להבחין שהקיבוץ בנה את מבני המגורים והמשק מזרחה וצפונה ממבנה המזגה לאורך החוף מבינים קטנים, כנראה ה"בונגלוסים" ששמשו לאירוח. המזגה (מסומנת באדום) ומספר מבנים צמודים לה נשמרו.

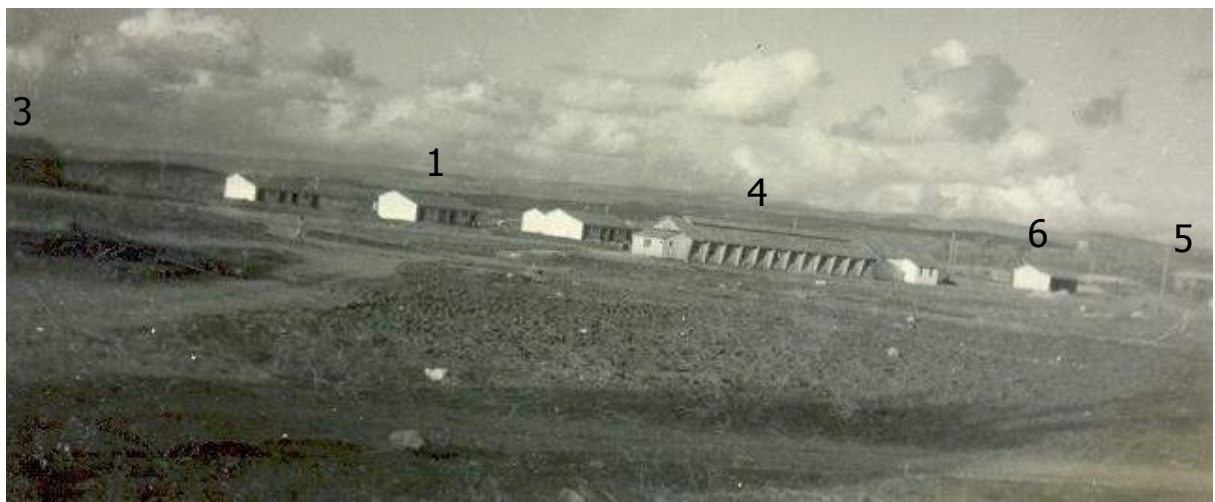
מפה מנדטורית מ-1942 (קנ"מ 1:20,000) - המרכז למיפוי ישראל

עדכון המפה המנדטורית מ-1957 (קנ"מ 1:20,000) - המרכז למיפוי ישראל

1- שכ' נעורים, 2-בית תינוקות, 3- גן תרזה, 4- חדר האוכל (צריף)

1.שכ' הנעורים 3.גן תרזה-כיום הספרייה/מספרה 4.חדר-האוכל 5.הרפת 6.צריף המזכירות

שני בנייני ה"רכבת" הימני היה מחסן בגדים והשמאלי היה מקלחת הציבורית, כיום שכונת דירות ה- 200 של המלון.

חדר האוכל והמטבח ומסביב...שממה.

התפתחות הקיבוץ

עם חיסול ענף הדייג הימי ב-1960, הוחל בפיתוח מואץ של המשק החקלאי בנחשולים, ששטחיו משתרעים מזרחה עד רגלי הכרמל, ומערבה עד הים. הקיבוץ מגדל בננות, אבוקדו, גידולי שדה שונים ככותנה חיטה חומס חמניות תירס ועוד. לקיבוץ בריכות דגים לגידול דגי ים.

בשנת 1960 עמוד השיש משפיים "שומר המחנה" הובא לנחשולים. משפחת יעקב ואפרת פרץ אימצה אותו והוצב בגינה שבפתח ביתם. העמוד חי וקיים עד עצם היום הזה בפתח ביתם של מש' צ'יפרק.

"שומר המחנה", עמוד השיש המולבש במחנה של הגרעין הימי ביימי ההכשרה בקיבוץ שפיים

הקיבוץ מתבסס כלכלית גם על מפעל הפלסטיק "תפן" שהוקם ב-1970 ומתמחה במוצרים למים וחקלאות. בשנים אלו גם כנראה נבנה חדר האוכל החדש ומועדון החברים שתחתיו.

אחד השינויים שהשפיעו על המבנים בקיבוץ היה בשנות ה-80 עם המעבר ללינה המשפחתית ומעבר ילדי בית הספר היסודי ללימודים בבית הספר האזורי. בתקופה זו הרחיבו את חדרי החברים. גני הילדים המשיכו לפעול לאורך כל השנים והיום חלקם נותן מענה בנוסף לידי הקיבוץ גם לילדים מישובים אחרים בסביבה.

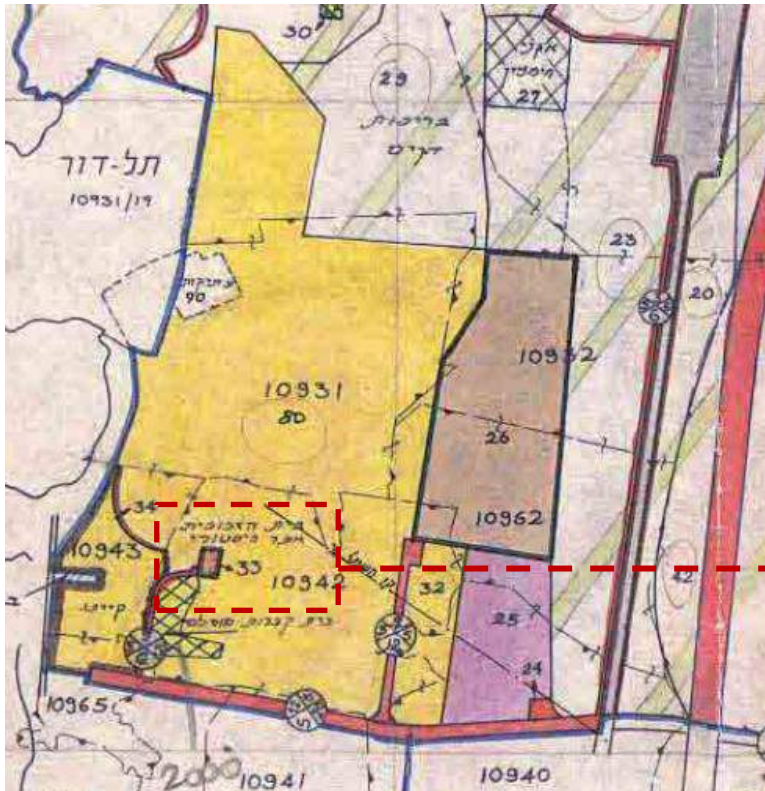
בשנת 2000 החלו בהפרטת הקיבוץ, וב-2007 בהקמת שכונת לבני משק חוזרים, אשר גרמה לכ-15 משפחות של זוגות צעירים לבנות ביתם בקיבוץ ולמלא מחדש את גני הילדים. יש עוד כשבעים יחידות דיור מאושרות לבנייה ותור ארוך של משפחות המעוניינות לזכות ביחודות אלו. בית הארחה הפך עם השנים לבית מלון בבעלות הקיבוץ.

המזגגה חזרה לפעול ב-1978 - בקומה הראשונה התמקמה הפעילות הארכאולוגית הימית ומרכז החופרים בדור, ומספר שנים מאוחר יותר הוקם "מוזאון המזגגה" הפתוח לציבור והמנציח גם את מפעל הזכוכית. בשנת 2006 שיקמה המועצה לשימור אתרים את הגג ההיסטורי של המבנה ויש כוונה לפתוח לקהל גם את הקומה השנייה בקרוב.

רקע סטטוטורי שימורי קודם

בבדיקה שערכנו לתוכניות ישנות ונוכחיות של קיבוץ נחשולים נראה כי יש הגנה רבה על נושאים ארכאולוגיים, ומבחינת השימור בחכ/336 שהופקדה ב-2010 ישנה הגנה על מבנה המזגגה בלבד. לקיבוץ קיימים שני כרטיסי אתר של המועצה לשימור אתרים :

1. למבנה המזגגה
2. תחנת הרכבת דור

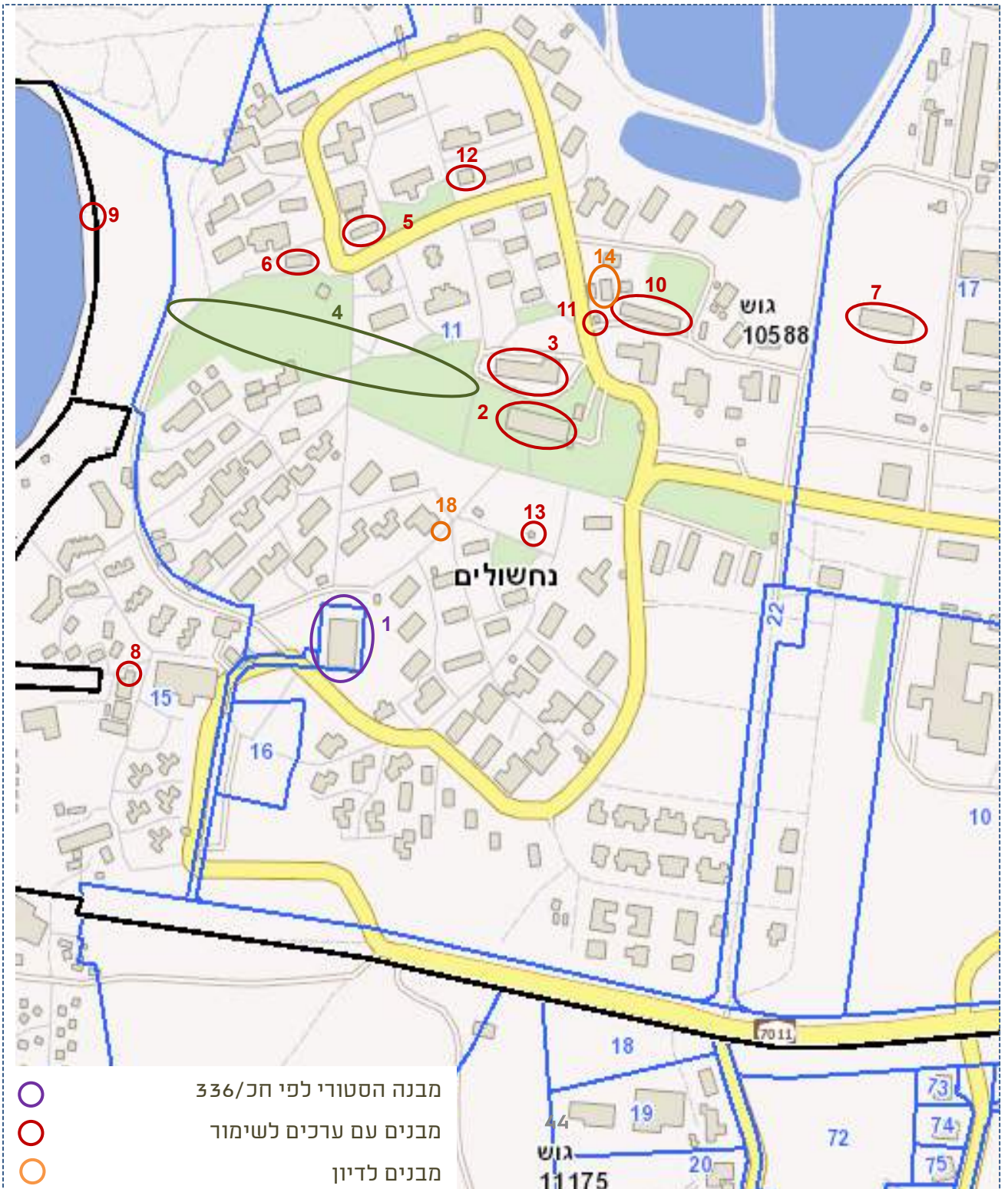

חלק ממש"ח 8 "משבצת קיבוץ נחשולים משנת 1985, המייעדת את המזגגה לאזור למבני ציבור ואף רושמת "בית הזכוכית אתר היסטורי"

המזגגה
כפי
שהיא
היום
לאחר
שיפוץ
הגג

מיפוי מבנים ומתחמים בעלי ערכיות לשימור

מיקום וייעוד המבנים לשימור

הנרטיב החשוב ביותר בנחשולים הוא מתחם מבני הציבור, והחלוקה ההיסטורית של הקיבוץ, עם הציר הפתוח הרחב מחדר האוכל ועד לים. מעבר לאלמנט חשוב זה, מצאנו לנכון לסמן מבנים נוספים שיש להם ערכים לשימור. המבנים המופיעים במפה בגוון כתום, הינם בעלי ערכיות נמוכה יותר מאלו המסומנים באדום, אך מצאנו לנכון לצייןם כחלק מהמכלול של מבני הציבור המרכזי בקיבוץ. נושא שימור שלהם יהיה לשיקול דעתה של וועדת שימור.

מס'	המבנה	גוש	חל'	ייעוד ותאור
1	המזגגה	10588	1	מפעל לזכוכית מ1891 - כיום מוזאון
2	חדר האוכל הישן	10588	11	שימש גם כאולם תרבות ובית כנסת - כיום נטוש
3	חדר האוכל החדש	10588	11	ליד המרפאה
4	השטח הפתוח לים	10588	11	מחדר האוכל עד לים - רצועה פתוחה
5	בית הילדים	10588	11	"הצריף הירוק" שנבנה כבית תינוקות
6	המועדון על הגבעה צופה לים	10588	11	צריף המועדון המיתולוגי, כיום נטוש
7	הרפת הראשונה	10588	17	עומדת נטושה חלקה הרוס
8	בית אבן על החוף	10588	15	כיום הוא חלק מהמתחם הציבורי של המלון
9	באר המים	10588	2	באר על קו המים, כיום מימיה מלוחים
10	מכבסה ומחסן הבגדים	10588	11	מבנה באזור מבני הציבור, כיום יש בו עסקים
11	מבנה הקיטור הראשון	10588	11	מבנה קטן ועמודים שיוצאים ממנו ליד המקלחות
12	בית יורם	10588	11	לזכר יורם מושקט - חדר עיון שהפך לארכיון
13	באר ראשונה	10588	11	מבנה באר קיים
14	המקלחות	10588	11	מבנה באזור מבני הציבור, כיום יש בו עסקים
15	המכון לחקר הדיג	10939	38	מבנה אבן ותיק כיום שייך למשרד החקלאות
16	הבאר במכון לחקר הדיג	10939	38	באר אבן מתקופת הכפר הערבי
17	תחנת רכבת דור	10587	1	ממוקמת בין נחשולים לבונים בשטח פתוח
18	העמוד שומר המחנה	10588	11	עמוד אבן שהובא משפיים והוצב בחצר המשק

מקורות

1. מסמכי התוכנית בחכ/336 שהופקדה ב-2011 - תשריט ותקנון - אתר רמ"י
2. מסמכי תוכנית מש"ח 8 "משבצת קיבוץ נחשולים משנת 1985 - אתר רמ"י
3. SURVAY OF PALESTIN -1942- HAIFA SUB-DISTRICT - NORTHEN HAIFA-IJZIM, מפה מנדטורית 1:20,000 - המרכז למיפוי ישראל.
4. SURVAY OF PALESTIN -HAIFA SUB-DISTRICT - NORTHEN HAIFA-IJZIM, עדכון למפה מ-1942 העדכון נעשה בשנת 1956, והמפה הודפסה ע"י מחלקת מדידות ישראל בשנת 1957 - מ.פ.י.
5. תוכנית "קיבוץ נחשולים" של שמואל ביקלס מ-1951, 1:1,000 - ארכיון קיבוץ נחשולים
6. תוכנית נחשולים- תכנון של המחלקה לתכנון משנת 1975 קנ"מ 1:2,000 ארכיון קיבוץ נחשולים
7. רקע פוטוגאומטרי של אתר GOVMAP - המרכז למיפוי ישראל
8. ראיון עם מר יצחק פינטו מוותיקי הקיבוץ ומרצה בנושא, ותמונות שמסר לידנו. מה-15.2.15.
9. חומר כתוב באדיבותה של הגב' חוה מגר מארכיון נחשולים מה-15.2.15.
10. סיוור במבנה המזגגה ביום 6.5.15
11. סיוור עם יצחק פינטו ורוני יזרעאלי ב-17.5.15
12. ראיון עם יצחק פינטו ב-28.5.15.
13. תמונות מארכיון קיבוץ נחשולים
14. תמונות מארכיונו הפרטי של מר יצחק פינטו
15. סיוור במכון לחקר הדיג עם עיינה מיום 20.9.15

תודות

ברצוני להודות למר יצחק פינטו שהקדיש לי רבות מזמנו, וכן למנהלת ארכיון נחשולים הגב' חוה מגר ולמר רוני יזרעאלי שסייעו לי רבות בהבנת ההיסטוריה של נחשולים ולעיינה מהתחנה לחקר הדיג שחלקה עימי את סיפור המקום.

סקר מבנים ומתחמים לשימור נחשולים

תמונה	תמונה	תאור כללי ומצב שימוש נוכחי	שנת הקמה, רקע היסטורי	גוש\חלקה כתובת	שם האתר	מס'
		<p>מוזאון המזגגה פעיל בקומה התחתונה. המוזאון מציג את הסיפור של המבנה, את תמצית הממצאים הארכאולוגיים בתל דור ובסביבתו. בשנים האחרונות שוחזר והושלם קירוי הגג ובקומה העליונה נעשו עבודות חיזוק. יש כוונה להשמיש את הקומה השנייה. הדבר ידרוש פעילות חיזוק מבנה והתאמה לתקנים.</p>	<p>הוקמה ב-1891 ע"י הברון דה רוטשילד, כמפעל לבקבוקי זכוכית לתעשיית היין. נוהלה ע"י מאיר דיזנגוף ונסגרה לאחר שלוש שנות פעילות.</p>	<p>גוש 10588 חלקה 1</p>	<p>המזגגה</p>	<p>1</p>
		<p>המבנה עטוף בצמחיה, משמש כיום לאחסון וניתן לומר שהוא נטוש. מצבו הפיזי דורש שיקום. קיימת שקיעה נראית לעין בגג המרכזי. מיקומו המרכזי בקיבוץ מאפשר לתת לו ייעוד ציבורי חדש</p>	<p>צריך עץ שנבנה בסביבות 1951 אשר שימש גם אולם תרבות ובית כנסת.</p>	<p>גוש 10588 חלקה 11</p>	<p>חדר האוכל הישן</p>	<p>2</p>

סקר מבנים ומתחמים לשימור נחשולים

		<p>המבנה במצב טוב, חדר האוכל שופץ מבפנים והותאם לתקני בטיחות והוא מושכר כיום לאירועים ולמלון. "מועדון לחבר" שופץ אף הוא לפני מספר שנים והוא המשמש היום בעיקר את הגמלאים</p>	<p>חדר האוכל ה"חדש" שנבנה בשנות השבעים, ושימש כחדר אוכל עד לפני כעשר שנים. מתחת לחדר האוכל "מועדון לחבר".</p>	<p>גוש 10588 חלקה 11</p>	<p>חדר האוכל החדש</p>	<p>3</p>	
			<p>הרצועה מגוננת ומדושאת והיא שמורה. יש לדאוג שכך תישאר</p>	<p>בתוכנית של אדריכל שמואל ביקלס משנת 1951 נקבע העיקרון של הרצועה הפתוחה מחדר האוכל ועד לים</p>	<p>גוש 10588 חלקה 11</p>	<p>השטח הפתוח לים</p>	<p>4</p>
							

סקר מבנים ומתחמים לשימור נחשולים

		<p>מבנה המגורים הראשון שנבנה בקיבוץ. הוא נבנה כבית תינוקות, ואז הוסב לבית ילדים. במרכזו היו בו חדר בנות וחדר בנים, בצד הדרומי כיתת לימוד ובצד המערבי מטבחון ומקלחות.</p> <p>לאחר המעבר לבית הספר האזורי, הפסיקו ללמוד בכיתה והיא הפכה לחדר פעילות. בקצה המערבי הוסף חדרון קטן לשומרי הלילה ששמרו מחדר זה ע"י מערכות אינטרום על כל בתי הילדים במתחם.</p>	<p>גוש 10588 חלקה 11</p>	<p>בית הילדים (הצריף הירוק)</p>	<p>5</p>
	<p>בשחור לבן בניית המועדון. בצבעוני המועדון בשנות ה-80 מצידו האחורי</p> 	<p>מועדון החברים על הגבעה קרוב לים. שימש כמועדון, חדר צפייה בטלוויזיה, ומקום התכנסות ומסיבות. כיום נטוש וזקוק לשימור</p>	<p>גוש 10588 חלקה 11</p>	<p>המועדון על הגבעה צופה לים</p>	<p>6</p>
		<p>הרפת הראשונה נמצאת באזור מבני המשק בנוי מבטון חשוף</p> <p>בעתיד מתוכננת באזור שכונת מגורים. ניתן להשאיר את המבנה באזור למבני ציבור או בשצ"פ כסככה מקורה. נטוש אבל נמצא במצב יציב.</p>	<p>גוש 10588 חלקה 17</p>	<p>הרפת הראשונה</p>	<p>7</p>

סקר מבנים ומתחמים לשימור נחשולים

		<p>נמצא במצב פיזי טוב, שימש כחנות מזכרות קטנה של המלון. צמוד אליו נבנתה פרגולה והמקום מהווה כרגע כחלק מהשטחי המנוחה בחצר מלון,</p>	<p>מבנה אבן קטן שכנראה היה בעבר חלק ממבני המגורים של הישוב טנטורה ליד החוף.</p>	<p>גוש 10588 חלקה 11</p>	<p>בית ערבי על הים</p>	<p>8</p>
		<p>עם השתנות האקלים עלה מפלס מי הים וכיום חלק גדול משעות היום הבאר מוצפת. כתוצאה מכך מי הבאר הומלחו</p>	<p>באר על קו המים שמשה את הגרעין הראשון עוד לפני שבנו את הבאר הראשונה של הקיבוץ.</p>	<p>גוש 10588 חלקה 2</p>	<p>באר המים</p>	<p>9</p>
		<p>זכתה לביקור יורש העצר של תאילנד שבא לראות את הרפת החדשה שהוקמה בקיבוץ. (ראה תמונה) היום מכון אומנות ואורתופדיה</p>	<p>המכבסה ומחסן הבגדים הם מהמבנים הציבוריים הראשונים שנבנו בתחילת שנות החמישים.</p>	<p>גוש 10588 חלקה 11</p>	<p>מכבסה ומחסן הבגדים</p>	<p>10</p>

סקר מבנים ומתחמים לשימור נחשולים

		<p>המבנה עדיין עומד במקומו וכן גם העמודים שיוצאים ממנו.</p>	<p>מבנה קטן בסמוך למכבסה ולמקלחות עמד מבנה הקיטור שחמם את המים החמים לכביסה ולרחצה.</p>	<p>גוש 10588 חלקה 11</p>	<p>מבנה הקיטור הראשון +העמודים</p>	<p>11</p>
	<p>מבנה בטון חשוף מרובה חלונות אשר רובם אטומים היום לאור. המבנה יציב ומתוחזק אך חלק מאלמנטי הבטון זקוקים לטיפול משמר. ממזרח למבנה מאחורי קיר מבואת הכניסה, הציבו מחולה המשמשת כמחסן ומהווה מפגע. יש לדאוג להוצאתה ממקום זה.</p>	<p>חדר העיון הוקם לזכרו של יורם מושקט, ממקימי קיבוץ נחשולים אשר נפל במלחמת ששת הימים. יורם היה דמות אומנותית, כתב שירים ופיסל וביים. לימים הפך המבנה לארכיון היסטורי</p>	<p>גוש 10588 חלקה 11</p>	<p>בית יורם</p>	<p>12</p>	
		<p>המבנה מעל הבאר קיים, זהו מבנה קטן שצופה בטיח שפריץ, אשר החל להתקלף. יש לטפל במבנה.</p>	<p>הבאר הראשונה בקיבוץ, ממוקמת באזור מבני המגורים</p>	<p>גוש 10588 חלקה 11</p>	<p>באר ראשונה</p>	<p>13</p>

סקר מבנים ומתחמים לשימור נחשולים

		<p>המבנה במצב טוב, משמשת היום לעסקים קטנים של הקיבוץ.</p>	<p>אחד מהמבנים הראשונים שנבנו בתחילת שנות ה-50. הייתה חלוקה למקלחות גברים ומחלקות נשים</p>	<p>גוש 10588 חלקה 11</p>	<p>המקלחות</p>	<p>14</p>
		<p>כשהברון דה רוטשילד ביקש לקנות אדמות ליד טנטורה לצורך הקמת בית חרושת לזכוכית (המזגגה) הוא פנה אל המופתי של הכפר ושאל אותו מה היה רוצה לקבל בתמורה להסכמתו למכור לו את הקרקע המופתי ביקש שיקים בית ספר. לאחר קום המדינה ונטישת טנטורה שימש המבנה את האוניברסיטה העברית, כיום הוא משמש כמכון לחקר הדייג של משרד החקלאות.</p> <p>המבנה בנוי בצורת "ח" וכלפי פנים יש ארכדה עם קשתות.</p> <p>החללים הפנימיים מקושטים ומטויחים. מעל חלק גדול של המבנה הושם גג אסבסט כנראה בגלל נזילות.</p> <p>המבנה ברובו משמש למשרדים והוא מאוכלס בדלילות, חלק מהחדרים כבר אינם בשימוש. יש קטעים שבהם התנתקו קטעי טיח מהתקרה והברזל נותר גלוי- המבנה דורש עבודות שימור ותחזוקה.</p>	<p>גוש 10393 חלקה 38</p>	<p>המכון לחקר הדיג (בית הספר הערבי האזורי)</p>	<p>15</p>	
						

סקר מבנים ומתחמים לשימור נחשולים

		<p>מבנה האבן יציב והוא חלק ממערך מבניה מחק בחצר הסמוכה למבנה האבן המרכזי.</p>	<p>הבאר שימשה בעבר את הכפר טנטורה והמשיכה לשמש את המקום לאורך כל השנים.</p>		<p>הבאר במכון לחקר הדיג</p>	<p>16</p>
			<p>תחנת הרכבת שבעבר שמשה כמסוף נוסעים, היום משמשת את רכבת ישראל</p>	<p>גוש 10587 חלקה 1</p>	<p>תחנת רכבת דור</p>	<p>17</p>
		<p>היום נמצא בחצר משפחת פרץ כחלק מהגינה שלהם. חשוב לשלט את העמוד כדי שהסיפור ישמר</p>	<p>העמוד עמד במחנה הזמני של הקבוצה המייסדת בקיבוץ שפיים והוא בשנת 1960 לקיבוץ</p>	<p>גוש 10588 חלקה 11</p>	<p>העמוד שומר המחנה</p>	<p>18</p>

מגדים

רקע היסטורי

מושב מגדים נוסד ב-19 באוגוסט 1949 במסגרת "תוכנית אשכול" כמושב דתי ונקרא בתחילה "צפון עתלית". הגרעין הראשון כלל ארבע עשר משפחות עולים ממרוקו, שקיבלו הדרכה מתנועת המושבים. בתחילה הקימו ארבע עשר אוהלים, בשטח הפתוח שהוגדר ע"י פעילי ההתיישבות כ"מרכז היישוב". מקימו מחיבים אותו כיישוב הראשון בארץ שהוקם ע"י יוצאי מרוקו. שמו של המושב נלקח מספר שיר השירים: "שלחך פרדס רימונים עם פרי מגדים כפרים עם נרדים".

עם הזמן התפתחה שכונת האוהלים והפכה ליישוב קטן: אוהל מרפאה, אוהל צרכנייה, אוהל מתפרה ואוהל בית כנסת. ליישוב נוספו משפחות נוספות, חלקן קשורות בקשרי משפחה עם הגרעין המייסד, סה"כ 96 משפחות עולים, רובן ממרוקו וחלק נוסף מאלג'יריה, מצרים, טורקיה וספרד, בנוסף, חברו למשפחות העולים אמות מוסמכת בשם סרינה שעלתה אף היא ממצרים ומדריך חקלאי בשם יצחק לרנר מהישוב תל-חנן (כיום שכונה בעיר נשר), כשבראשם עמד מייסד המושב, הסופר אליהו אזולאי.

ראשי המשפחות והבנים הבוגרים יצאו לעבודות חקלאיות שסיפקה המדינה בקרבת מקום וקיבלו את משכורתם דרך הסוכנות. במקביל החלו להכשיר את הקרקע במקום לעבודה חקלאית. מדריכים חקלאיים מכפר ויתקין ומכפר יהושוע הגיעו להדריך את התושבים בנושא עיבוד הקרקע והכנתה לזריעה.

מבנה קוביה - 2015

בסוף שנת 1949 הגיעו לשטח קבלני עפר, יישרו את השטח והניחו על הקרקע במעלה הגבעה מבנים קטנים וטרומים עשויים מבטון, בני 24 מטר כל אחד. התושבים לא ששו להכנס לתוך מבנים אלו אשר זכו לשם "הקוביות", ושליחי הסוכנות הכריחו את התושבים להכנס לגור בהם. הקוביות הונחו ע"י מנופים על גבי מצע של חול שפוזר על גבי אדמת הטרשים, הם כללו ארבע קירות וגג וחלקם לא היו מחוברים אפילו לאדמה. בתמונה מ-1953 ניתן לראות בצד שמאל בית קוביה שהוספה לו סככה. בתמונה 2015 ניתן לראות מבנה "קוביה" שנשאר באחת החצרות עד היום.

מגדים, 1953

מבט על חצר משק ב-1953

בית כנסת "שער הרחמים" בצפון המושב, שנחלה פרטית. נבנה על בסיס בית קובייה שהורחבה מזרחה

היישוב נבנה בצורת "ח" פונה לים כשבאמצע הצלע המרכזית שלה נבנו המבנים הציבוריים. בשני הרחובות המובילים לים, הבנויים ממזרח למערב נבנו בצידים הדרומי מס' יחידות של 40 מטר רבוע עבור משפחות שהיו יותר מ-5 נפשות. שש שנים התגוררו במבנים ללא מים וחשמל. רק לאחר מלחמת קדש בשנת 1956 הוקמה לראשונה רשת חשמל ביישוב.

כל משפחה קיבלה 30 דונם לעיבוד חקלאי, רוב השטח היה צמוד לבית המגורים (בנחלה) והנותר קיבלו לעיבוד בשטחים רחוקים יותר, שטחי הנחלות הן בין 20-30 דונם, של רצועות מאורכות. בחזית עמד בית המגורים מאחוריו הלול והרפת ומבני המשק האחרים ואח"כ השטחים המעובדים.

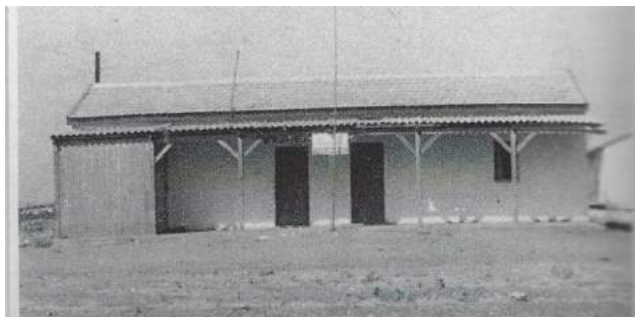
הניסיונות הראשונים נעשו בירקות וגידולי שדה. הסוכנות היא שהגישה סיוע תקציבי למשפחות להקמת מבנים לרפתות, ונתנה לכל משפחה פרה. מבנים מבלוקים חשופים. את הלולים בנו מכספם.

לא כל המשפחות החזיקו מעמד ביישוב, הפרנסה הדחוקה מחקלאות, המחסור בציוד וכלי עבודה והצנע גרם לכך שבשנת 1952 עזבו מספר משפחות.

העבודה בשדה בשנת 1950 ברקע ניתן לראות את בתי הכפר ומאחוריהם את הר הכרמל

כבר עם הקמת היישוב בנתה הסוכנות מספר מבנים ציבוריים, וביניהם בית ספר, מועדון נוער, בית כנסת, צרכנייה, מרפאה וכדומה. בית הספר שפעל במקום בשנים הראשונות כלל שתי כיתות. אחרי מספר שנים עברו ללמוד בבית הספר האזורי בניר עציון.

מועדון הנוער 1950

מועדון הנוער היה אחד המבנים הראשונים שנבנו, המשפחות המרוקאיות התברכו כמעט כולן בילדים רבים, וכך גם היה המועדון - גדוש בבני נוער. מדריכים מטעם ההתיישבות העובדת הגיעו למקום כדי להדריך את הנוער.

בגלל גודל המושב ומרחקי ההליכה היו שלושה בתי כנסת, אחד בדרום, אחד בצפון ובמרכז בית הכנסת המרכזי. לפני כשנתיים נהרס בית הכנסת הדרומי ובשנות ה-2000 נבנה בית כנסת מפואר חדש במרכז היישוב ובית הכנסת הישן הפך לצהרון לידי המושב.

בית הכנסת הראשון

הלול הראשון

במרץ 1960 סוכם עם הסוכנות היהודית על סיוע שיוענק למושב שתושביו התקשו להתפרנס. בין השאר נקבע שהסוכנות תיטע פרדס בשטח 250 דונם עבור המושב. על אף הסיוע והליווי מטעם הסוכנות, התעכבה התאוששותו של המושב עוד שנים אחדות.

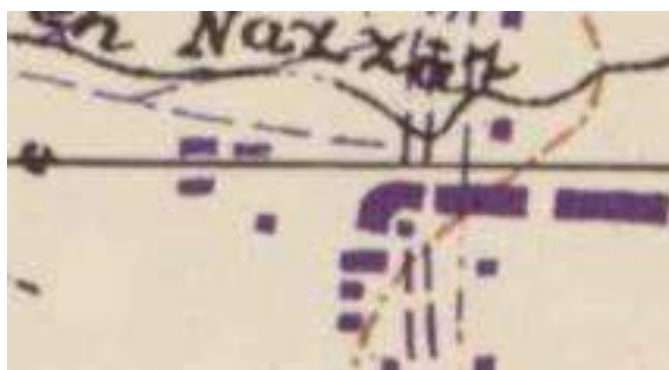
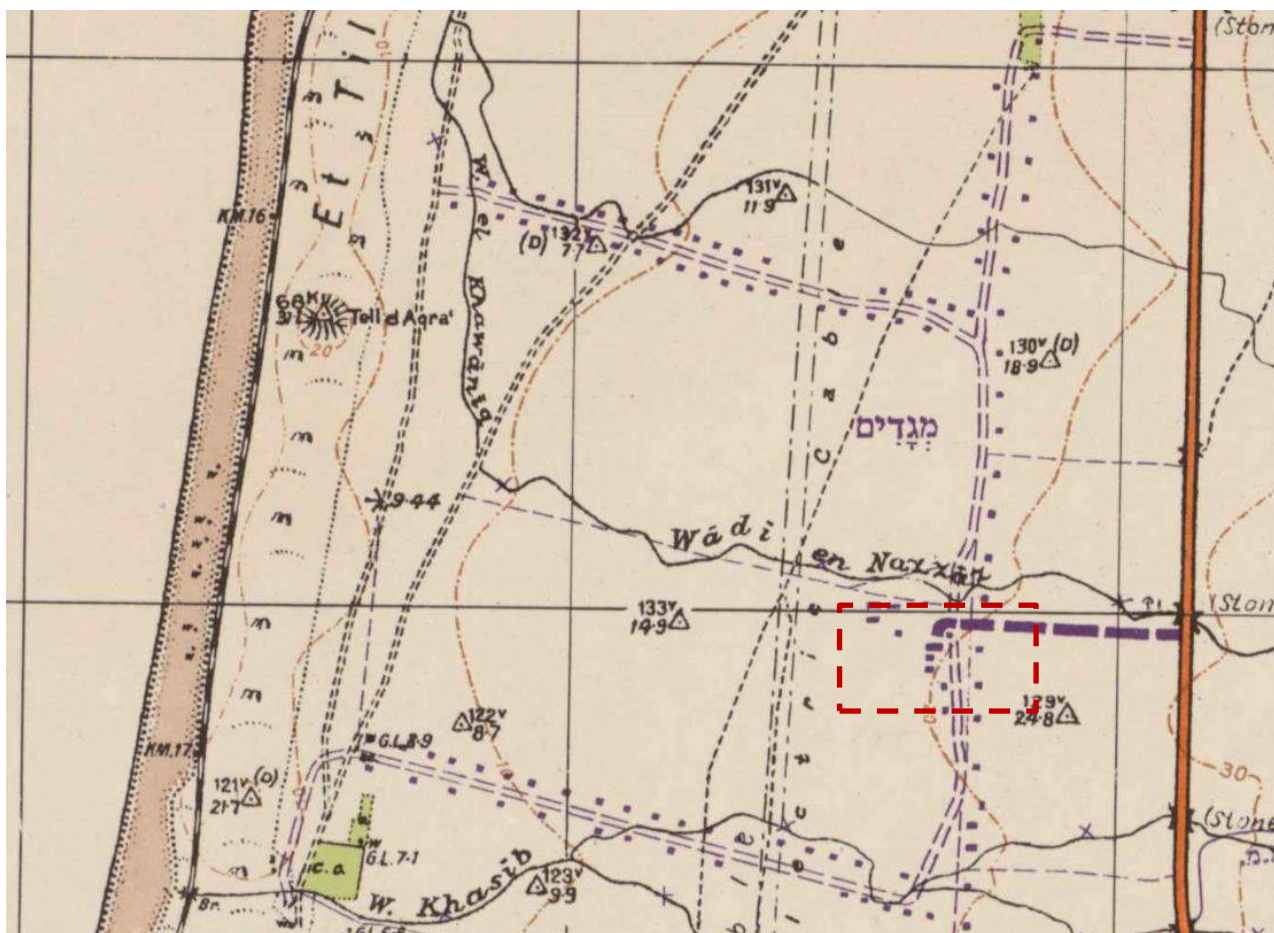
במושב מתגוררים כיום כ-900 תושבים. בחודש אוגוסט 1995, במסגרת הרחבה קהילתית הוקמה השכונה לבנים. בשכונה נוספו עוד 118 יחידות דיור למושב, בקצה הצפוני. שכונה זו נסמכת מבחינת שירותים ומבני ציבור על מרכז היישוב הוותיק ולא תוכנן בה מרכז. ביישוב ועד מקומי המייצג את כל התושבים וועד אגודה המייצג את בעלי המשקים. ענפי המשק העיקריים במושב הם מטעי בננות, גידולי שדה, לולים וצאן. בשנים האחרונות התפתח במושב ענף התיירות הכולל בין היתר: צימרים, גלריות תמונות, תכשיטים ועוד.

ממערב למושב נמצאים שני תילים ובהם שרידים ארכאולוגיים רבים מתקופות שונות. השטח מופיע ברשימות רשות העתיקות.

מפה משנת 1957

במפה משנת 1957, ניתן להבחין שהמשקים לאורך הציר הראשי המגיע למעשה מכביש 4 ועד לצוק הכורכר, מבונה לכל אורכו וכן הצירים הניצבים ממזרח למערב. במרכז הישוב בחלק הציבורי ניתן להבחין במספר מבנים ציבוריים, אשר היו קיימים בימים אלו. מבני המגורים היו אחידים בצורתם ואילו מבני הציבור גדולים יותר.

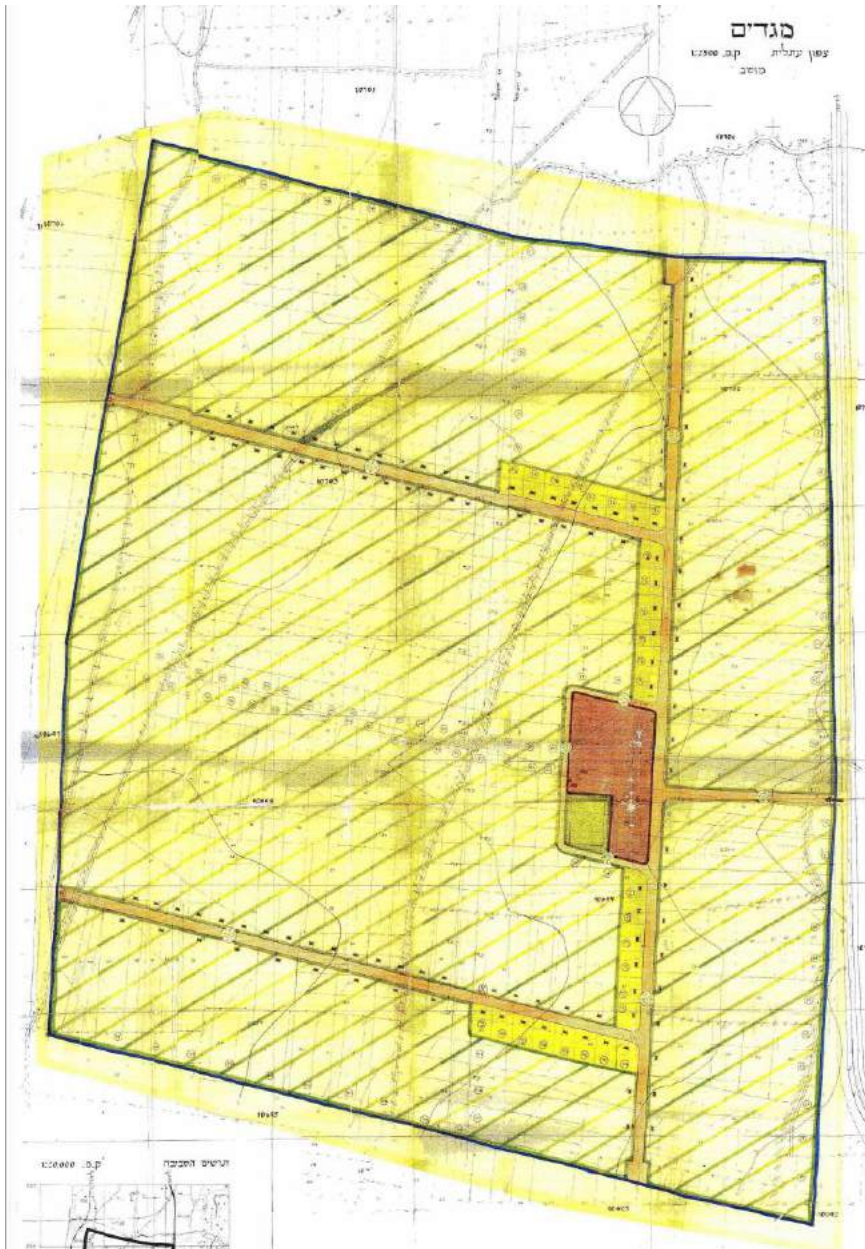
המבנים הציבוריים שהיו בנויים כבר אז היו בית הכנסת, מועדון הנוער, צרכניה, בית ספר מסורתי שמנה שתי כיתות, מזכירות המרפאה ועוד. היו קיימים גם מבנים החקלאים המשותפים כגון המחלבה, מחסן התשומות וכדומה.

עדכון המפה המנדטורית מ 1957 (קנ"מ
1:20,000) - המרכז למיפוי ישראל

הגדלה של גרעין
המושב, קטע
מהמפה.

רקע סטטוטורי שימורי קודם

חכ/12

בתכנית חכ/12 משנת 1966, ניתן לראות בברור את המבנה הסימטרי של המושב שנשמר כולל האזור הגדול למבני ציבור ושצ"פ במרכזו.

הרחבת המושב בתוכנית חכ/12א, הוסיפה כ-95 מגרשי בנייה והשאירה את המרכז הציבורי באותו מקום

התוכנית חכ/12 ח משנת 2007 הפכה חלק גדול משטח ציבורי זה למרכז אזרחי.

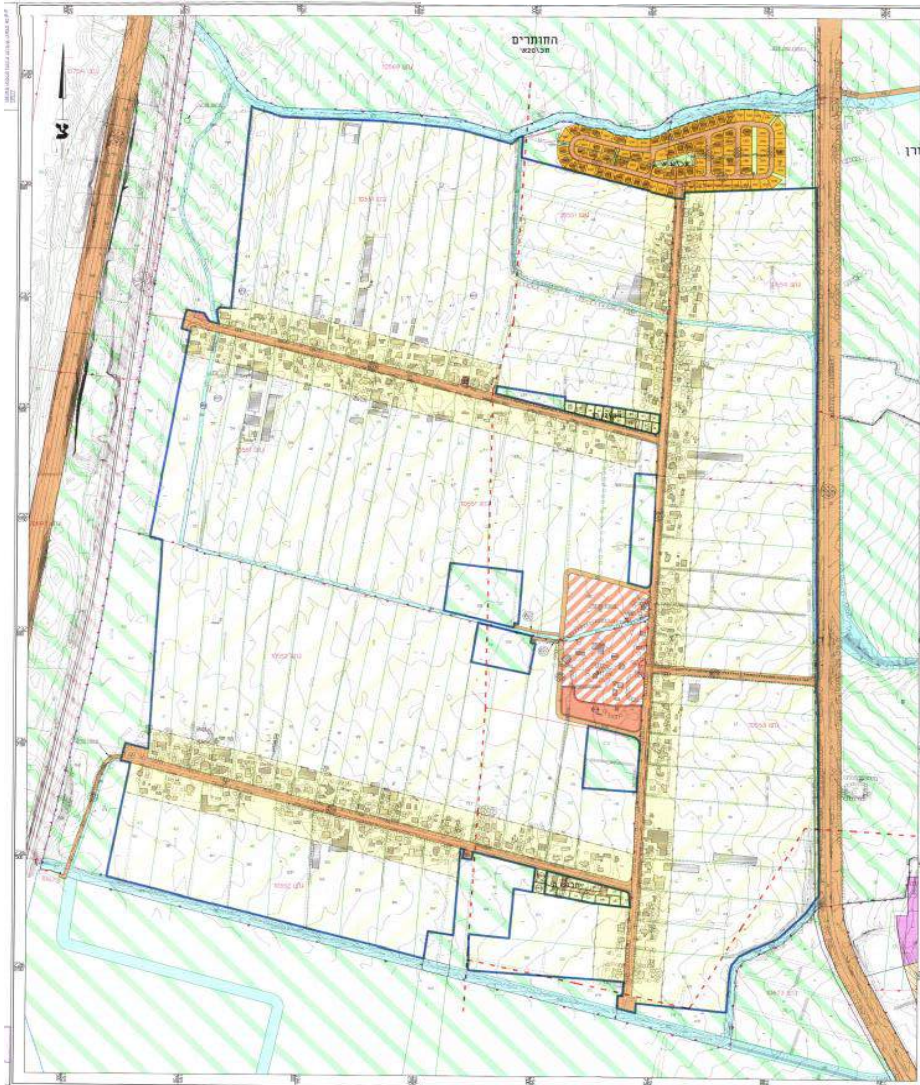

חכ/12ח

**חכ/12 א - תוספת
מגרשי מגורים
במושב מגדים -
1993**

מטרת התוכנית, שינוי
יעוד קרקע חקלאית
לשכונת מגורים הכוללת
95 מגרשי בנייה.

**חכ/12 ח - תוכנית
מפורטת משנת
2007**

מטרת התוכנית, הסדרת
שטחים, שימושים,
הוראות וזכויות בנייה
בנחלות ובשטחי ציבור.
ניתן לראות שגם
בתוכנית זו כל שטחי
הציבור בגרעין הישן של
המושב.

בגרעין זה ישנו מקבץ
של מבנים ציבוריים
איכותיים עם רחבות
פתוחות משמעותיות.

חכ/12 ח' - תשריט
מצב מוצע

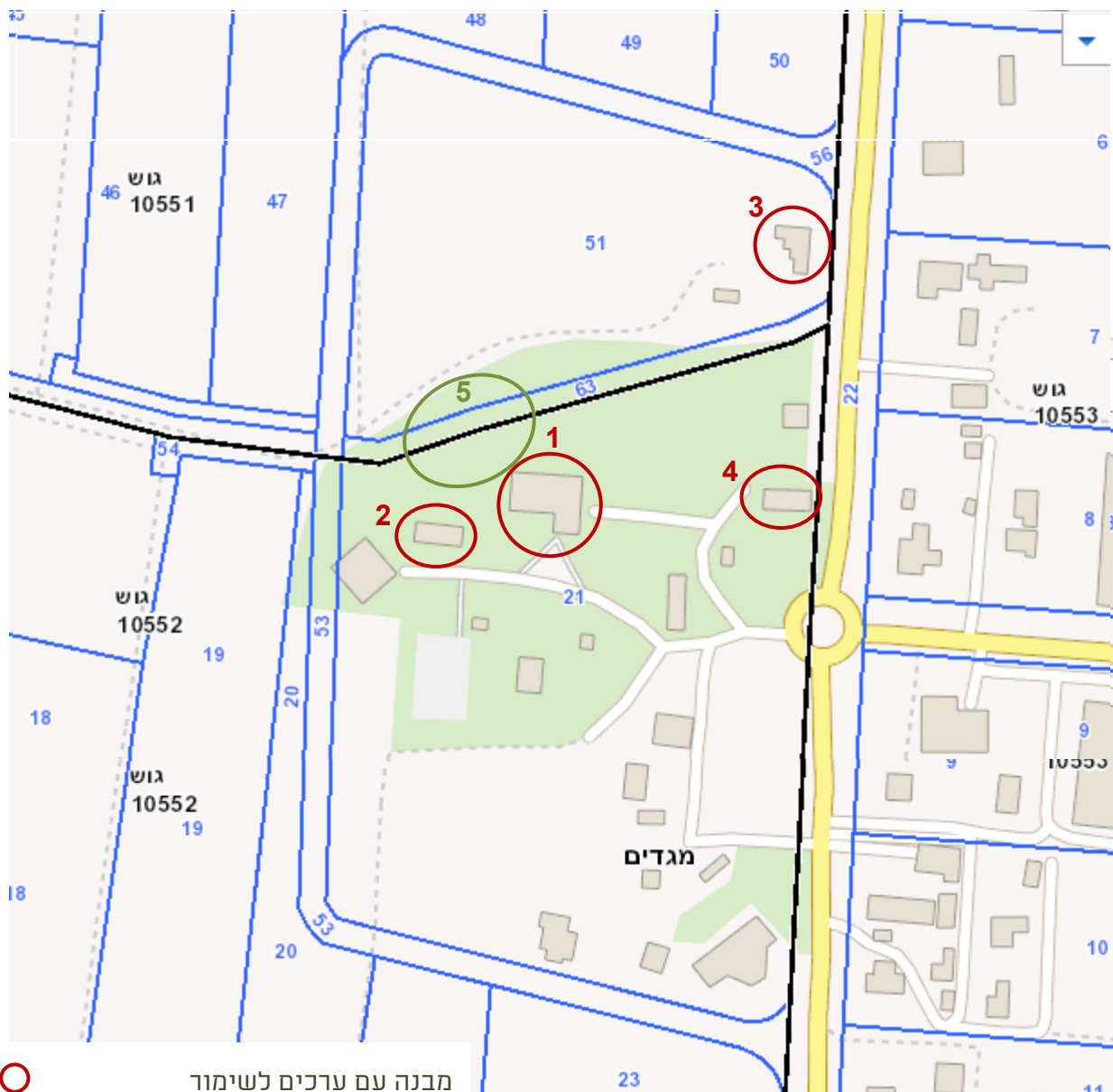
רקע שימורי קודם

בסקר של המועצה לשימור אתרים משנות ה-90 לא נמצאו כרטיסי אתר השייכים למושב מגדים. בתוכניות סטטוטוריות שבדקנו לא נמצאו אזכורים לנושא שימור, אולם יש מספר הגנות לנושא ארכיאולוגיה. המאפיין החשוב ביותר הוא המבנה של המושב, הכולל ציר ראשי דרום צפון ובמרכזו מבני ציבור ושני צירים היוצאים ממנו מערבה לכיוון הים.

מיפוי מבנים ומתחמים בעלי ערכים לשימור

גדעין המושב בו נמצאים המבנים עם הערכיות לשימור

- מבנה עם ערכים לשימור
- שטחים פתוחים עם ערכים לשימור

מס'	המבנה	גוש	חלקה	ייעוד ותאור
1	בית העם	10552	21	בית עם שנבנה שנות ה-80
2	בית ספר ישרן/מועדון מחודש	10552	21	בית הספר ההיסטורי שופץ לאחרונה
3	בית כנסת ישרן	10551	51	כיום צהרון
4	מועדון הנוער	10552	21	נשאר אוטנטי
5	המדשאה של בית העם והמועדון	10552	21	שטח מרכזי פתוח
6	תעלה פתוחה	כללי		פרט התעלה הפתוחה המדופן במסלעה התומכת את הכביש

מקורות

1. מסמכי התוכנית חכ/12 תשריט ותקנון משנת 1965 אתר רמ"י
2. מסמכי תוכנית חכ/12/א - תשריט ותקנון משנת 1993 אתר רמ"י
3. מסמכי תוכנית חכ/12/ח - תשריט ותקנון משנת 2007 אתר רמ"י
4. עדכון למפה המנדטורית, 1:20,000 SURVAY OF PALESTIN HAIFA SUB-DISTRICT - ATLIT, והמפה הודפסה ע"י מחלקת מדידות ישראל בשנת 1957 - מ.פ.י
5. רקע פוטו -גאומטרי של אתר GOVMAP - המרכז למיפוי ישראל
6. "יצחק בו הרוש - סיפר על אהבת אדם, נחישות, התמדה ואמונה בדרך" - ספר אוטוביוגרפי שכתה יצחק בן הרוש על חייו ועל הקמת המושב.
7. ראיון וסיור במושב עם מר יצחק בן הרוש מיום 20.5.15.

תודות

תודה מקרב לב למר יצחק בין הרוש, על הסיפורים, על הסיור ועל סיפרו אשר סייעו לי להכיר את המושב והמיוחד לו.

סקר מבנים ומתחמים לשימור מגדים

מס'	שם האתר	גוש\חלקה כתובת	שנת הקמה, רקע היסטורי	תאור כללי ומצב שימוש נוכחי	תמונה
1	בית העם	גוש 10552 חלקה 21	בית העם הוקם בשנות ה-80 במקום בית עם ישן.	יצחק בן הרוש מספר בזיכרונותיו כי המושב ביקש בית כמו זה שנבנה במושב לימן בשנות ה-60. המבנה משמש עדין לפעילויות תרבותיות, חגיגות חוגים ועוד. הוא מתוחזק ע"י ועד המושב ומצבו טוב.	
2	בית ספר הישן/ מועדון מחודש	גוש 10552 חלקה 21	המבנה הוקם בשנות ה-50 כבית ספר שבו שתי כיתות לימוד, כשעברו התלמידים ללמוד בביה"ס האזורי, שימש כמזכירות הישוב, עד שזו עברה למבנה יד לבנים. לאחרונה שופץ ומשמש כמועדון.	המבנה שופץ ושונה משמעותית, הוחלף הגג המקורי, ונפרצו פתחים חדשים במבנה ונעשו מס' שינויים פנימיים. עם זאת, ברמה הנפחית המבנה לא השתנה ומיקומו בסמוך לבית העם יוצר דופן לרחבת הדשא המרכזית.	
3	בית כנסת ישן	גוש 10551 חלקה 51	אחד המבנים הראשונים שנבנו במושב, בעל חשיבות מרכזית בחיי המושב לדורותיו.	עם סיום בניית בית הכנסת החדש לפני מספר שנים, הוסב המבנה הותיק למבנה צהרון לילדי המושב. מבנה בית הכנסת לא שונה מבחינה חיצונית, והפתחים שלו לא השתנו. נוספה סככת מבואה ומבנה שירותים קטן חיצוני בניצב לסככה.	

סקר מבנים ומתחמים לשימור מגדים

	<p>המועדון נצבע והוחלף לו הגג, אך המבנה עצמו כולל מבואת הכניסה המוגנת והחלונות המאורכים נשארו אוטנטיים לגמרי.</p>	<p>אחד המבנים הראשונים שנבנו במושב, ואחד והמשמעותיים הפעילים שבהם לאורך השנים. יצחק בן הרוש מספר בזיכרונותיו כי היות והמשפחות היו מרובות ילדים והבתים קטנים, הילדים מצאו מענה לחלק נכבד מזמנם במועדון.</p>	<p>גוש 10552 חלקה 21</p>	<p>מועדון הנוער</p>	<p>4</p>
		<p>מדשאה מרכזית שבה מתקיימות חלק מהפעילויות והחגיגות המשותפות של המושב, מיקומה בסמוך לבית יד לבנים, למועדון ולבית העם הופך אותה למרכזית וחשובה כשטח פתוח להתכנסות.</p>	<p>גוש 10552 חלקה 21</p>	<p>המדשאה של בית העם והמועדון</p>	<p>5</p>
	<p>בעיית ההצפות ושאלת ניקוז המגרשים, הובילה לפתרונות של מובלים סגורים או פתוחים. לפתרונות השפעה משמעותית על מראה המרחב הציבורי ואופיו. הפרט הייחודי של מובל פתוח מדופן במסלעה שהיא מעט יותר גבוה מהכביש ומהווה סוג של אבן שפה הינו ייחודי והפך לחלק מהאופי של מגדים. מומלץ לשמור על הפרט ולהתמיד להשתמש בו בעתיד בפיתוח רחבות ציבוריות וכבישים.</p>	<p>פרט התעלה הפתוחה המדופנת במסלעה ותומכת את הכביש והמלווה את כבישי המושב המובילים אל הים. בוצע כנראה בשנות ה-2000</p>	<p>כללי</p>	<p>תעלה פתוחה</p>	<p>6</p>

גבע כרמל

רקע היסטורי

היישוב הוקם בשנת 1949 על ידי עולים מתוניסיה וטורקיה. בתחילה שמו היה "גבע הכרמל", שם שבו השתמשו עד שנות ה-70. שמו של היישוב נובע משמו של היישוב הערבי שהיה ממוקם בסמוך "ג'בע".

כשהגיעו העולים באוגוסט 1949, לא היה במקום כלום למעט שדה גדול של תירס. העולים השתכנו תחילה באוהלים שהיו ממוקמים בסמוך לבניית הבתים, מצפון מזרח לשטח הציבורי המרכזי. המבנה הבסיסי של היישוב נבנה על ציר מרכזי מדרום לצפון באורך של כ-2 ק"מ, ושני צירים משניים ניצבים לו. במרכז שטח נרחב המיועד לשטחי ציבור. הפריסה של המושב גדולה מאוד.

לאחר כשנה, הסוכנות החלה בבניית הבתים. היא בנתה בתים קטנים בגודל של כ-24 מ' 6X4 מטר. לאורך הכביש הרוחבי הצפוני נבנו בתים גדולים יותר למשפחות עם הרבה ילדים, אשר קיבלו בית של שניים חצי חדרים סה"כ כ-40 מ'. ומדרום לשטח הציבורי המרכזי נבנו כשבעה בתים ל"בעלי מלאכה" - אחד מהם שימש כגן הילדים.

במושב נבנו 79 משקים, כל משק קיבל כ-20 דונם בצמוד לבתים שנחשבו חלקות א'. בנוסף היו שטחים משותפים למושב שעובדו ע"י האגודה. שטחים אלו היו מזרחית לכביש 4. שם גידלו גידולים משותפים של פרדסים ובננות.

לאחר בניית הבתים נבנו מאחוריהם לולים ומחסנים מפח, לאחר מכן נוספה גם רפת קטנה לכל שני משקים במשותף. לקראת סוף שנות ה-50 נבנתה רפת לכל נחלה. הרפת הייתה בנויה כמבנה קבע, מבלוקים או בטון.

בשנים הראשונות הילדים למדו במושב מכיתה א' ועד כיתה ו' ואז עברו ללמוד בכרם מהר"ל. עד שנות השישים למדו במושב כיתות היסוד של א-ג. בסוף שנות ה-60 נסגר בית הספר.

בשנים 1954-1955 החלו לבנות ליד הבית הישן בית חדש של 42 מ'. בית זה נבנה כבר על כלונסאות. הבתים נבנו ללא מים וחשמל, שירותים היו עדיין בחוץ.

המושב חובר לתשתית חשמל רק סביב 1955, בשנים 1955-1963 התחילו התושבים להוסיף לבתים באופן עצמאי שירותים ומקלחות.

בשנים אלו קבוצה של כ-15 משפחות צעירות של בני מושב שאינם "בן ממשיך" עוברת למושב הסמוך צרופה ומקבלת לידיה משקים בחינם מהסוכנות היהודית. מכאן קשרי המשפחה הענפים בין המושבים.

בתחילת שנות ה-70 גם החל תהליך של פרצלציה שבו חילקו חלק משטחי האגודה למשקים, כל משק קיבל שלושה וחצי דונם של חלקה ב', ובשנים 1977-1978 נעשתה פרצלציה נוספת לשטחי האגודה וכל משק קיבל שלושה וחצי דונם נוספים הנקראים חלקה ג'.

בשנות ה-80 הוסיפו עוד משק אחד, כך שהגיעו ל-80 משקים. בתוכניות ההרחבה ביקשו להכפיל את מס' בתי האב במושב והוסיפו עוד 81 מגרשים לבניה. הרחבה זו נעשתה בחצייה על חשבון השטח המיועד לשטחי ציבור במרכז המושב וזה גרם להריסה של חלק גדול ממבני הציבור המקוריים.

לפני כשנתיים נבנה מבנה מודרני וחדש למזכירות שהייתה ממוקמת עד אז באחד מהמבנים שנבנו ל"בעלי מקצוע". המבנה החדש הוא למעשה קומפלקס הכולל מרפאה חדשה, חדרי חוגים ומשרדי מזכירות.

במושב זה, שלא כמו במושבים אחרים באזור, מעולם לא היה משבר, והמשקים היו מאוכלסים ומעובדים לאורך כל השנים.

כיום, מונה אוכלוסיית המושב כ-1,100 תושבים. רבים מהם ממשפחות ותיקי המושב. במושב יש 80 נחלות חקלאיות והרחבה שרובה מאוכלסת. פרנסת התושבים מבוססת על חקלאות (בעיקר גידול בננות וירקות) ועל עבודה מחוץ למושב, עדיין מעל 50% מהמשקים מעובדים ע"י הבעלים המקוריים.

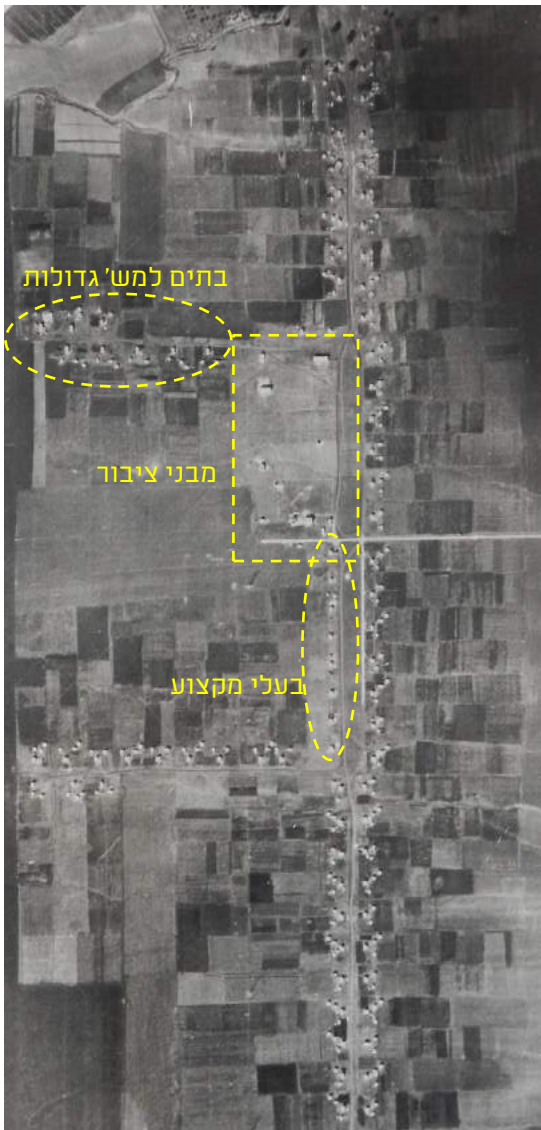
רקע סטטוטורי שימורי קודם

בבדיקה שערכנו לתוכניות ישנות ונוכחיות של המושב לא נמצאו אזכורים לנושא שימור. גבע כרמל אינה מופיעה גם במיפוי כרטיסי האתר של המועצה לשימור אתרים

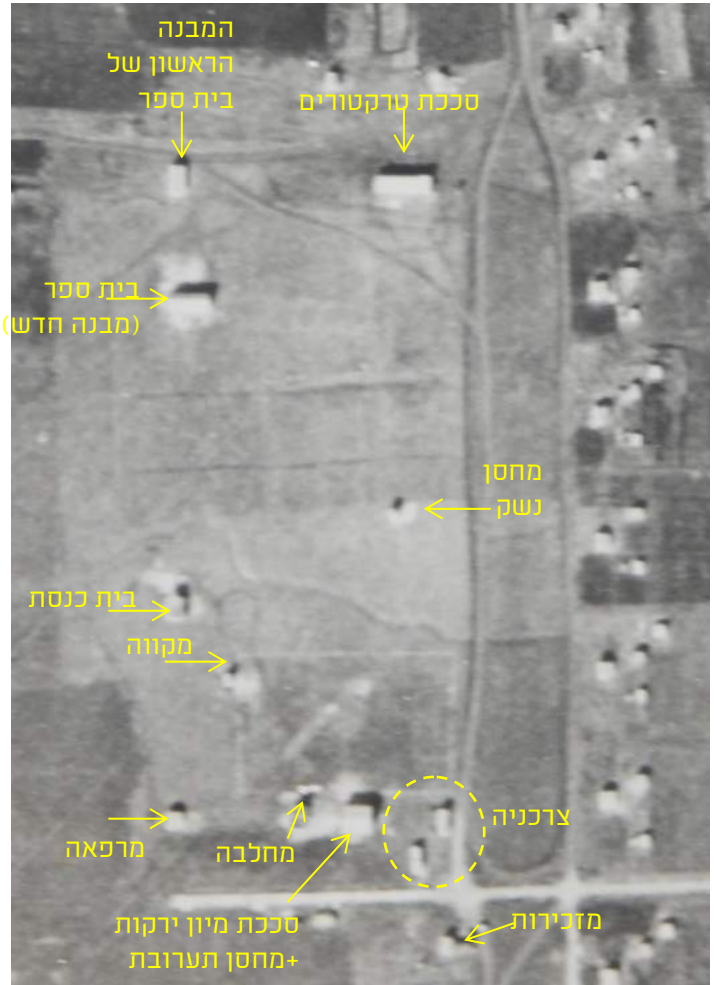
תצלומי אויר היסטוריים

תצ"א מ-1951

בתצ"א, ניתן לראות בברור את פריסת מבני הישוב, ואת השטחים החקלאיים המעובדים על כל השטח שלו. באזור מבני הציבור ניתן לראות כבר את מבני הציבור הראשונים: בית הספר, בית הכנסת, מקווה, מרפאה, מחלבה, צרכנייה, מחסן חקלאי וסככת טרקטורים. הגן מוקם באחד מהבתים של בעלי המקצוע

תצ"א מ-22.11.1951 - המרכז למיפוי ישראל

הגדלה של אזור מבני הציבור

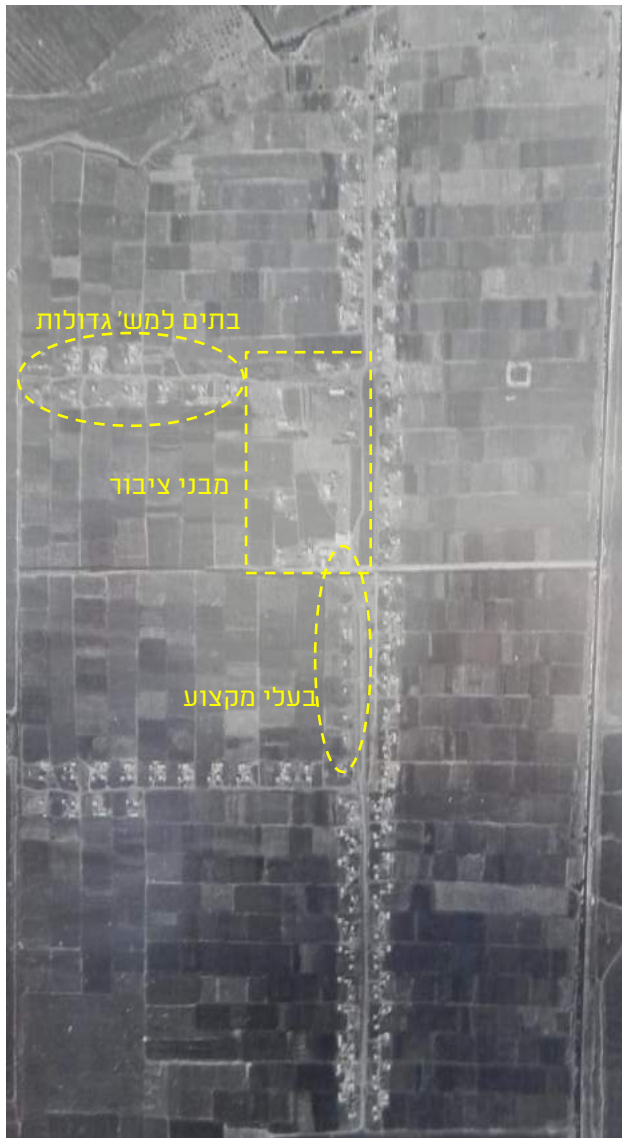
בכל נחלה ניתן לראות שלושה מבנים, בית בחזית, רפת קטנה ומחסן פח מאחור. לכל שתי נחלות במשותף היה גם לול ולכן ניתן לראות שיש לסידוגין נחלות עם שלושה מבנים ונחלות עם ארבעה מבנים.

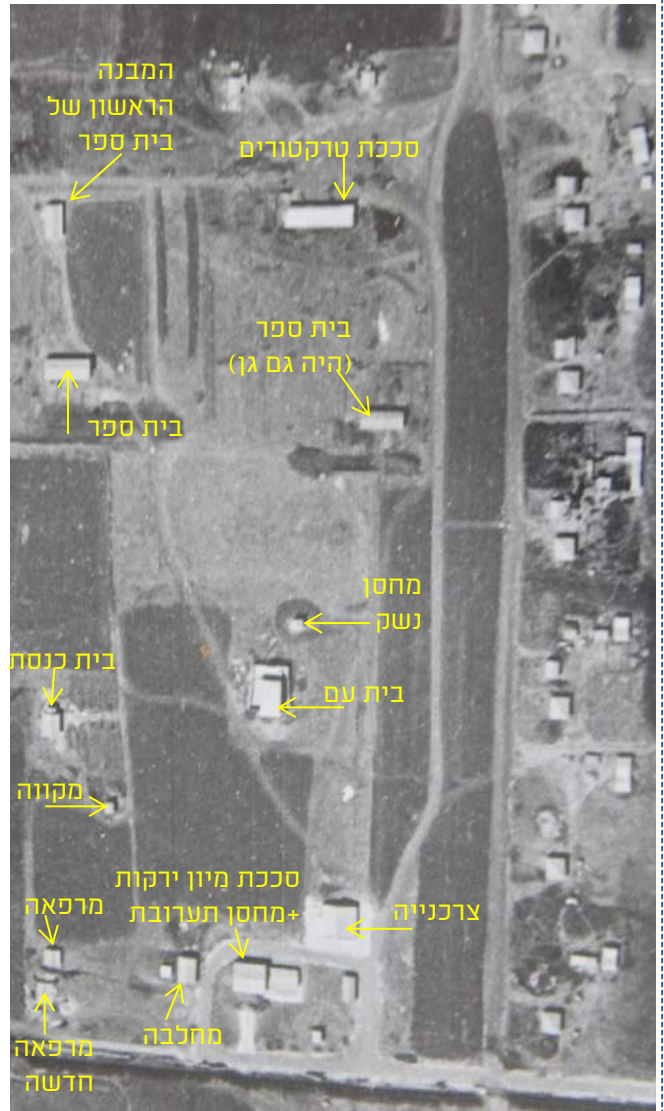
הסכמה של המבנים בנחלות

תצ"א משנת 1956

בתצ"א שצולמה בשנת 1956, ניתן לראות שנוספו למבני הציבור מבנים נוספים: מרפאה חדשה, עוד מבנה לבית הספר והמבנה החשוב והמרכזי ביותר - מבנה בית העם.

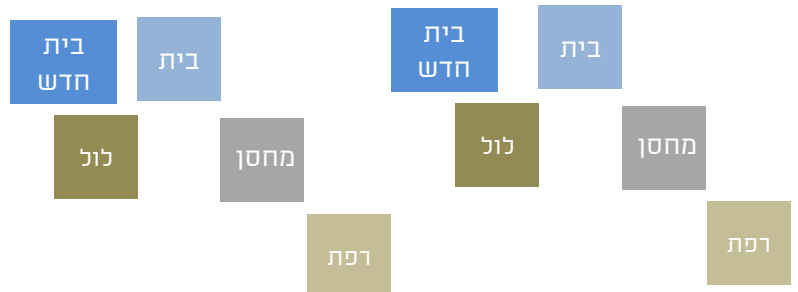

תצ"א מ-1.9.1956 - המרכז למיפוי ישראל

הגדלה של אזור מבני הציבור

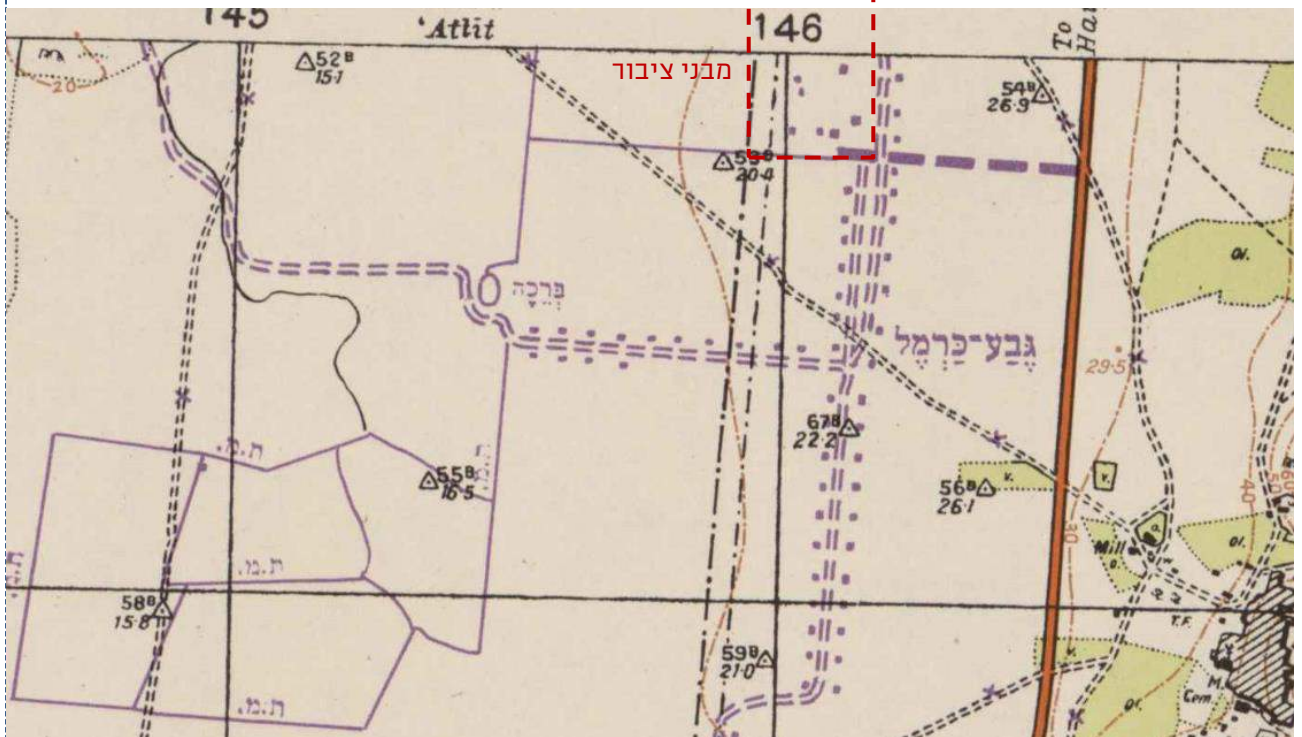
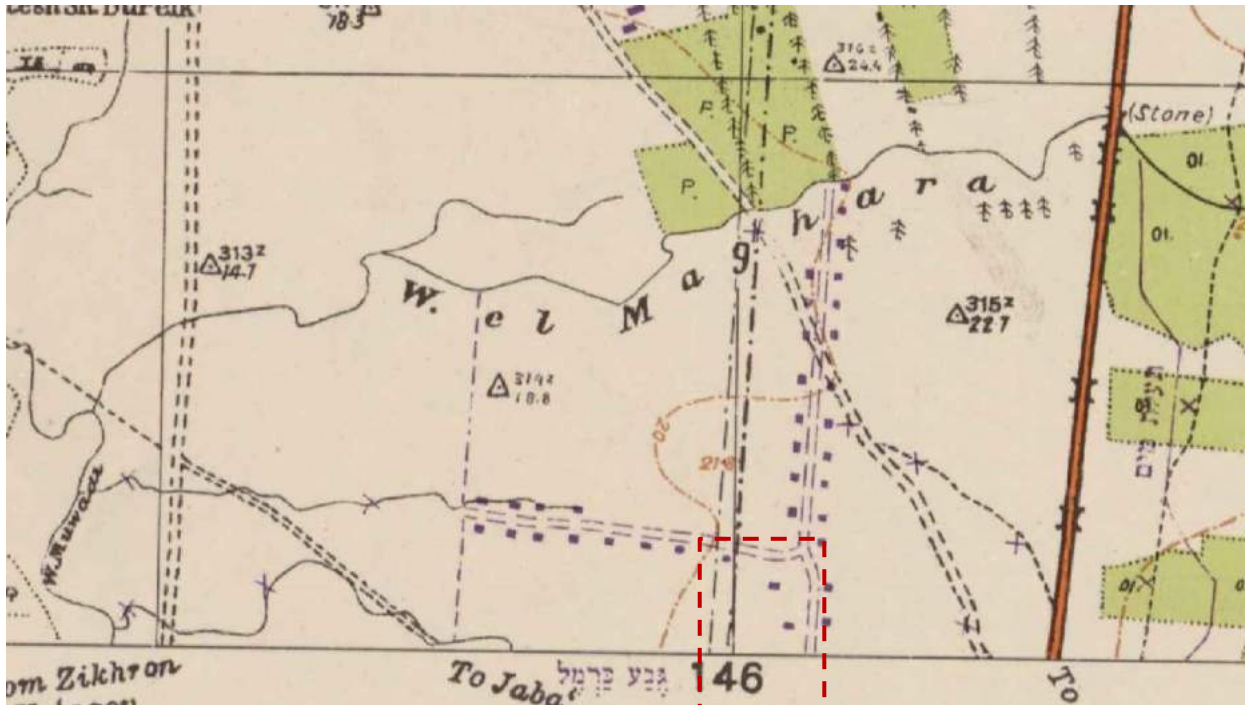
בתוך הנחלות התרבו מבני המשק, נוספו רפתות לנחלות שלא הייתה להם רפת ונוספו מחסנים, סככות וכדומה.

הסכמה של המבנים בנחלות

מפות היסטוריות

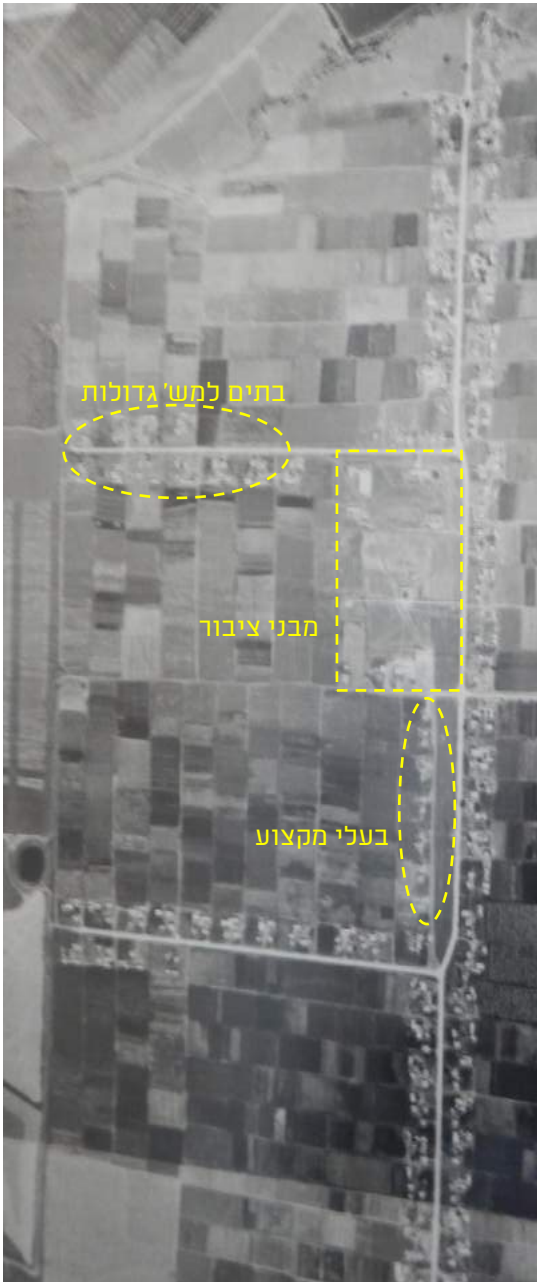
המושב גבע כרמל מחולק בין שני גיליונות של המפה המנדטורית שעודכנה בשנת 1957. במפה ניתן לראות את המבנים הראשיים בכל נחלה, ואת מבני הציבור במרכז היישוב.

עדכון המפה המנדטורית מ 1957 (קנ"מ 1:20,000) - המרכז למיפוי ישראל
המפה העליונה מתוך גליון "עתלית"
המפה התחתונה מתוך גליון "ZIM"

תצ"א משנת 1960

בתצ"א שצולמה בשנת 1960, ניתן לראות שהנחלות המשיכו להתפתח וליד בית הספר רואים מגרש כדורגל חדש.

הגדלה של אזור מבני הציבור

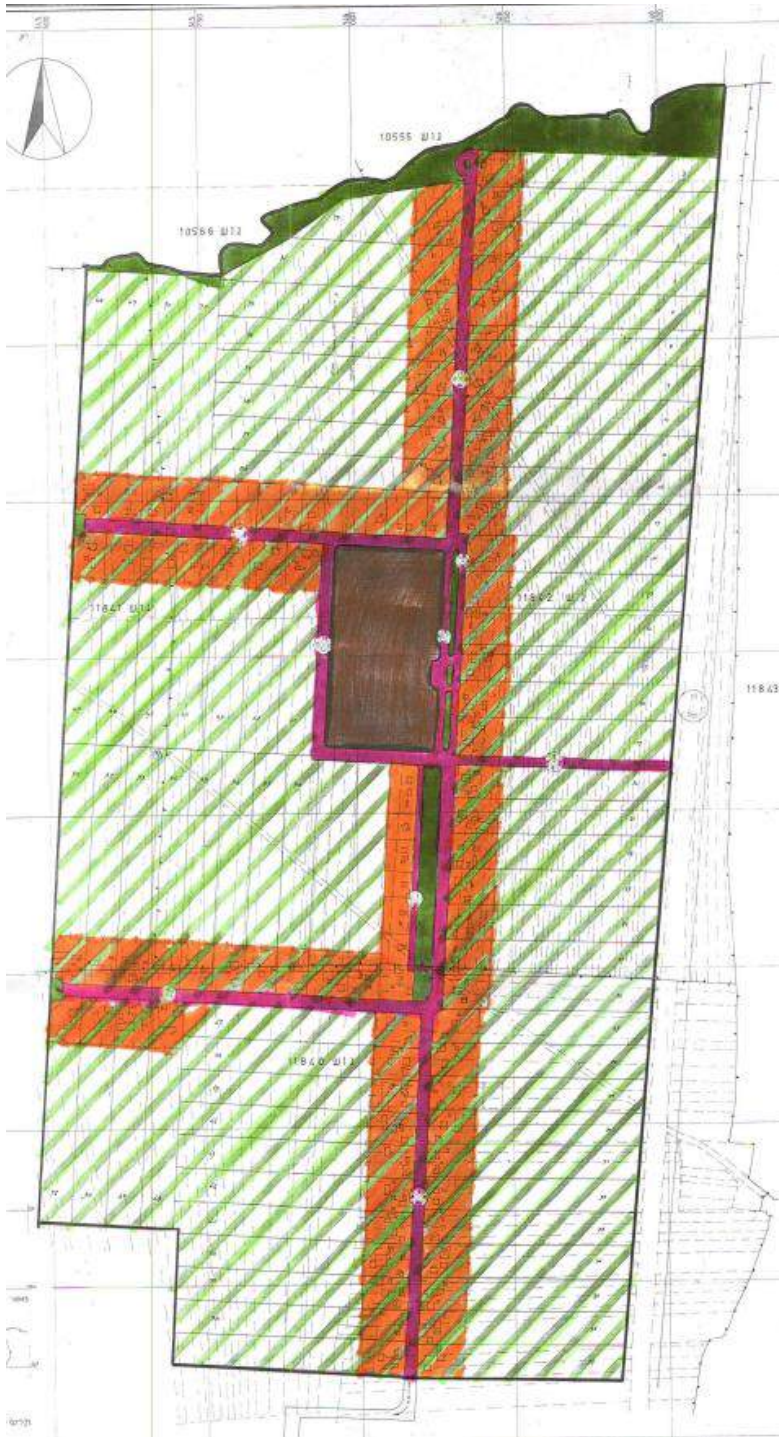
תצ"א מ-25.6.1960 - המרכז למיפוי ישראל

תוכניות חכ/23 – משנת 1981

מטרת התוכנית היתה: "לערוך תוכנית מסודרת של קרקעות המיועדות להתיישבות חקלאית..... להקצות שטחים ציבוריים פתוחים שטחים לבניני ציבור ולמבני משק". כל השטח המרכזי הוקצה לצרכי ציבור.

תוכניות חכ/23ה – 1998

תוכנית ההרחבה של המושב, הוסיפה 81 מגרשי בנייה, מחציתם על חשבון השטח הציבורי המרכזי, אשר צומצם למחצית מגודלו המקורי. המהלך גרם לכל שמבנים היסטוריים כגון: מבני בית הספר, בית הכנסת, המרפאה, המקווה, וסככת הטרקטורים נעלמו למעשה בעת ביצוע ההרחבה בשנים 1998-99.

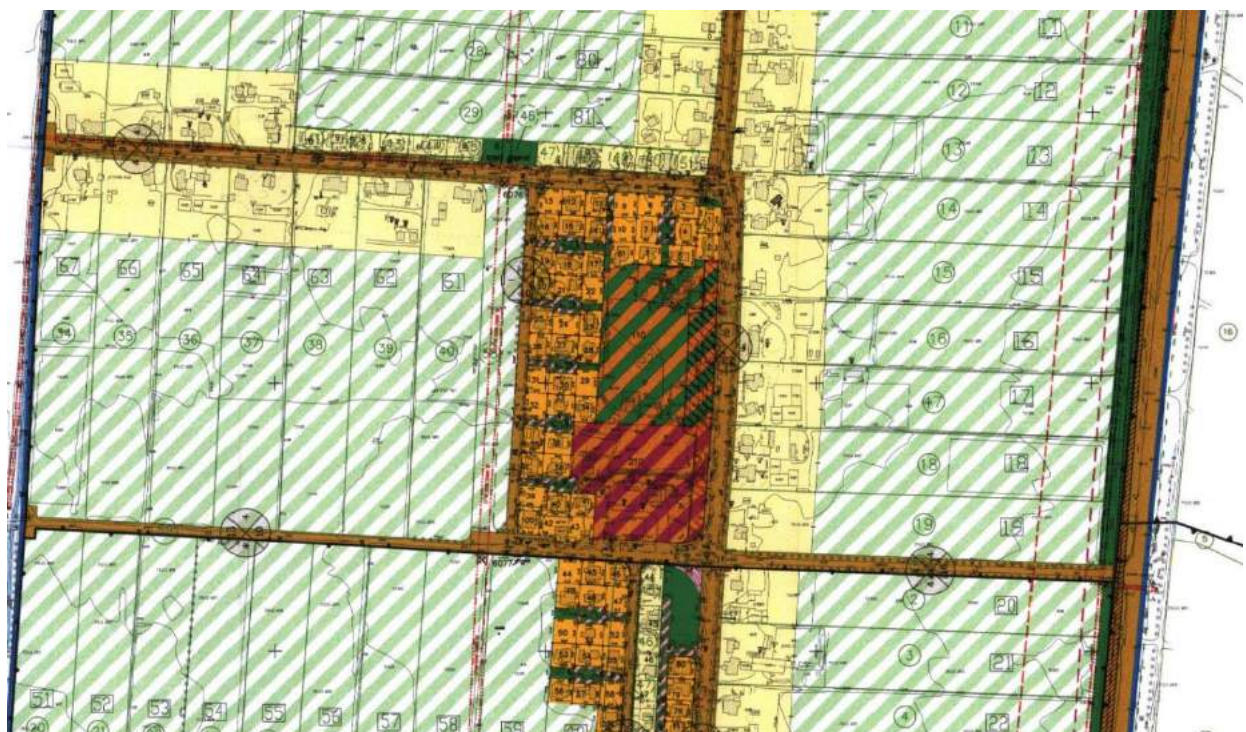
בדיעבד, ההחלטה לבנות את ההרחבה למושב, דווקא בטבורו ולא בשכונה מנותקת, גרמה לכך שאין הפרדה חברתית בין תושב המושב הוותיקים לחדשים ונוצרה קהילה הומוגנית.

תוכניות חכ/23 נ 2007 – הוראות בניה ושימוש בשטחי המושב

התוכנית שנתה את הייעוד של מרכז המושב מ"שטח למבני ציבור" לחלק דרומי המיועד ל"מוסדות ציבור" וחלק מרכזי המיועד למבני ציבור ושצ"פ, כדי לשמור על שטח ציבורי פתוח משמעותי במרכז.

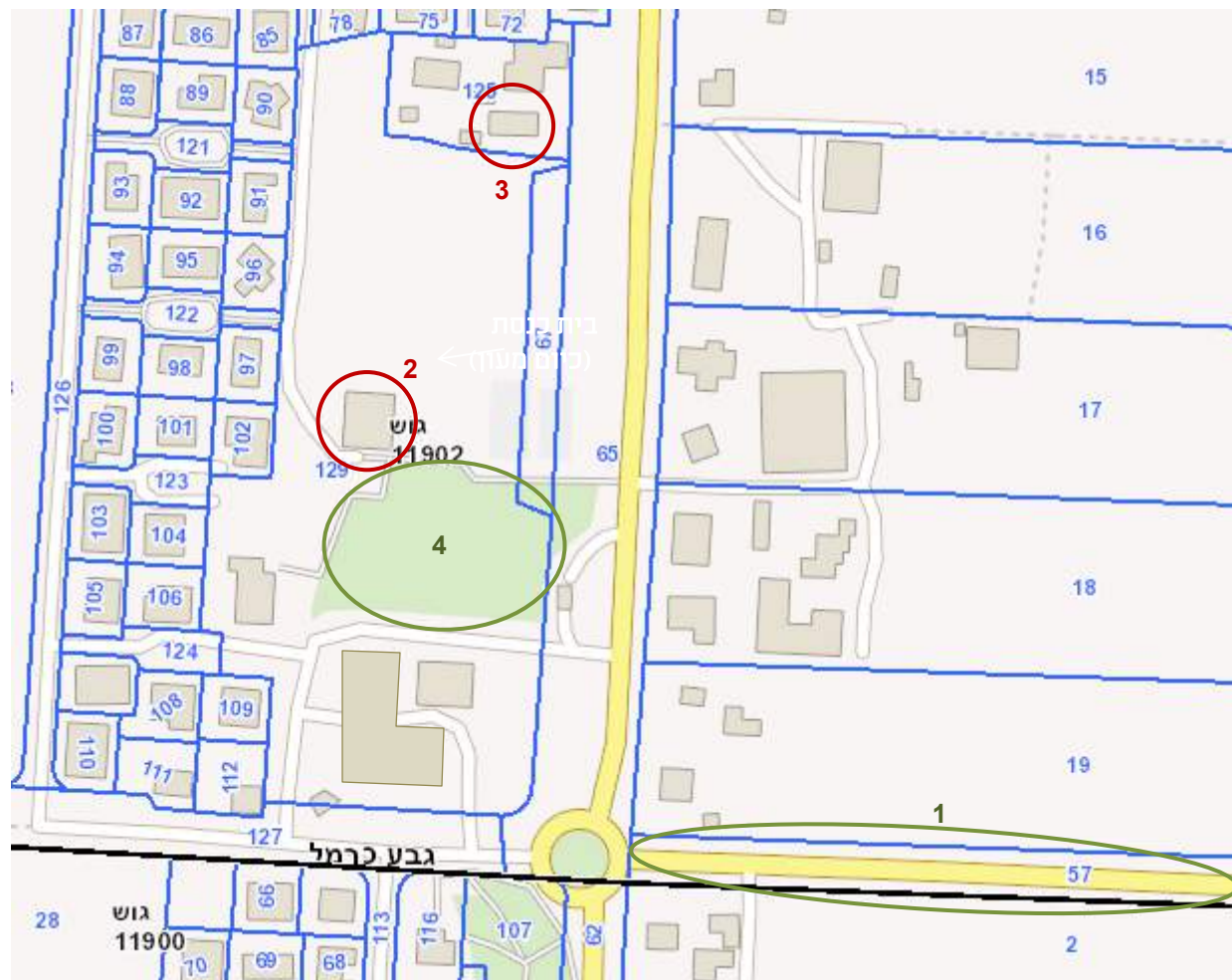

קטע מתוך תשריט המצב הקיים

קטע מתוך תשריט המצב המוצע

מיפוי מבנים ומתחמים בעלי ערכים לשימור

- מבנה עם ערכים לשימור
- שטחים פתוחים עם ערכים לשימור

מס'	המבנה	גוש	חלקה	ייעוד ותאור
1	שדרת דקלים בכניסה	11902	57	שדרה של דקלים לאורך כביש הגישה
2	בית העם	11902	129	מבנה מרכזי שנבנה בתחילת שנות ה-50
3	מועדון	11902	125	צריף ששמש בגוון שימושים ציבוריים
4	שטח ציבורי פתוח מרכזי	11902	129	שטח פתוח ציבורי עם חורשת אורנים ודשא

מקורות

1. מסמכי התוכנית חכ/23- תשריט ותקנון משנת 1981 אתר רמ"י
2. מסמכי תוכנית חכ/23/ה - תשריט ותקנון משנת 1999 אתר רמ"י
3. מסמכי תוכנית חכ/23/נ- תשריט ותקנון משנת 2007 אתר רמ"י
4. עדכון למפה המנדטורית, SURVAY OF PALESTIN HAIFA SUB-DISTRICT - ATLIT 1:20,000
העדכון נעשה בשנת 1955, והמפה הודפסה ע"י מחלקת מדידות ישראל בשנת 1957 - המרכז למיפוי ישראל.
5. SURVAY OF PALESTIN -HAIFA SUB-DISTRICT - NORTHEN HAIFA-UJZIM, עדכון למפה מ-1942
העדכון נעשה בשנת 1956, והמפה הודפסה ע"י מחלקת מדידות ישראל בשנת 1957 - מ.פ.י.
6. תצ"א מ-22.11.1951 - עותק מהצילום נמצא במזכירות הישוב - המרכז למיפוי ישראל
7. תצ"א מ-1.9.1956 - עותק מהצילום נמצא במזכירות הישוב - המרכז למיפוי ישראל
8. תצ"א מ-22.11.1951 - עותק מהצילום נמצא במזכירות הישוב - המרכז למיפוי ישראל
9. רקע פוטו-גאומטרי של אתר GOVMAP - המרכז למיפוי ישראל
10. ראיון עם פרץ שלוו - מזכיר גבע כרמל ויו"ר ועד האגודה

תודות

תודה למר עם פרץ שלוו - מזכיר גבע כרמל ויו"ר ועד האגודה, שסייע לי רבות בכתיבת פרק זה.

סקר מבנים ומתחמים לשימור - גבע כרמל

תמונה	תיאור כללי ומצב שימוש נוכחי	שנת הקמה, רקע היסטורי	גוש\חלקה כתובת	שם האתר	מס'
	<p>השדרה מלווה את דרך הכניסה הארוכה למושב. מהווה נקודת ציון לכניסה אליו.</p>		<p>גוש 11902 חלקה 57 בעלות ציבורית</p>	<p>שדרת הדקלים בכניסה למושב</p>	<p>1</p>
	<p>המבנה הבסיסי לא השתנה לאורך השנים. המבנה צופה בטיח "שפריץ" ובפנים הוספה לו תקרה אקוסטית נמוכה המסתירה את הקמרון הגבוה המקורי. המבנה משמש היום כמבנה חוגים (בעיקר ספורט TRX). מומלץ לחשוף את התקרה המקורית.</p>	<p>בית העם נבנה בתחילת שנות ה-50. (בתצ"א של 1951 הוא איננו מופיע ובתצ"א של 56 הוא כבר עומד). הבניה ערכה כמה שנים. שימש לאירועים ציבוריים- להקרנת סרטים, חוגים ואירועי תרבות, מסיבות, אספות וגם לאירועים פרטיים כגון חתונות ובר מצוות.</p>	<p>גוש 11902 חלקה 129 בעלות ציבורית</p>	<p>בית העם</p>	<p>2</p>
					

סקר מבנים ומתחמים לשימור - גבע כרמל

	<p>כיום משמש המבנה כמבנה המשמש את אגודת הספורט, בעיקר לחוגי הכדורגל הנערכים במגרש הכדורגל החדש הסמוך אליו.</p> <p>המבנה יציב אך הוא דורש שימור, חלק מקירות העץ וחלונות שלו אינם שלמים.</p>	<p>מבנה המועדון הוא למעשה צריף שנבנה בתחילת שנות החמישים כמבנה נוסף לבית הספר (בתצ"א של 1951 הוא איננו מופיע ובתצ"א של 56 הוא כבר עומד).</p> <p>המבנה שימש לצרכי ציבור שונים:</p> <p>בית ספר, אח"כ מועדון, ואז לגן ילדים, ושוב למועדון.</p>	<p>גוש 11902 חלקה 125</p> <p>בעלות ציבורית</p>	<p>מועדון</p>	<p>3</p>
	<p>המתחם מתוחזק ברמה גבוהה כולל חורשת אורנים דשא וספסלים.</p>	<p>השטח המרכזי הפתוח שלפני בית העם הינו חורשת אורנים מדושאת, שטח פתוח ששמש כל השנים את התושבים.</p>	<p>גוש 11902 חלקה 129</p> <p>בעלות ציבורית</p>	<p>שטח ציבורי פתוח מרכזי</p>	<p>4</p>

צדופה

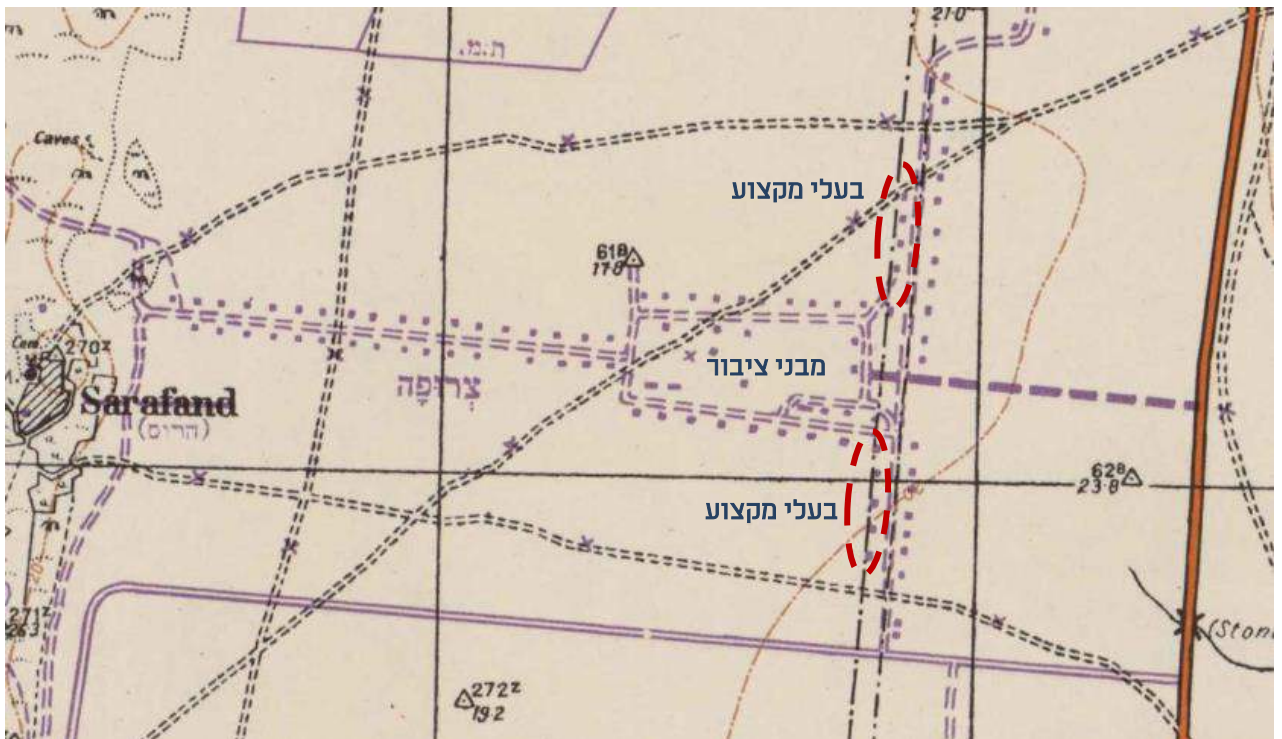

רקע היסטורי

צרופה הוא מושב עובדים שהוקם בשנת 1949 על ידי עולים מאלג'יריה ומתוניסיה. בתחילה נקרא המושב עין הוד, כי כשהגיעו לארץ העבירו אותם לעין הוד לכמה חודשים עד שהסוכנות ארגנה את השטח. בהמשך שונה שמו לצרופה, על שמו של הכפר הערבי הנטוש שהיה במקום - אל-סרפנד.

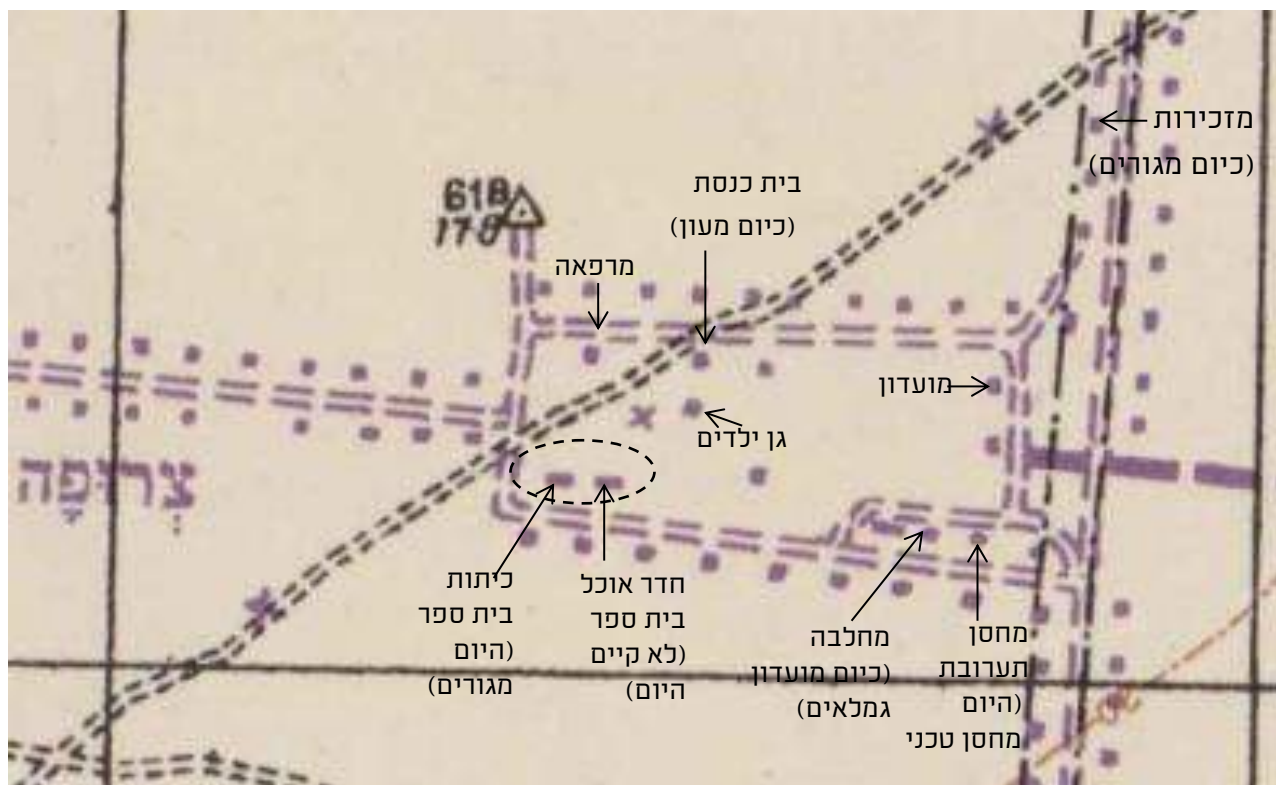
ליישוב הגיעו כ-70 משפחות, שהתגוררו בתחילה באוהלים באזור הכניסה ליישוב. למושב נקבעת סכמה בסיסית של "צלב" ציר מזרח מערב וציר צפון דרום, אשר במפגש ביניהם קיים שטח ציבורי פתוח משמעותי שהיווה גם את שער הכניסה הראשי ליישוב. כל רצועה של נחלה היא של כ-25 דונם, כשבחזיתה נבנה ע"י הסוכנות היהודית יח"ד של 24 מ"ר. הבתים נבנו ללא יסודות, ע"ג חגורה היקפית, מבטון מלא בחול ים, וללא ריצוף או שירותים. עבור משפחות גדולות שמנו 8-9 נפשות, נבנו גם יח"ד של 40 מ"ר.

בנוסף לנחלות החקלאיות נבנו במושב 15 בתים ל"בעלי מקצוע" שנועדו לאנשים אשר לא עבדו בחקלאות אך נתנו שירותים במקום כמו הרב, מנהל החשבונות, מורה, האחיות, מפעיל הצרכנייה, בעלי מלאכה וכדומה, אשר קיבלו רק בית ללא משק חקלאי. למושב היו גם שטחים חקלאיים משותפים. היה פרדס גדול וגידולים אחרים משותפים. המחלבה, מחסן התערובת הצרכנייה והמזכירות גם הם היו משותפים.

עדכון המפה המנדטורית מ 1957 (קנ"מ 1:20,000) - המרכז למיפוי ישראל

במפה משנת 1957 ניתן כבר לראות חלק גדול ממבני הציבור שנבנו במושב: בית הספר על שני בנייניו, מבנה הכיתות ומבנה חדר האוכל, בית הכנסת, בית הרב, ואת המבנים החקלאים המשותפים: המחלבה ומחסן התערובת.

קטע מתוך עדכון המפה המנדטורית מ 1957 (קנ"מ 1:20,000) - המרכז למיסוי ישראל

בשלב השני נבנו מבני משק בנחלות, רפת קטנה, מחסנים, סככות ולולים. בתמונה דוגמה לרפת מקורית משנות ה-50 המשמשת כיום למגורי פועלים זרים בתוך סככה חקלאית חדשה.

המבנים נבנו מחומרי בנין מקומיים עם הרבה חול ים, כך שהמבנה ממש מתפורר למרות שהוא צבוע ומתוחזק לאורך השנים.

בשנת 1950, היה חורף קשה במיוחד, לא היו כבישי כורכר, וכל המושב "טבע בבוץ", המושב קיבל טרקטור שרשראות על מנת שניתן יהיה לחלק לחם ונפט לתאורה לתושבים שלא הצליחו לצאת מבתיהם. בהמשך כל שלושה משקים קיבלו במשותף פרד עם עגלה.

תמונות מהווי המושב

בשנות ה-60/70 נעשה סרט על
הוואי החיים במושב. קטעים
מהסרט שולבו בסרטון שנעשה
לכבוד חגיגות ה-65 למושב.
מצ"ב כמה תמונות מהסרט.
ניתן לראות ברקע את מבני
המגורים ואת מבני המשק

בשנים 1952-1953 היה משבר חברתי גדול במושב וריב בין קבוצות עדתיות, הישוב סבל מקשיים כלכליים שהצריכו תושבים רבים לעבוד בעבודות מחוץ למושב וכתוצאה מכך היו חילופי תושבים. ועד המושב התלונן בפני תנועת המושבים על מיעוט מכסות הייצור המוקצבות לתושבים.

מתישבי מושב צרופה קובלים על מצבם הכלכלי הקשה

מאת סופר, דבר- בשומרון

הקשיים הכלכליים וחוסר הקיום של מתישבי המושב צרופה בחוף הכרמל הועלו בפגישה שהתקיימה השבוע בין חברי ועד המושב לבין נציגי תנועת המושבים ומנהל המחלקה לענייני התישבות במרכז מפא"י דוד סגדו והמרכז האזורי שרגא סהר. המתישבים להפנות את מרצם לפיתוח ענף הרפת כענף העיקרי לקיום הכפר. בסיום דבריו פנה למתישבים להיזקק האמון ההדדי ביניהם ולהגברת הליכוד החברתי בכפר.

תובעים עזרה לביעור היתושים בחוף הכרמל

ישובי חוף הכרמל, המשתרעים לאורך החוף דרומה עד שדותיים וצפונה עד כבואות היפה, סובלים קשה ממכת היתושים. התקציב המוגבל של המועצה האזורית אינו מאפשר טיקוח יעיל על מקורות היתושים באיזור, והיא מוכנה להשתתף בהוצאות ההדברה. בתנאי שגם משרד הבריאות ישא כתר צאה. תביעה זו הועלתה בדיון על התקציב השנתי לשנת 1965/66 בישיבת המליאה של מועצת החוף הכרמל, שהתקיימה בראשית השבוע בכפר הנוער שפיה. לאחר דברי ברכה מפי מנהל הכפר י. דשבסקי, הסביר ראש המועצה מ. סלע את מבנה התקציב המסתכס ב-1.25 מיליון לירות. הוא הודיע על החלטת הנהלת המועצה להשיג איר את היסל המסים כדאשתקד. בהמשך הדיון בסעיפי התקציב העלו חברי המליאה דרישה מאת

חברי הוועד י. מזרחי, י. אדוט, ג. לוי, י. פרץ, י. לוליאן, י. דולגו תיארו את המצב הקשה שבו נמצאים המתישבים ואת המאמץ צים המושקעים על ידיהם כדי להתקיים מעבודת החקלאות. השנה עבר עליהם חורף קשה. האדמה באיזור היא ביצתית וחוסר תער לות ניקוח גרם לשטפונות. הירקות שנשתלו וגורעו הלכו לאיבוד. עצים צעירים שרק החלו להניב פרי נרקבו. עם ההקרבת האביב וקוק הכפר לטרקטורים והם אינם הרובים הוסיפו, כי מועצה הירקות הקציבה לכל מתישבי הכפר - כ-70 משפחה - רק חמישה דונם בצל. 15 דונם מלשפונים. 15 דונם עגבניות. ענף הלול אינו מכניס, וגם בענף זה ניתנה לכפר הקצבה ועומה של אפרוחים לגי דול. לרגל הכשלון בענפי הירקות והלול ביקשו המתישבים אפשרות לנטוע בננות והרשיון לא ניתן להם. בגלל מיעוט ההכנסות, שאינן מספיקות לקיום, הצטבר הוב של כ-800 לירות למשפחה בעד מים. כיום קיימת סכנת סגירת מים ל-90 אחוז של המתישבים. חברי הוועד טענו, כי בשעתו הוקצבו להם שתי פרות לכל מת יישוב והיחה הבטחה לעוד שתיים. כל מתישב השתתף ב-300 לירות בקניית הפרות. עד עתה לא סופו קו הפרות והכסף לא הוחזר. רבים

קטע מתוך עיתון דבר, 18 במרץ 1965.
מתוך אתר "עיתונות יהודית היסטורית של הספרייה הלאומית ואוניברסיטת ת"א.

המשבר הוביל לכך שעד שנות ה-60 נעזבו יותר מ-50% מהנחלות. באוקטובר 1956 חובר המושב לרשת החשמל הארצית. אולם שלוש שנים מאוחר יותר דווח שרק חלק מהבתים במושב חוברו לרשת החשמל.

הסוכנות פעלה על מנת לאכלס מחדש את היישוב והביאה אל המושב במסגרת פרויקט "מן העיר אל הכפר" תושבים חדשים, ביניהם חמש עשרה משפחות מעולי פרס. הסוכנות אף הציעה נחלות אלו בחינם לבני מושב גבע כרמל הסמוך וקבוצה של חמישה עשר זוגות צעירים מבני המושב השכן אכן עוברו לצרופה ובנו בה את ביתם, לצד קבוצה של בנים מחבל התענכים. בשלב זה כבר חיו במושב גם יוצאי תורכיה, יוון, אשכנז ופרס. ב-76 משקים חקלאיים.

בשנים 1956-1957 נבנים הבתים של השלב השני. ליד הבית הקטן שהיה ברמת בנייה נמוכה ביותר נבנו בתים חדשים של 45 מטר עם גגות רעפים שהכילו שני חדרים, מקלחת שירותים ומטבחון. הבתים הישנים עברו לשמש לצרכי אחסנה ותפעול המשק.

בשלב זה המושב קיבל תפנית חיובית, והדם החדש שהגיע יחד עם הנסיון החקלאי שהביאו איתם בני המושבים הוותיקים הביא לשגשג. השטחים עובדו במלואם בגדולי ירקות, תותים, עופות ופרות חלב.

ילדי המושב למדו בבית הספר במושב עד שנת 1957, ובהמשך עברו ללמוד בבית ספר בכרם מהר"ל. גן הילדים פעיל מיום הקמתו של המושב. מרפאה תמיד הייתה במושב, בשנות ה-60 נבנתה המרפאה הקיימת היום.

בשנים 1962-1963 החליטה הסוכנות היהודית להוסיף לבתים אלו עוד חדר אחד, או עוד שני חדרים בהשתתפות עצמית של במשפחה המתגוררת בבית. כמעט כל תושבי המושב הגדילו אתהבית בשני חדרים, יש כאלו שביקשו אפילו אישור מיוחד להוסיף 2.5 חדרים בהשתתפותם, כך שהבתים במושב הפכו מרווחים של 70-80 מטר.

בשנת 1970 חוסל הפרדס וחולק בין החקלאים וכל נחלה קיבלה חמישה דונם נוספים. על מנת להשלים חמישה דונם לכל אחד מבלי המשקים, חילקו גם חמישה משקים חקלאיים שהיו שייכים לנחלות של חמישה בעלי מקצוע אשר המשקים שלהם היו מטופלים ע"י מושב. (הנחלות הדרום מזרחיות), כך שהיום יש 71 נחלות במושב וגודל הנחלות ביישוב הוא 30 דונם. בשנת 1977 חוסל ענף הרפתות במושב ובמקומה עוברים לגידול מטעי בננות.

בתחילת שנות ה-80 תחילו לבנות במושב בתים של "בן ממשיך", ובנו בנחלות בית נוסף של כ-150 מטר בנחלה. עד היום כ-80% מתושבי המקום ממשו את הזכות לבן ממשיך. בשנות ה-90 אושרה תוכנית ההרחבה של צרופה המוסיפה 72 יחדות דיור למושב. ההחלטה לבנות אותן כעיבוי לבינוי הקיים ולא כשכונה נפרדת גרמה לכך שהמושב הינו מושב הומוגני ואחיד על כל תושביו ואין חלוקה לאזור הוותיק ואזור ההרחבה כפי שאנו מכירים ממקומות אחרים.

בשנים אלו היו מספר חורפים קשים, מצ"ב תמונה של רשות הניקוז מ-1998 שבהם ניתן לראות מוצף היישוב כולו. גם ב-2001 חזרה ההצפה על עצמה. כחלק מהפעולות שנעשות לאחר הצפות אלו היא הסדרת תעלות הניקוז לאורך הכבישים.

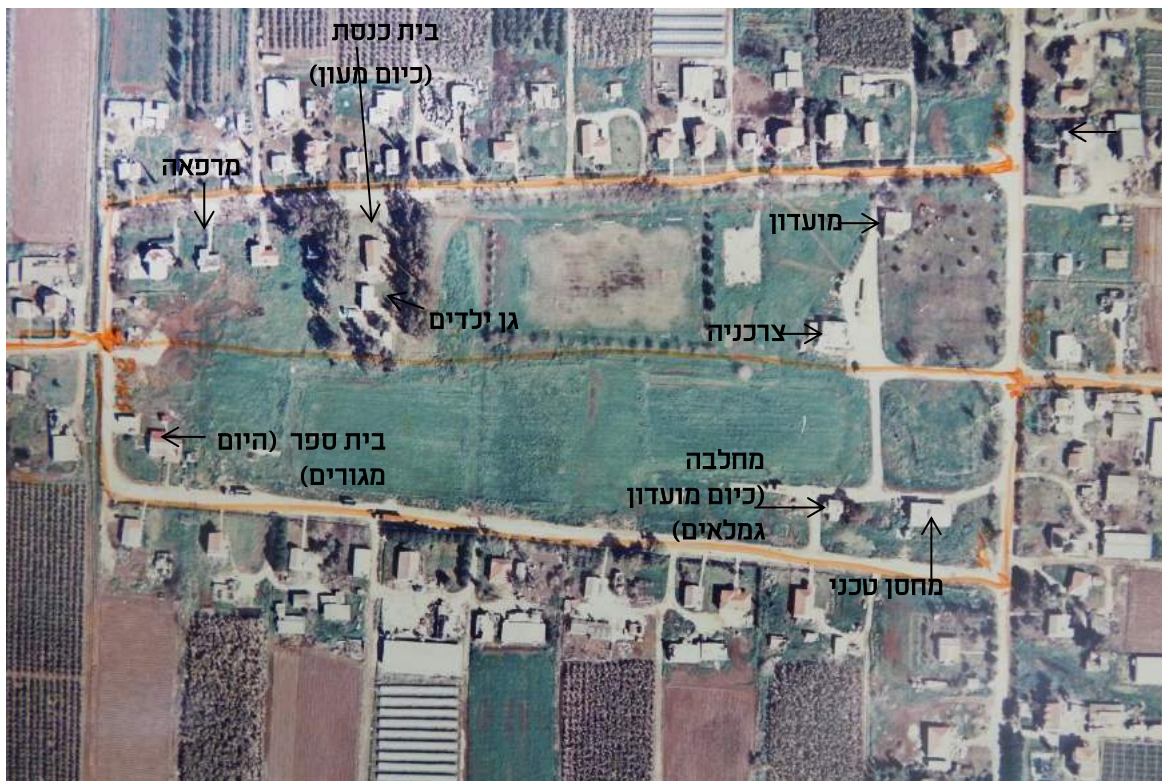
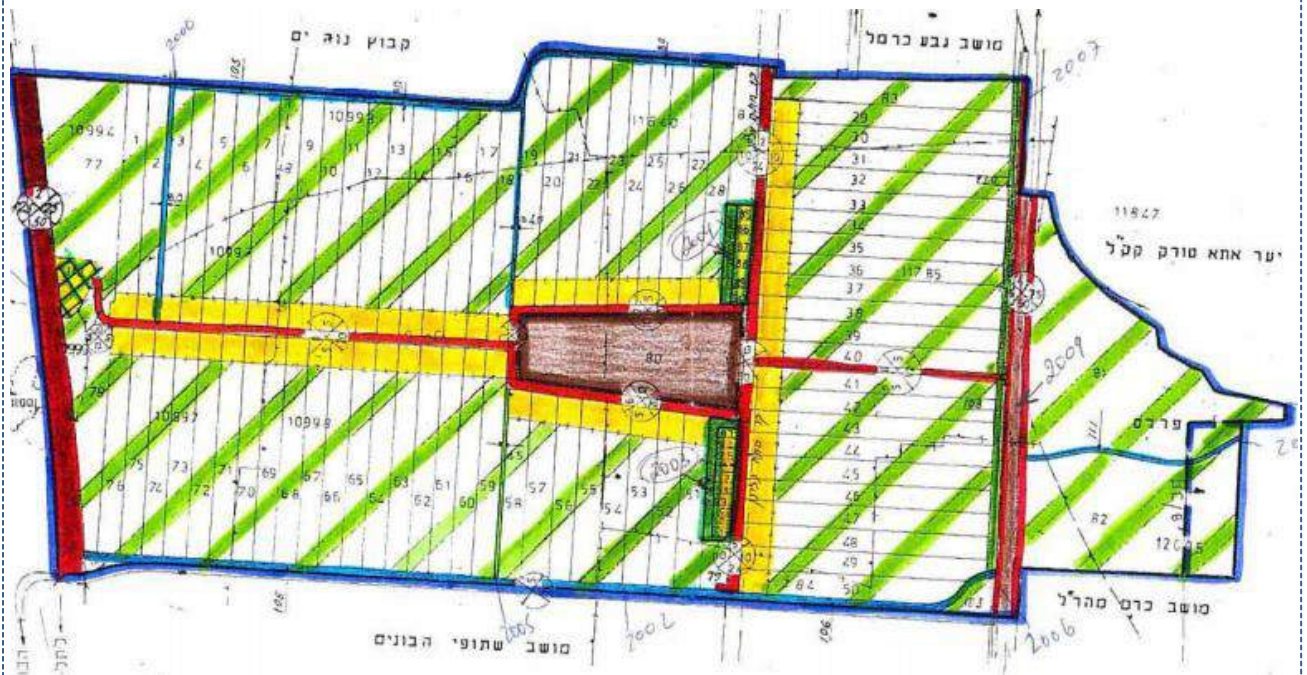
כיום מתגוררים ביישוב כ-1,100 תושבים. חלק ניכר מהתושבים עוסק עדיין בחקלאות ומטפח גידולי שדה, מטעים ובבנות בבתי רשת. עם זאת, מרבית תושבי צרופה מתפרנסים ממקצועות חופשיים, תיירות ויזמות פרטית.

קע סטטוטורי שימורי קודם

בבדיקה שערכנו לתוכניות ישנות ונוכחיות של המושב לא נמצאו איזכורים לנושא שימור. לצרופה אין כרטיסי אתר של המועצה לשימור אתרים

משח/ 17-1985

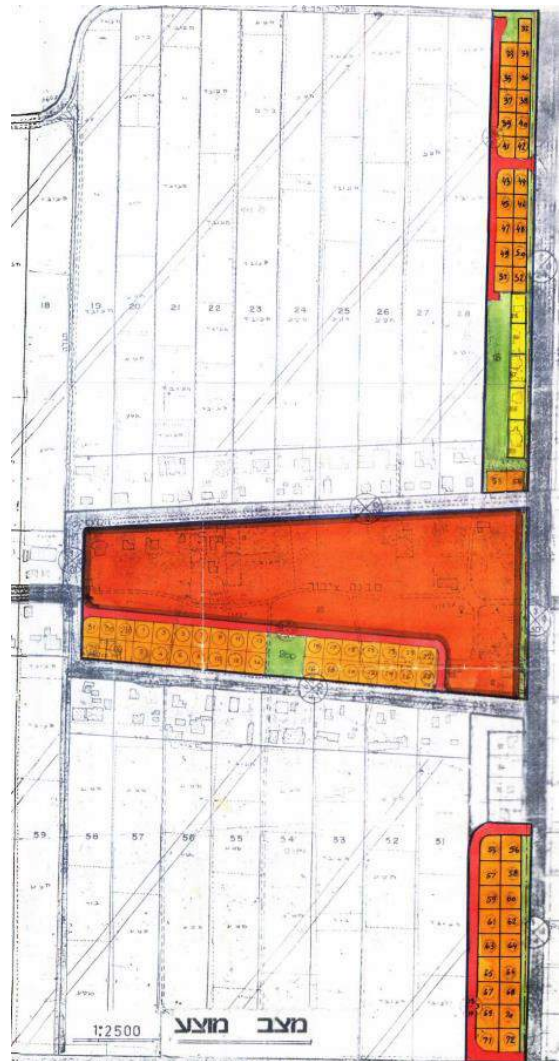
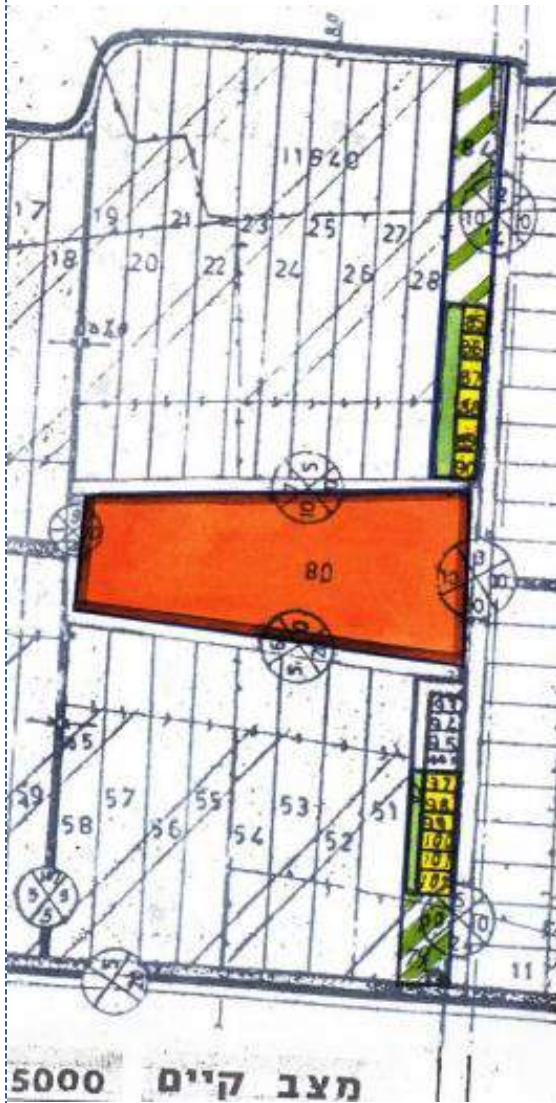
מטרת המש"ח הייתה הכנת תוכנית מפורטת לצורך רישום אדמות צרופה בספרי המקרקעין, לפי המש"ח יש 76 נחלות ביישוב ו-15 מגרשים לבעלי מקצוע (המגרשים הצהובים הקטנים התחומים בין שטח ירוק לכביש משני צידי השטח הציבורי. ניתן לראות שהשטח הציבורי המשמעותי נשאר, והוא מהווה גם את שער הכניסה הראשי ליישוב.

קטע מתוך תצ"א משנת 1995 - התלויה העל הקיר במזכירות

תוכניות חכ/10ג-1995 - הרחבת מושב צרופה

תוכנית ההרחבה של המושב, הוסיפה 72 מגרשי בנייה, כשמחצית מהם בא על חשבון השטח הציבורי המרכזי, ומקטינה אותו משמעותית.

תוכנית חכ/10ט-2007

התוכנית משנה את הייעוד של מרכז המושב מ"שטח למבני ציבור" לחלק דרומי המיועד ל"מוסדות ציבור" וחלק מרכזי המיועד למבני ציבור וש"פ, על מנת לשמור על שטח ציבורי פתוח משמעותי במרכז.

מיפוי מבנים ומתחמים בעלי ערכים לשימור

- - - שטח ציבורי מרכזי
- מבנה עם ערכים לשימור
- שטחים פתוחים עם ערכים לשימור

קטע מתוך תצ"א חדשה משנת 2015 - מזכירות צרופה

מס'	המבנה	גוש	חלקה	ייעוד ותאור
1	השטח הציבורי המרכזי - כמכלול	11770	89	שטח למבני ציבור ושצפ"ים
2	בית הכנסת	11770	89	כיום ממש כמעון יום
3	המועדון	11770	89	גם היום משמש כמועדון
4	שטח פתוח במבואה לשטח הציבורי	11770	89	שטח מגוון ומפותח
5	שטח פתוח במרכז השטח הציבורי	11770	89	שטח המכיל חורשה ומגרשי ספורט

מבנים היסטוריים נוספים

מבנים היסטוריים נוספים שאותרו בסקר, עדיין שמורים, אך שופצו באופן כזה שלדעתנו, אין ערך לשמר אותם כמבנה בודד אלא כחלק ממתחם.

מבנה המחלבה הישן

שופץ ע"י המושב לפני כשנתיים והפך למועדון גמלאים פעיל

המחסן הטכני

היה בעבר מחסן התערובת של המושב, משמש כמחסן לאורך כל השנים, הוספו לו סככות, הוחלף הגג, ונוסף גגון מקדימה.

הצרכניה

תמיד שמשה כצרכניה, נבנתה כתחליף לצריף שעמד מדרום לה. עברה שינויים ותוספות רבים.

מקורות

1. מסמכי משח/17 משנת 1985 אתר רמ"י.
2. התוכנית חכ/11 ג- תשריט ותקנון משנת 1995 אתר רמ"י
3. מסמכי תוכנית חכ/23 ט - תשריט ותקנון משנת 2007 אתר רמ"י
4. מסמכי תוכנית חכ/23 נ- תשריט ותקנון משנת 2007 אתר רמ"י
5. SURVAY OF PALESTIN -HAIFA SUB-DISTRICT - NORTHEN HAIFA-IJZIM, עדכון למפה מ1942 העדכון נעשה בשנת 1956, והמפה הודפסה ע"י מחלקת מדידות ישראל בשנת 1957 - מ.פ.י.
6. רקע פוט-וגאומטרי של אתר GOVMAP - המרכז למיפוי ישראל.
7. קטע מתוך עיתון דבר, 18 במרץ 1965. - אתר "עיתונות יהודית היסטורית של הספרייה הלאומית ואוניברסיטת ת"א.
8. תצ"א משנת 1995 - באדיבות מזכירות צרופה
9. תצ"א משנת 2001 - באדיבות מזכירות צרופה
10. תצ"א משנת 2015 - באדיבות מזכירות צרופה
11. <https://www.youtube.com/watch?v=XnJMXKzQj3w>
12. ראיון עם יעקב מזרחי - גזבר היישוב, אשר משמש בתפקידים ציבוריים במשך 40 שנים האחרונות
13. סיור עם מר שמעון בכר
14. ראיון עם יעקב עצמון - מוותיקי היישוב
15. שיחה עם אליהו ביתן - מוותיקי היישוב

תודות

תודה גדולה לגזבר היישוב מר יעקב מזרחי אשר סייע לי בכתיבת סיפורה של צרופה, תודה למר שמעון בכר שסייר עמי במושב, ליעקב עצמון ואליהו ביתן ששיתפו אותי בסיפורי ראשונים.

סקר מבנים ומתחמים לשימור - צרופה

מס'	שם האתר	גוש\חלקה כתובת	שנת הקמה, רקע היסטורי	תאור כללי ומצב שימוש נוכחי	תמונה
1	השטח הציבורי המרכזי	גוש 11770 חלקה 89 בעלות ציבורית	מהיום הראשון של העלייה על הקרקע שימש השטח המרכזי למבני ציבור, למבנים לשירותים משותפים ולהתכנסויות של תושבי המושב.	השטח החום המרכזי צומצם בשנות ה-2000 לטובת ההרחבה וייעודו שונה למבני ציבור ושצ"פים. למרחב ערך חשוב בהיסטוריה של הישוב וגם בשמירה על הזהות העתידיה שלו.	
2	מועדון	גוש 11770 חלקה 89 בעלות ציבורית	המועדון נבנה בשנות ה-60 ושהורחב בשנות ה-80 לאורך כל השנים שימש להתכנסויות משותפות, כתחליף ל"בית עם" שנבנה במושבים אחרים. המקום חזר לשמש כמועדון לנוער כשהוקם מבנה המזכירות החדש.	גג המבנה הוחלף והמקום שמור ופעיל.	

סקר מבנים ומתחמים לשימור - צרופה

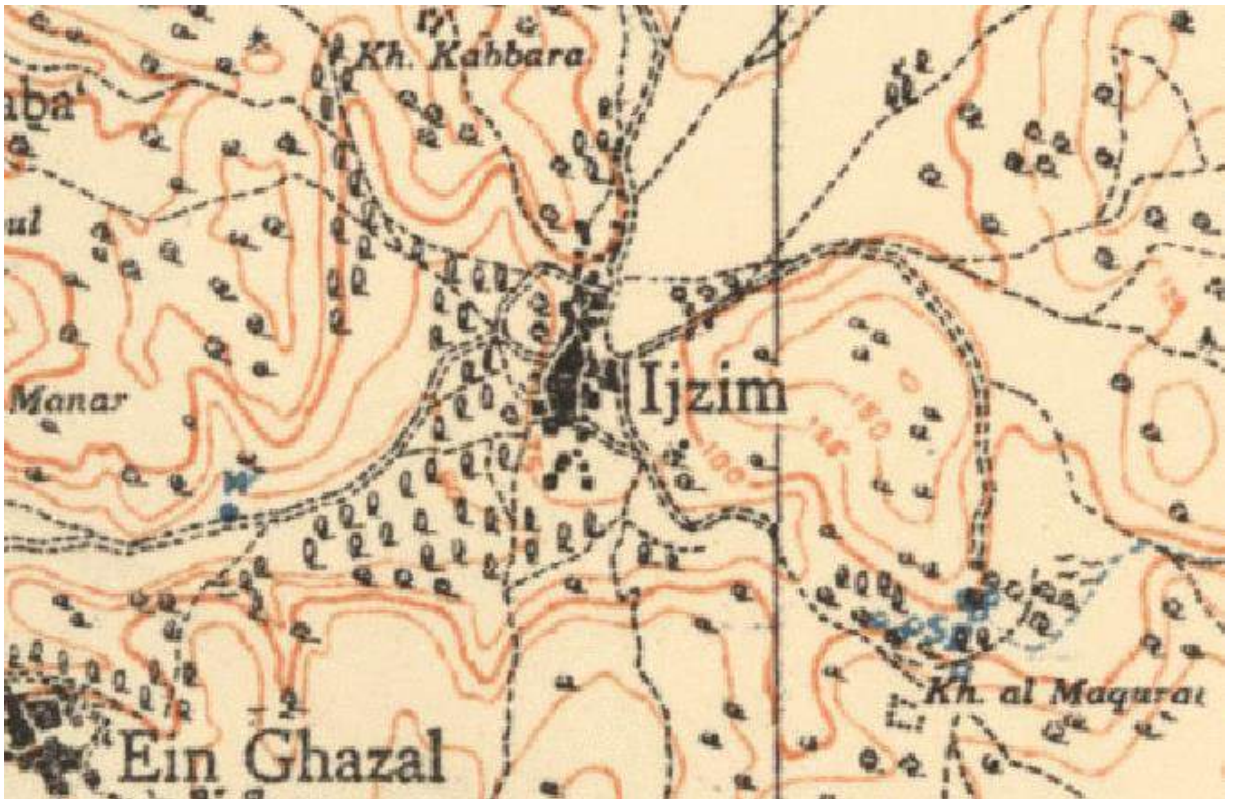
	<p>כשנבנה בית הכנסת החדש, בפניה הצפון מערבית של השטח הציבורי, כשלושה בתים מערבית לבית הכנסת הישן הוא הוסב למעון יום. (בסביבות שנות ה-80 - תחילת ה-90) המבנה שמור והוחלף לו הגג. הוא במצב פיזי טוב ופעיל.</p>	<p>בית הכנסת הישן שנבנה בתחילת שנות ה-50 ופעל עד שנבנה בית הכנסת החדש. למבנה היה תפקיד חשוב בישוב. משפחות המייסדים שהיו מאלג'ריה ומתוניס, היו משפחות מסורתיות.</p>	<p>גוש 11770 חלקה 89 בעלות ציבורית</p>	<p>בית כנסת (כיום מעון)</p>	<p>3</p>
	<p>המתחם מתוחזק ברמה גבוהה עם גן שעשועים נרחב במרכזו. משמש להתכנסויות משותפות ולחגיגות הברביקיו המסורתית של יום העצמאות, אליה מגיעים רבים גם מחוץ ליישוב.</p>	<p>שטח המבואה לשטח הציבורי המרכזי, שמש כשטח פתוח בכל שנותיו של המושב.</p>	<p>גוש 11770 חלקה 89 בעלות ציבורית</p>	<p>שטח פתוח במבואה לשטח הציבורי</p>	<p>4</p>
	<p>כיום יש בשטח זה את החורשה ומספר מגרשי ספורט והוא מתוחזק ברמה גבוהה.</p>	<p>השטח הפתוח המרכזי בתוך השטח החום שימש לאורך השנים למגרשי ספורט שונים, ובחלקו הינו חורשה ציבורית.</p>	<p>גוש 11770 חלקה 89 בעלות ציבורית</p>	<p>שטח פתוח במרכז השטח הציבורי</p>	<p>5</p>

כרם מהדר"ל

כרם מהר"ל הוקמה בשנת 1949 על-ידי עולים פליטי שואה מצ'כוסלובקיה, מייסדי המושב, נמנו על התארגנות "הבריגדה הצ'כית", שהוקמה כדי לסייע לצבא הגנה לישראל בראשית התהוותו. קבוצה של חברים בבריגדה הגו את רעיון הקמת הכפר עוד בהיותם באירופה. הם שלחו משלחת מטעם לארץ ובראשה מנהיגם, שמשון שכטה, לאתר להם מקום מתאים להקמת כפר שיהיה מבוסס על עקרונות שיתופיים. בתיאום עם הגורמים המיישבים בארץ נבחר שטחו של הכפר איג'זים.

ביוני 1948 במבצע שוטר, נכבש השטח כולו, ובכלל זה הכפר איג'זים, אשר רבים משטחיו היו בבעלות אל מהאדי. בניגוד לתושבי הכפר, שנמלטו מהאזור אל מעבר לגבול, עו"ד מחמוד אל מהאדי נותר עם בני משפחתו בחוות מקורה, שהתגוררו בה מהמאה ה-19. והמשיך לקיימה עד אמצע שנות ה-50. במפה הבריטית משנת 1935 ניתן לראות בנוסף ליישוב איג'זים, גם חוות מקורה. " Kh. Al Maqura ".

מפה מנדטורית משנת 1935 קנ"מ 1:100,000

בנובמבר 1948 נסגר מחנה ההכשרה היהודי בצ'כוסלובקיה ע"י השליטים הקומוניסטיים החדשים, וחבריה נאלצים להשיב את דרכונם הצ'כי כדי להצטייד בדרכון ישראלי ולעלות לארץ. בדצמבר יצאו לדרך באוניות לישראל. לצורך ההתיישבות במקום התקבצה קבוצה של כ-20 משפחות מיוצאי הבריגדה ועוד משפחות צ'כיות נוספות שרעיון התיישבות במושב שיתופי קסם להם.

בינואר 1949 עלתה לגבעה קבוצה של כ- 50 גברים להכשיר את המקום שיהיה להם לבית. בלילה ישנו בחווה ובבוקר יצאו לעבודה של עקירת טרשים ובניית טרסות לעצירת הסחף, סיקול וייעור. הסוכנות מימנה עבודתם.

בערב פסח אותה שנה הצטרפו המשפחות. במשרדי קק"ל שורטטו מפות, הכפר ונקבעו גבולות שהקיפו שטח כולל של כ-3,000 דונם, בהיותו כפר שיתופי, לא סומנו חלקות פרטיות של מתיישבים.

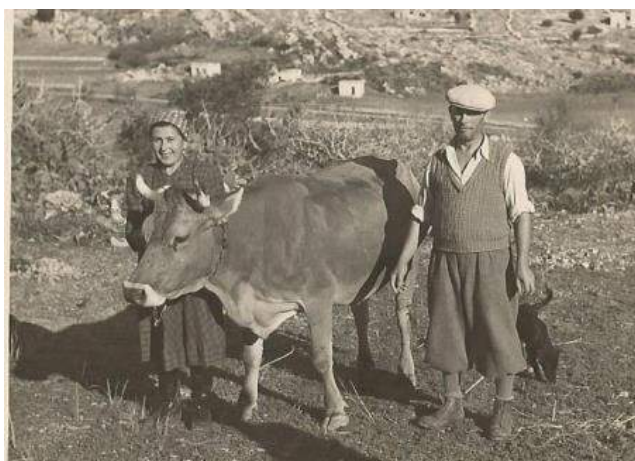

1949- החברים הראשונים באג'זים- ארכיון קק"ל

נבנתה רפת אחת משותפת ובה ארבע פרות. כל משפחה קיבלה 50 תרנגולות מטילות ו-50 פרגיות. בקיץ היו במקום כבר כ-70 משפחות. בסוף אתה שנה כבר פעלו צרכנייה ומאפייה, מזכירות, מועדון ונסקייה. החברים אורגנו כחברים ב"מושב שיתופי".

ביולי 1949, החליטה "ועדת השמות היישובים" לקרא ליישוב "כרם מהר"ל", ע"ש רבה המפורסם של בירת מוצאם. מורנו הגאון רבי ליוא, היה רבה של פראג בסוף המאה ה-16.

בספטמבר 1950 חוברו הבתים למים. ובאוקטובר, לאחר שעזבו חברים מגרעין המייסדים והצטרפו משפחות אחרות, הוחלט בדיון סוער באסיפה המושב השיתופי להפוך למושב עובדים. השיתוף פורק, וכרם מהר"ל הופכת להיות מושב עובדים. כל משפחה קיבלה 25 דונם לחקלאות ו-2.5 דונם בשטח המחנה לבית ומבני משק כמו לול ורפת.

הפרה הראשונה

בשני העשורים הראשונים לקיומו, התפרנסו החברים בעיקר ממשק החלב ומגידולי ירקות מהם התפרנסו בקושי, ונאלצו להשלים הכנסה מעבודות שונות מחוץ למושב. הקושי העיקרי נבע מן העובדה שמשבצת הקרקע שקיבלו, כללה שטחים רבים של אדמת טרשים שאינה ראויה לעיבוד חקלאי. בנוסף לכך, נלקחו מהמושב מאות דונמים של קרקע חקלאית לטובת יישובים סמוכים.

בתחום המושב התקיים בשנות ה-50, מוסד לטיפול בנערים מוגבלים, שנקרא בשם תל שחר. המוסד, בין הראשונים מסוגו בארץ, הוקם על ידי ד"ר אליעזר יורמן, שניהל בשווייץ פנימייה של נערים פליטי מלחמת העולם השנייה. עם בואו ארצה הקים ומימן בכספו את הקמת "תל שחר" בו שהו דרך קבע כמה עשרות נערים שסבלו מבעיות של פיגור שכלי וקשיי התפתחות. המוסד פעל 12 שנים, עד מותו של ד"ר יורמן, אשר לאחריו פוזרו החוסים במעונות שונים באזור הצפון.

1953 - בית במוסד תל שחר

1951 - מראה כללי של המושב

בשנים אלו נקלע אל מהאדי לקשיים כלכליים וביקש למכור את החווה. בתום משא ומתן ממושך, נמכרה החווה לקרן הקיימת לישראל ב-1956. עם מכירת חוות מקורה קיוו החברים כי יוכלו לקבל את אדמות החווה הפוריות, אך אנשי הקרן הקיימת העדיפו למכור את החווה למשפחת סלומון, בעסקה שעוררה ביקורת ציבורית והגיעה עד לדיון בכנסת.

בעיצומה של פרשת מקורה, היו החברים בתהליך של שדרוג המגורים. בסיוע הסוכנות נבנו כ-40 יחידות דיור שנקראו "בלוקונים" או "בתי סוכנות". בכל בית היו שני חדרים קטנים, סלון ומטבח וגג רעפים. בשלהי שנות ה-50 ירדו התושבים אל המישור. הבתים שחולקו בהגרלה, נבנו קרוב לעמק וצמצמו את השטחים המיועדים לעיבוד, והשטחים חולקו מחדש. השינוי היה קוסמטי, שילוב של בתים ערביים ובתי סוכנות עם גגות רעפים אדומי רעפים. בשטחי המגורים התחילו לבנות מחדש רפת, לול וגינה קטנה.

כרם מהר"ל בתחילת שנות ה-60

כמאתיים משפחות באו והלכו במשך שני עשורים, המצב הכלכלי והחברתי במושב החמיר, הקשיים גרמו למתיישבים רבים לעזוב, ועד אמצע שנות השישים נותרו במושב 44 משפחות בלבד. אז גם מונה למושב מזכיר ממונה מטעם הסוכנות היהודית.

בינואר 1967, אחרי שנואשו מהמתנה לקבלת אדמה פורייה, החליטו חברי המושב לעקור מטע זיתים ובו 180 עצי זית, שלא היה רווחי המעשה עורר ביקורת ציבורית אותה הובילה החברה להגנת הטבע, שטענה כי מדובר במטע זיתים בן מאות שנים. כל כלי התקשורת בישראל עסקו בעקירה, והעיתונאי עמוס קינן הקדיש לה מאמר גדול שנשא את הכותרת: "גיא ההריגה של כרם מהר"ל", ובו כינה את המעשה: "רצח זיתים".

דוברי המושב דחו את הגינויים, והציגו אישור בכתב של הקרן הקיימת לישראל, המאשר להם לעקור את המטע. הם הסבירו כי עצי הזית הנטועים על אדמות המושב, שוכנים על קרקע חקלאית שממנה ניתן להפיק יבול משובח יותר מהזיתים, שלא הניבו להם רווחים.

לאחר מלחמת ששת הימים, החלו להגיע למושב משפחות צעירות והמצב החברתי התייצב. ההתקדמות בטכנולוגיה החקלאית שיפרה את מצבם הכלכלי של מרבית החברים, ובני דור ההמשך הובילו את המושב לפריחה כלכלית, באמצעות השיווק המאורגן וארגוני הקניות של ההתיישבות העובדת.

הטירה לאחר השיפוץ

בשנת 1973 קנה הזוג מרטון מהמושב בית ערבי ישן וגדול, שעמד נטוש על הגבעה. העסקה היתה בעייתית ונגררה לבתי משפט, הם שיפצו אותו, והוא הפך לביתם. לימים הפך בית זה "הטירה" לחנות לממכר פרטי עיצוב מאבן ובשנים האחרונות פועל כ"מתחם אירוח יוקרתי"

בשנות ה-80, לאחר התמוטטות ארגוני הקניות, והסתבכותם של מרבית המושבים, נקלע גם כרם מהר"ל לחובות והמשבר הכלכלי במושבים גרם לחיסול השיווק המאורגן של התוצרת החקלאית וכל חבר החל לפעול באופן עצמאי לביסוס משקו החקלאי.

לאחר היציאה מהמשבר בעקבות התערבות הממשלה ("חוק גל"), המושב יצא לדרך חדשה, וכמו במרבית המושבים בארץ, קיבל אישור להקצות מגרשים לבנייה במסגרת תוכניות הרחבה.

משנת 2000 הוקמו עוד 115 בתים חדשים במסגרת הרחבה. הבתים החדשים לא נבנו מחוץ למושב אלא בקבוצות קטנות בתוכו, ובין בתי הוותיקים. כך נשמר האופי הקהילתי שאינו מפריד בין קבוצות האוכלוסייה המקומית. הבנייה נמשכה 6 שנים, במהלכה נערכו גם חפירות הצלה ארכאולוגיות בשני מגרשים כפועל יוצא מן הצורך לעקוף קברים מוסלמיים מן הכפר הערבי איג'זים.

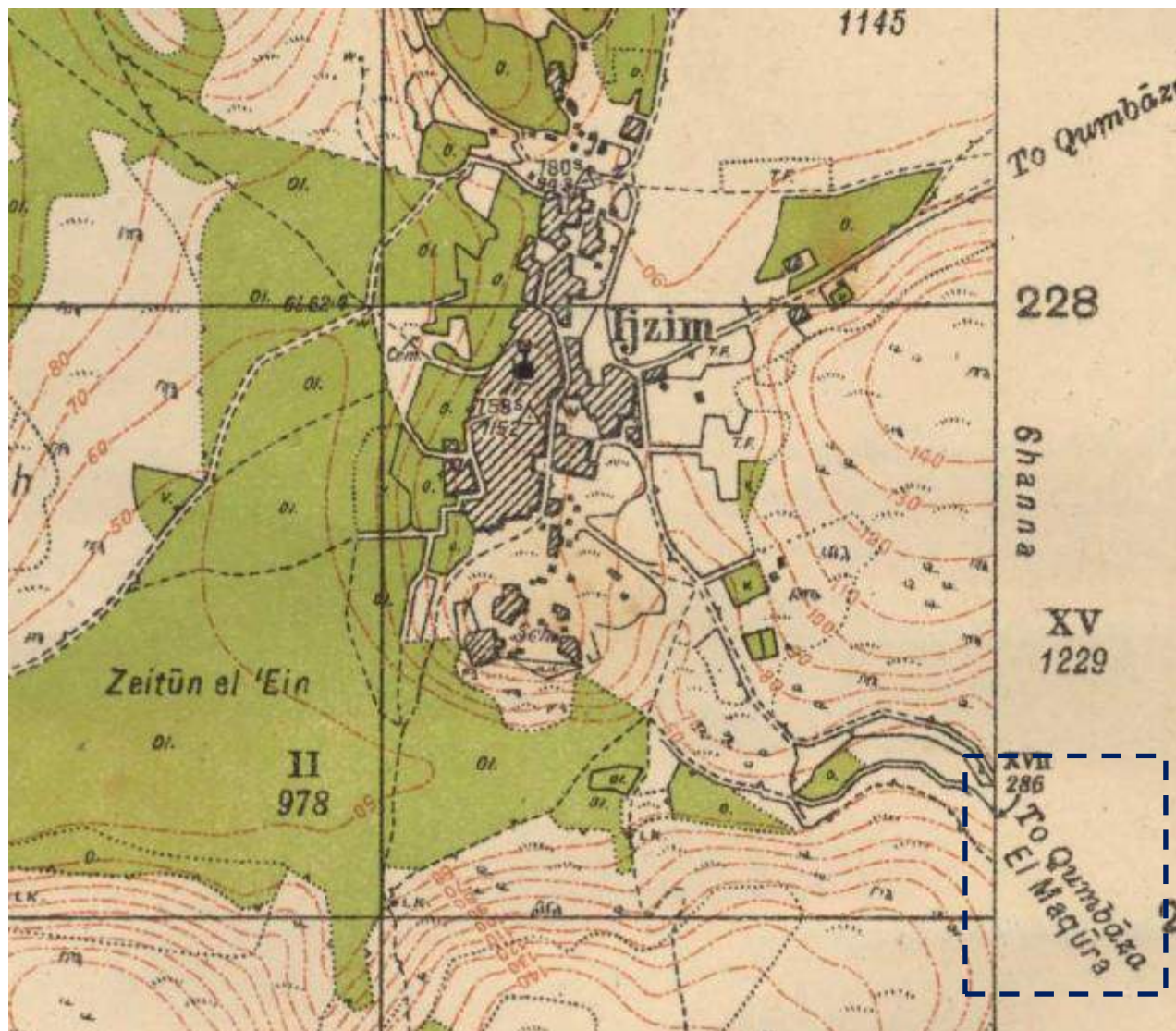
נכון לשנת 2010, מתגוררות במושב כ-200 משפחות המונות כ-650 נפש. בין המשפחות רב מספרם של בני דור שלישי ורביעי לחברים ותיקים. ביניהם גם קבוצה של משפחות דתיות המקיימות דו-קיום עם הרוב החילוני.

קומץ קטן של חברי המושב עדיין מתפרנס מחקלאות, בעיקר ממטעים וגידולי שדה. מרבית החברים עובדים לפרנסתם במקצועות שונים שאינם חקלאיים, אם כי ביניהם רבים אשר מעבדים את חלקות קרקע שלהם בנוסף לעיסוקם המקצועי מחוץ למושב.

בחפירות ארכאולוגיות שנערכו במקום התגלו שרידי יישוב עתיק (חקלאי ברובו) ששמר על רצף התיישבות החל מהמאה ה-4 לפנה"ס ועד ימינו. במושב עוברת דרך עתיקה שחיברה את יישובי החוף עם יישובי הכרמל הגבוה - דלית אל כרמל ועוספיה. במהלך השנים נעשו מס' סקרים ע"י רשות העתיקות במקום.

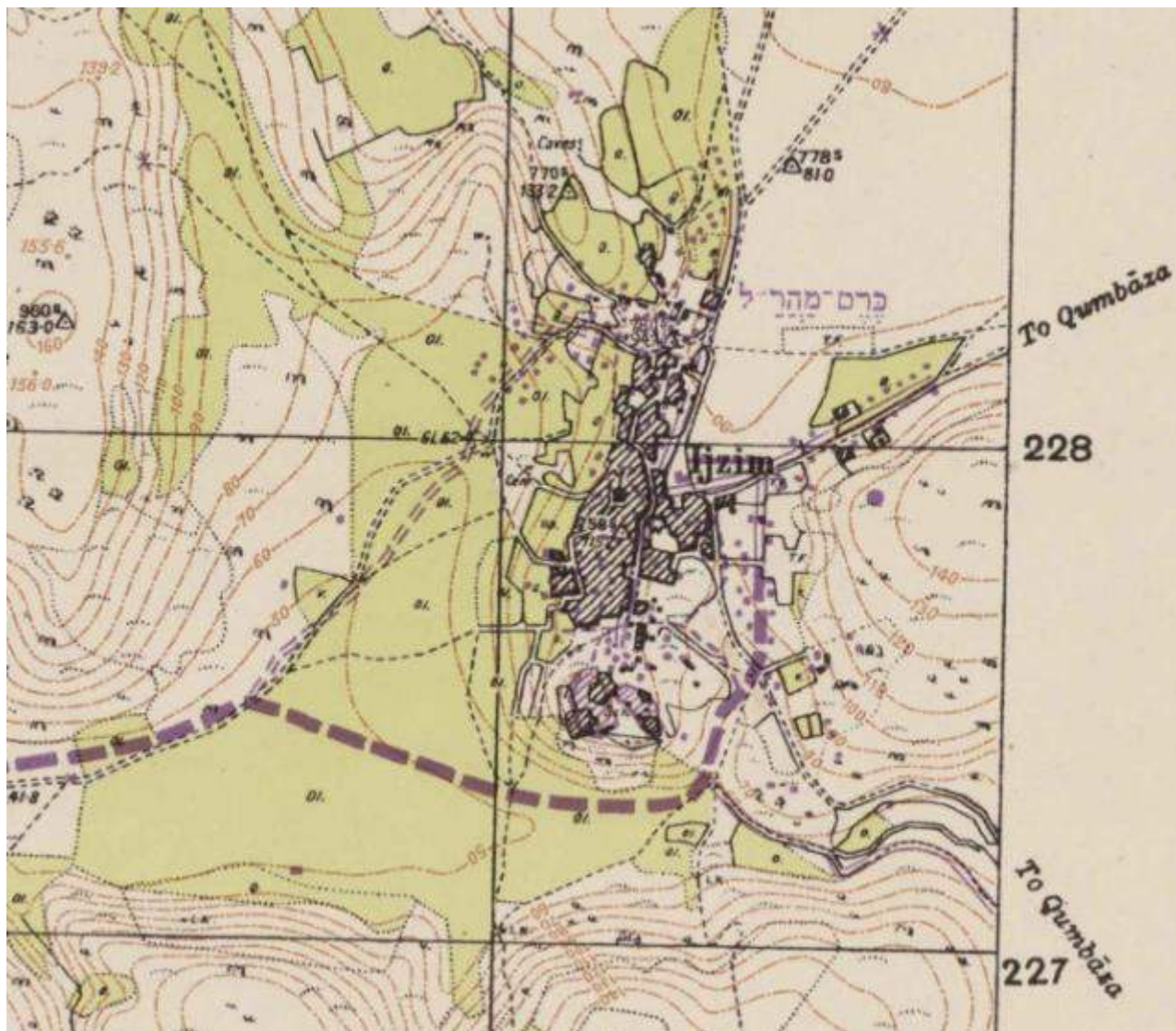
רקע סטטוטורי שימורי קודם

בבדיקה שערכנו לתוכניות ישנות ונוכחיות של המושב לא נמצאו איזכורים לנושא שימור. לכרם מהר"ל אין כרטיסי אתר של המועצה לשימור אתרים

SURVAY OF PALESTIN -1942- HAIFA SUB- 1:20,000 , מפה מנדטורית ,
DISTRIC - IJZIM המרכז למיפוי ישראל.

במפה הבריטית משנת 1940 ניתן לראות בנוסף ליישוב איג'זים, גם את הסימון לדרך חוות מקורה.

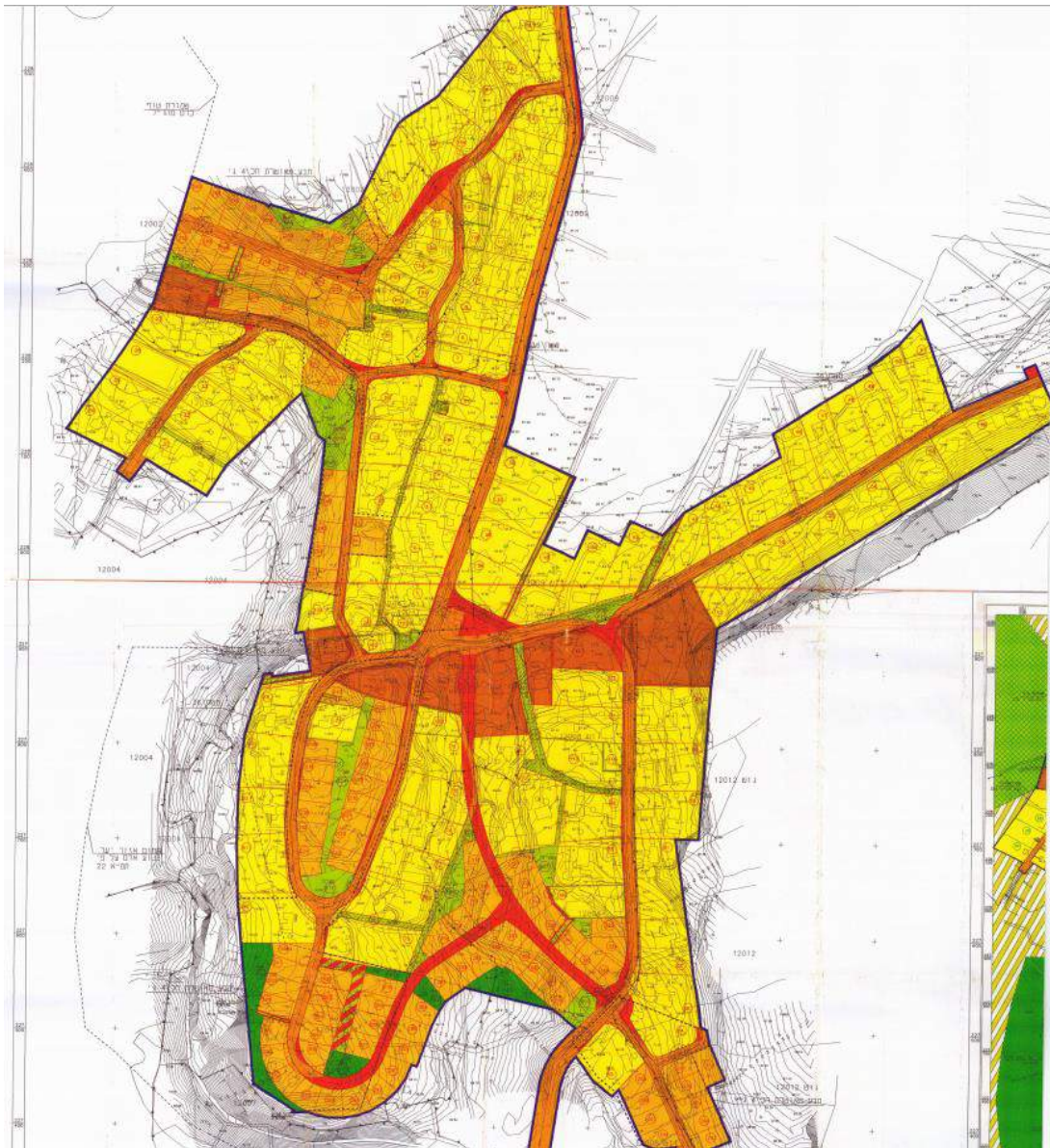
עדכון למפה המנדטורית, 1:20,000 SURVAY OF PALESTIN HAIFA SUB-DISTRICT - IZIM
 נעשה בשנת 1955, והמפה הודפסה ע"י מחלקת מדידות ישראל בשנת 1957 - מ.פ.י

בעדכון המופיע בסגול על גבי התשתית של המפה מ-1942, ניתן לראות את דרך הגישה החדשה, ואת בתי שנות ה-50 שנבנו בחלק המישורי, ניתן לראות שהיישוב למעשה התרחב צפונה מזרחה ומערבה. והשם "כרם מהר" ל"כרם מופיע על המפה. במפה זו כבר לא מסומנת הדרך לחוות מקורה כישות נפרדת, אולי כי בשנים אלו, לאחר מכירת החווה החווה נתפסת כחלק מכרם מהר"ל.

חכ/4 משנת 2001

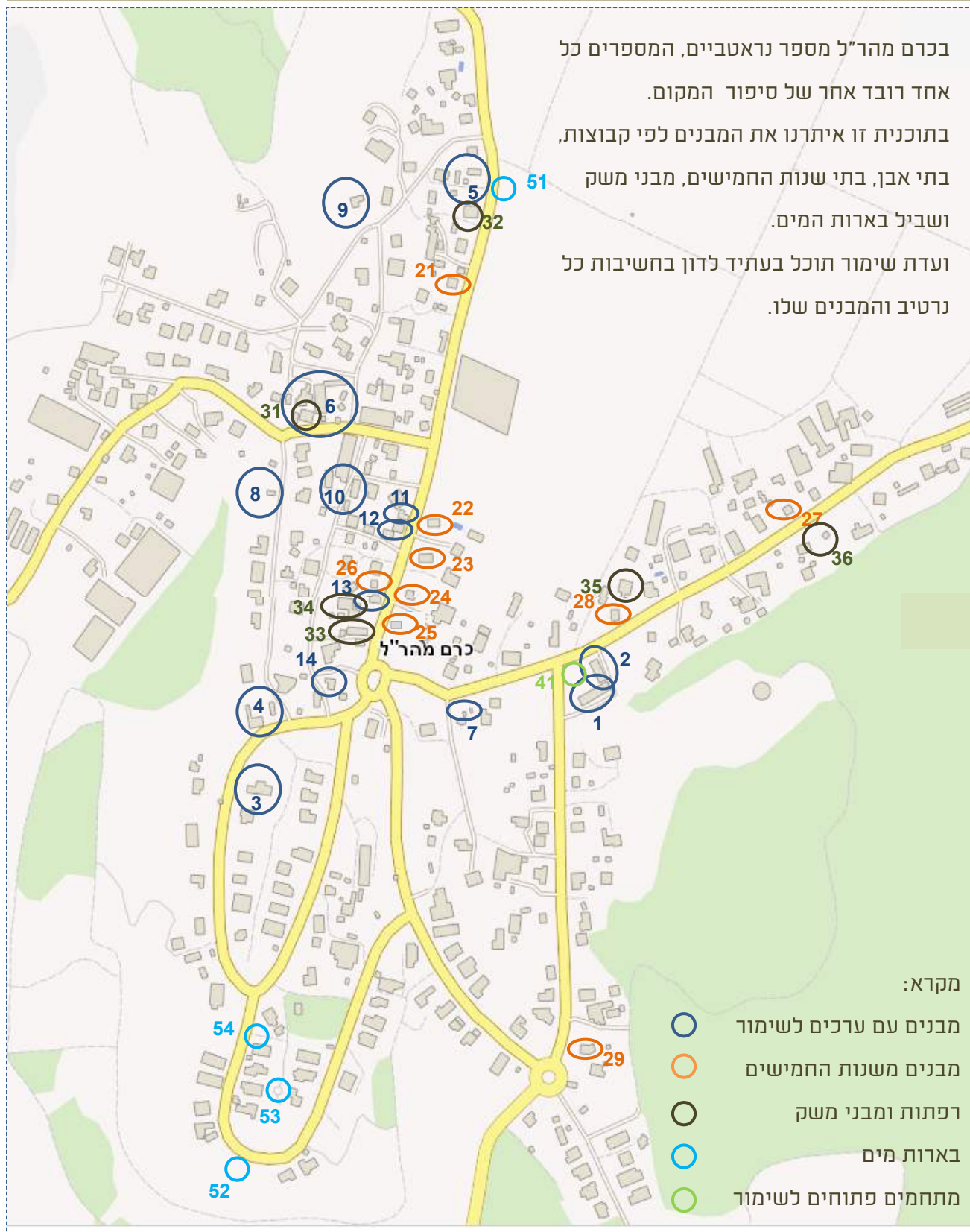
התוכנית המפורטת הכוללת גם הרחבת המושב בכ-38 יח"ד, בדרום המושב הוכנה ע"ג מפת מדידה. התוספת היא בשוליים של היישוב והמבנה שלו, כולל הגרעין הציבורי המשמעותי לא נפגעים. בהשוואה לבינוי בחכ/4 מ-1979 ניתן לראות שהבינוי בחלקות מאוד התעבה, השטח הציבורי המרכזי צומצם מעט אך נשאר משמעותי.

בתוכנית קיימת הנחיה כללית חובת דיווח לרשות העתיקות בעת חשיפת עתיקות. אין התייחסות למבנים לשימור הקיימים בפועל ביישוב.

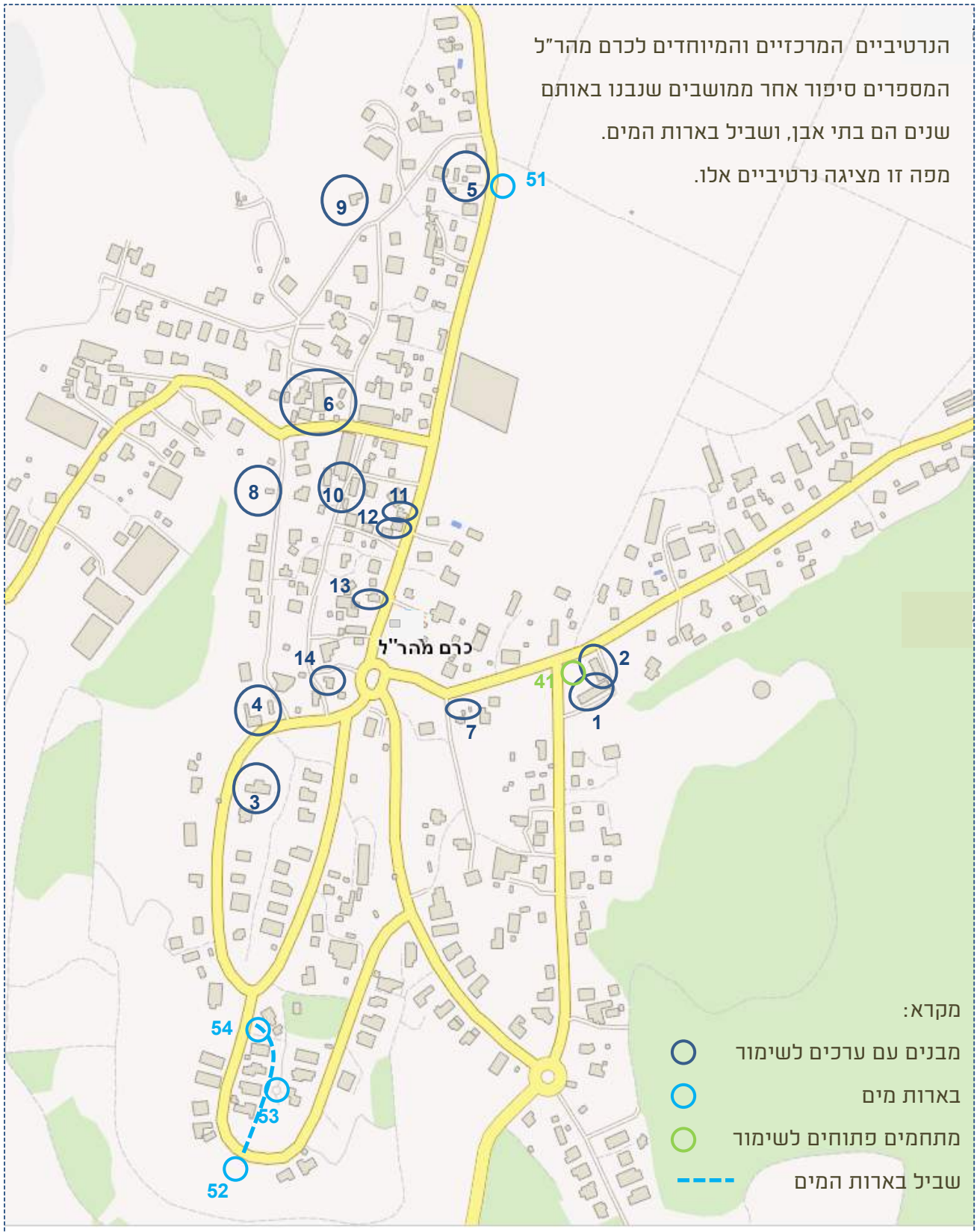
מיפוי מבנים במושב המספרים סיפור

בכרם מהר"ל מספר נראטביים, המספרים כל אחד רובד אחר של סיפור המקום. בתוכנית זו איתרנו את המבנים לפי קבוצות, בתי אבן, בתי שנות החמישים, מבני משק ושביל בארות המים. ועדת שימור תוכל בעתיד לדון בחשיבות כל נרטיב והמבנים שלו.

מיפוי מבנים ומתחמים בעלי ערכים לשימור

הנרטיביים המרכזיים והמיוחדים לכרם מהר"ל
המספרים סיפור אחר ממושבים שנבנו באותם
שנים הם בתי אבן, ושביל בארות המים.
מפה זו מציגה נרטיביים אלו.

מיפוי מבנים ומתחמים בעלי ערכים לשימור (המשך)

מס'	המבנה	גוש	חלקה	ייעוד ותאור
1	מועדון	12366	32	מועדון (אולם כינוסים) וחדר לתנועת נוער+שירותים
2	בית כנסת	12366	32	בית כנסת
3	הטירה	12367	24	מבנה אבן דו קומתי
4	החאן	12365	84	חאן נטוש
5	מבני משק	12365	15	שלושה מבני משק מאבן חלקם בשימוש
6	מבנים במשק צייזלר מדר	12365	20	חלק מקבוצה של ארבעה מבנים
7	מחסן הנשק	12366	31	שימש גם כחונות יד שנייה
8	מבנה נטוש רחוב החאן	12365	97	מבנה אבן דו קומתי
9	מחסן ברחוב הצברים	12365	19	מבנה אבן דו קומתי נטוש
10	בית פנימי משפחת פן	12365	6	בית אבן בין קומה אחת
11	בית צמוד לרחוב מש' פן	12365	6	בית אבן דו קומתי
12	בית משפחת גלנץ	12365	5	בית בן קומה אחת, נראה מהראשונים נטוש
13	בית משפחת גרינברג משה	12365	4	בית בן קומה אחת, נראה מהראשונים נטוש
14	מזכירות	12365	35	בית אבן מקורי עם תוספות.
15	חוות מקורה	12011	41	חוה היסטורית שהוקמה ע"י משפחת אל מהאדי, המשמשת חווה חקלאית עד היום
41	המדשאה המרכזית	12365	32	הרחבה שלפני המועדון ובית הכנסת
51	באר התותחים	12365	104	באר מכוסה
52	בור המים	12367	67	בור מים בחצר פרטית
53	באר מים	12367	115	באר מים משומרת
54	באר מים	12367	115	באר מים משומרת

מקורות

1. מסמכי התוכנית חכ/4 תשריט ותקנון משנת 1979 אתר רמ"י
2. מסמכי תוכנית חכ/4 ח - תשריט ותקנון משנת 2001 אתר רמ"י
3. מפה מנדטורית משנת 1935 - GOVMAP 1:100,000
4. מפה מנדטורית, IJZIM - HAIFA SUB-DISTRICT - SURVAY OF PALESTIN 1:20,000 - 1942 המרכז למיפוי ישראל.
5. 1:20,000 SURVAY OF PALESTIN HAIFA SUB-DISTRICT - IJZIM, עדכון למפה המנדטורית, והמפה הודפסה ע"י מחלקת מדידות ישראל בשנת 1957 - מ.פ.י העדכון נעשה בשנת 1955,
6. סיור ביישוב עם מר עמיעד לפידות
7. ראיון עם מזכיר היישוב מר איציק כהן
8. רקע פוטוגאומטרי של אתר GOVMAP - המרכז למיפוי ישראל
9. שישים שנות מושב - סיפורו של כרם מהר"ל - שלומי רוזנפלד

תודות

תודה לעמיעד לפידות על הסיורים והסיפורים.

סקר מבנים ומתחמים לשימור – כרם מהר"ל

תמונה	תאור כללי ומצב שימוש נוכחי	בעלות	שנת הקמה, רקע היסטורי	גוש\חלקה כתובת	שם האתר	מס'
	מבנה אבן מנדטורי ששמש במקור כביה"ס לילדי איגזים והסביבה ועם הקמת המושב הוסב לבית עם וביית כנסת. משמש כמרכז הפעילות הקהילתית של היישוב	ציבורית	מבנה מנדטורי שנבנה בתקופת הישוב איגזים.	רחוב העמק פינת רחוב מעלה הכפר גוש 12366 חלקה 32.	מועדון	1
	כנ"ל	ציבורית	טרם קום המדינה, מבנה שנבנה בתקופת היישוב איגזים.	רחוב העמק פינת רחוב מעלה הכפר גוש 12366 חלקה 32.	בית כנסת	2
	נבנה במקור למגורים (יש המכנים אותו הארמון), לאורך השנים היו בו יוזמות פרטיות וכעת הוא משמש למספר יחידות אירוח ולמגורי הבעלים.	פרטית	מבנה אבן עתיק כנראה צלבני מהמאה ה-11.	רחוב התל גוש 12367 חלקה 24	הטירה	3
						

סקר מבנים ומתחמים לשימור – כרם מהר"ל

	<p>מבנה חאן עתיק, כנראה מסגד, תלת כיפתי אשר כיום סגור ואין אפשרות להכנס אליו, לאור הסכסוך שקיים עם הטוענים לבעלות עליו. מבנה נטוש בין שתי קומות</p>	<p>הוואקי טוענים לבעלות על המקום</p>	<p>עותמאני</p>	<p>12365 רחוב החאן גוש 12365 חלקה 97</p>	<p>החאן</p>	<p>4</p>
						
	<p>שני מבנים בני קומה אחת, שבעבר נבנו למגורים בכפר איגזים. אחד משמש כמחסן ואחד נטוש, מבנים יציבים אך נדרש לטיפול שימורי. מאחורי המבנים מבנה רפת.</p>	<p>פרטית של משפחת קליין המתגוררת בחלקה</p>	<p>עותמאני?</p>	<p>רחוב השדה גוש 12365 חלקה 15</p>	<p>מבנים בחצר משק של משפחת קליין</p>	<p>5</p>
	<p>חלק מקבוצה של ארבעה מבני משק בחלקה. רפת אשר איננה פעילה היום המשמשת לאחסון זמני, נראה כי שימשה עד לא מזמן.</p>	<p>משק משפחת צייזלר. היום מדר (בנשואים)</p>	<p>טרם קום המדינה, מבנים שנבנו בתקופת היישוב איגזים.</p>	<p>רחוב השמורה גוש 12365 חלקה 20</p>	<p>מבנים במשק צייזלר מדר</p>	<p>6</p>

סקר מבנים ומתחמים לשימור – כרם מהר"ל

	<p>מחסן נשק שמשמש כיום כחנות יד שניה.</p>	<p>ציבורי</p>	<p>מבנה בטון שהוקם בשנות ה-50 או השישים</p>	<p>רחוב העמק גוש 12366 חלקה 31</p>	<p>מחסן הנשק</p>	<p>7</p>
	<p>מבנה בין שתי קומות, נטוש</p>		<p>טרם קום המדינה, מבנה שנבנה בתקופת היישוב איגזים.</p>	<p>רחוב החאן גוש 12365 חלקה 97</p>	<p>מבנה נטוש רחוב החאן</p>	<p>8</p>
	<p>מבנה בין שתי קומות, חלקו משמש כמחסן הקומה העליונה שלו כנראה נטושה, מבנה יציב אך נדרש לשיקום.</p>	<p>פרטית של משפחת קליין המתגוררת בחלקה הצמודה, חלקה 47</p>	<p>טרם קום המדינה, מבנה שנבנה בתקופת היישוב איגזים.</p>	<p>רחוב הצברים גוש 12365 חלקה 19</p>	<p>מחסן ברחוב הצברים</p>	<p>9</p>
	<p>מבנה חד קומתי פנימי אשר משמש עדיין למגורים. נמצא במצב פיזי טוב.</p>	<p>משפחת פן</p>	<p>טרם קום המדינה, מבנה שנבנה בתקופת היישוב איגזים.</p>	<p>רחוב השדה גוש 12365 חלקה 6</p>	<p>בית פנימי משפחת פן</p>	<p>10</p>

סקר מבנים ומתחמים לשימור – כרם מהר"ל

	<p>מבנה דו קומתי אשר משמש עדיין למגורים. נמצא במצב פיזי טוב. חלק ממבנה גדול יותר שנמצא בחלקו בבעלות משפחת גלנץ, החיבור בין שני חלקי הבית נהרס בגבול בן שתי החלקות.</p>	<p>משפחת פן</p>	<p>טרם קום המדינה, מבנה שנבנה בתקופת היישוב איגזים.</p>	<p>רחוב השדה גוש 12365 חלקה 6</p>	<p>בית צמוד לרחוב משפחת פן</p>	<p>11</p>
	<p>מבנה בין קומה אחת, נראה נטוש. מצבו הפיזי דורש שיפוץ.</p>	<p>משפחת גלנץ</p>	<p>טרם קום המדינה, מבנה שנבנה בתקופת היישוב איגזים.</p>	<p>רחוב השדה גוש 12365 חלקה 5</p>	<p>בית משפחת גלנץ</p>	<p>12</p>
	<p>מבנה חד קומתי נטוש, לא ברור מצבו הפיזי. נמצא סגור וללא גישה.</p>	<p>משפחת גרינברג משה</p>	<p>טרם קום המדינה, מבנה שנבנה בתקופת היישוב איגזים.</p>	<p>רחוב השדה גוש 12365 חלקה 4</p>	<p>בית משפחת גרינברג משה</p>	<p>13</p>
	<p>מבנה חד קומתי אשר משמש כמזכירות היישוב. לבית האבן המקורי בוצעה תוספת מבטון +בלוקים ונוסף לו גג רעפים. נמצא במצב פיזי מצוין.</p>	<p>ציבורית</p>	<p>חלקו המקורי הוקם טרם קום המדינה, מבנה שנבנה בתקופת היישוב איגזים.</p>	<p>רחוב השדה גוש 12365 חלקה 35</p>	<p>מזכירות</p>	<p>14</p>

סקר מבנים ומתחמים לשימור – כרם מהר"ל

	<p>לא ניתן היה להיכנס לחווה עצמה לצלם, מדובר בשטח פרטי.</p> <p>מצורפים כאן תצלום אוויר עדכני של החווה ותמונה אחת שהופיעה בכתבה על המקום באתר "חיים אורגניים".</p>	<p>חוות שהייתה שייכת למשפחת אל מהאדי אשר מכרה אותה לקרן קיימת בשנת 1965.</p> <p>קרן קיימת מכרה אותה למשפחת סלומון, סלמון שיכן בחווה את בתו וחתנו - משפחת רילוב המחזיקה בחווה עד היום.</p> <p>החווה מתמחה בחקלאות אורגנית.</p>	<p>15</p> <p>חוות מקורה</p> <p>גוש 12011 חלקה 41 חוות מקורה משתרעת על שטח של 1670 דונם, חלקו מעובד וחלקו חורש טבעי,</p>
	<p>בחוה מקבץ של מבנים.</p> <p>יש לערוך בדיקה מקיפה של המבנים ולראות מה נותר מהחווה ההיסטורית והאם יש מבנים אשר יש לשמר.</p>	<p>החווה נמצאת בתוך לוע של הר געש תת ימי, בשולי הלוע המקיפים את החווה ניתן למצוא ריפים ימיים עתיקים ובשטח ניתן למצוא מאובנים ימיים, מספר משפחות גרות במקום כיום ביחד עם משפחת רילוב בשטח החווה.</p>	

בארות מים

מס'	תאור כללי ומצב שימוש נוכחי	בעלות	שנת הקמה, רקע היסטורי	גוש חלקה	שם האתר	
	קידוח לבאר מים שנעשה ונחשל, אך הותיר אחריו קדח עמוק וחלול. בני במושב נוהגים להקיש על המכסה ולשמוע את "תשובת" הבאר כירי תותחים, ומשם שמה של הבאר	ציבורית - בתוך זכות הדרך של הכביש	טרם קום המדינה, מבנה שנבנה בתקופת היישוב איגזים.	רחוב השדה גוש 12365 חלקה 104 - בתחום הדרך של הכביש ממול חלקה 15 של קליין	באר התותחים	51
	בור מים גדול ועמוק בתוך חצר פרטית, הבור נשמר במצב טוב, בצמוד לו נבנה בית אשר עומד כשלד כבר מספר שנים.	פרטית	טרם קום המדינה, מבנה שנבנה בתקופת היישוב איגזים.	רחוב גבעת הגן גוש 12367 חלקה 67	בור המים	52
	באר מים ששוחזרה כחלק מפיתוח שביל הבארות בשצ"פ המתחיל מבור המים..	ציבורית	טרם קום המדינה, מבנה שנבנה בתקופת היישוב איגזים.	רחוב גבעת הגן גוש 12367 חלקה 115 שביל הולכי רגל	באר מים	53

סקר מבנים ומתחמים לשימור – כרם מהר"ל

	<p>באר מים ששוחזרה כחלק מפיתוח שביל הבארות בשצ"פ המתחיל מבור המים..</p>	<p>ציבורית</p>	<p>טרם קום המדינה, מבנה שנבנה בתקופת היישוב איגזים.</p>	<p>רחוב גבעת הגן גוש 12367 חלקה 115 שביל הולכי רגל</p>	<p>באר מים</p>	<p>54</p>
---	---	----------------	---	--	----------------	-----------

שטחים פתוחים ציבוריים

מס'	תאור כללי ומצב שימוש נוכחי	בעלות	שנת הקמה, רקע היסטורי	גוש חלקה כתובת	שם האתר	
	<p>מדשאה גדולה בחזית מבנה המועדון ובית הכנסת, מהווה מקום להתכנסות חברתית ותרבותית</p>	<p>ציבורית</p>		<p>רחוב העמק גוש 12366 חלקה 32</p>	<p>המדשאה המרכזית</p>	<p>41</p>

הבוננים

סיפורו של מושב הבונים התחיל בעיר יוהנסבורג שבדרום-אפריקה, בשנת 1945, עם התארגנות של חברות צעירים, בתוך מסגרת של תנועת 'הבונים'. בתקופה ההיא הדגש כולו היה על הפילוסופיה של הקיבוץ, אך חברי החבורה, בהדרכת ניבי פון, עו"ד במקצועו, האמינו באפשרות אחרת - המושב השיתופי. הם לא ידעו שלמעשה השיטה הייתה כבר קיימת: בית חירות (1933), כפר-חיטים (1936), מולדת (1937), שבי ציון (1938) ורגבה (1946).

בשנת 1948, היו רוב חברי חבורה זו בין 800 אנשי מח"ל (מתנדבים מחו"ל) שבאו מדרום-אפריקה, מאנגליה, מארה"ב ומארצות אחרות, כדי לקחת חלק במלחמת העצמאות. תוך כדי הלחימה ולאחר סיומה, פעלו בעיקר כ-7 מחברי החבורה ביצירת קשרים, בהשגת האישורים הדרושים, בגיוס המימון ובחיפוש אחר אתר מתאים, לצורך הקמת הישוב החדש. שבעת חברים אלה עתידים היו להיות מייסדי המקום. המייסדים, כאמור, היו חברי תנועת "הבונים" - ומכאן השם 'מושב הבונים'.

בהמלצת הסוכנות היהודית, פנה סולי אוסין, אחד המייסדים, למשה גרזון, אגרונום ומורה, להיות המדריך החקלאי של הישוב החדש, שסייע בבחירת מקום ההתיישבות. החברים הראשונים היו כ-150 במספר. מרביתם עברו תקופת הכשרה קצרה בקיבוץ כפר-בלום ומתוך אלה, קבוצת החלוצים הראשונים, 22 במספר, בחורים ובחורות, הגיעה לכאפר-לם ביוני 1949 כדי להכין את המקום. שאר החלוצים הגיעו למקום בקיץ אותה שנה וחגיגות יום ההתיישבות התקיימו ב-13 באוקטובר 1949.

חגיגות יום העלייה
על הקרקע
13.6.1949

משה גרזון, אשתו לאה ו-4 ילדיהם באו לגור בשני מבנים ערביים בתוך שטח המבצר. מלבד כ-4 זוגות נשואים, היו כל המייסדים רווקים ורווקות. תחילה, הם גרו בבתים הערביים הנטושים, ללא חשמל, מים זורמים או שירותים. בימים הראשונים חברים התרחצו בים. תוך מספר שבועות הוכשרו שני מבנים ערביים כמקלחות ציבוריות. מים הובאו במיכלים מעתלית.

בחודשים הראשונים, עד קציר היבול החקלאי הראשון, שהביא להכנסות לקופת המושב הצעיר, עבדו מרבית החברים ב"עבודת חוץ": במחצבה בוואדי מילק, בבריכות הדגים של קיבוץ מעין-צבי, בנטיעת עצים עבור הקרן הקיימת, בהכנת בלוקי בטון לבנייה במפעל בעתלית ובאיסוף צדפים בחוף הבונים, למכירה למפעל, לגריסה, כתוספת למזון (סידן) לעופות. תחילה, מושב הבונים היה כמו "תחנת רכבת" - אנשים באו והלכו, עד שהתחילו להתחתן, והאוכלוסייה התייצבה.

במשך שלושת השנים הראשונות, אכלו החברים בחדר אוכל שהוקם בבית המוכתר, עד שהתנאים אפשרו הוספת מטבחים למבנים הערביים. אחד המבנים הוכשר כצרכנייה וכל עקרת-בית התחילה לקנות מוצרי מזון. המשפחות התחילו לאכול בבתיהם והמשק הפך למושב שיתופי לפי התכנון המקורי. באגף הצפוני של בית המוכתר מוקמו גם המקלחות, המכבסה ומחסן הבגדים.

בשנת 1951, נשלח מדרום אפריקה משלוח ניסיוני של ורמיקולייט גולמי, והוקם המפעל, תחת השם: "ורמיקולייט" לעיבוד חומר בידוד רב-שימושי לצרכי בידוד בבנייה, לגידולים חקלאיים ולנוי.

בשנת 1952, החלה בניית בתי הקבע, דרומית למושב ובמדרון המערבי של הגבעה, מול הים. המימון לבניית הבתים היה מהלוואה מהסוכנות היהודית. הבנייה בוצעה על ידי סולל בונה. הבתים שגודלם היה כ-65 מטר, היו בנויים משני חדרים חדר שירותים/מקלחת ומטבחון. בתמונה ניתן לראות את הבתים שנבנו משני צדדיו של הכביש התחתון. נבנו סה"כ 76 בתים.

באותן שנים בנו גם את המבנים המשותפים: מגדל המים, בית העם גן הילדים והמרפאה. למושב היו גידולי שדה, מטעים, משק חי שכלל לול רפת ודיר צאן, מסגריה, נגריה, ומוסך.

בשנות ה-60, לאחר שהתרחבו המשפחות ולכל אחד היו כבר כמה ילדים, החלה בניה מרוכזת של תוספות לבתים, שהגדיל את שטחם מכ-65 מ"מ לכ-94 מ"מ. לכל בית הוסיפו חדר מגורים וחדר שינה נוסף, כך שהבתים הפכו לבתים של ארבעה חדרים.

בשנים 1959 - 1960 החל המושב בניסיון לגדל תירס לתירס בקופסאות. למפעל קראו "עומר", מאחר שהתירס הינו גידול עונתי, ניסו גם לייצר ספגטי וגרגרי חומס בקופסאות. הניסיון לא צלח והנפילה הכלכלית של המפעל גררה אחריה משבר כלכלי וחברתי עמוק, אשר בסופו עזבו כ-75% מחברי המושב את המושב ונתרו בו 17 משפחות בלבד, עם חובות כבדים.

המשפחות שנתרו, חזרו להתפרנס מחקלאות והצליחו להחזיר את החובות שצבר המושב תוך מספר שנים. בשנות ה-70 המפעל החל לייבא ולעבד פרלייט מיוון, בנוסף לורמיקולייט, ושם המפעל הוחלף ל"אגריקל".

המושב זכה לפרסום שלא מרצונו ב-11 ביוני 1985, עת אירע "אסון הבונים". באירוע, פגעה רכבת באוטובוס שהסיע תלמידי בית-ספר בעת שזה ניסה לחצות קטע של מסילת החוף ליד המושב. בעקבות האסון נבנתה אנדרטה להרוגים על ידי יריב אמיתי, תושב הבונים, בקרבת מקום האירוע.

בשנת 1997 החליטו חברי המושב לעבור תהליך של הפרטה ונכון לראשית העשור השני של המאה ה-21, המושב נערך לקליטה מחודשת של תושבים שעזבוהו.

בתחום היישוב ניצבים שרידי המבצר הצלבני, הקרוי גם "כפרלט", חלק משרשרת ביצורי מישור החוף בין מבצר עתלית למבצר מרל על תילה של העיר הצלבנית הקדומה דאר. במהלך שנת 1999 בוצעו באזור המבצר חפירות מטעם אגף העתיקות. נתגלו שרידים מן התקופה הכלקוליתית, הפרסית, ההלניסטית, הרומית והביזנטית. שטח המבצר מוגדר כעתיקות. לאחר החפירות ננטש האתר, חלק מהקשתות התמוטטו, והוא התמלא בצמחיה כך שכיום קשה לראות את חפירות שנעשו. המבצר הינו אתר ארכאולוגי וכל תוכנית שתעשה במקום צריכה להתחשב בעובדה זו.

בראשית המאה ה-21 עבר המושב שינויים לא מעטים בתפיסת החיים של החברים באגודה, במבנה הגאוגרפי שלו ובמבנה הדמוגרפי שלו, נעשתה תוכנית הרחבה אשר חלק ממנה כבר ממומש. בשנת 2000 הוקם "סקיי-קלאב", מועדון צניחה חופשית, על שטח השייך למושב הבונים, ידי יזם פרטי בהסכם עם מושב הבונים. אשר נקרא היום "Air Para-dive".

כיום המושב מונה מעל ל-300 איש חברי משק ותושבים כאחד.

מבנים היסטוריים

בית המוכתר

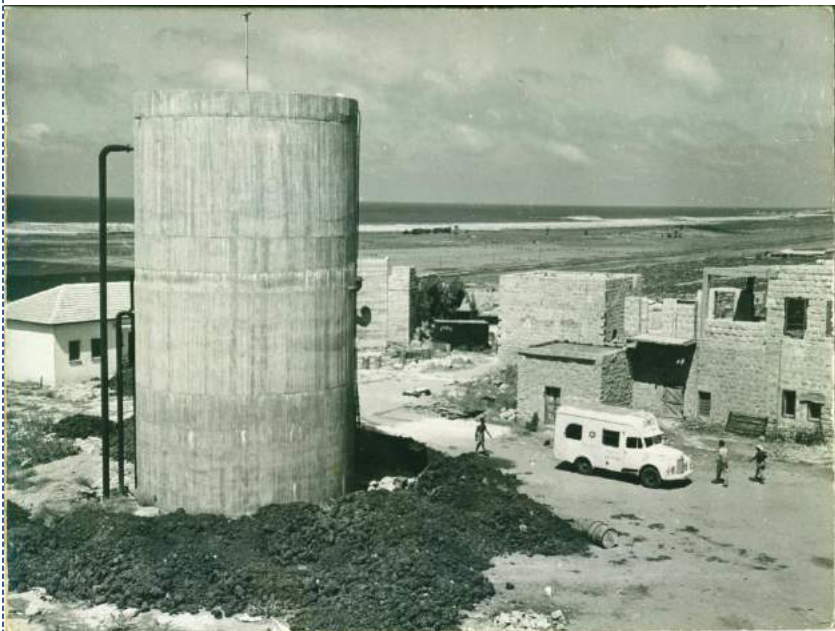
בית המוכתר היה המבנה המרכזי של המושב בשנותיו הראשונות, היו לו שני אגפים עיקריים וחצר שוקקת פעילות. באגף הדרומי היה ממוקם חדר האוכל, ולימים הצרכנייה, המסגרייה, מועדון לחבר ופונקציות שונות. באגף הצפוני שימש למקלחות מכבסה חדר הסקה ומחסן בגדים, גם החצר שמשה כחצר תפעולית. כיום נותר רק החלק הדרומי שלו, ללא התוספות שהוספו לו עם השנים. ממוקמים בו הספרייה המזכירות ומשרדים שונים.

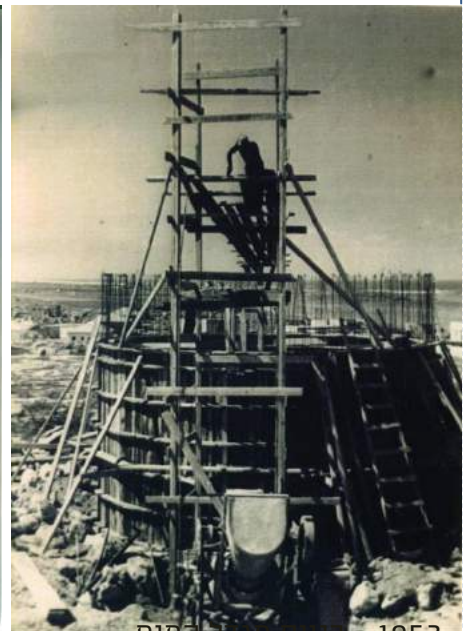
חזית מערבית של האגף הדרומי של בית המוכתר
ביום העלייה על הקרקע - 1952

חצר בית המוכתר - 1952

מגדל המים

מגדל המים בשנת 1952. -מאחוריו גן הילדים

1952 - בניית מגדל המים -
עבודה רצופה של 36 שעות

בית העם

הצילום הוא משנות ה-1952. הכניסה אל בית העם היא מהחזית הצפונית. זהו אולם שטחו ורחב אשר כלל במה וגלריה קטנה להקרנת סרטים.

מתחת לבמה היה חלל נוסף תחתון שנסגר עם השנים, המשמש היום כארכיון ההיסטורי של מושב הבונים.

בית העם שימש מיום הקמתו של היישוב להתכנסות.

היום בחלקו הצפוני פועל גן ילדים ואת הגלריה ביטלו.

בית הספר הראשון

הצילום מ-1953, ברקע הבתים הראשונים.

בבית הספר היו שתי כיתות.

לימים הפך המבנה לצרכנייה ונוסף לו חדרון קטן מצפון. המבנה עבר שיפוצים והרחבות וכיום המבנה מוזכר כמרכז לגורם חיצוני,

גן הילדים

הצילום משנות ה-50. גן ילדים אשר עדיין משמש כגן,

ב-1953 נערך ביקור חגיגי של ראש ממשלת דרום אפריקה בישראל וארחו אותו בגן הילדים הזה.

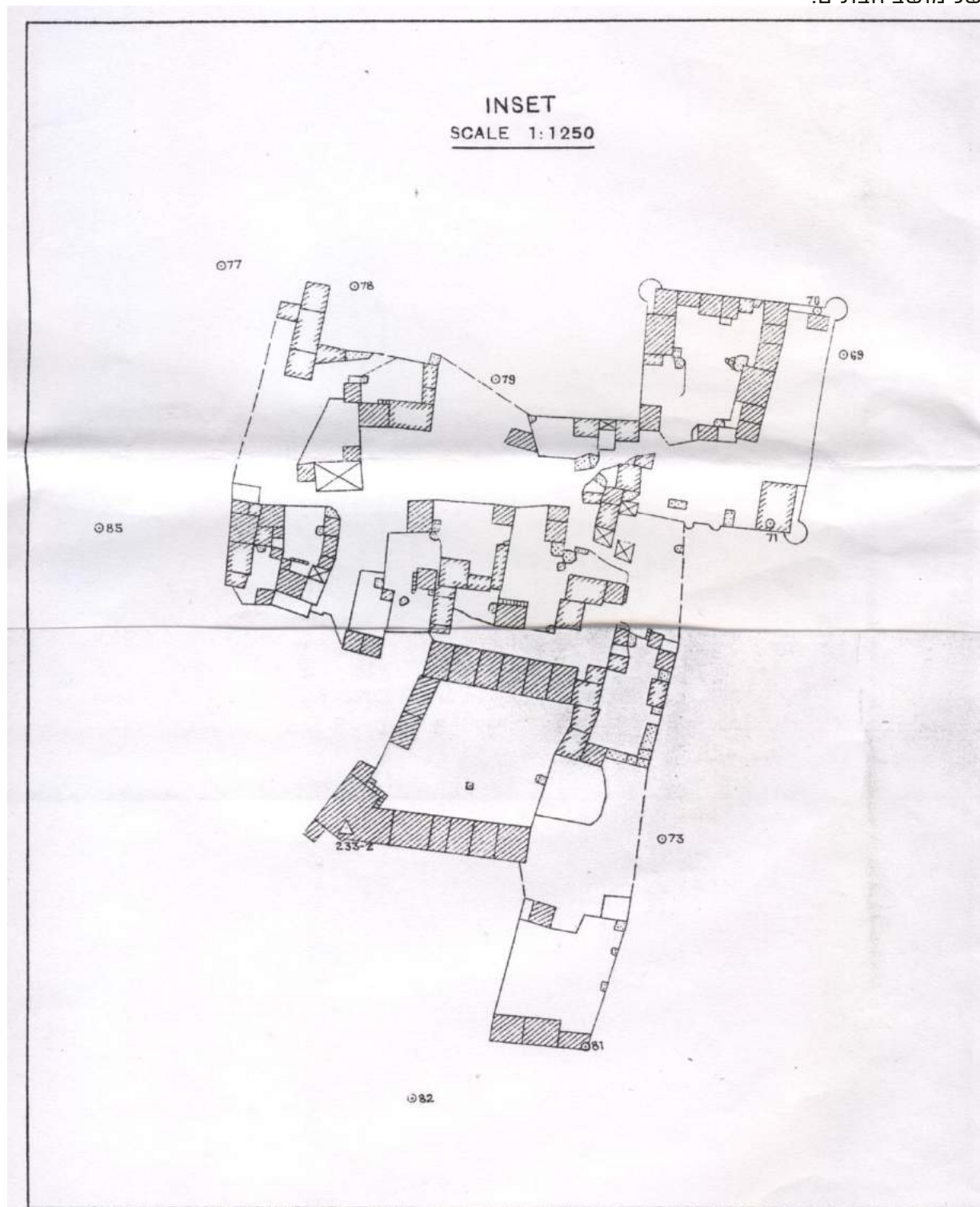

מפעל "ורמיקוליט"

הצילום מ-1953. לימים הפך המפעל ל"אגריקל". בצילום בפתח הדלת מנהל המפעל מונטי וובר, מנהל המפעל.

המבצר

המבצר הינו אומנם אתר ארכאולוגי, אך היווה מקום מגורים גם בתקופת כפר לם וגם בימיו הראשונים של מושב הבונים.

מפה המנדטורית מ-1947 המתארת את המבנים הבנויים בתוך המבצר באדיבות ארכיון מושב הבונים

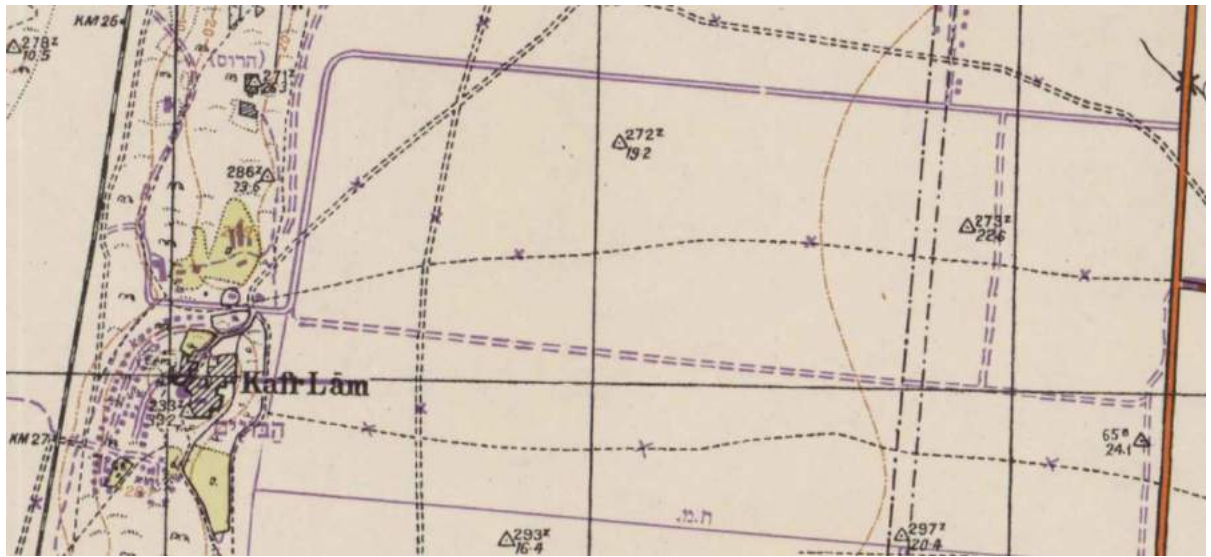
חצר בית משפ' גרזון בתוך המבצר - 1951
בתמונה מימין, משה ולאה גרזון עם ארבעת
ילדהם בחזית ביתם שבמבצר.

השער הדרומי של המבצר, שנת 1950
ובסיום החפירות בשנת 1999

מפות היסטוריות

במפה משנת 1957, ניתן להבחין כי הישוב נבנה ברובו מערבית לכפר למ.

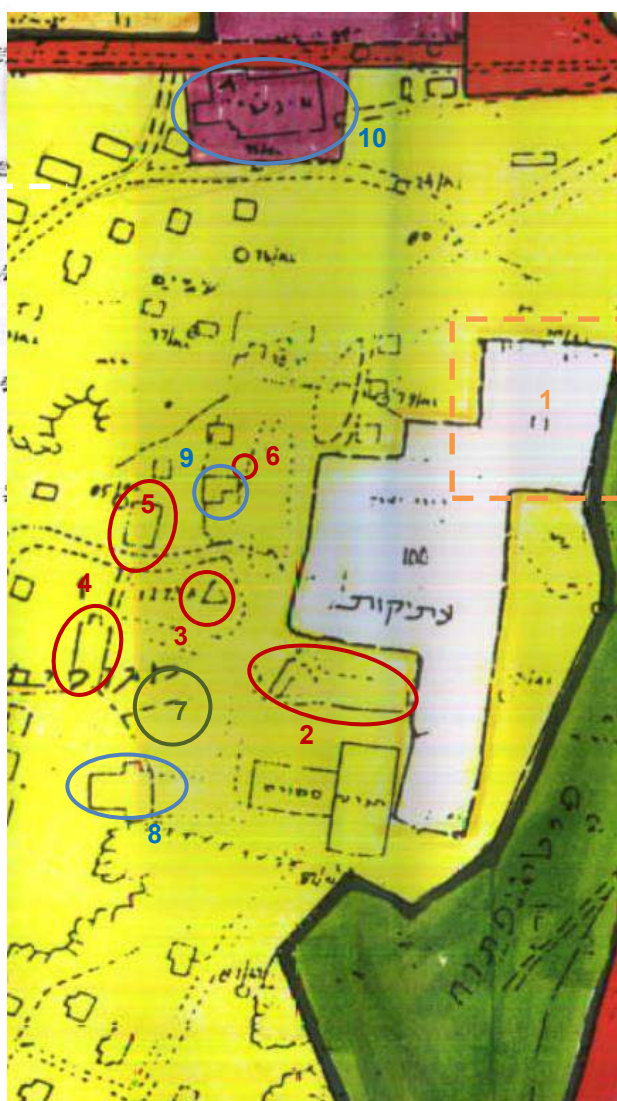
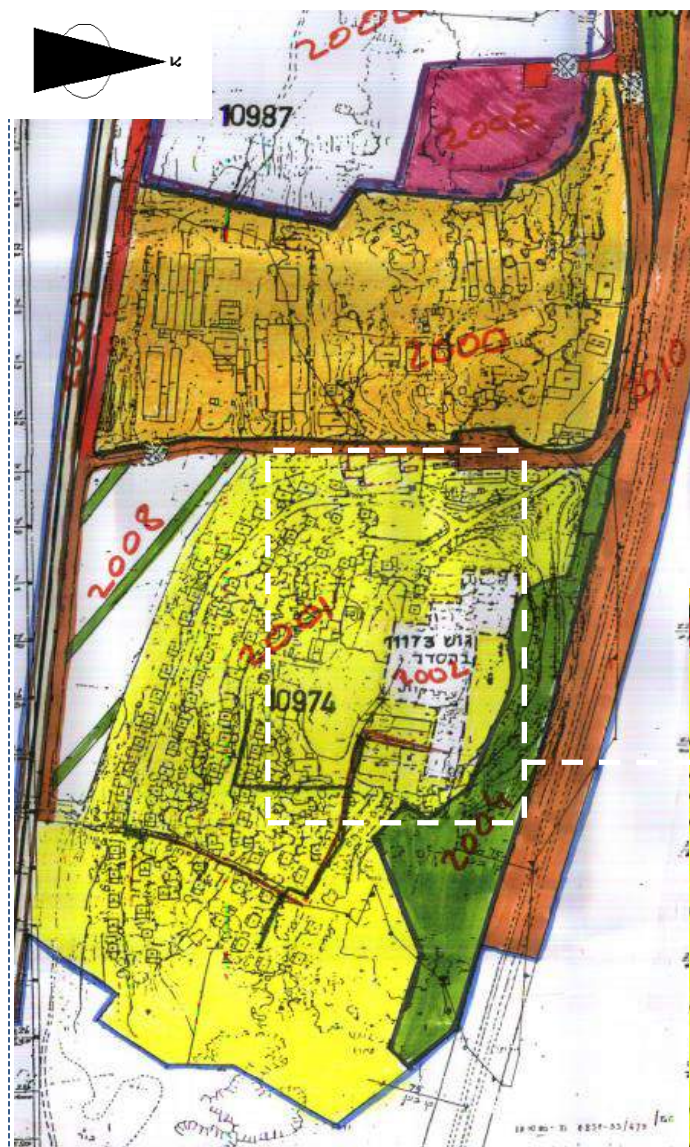

מפת הבתים – כפי ששורטטה ביד ע"י תושב המקום מר יהודה פליישהקר

חכ/ו/ד מאושרת מ- 1996

ברקע במדידה של תוכנית זו ניתן לראות את המבנים המקוריים של מושב הבונים בתחילת שנות ה-90. חלק מהמבנים, כמו המרפאה ובית הספר שופצו מאז.

1	המבצר
2	בית המוכתר
3	מגדל המים
4	בית העם
5	גן הילדים
6	באר מים
7	המדשאה מול בית המוכתר
8	בית הספר שהפך לצרכניה והיום הוא "פנטה"
9	המרפאה (שופצה לאחרונה)
10	מפעל "אגריקל"

מרכז היישוב קטע מתוך התוכנית

חכ/ו/ה/ו/1 מאושרת מ- 2006 הרחבה והסדרה תכנונית של מושב הבונים

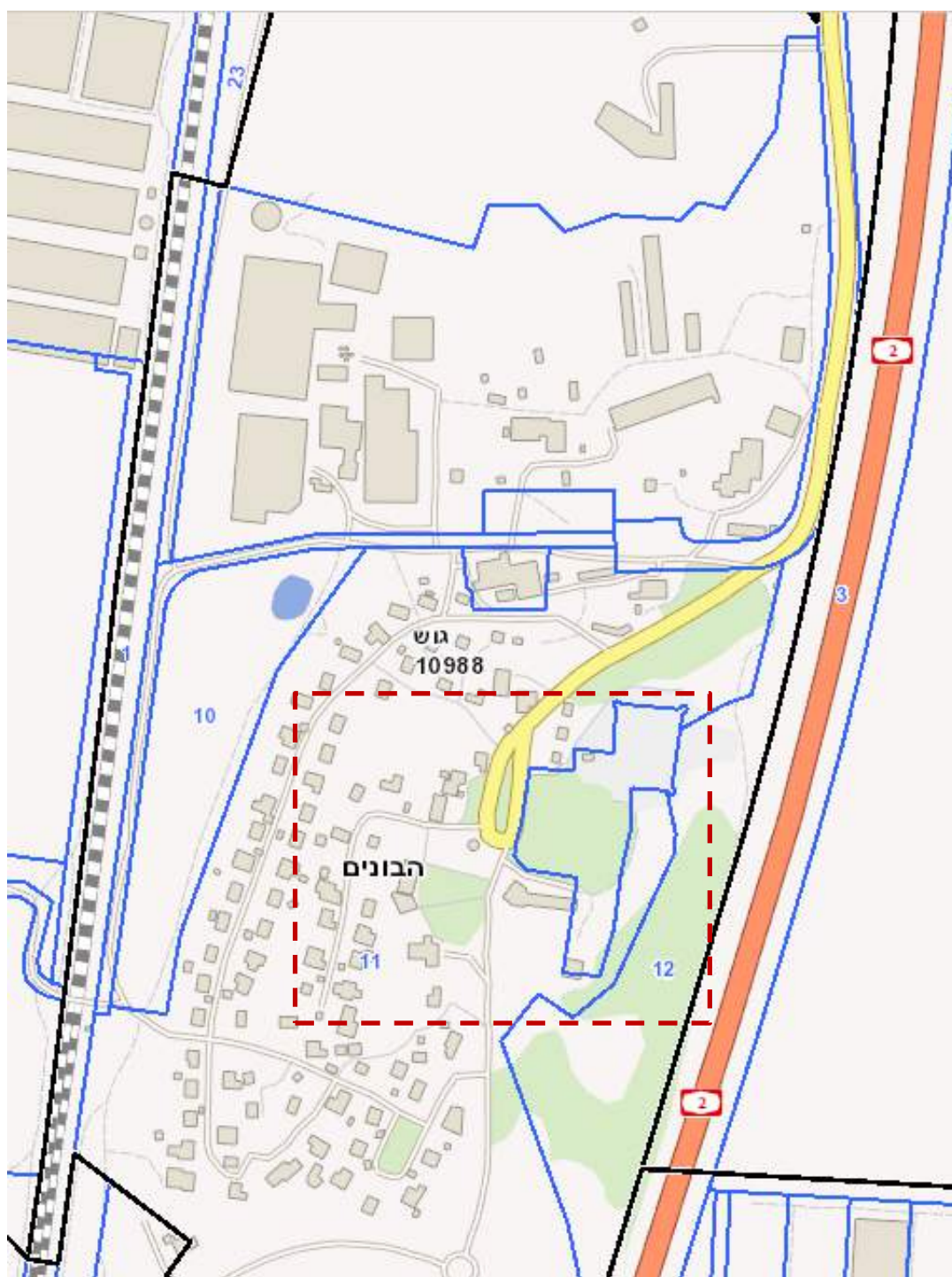

התוכנית הוסיפה 193 יחידות דיור למושב מתוכן כ-69 בהרחבה בצידו הדרומי. התוכנית שמרה על גרעין מבני ציבור במרכז היישוב.

בתקנון ישנה התייחסות לממצאים ארכיאולוגיים ולמבצר. במקרים אילו דרוש אישור וליווי של רשות העתיקות בכל בנייה ו/או שיקום. לגבי מבנה האבן המשמש כיום את משרדי הנהלת הישוב, קיימת המלצה לשמרו ברוח המקור, אך אין התייחסות למבנים שנבנו מאז הקמת הישוב.

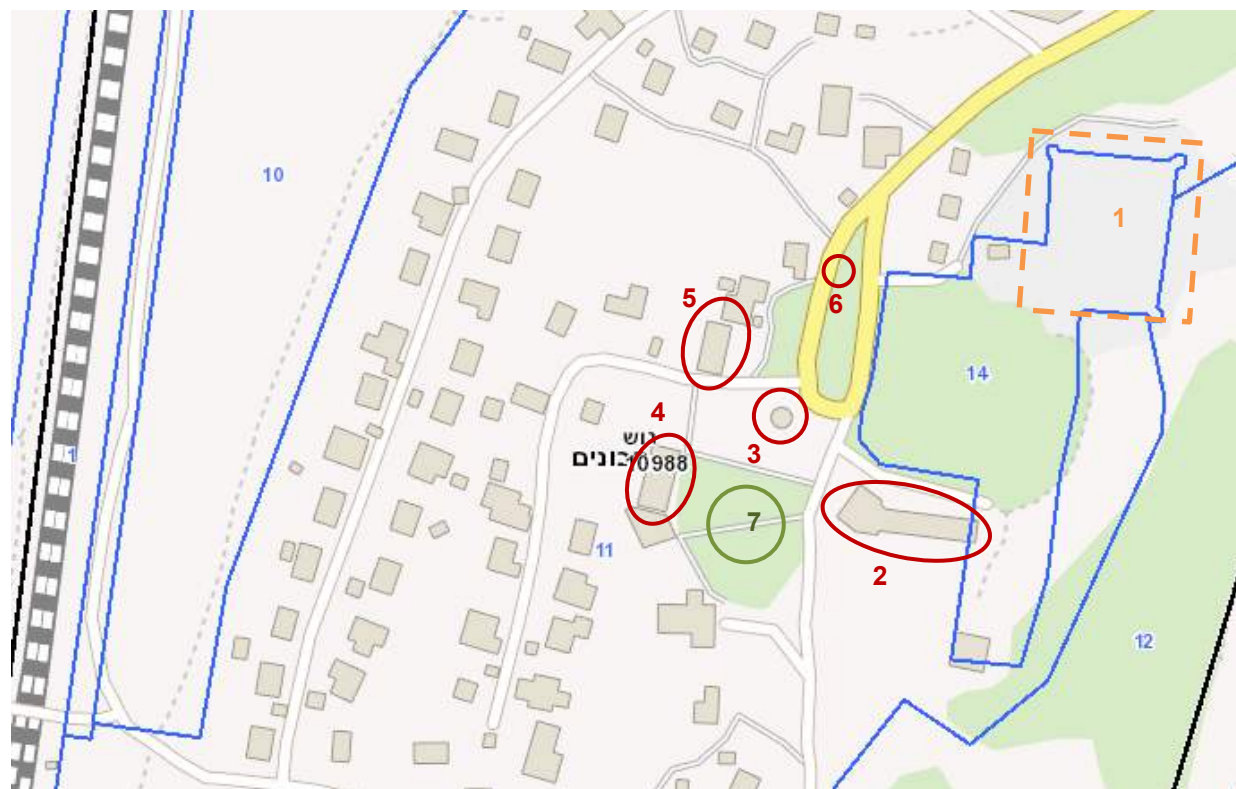

מושב הבונים - תוכנית עדכנית

אזור המבנים בעלי הערכיות לשימור

מיפוי מבנים ומתחמים בעלי ערכיות לשימור

- מבנים בעלי ערכים לשימור
- מבנה ארכאולוגי
- רחבה פתוחה

מס'	המבנה	גוש	חלקה	ייעוד ותאור
1	המבצר	10988	14	אזור עתיקות - מוגן בתב"ע
2	בית המוכתר	10988	11	האגף הדרומי שנוטר מהמבנה המקורי
3	מגדל המים	10988	11	עדיין משמש כמגדל מים
4	בית העם	10988	11	משמש כבית עם גן ילדים וארכיון היסטורי
5	גן הילדים	10988	11	עדיין משמש כגן ילדים
6	באר מים	10988	11	ממוקמת בתוך שצ"פ ושמורה
7	המדשאה מול בית המוכתר	10988	11	רחבת התכנסות מרכזית

מקורות

1. מסמכי התוכנית חכ/1- תשריט ותקנון משנת 1961 אתר רמ"י
2. מפה מנדטורית מ-1947 המתארת את המבנים הבנויים בתוך המבצר - ארכיון מושב הבונים
3. מפה ששורטטה ביד ע"י תושב במקום מר יהודה פליישהקר וכל מבנה מי המשפחה המתגוררת בו - מפה תלויה על הקיר בארכיון מושב הבונים - לא ברורה השנה.
4. מסמכי תוכנית חכ/1/ה/1 - תשריט ותקנון משנת 2006 אתר רמ"י
5. SURVAY OF PALESTIN - HAIFA SUB-DISTRICT - NORTHEN HAIFA-IJZIM, עדכון למפה משנת 1942 העדכון נעשה בשנת 1956, והמפה הודפסה ע"י מחלקת מדידות ישראל בשנת 1957 - מ.פ.1.
6. חוברת "חוף הבונים- דור" בהוצאת החברה להגנת הטבע ובי"ס חוף הכרמל - שנת הוצעה לא ידועה, באדיבותה של הגב' אביטל צעירי.
7. מצגת מארכיון מושב הבונים שהוכנה לכבוד 60 שנה למושב
8. חוברת "65 שנה למושב הבונים"- גליון מיוחד- באדיבות ארכיון מושב הבונים
9. רקע פוטו-גאומטרי של אתר GOVMAP - המרכז למיפוי ישראל
10. ראיון עם הגב' מרים וובר מנהלת הארכיון של מושב הבונים

תודות

למרים וובר האחת והיחידה על המידע והסיוע ברבים

סקר מבנים ומתחמים לשימור - הבונים

מס'	שם האתר	גוש\חלקה כתובת	שנת הקמה, רקע היסטורי	תאור כללי ומצב שימוש נוכחי	תמונה	תמונה
1	המבצר מבצר כפר לם (ידוע גם כמבצר הבונים)	גוש 10998 חלקה 14	מבנה קדום מתקופת ימי הביניים, מבצר מסוג "קסטרום": מצודה מלבנית שבארבעת פינותיה מגדלי שמירה בולטים. הוא בנוי אבן כורכר מקומית. שימש כמגורים בכפר לם ובראשית מושב הבונים			
2	בית המוכתר	גוש 10998 חלקה 11	מבנה האבן עמד בזמן הקמת הישוב והיווה את המבנה המרכזי בשנים הראשונות. באגף הדרומי שכן חדר האוכל, ולימים הצרכנייה, המסגרייה, מועדון לחבר ופונקציות שונות. האגף הצפוני שימש למקלחות, מכבסה, חדר הסקה ומחסן בגדים, החצר שמשה כחצר תפעולית. כיום נותר רק החלק הדרומי שלן, בה ממוקמים הספרייה המזכירות ומשרדים.			
3	מגדל המים	גוש 10998 חלקה 11	מגדל המים נבנה - 1952 בעבודת יציקה רצופה של 36 שעות	המגדל היה ועודנו נקודת ציון חשובה בישוב. למגדל הוצמד גגון רעפים ופינת הסבה מסביבו. המגדל נמצא במצב פיזי טוב.		

סקר מבנים ומתחמים לשימור - הבונים

	<p>הצילום התחתון הוא משנות 60/70, בו רואים כבר את החלק שמתחת לבמה סגור הצילום העליון הוא 2015.</p>	<p>בית העם נבנה בראשית שנות ה-50 (קיימת תמונה שלו מ1952).</p>	<p>גוש 10998 חלקה 11</p>	<p>בית העם</p>	<p>4</p>	
	<p>הכניסה ההיסטורית לבית העם הייתה מהחזית הצפונית (מבואה לאולם), כיום החלק הצפוני שלי משמש כגן ילדים, הכניסה אליו שונה לחזית המזרחית. האולם היה מאוד רחב והייתה לו "קבינה" (גלריה קטנה) לצורך הקרנת סרטים מול הבמה.</p>	<p>נבנה בתחילה כך שהחלק האחורי של הבמה מוגבה ואח"כ נסגר חלל זה לשימוש התושבים.</p>				
		<p>הצילום מימין משנות ה-50. משמאל הגן ב-2015. המבנה נשאר כמעט ללא תוספות ושינויים והוא מתוחזק ומאוכלס לאורך השנים באותה מתכונת.</p>	<p>אחד מהמבנים הראשונים שהוקמו במוש. ב-1953 נערך ביקור רשמי של ראש ממשלת דרום אפריקה בישראל והוא התארח בגן ילדים זה.</p>	<p>גוש 10998 חלקה 11</p>	<p>גן הילדים</p>	<p>5</p>

סקר מבנים ומתחמים לשימור - הבונים

		<p>הבאר מאוד עמוקה. ניתן לראות בה את שורשי העצים שנכנסו אליה עם השנים.</p> <p>החלקה העליון יש בניית אבן. היא נאטמה לאחרונה לצורך בטיחות.</p>	<p>באר מים ששמשה את תושבי במושב וממוקמת במרכז כיכר הסובה מול מגדל המים</p>	<p>גוש 10998 חלקה 11</p>	<p>באר המים</p>	<p>6</p>
		<p>הרחבה המרכזית פתוחה ורחבת מימדים,</p> <p>לרחבה ערך מרכזי בהווי החיים במושב ויש חשיבות לשמור עליה כשטח פתוח.</p>	<p>הרחבה המרכזית בין בית העם לצרכנייה ולמגדל המים</p>	<p>גוש 10998 חלקה 11</p>	<p>המדשאה מול בית המוכתר</p>	<p>7</p>

עין איילה

רקע היסטורי

עין אילה הוא מושב עובדים של תנועת המושבים שהוקם בשנת 1949 על ידי עולים מסלובקיה, על גבול הונגריה ולכן דיברו בו הונגרית.

היישוב נוסד על אדמות הכפר הערבי עין ע'זאל, שתושביו עזבו אותו בעקבות מבצע שוטר ואדמותיו הוכרזו נכסי נפקדים. שמו של המושב הוסב באוקטובר 1949 מעין רזאל לעין איילה, המבוסס על שמו של הכפר, שמשמעותו בערבית היא "עין הצבי", אך מזכיר את אייל הכרמל שנכחד בתחילת המאה העשרים.

מושב עין האיילה מוקף באתרים ארכיאולוגיים רבים המעידים על ההתיישבות הקדומה במקום בתקופת התלמוד, בתקופה הביזנטית, בימי האימפריה הרומית ועוד, על רכס ה כורכר שרידים של כנסייה ביזנטית, ואף בבית העלמין שרידים של מחצבת כורכר- בסקר זה איננו מתייחסים לנושאים ארכאולוגיים, ויש להתייחס אליהם בכל תכנון שיעשה במרחב זה בעתיד.

בשנת 1949 הגיעו המתיישבים הראשונים ממעברת בית ליד, והתמקמו באוהלים בכניסה ליישוב הקיים.

אחרי מספר שנים הוקמו הבתים הראשונים שלהם שהיו בשטח של 24 מטר, מחומרי הבנייה המקומיים, אפילו את הבלוקים הם יצרו בעצמם בעזרת חול הים. הבתים הראשונים שנבנו היו מבנים קטנים של 6X4 מטר, 24 מ"ר. והם כלולו שני חדרים בלבד, חדר גדול ששימש כחדר מגורים וחדר שינה קטן. המטבח היה בחוץ בתוך ה"ליפט" שאיתו הביאו את הדברים מאירופה, והיו גם שירותים מאולתרים בחוץ.

בית טיפוס ולידו הליפט שהביאו מחו"ל.

בתחילת שנות החמישים היה הבינוי עדין מאוד דליל, והשטח נראה עדין בתול וצחיח. ניתן לראות זאת ברקע תמונות החתונה.

חתונה במושב

באותן שנים היו מספר חורפים והצפות קשות שהקשו על החקלאות ועל פיתוח היישוב.

הצפה בתחילת שנות החמישים

הבתים ברקע, עדיין ללא צמחיה

בשנות החמישים החלו גם לבנות מבני משק, ביניהם את הלול שבתמונה. בתמונה מימין מ-1967, רואים שהמתחם המשקי גדל ושנרכש ציוד חדש כמו הטרקטור שבתמונה.

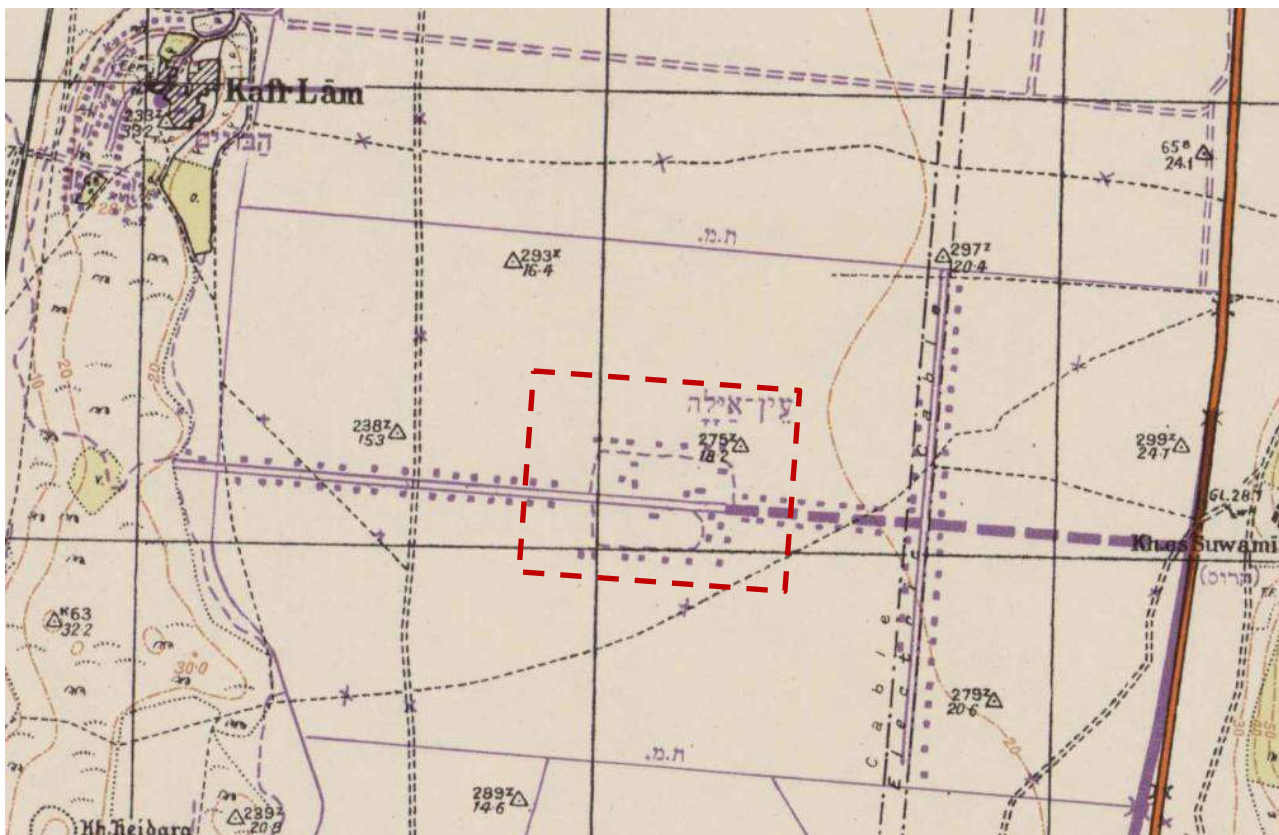
הטרקטוריסט 1967

הלולים הראשונים

במפה משנת 1957, ניתן להבחין שהמשקים לאורך הציר הראשי המגיע למעשה מכביש 4 ועד לצוק הכורכר, מבונה לכל אורכו וכן הציר הניצב מדרום לצפון. במרכז הישוב בחלק הציבורי ניתן להבחין במספר מבנים ציבוריים, אשר היו קיימים בימים אלו. המבנים המשמשים למגורים אחידים בצורתם ואילו מבני הציבור גדולים יותר.

חלק ממבני הציבור והמבנים החקלאים המשותפים הם שנראים בתמונה הם בית הכנסת, המועדון, הצרכנייה, הסילו ועוד.

עדכון המפה המנדטורית מ שנת 1957 (קנ"מ 1:20,000) - המרכז למיפוי ישראל

האזור שהוגדל

המבנים הציבוריים גם הם החלו להבנות במרכז המושב, בתמונה מימין ניתן לראות ברקע את בית הכנסת, הפעיל עד היום ובתמונה השמאלית את המועדון שנהרס.

בסביבות שנת 1957 החלה בנייתם של בתים גדולים יותר, בגודל של 7X7 מטר, סה"כ כ-50 מ"ר. הבתים הוגבהו כחמישים ס"מ מהאדמה וכללו מטבח, שירותים ומקלחת בתוך הבית. הבתים הישנים הפכו לבתי אימון ולמבנים לשימוש חקלאי (היום חלקם משופצים כדירות סטודיו ומבני עזר קטנים, חלקם פשוט לא החזיק מעמד לאור חומרי הבניה הדלים שהשתמשו בהם).

בשנות השבעים החלה הבניה של הבתים ה"מודרניים" יותר מאחורי הבתים הראשונים שנבנו בחזית. בחלק מהמשקים הוסו לצורך בניית הבית החדש את הבית הישן ובחלקם שיפצו והגדילו אותו.

המושב התבסס עם השנים והפך להיות אחד המבוקשים באזור. חלק ממבני הציבור נהרס עם הזמן וחלק שונה לבתי הכר. בשנת 2008 נחנך במקום אתר זיכרון לתשעה חיילי חטיבת אלכסנדרוני שנפלו באזור במלחמת העצמאות במבצע שוטר.

המושב מונה כיום כ-1,500 תושבים. כיום יש בישוב ועד מוניציפאלי המיצג את כל התושבים וועד מקומי אשר חברים בו בעלי הנחלות בלבד.

רקע סטטוטורי שימורי קודם

בבדיקה שערכנו לתוכניות ישנות ונוכחיות של עין איילה לא נמצאו איזכורים לנושא שימור. לעין איילה אין כרטיסי אתר של המועצה לשימור אתרים.

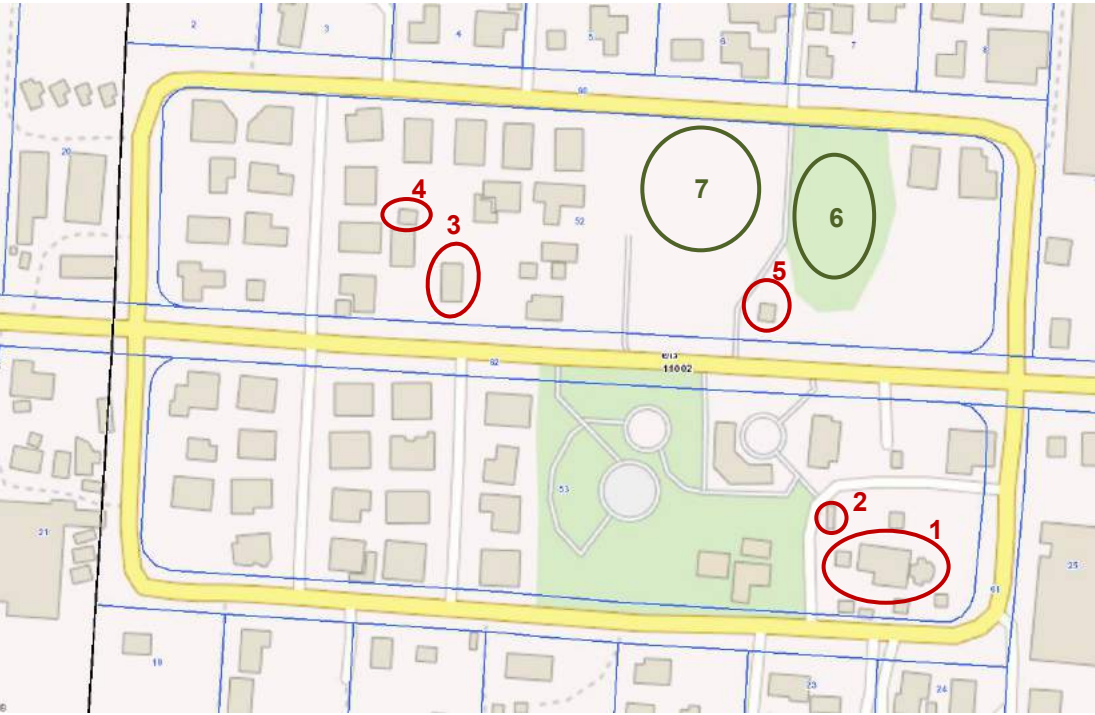
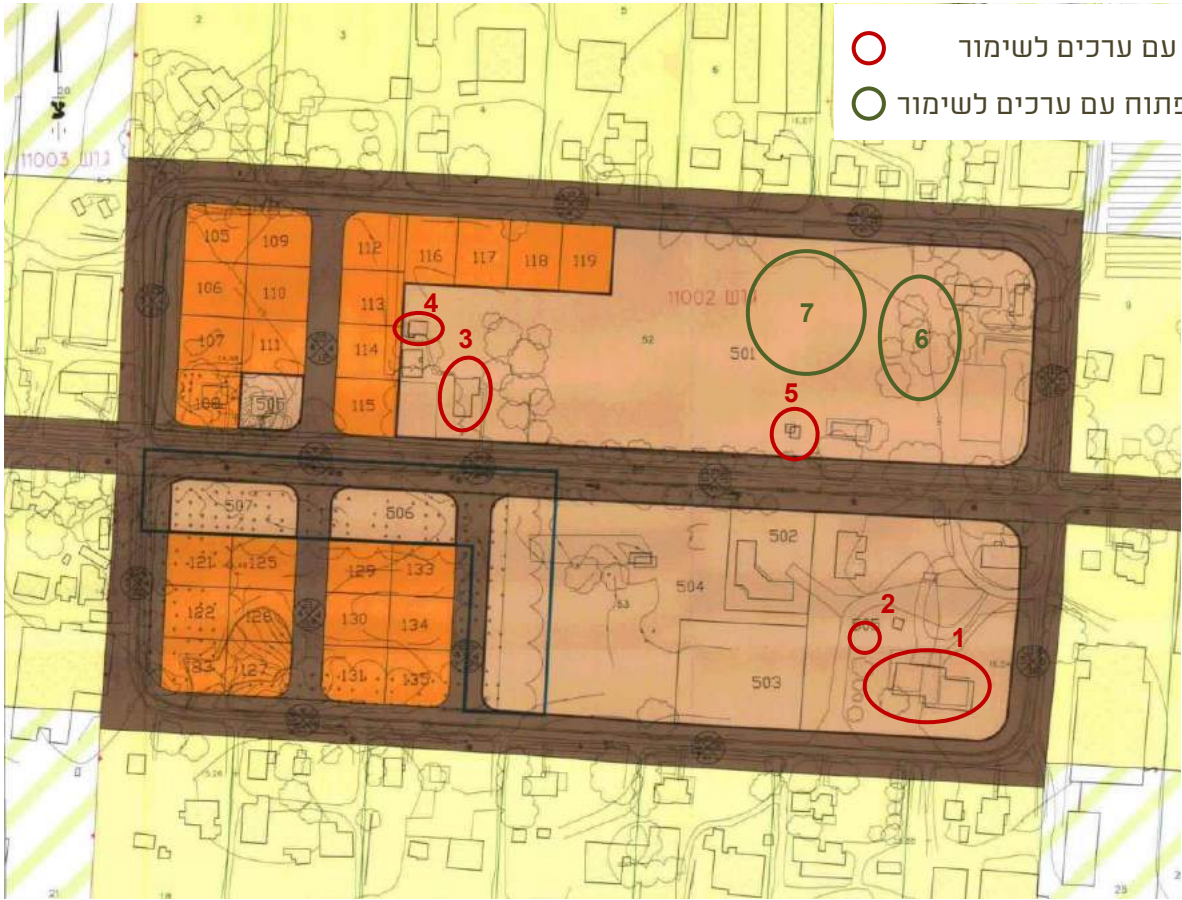
מיפוי מבנים ומתחמים בעלי ערכים לשימור

 אזור המבנים בעלי הערכים לשימור

מס'	המבנה	גוש	חלקה	ייעוד ותאור
1	הסילו	11002	53	מבנה חקלאי היסטורי
2	המשקל	11002	53	שריד למבנה המחלבה - משקל לבהמות
3	בית הכנסת	11002	52	בית הכנסת ההיסטורי הפעיל עד היום
4	המקווה	11002	52	המקווה הוותיק, עדיין פעיל
5	הנשקייה	11002	52	מבנה קטן המשמש היום כמבנה לתאי דואר
6	החורשה	11002	52	חורשת אורנים נטועה במרכז היישוב
7	השטח הציבורי הפתוח	11002	52	שטח ציבורי פתוח במרכז המושב

מבנים ומתחמים לשימור על רקע חכ/22/ה מאושרת מ- 2000

המבנים
 והמתחמים
 בעלי הערכים
 לשימור
 הרקע של
 GOVMAP
 2015

מקורות

1. מסמכי התוכנית חכ/22/ב- תשריט ותקנון משנת 1999 אתר רמ"י
2. מסמכי תוכנית חכ/22/ה - תשריט ותקנון משנת 2000
3. SURVAY OF PALESTIN -1942- HAIFA SUB-DISTRICT - NORTHEN HAIFA-IJZIM, מפה מנדטורית 1:20,000 - המרכז למיפוי ישראל.
4. SURVAY OF PALESTIN -HAIFA SUB-DISTRICT - NORTHEN HAIFA-IJZIM, עדכון למפה משנת 1942 העדכון נעשה בשנת 1956, והמפה הודפסה ע"י מחלקת מדידות ישראל בשנת 1957 - מ.פ.י.
5. רקע פוטו-גאומטרי של אתר GOVMAP - המרכז למיפוי ישראל
6. ראיון וסיור עם מר משה לנר - מצר לוותיקי עין איילה
7. תמונות היסטוריות שריכז מר משה לנר מתושבי המושב.

תודות

תודה מיוחדת לאדר' משה לנר שסייד עמנו במושב וסייע לנו עם התמונות ההיסטוריות

סקר מבנים ומתחמים לשימור עין אילה

מס'	שם האתר	גוש\חלקה	רקע היסטורי	בעלות	תאור כללי ומצב שימוש נוכחי	תמונה
1	הסילו	גוש 11002 חלקה 53 רחוב התאנה	הסילו הוקם בשנותיו הראשונות של הישוב לצורך אחסון תערובת מזון לבע"ח בענפי הלול והרפת.	ציבורית	החלק הגבוה של הסילו שהכיל את גרעיני התערובת איננו בשימוש. בקצהו העליון מבנה עץ בו מוקם חלק מהמנגנון של המכני של הסילו. החללים הנמוכים ששימשו בעבר לקבלה אריזה ואחסון משמשים היום כגן ילדים. גג האסבסט הוחלף לגג פח. למושב בתוכניות להפוך את החלקים הריקים למשרדים וחדרי סטודיו לאומנים. המבנה במצב טוב, החלק העליון מהעץ דורש שיפוץ	
2	המשקל	גוש 11002 חלקה 53 רחוב התאנה	שריד למחלבה שהוקמה בראשית חיי היישוב	ציבורית	בצמוד לסילו הייתה מחלבה שכללה מתקן שטיפה ומשקל. המשקל נותר כעדות לקיום המחלבה. המתקן מכוסה בסככת פח ונמצא בצמוד לגדר גן הילדים.	
3	בית הכנסת	גוש 11002 חלקה 52 רחוב הרימון	ממבני הציבור הראשונים שהוקמו, ניתן לזיהוי ברור במפה מ-1957	ציבורית	בית הכנסת היה אחד מהמבני ציבור הראשונים שנבנו במושב. הוא עבר שיפוצים כל כמה שנים: הוחלפו חלונות העץ לאלומיניום, המבנה רוצף מחדש, הוכנסו רהיטים חדשים ולאחרונה שופצו חזיתות החוץ שלו. בצמוד לבית הכנסת הוצב מבנה יביל עבור הרב ומשפחתו. הרב מקהילת חב"ד מתחזק את בית הכנסת והמקווה הצמוד ומפעילם באופן שוטף.	
4	המקווה	גוש 11002 חלקה 52 רחוב הרימון מבנה פנימי, ממוקם מאחורי בית הכנסת	מקווה יחיד במושב,	ציבורית	מבנה המקווה במצב טוב, אולם קיימת טענה כי המקווה אינו אטום וכי יש נזילות של מים מהמקווה עצמו ("מים זוחלין"), על כן סגור כעת לצורך שיפוצים.	

סקר מבנים ומתחמים לשימור עין אילה

	<p>מבנה ריבועי עם גג רעפים בן ארבע כיוונים שנצבע לירוק. המבנה במצב סביר, הגג זקוק לשימור. משמש כיום כמבנה תיבות דואר. לדלת הכניסה הוסף גגון פח קטן. על חזיתו צוירו שומר על סוס ונשקים, לצד הסבר על תפקידו ההיסטורי.</p>	<p>ציבורית</p>	<p>שימש לאחסון כלי נשק.</p>	<p>גוש 11002 חלקה 52 רחוב הרימון</p>	<p>הנשקיה</p>	<p>5</p>
	<p>חורשת אורנים היסטורית בלב המרחב הציבורי. היתה ועודה משמשת את הנוער בעיקר. ריאה ירוקה ונקודת ציון מוכרת בישוב.</p>	<p>ציבורית</p>	<p>מתחם ירוק ופתוח היסטורי</p>	<p>גוש 11002 חלקה 52 רחוב הרימון</p>	<p>החורשה</p>	<p>6</p>
	<p>המבנה ההיסטורי של המושב כלל שטח חום גדול מרכזי, אשר צומצם משמעותית בעת בנייה הרחבה, ע"י מגורים פרטיים. חשוב לשמור על השטח שנותר כשטח פתוח מרכזי ביישוב.</p>	<p>ציבורית</p>	<p>שימש בעבר כאזור מבני ציבור ושטח פתוח מרכזי להתכנסות במושב.</p>	<p>גוש 11002 חלקה 52 השטח התחום ברחוב הרימון מדרום ורחוב הגפן ממזרח ומצפון</p>	<p>הרחבה הציבורית</p>	<p>7</p>

תת

העיר "דאר" הייתה מהחשובות שבערי החוף של ארץ ישראל. נוסדה כנראה בתקופת הברונזה המאוחרת, עת שגשג המסחר באגן הים המזרחי של הים התיכון, והיתה עיר הנמל הגדולה ביותר בין יפו ועכו. במקרא נזכרת לראשונה בספר יהושע כאחת הערים שנכבשו בידי בני ישראל, לאחר שמלך דור הצטרף ליבין מלך חצור במלחמה נגד בני ישראל (יהושע י"א).

בפרק י"ב מוזכרת דור יחד עם חבל הארץ מסביבה - "מֶלֶךְ דֹּר לְנַפְת דֹּר, אָחָד", מכאן ניתן ללמוד על חשיבותה הרבה.

בהמשך הפכה דור ליישוב של אחת מקבוצות "גויי הים" המכונה ת'כר.

בשנת 1100 לפני הספירה (לערך) מסופר כי פקיד מצרי בכיר בשם ואן אמון, נשלח לרכוש עצי ארז בגבל שבצפון לבנון. בדרכו עצר בדור ואחד מתושביה גנב את כספו.

בתקופת שלמה המלך הייתה דור בירת נפה, ובן-אבינדב, הנציב שמשל בדור, נשא את טפת בת שלמה לאישה (מלכים א' ד' י"א) - "בֶן-אֲבִינְדָב, כָּל-נַפְת דָּר; טַפְת, בַּת-שְׁלֹמֹה, הָיְתָה לוֹ, לְאִשָּׁה".

מאות שנים לאחר מכן, בתקופה הפרסית, מוזכרת העיר בכתובת על מצבת קברו של אשמונעזר מלך צידון "יתן לנו אדון מלכים את דאר ואת יפו, ארצות הדגן האדירות אשר בשדה שרון".

בתקופה ההלניסטית המשיכה דור לשגשג והיוותה מרכז תעשייתי בו יוצר צבע הארגמן.

עם הקמת העיר קיסריה בתקופה הרומית, דעכה דור עד לעזיבתה המוחלטת בסביבות שנת 250 לספירה.

בתקופה הביזנטית התקיימה באתר כנסייה ביזנטית, ששרידיה סמוכים לבתי קיבוץ נחשולים.

בימי הביניים הוקמה באתר מצודה קטנה, שנתנה לו את שמו הערבי, ח'רבת אל-בורג'.

חפירות ארכיאולוגיות ראשונות נערכו בתל דור בתקופת המנדט, בהן נחשף בין היתר מתחם שזוהה כמקדש לאל הים פוסידון. מתחם זה נחפר מחדש בשנים 1986-1997 ע"י משלחת מאוניברסיטת

קליפורניה, וניתן לראות בו כיום בסיסי עמודים שאינם נמצאים באתרם.

חפירה קצרה נוספת בוצעה בשנות ה-50.

מאז שנת 1980 מתבצע מפעל חפירות ארכיאולוגיות ברחבי התל ע"י משלחות של האוניברסיטה העברית ואוניברסיטת חיפה. במסגרת זו מתבצעות גם פעולות לשימור ממצאים שנחשפו בעבר.

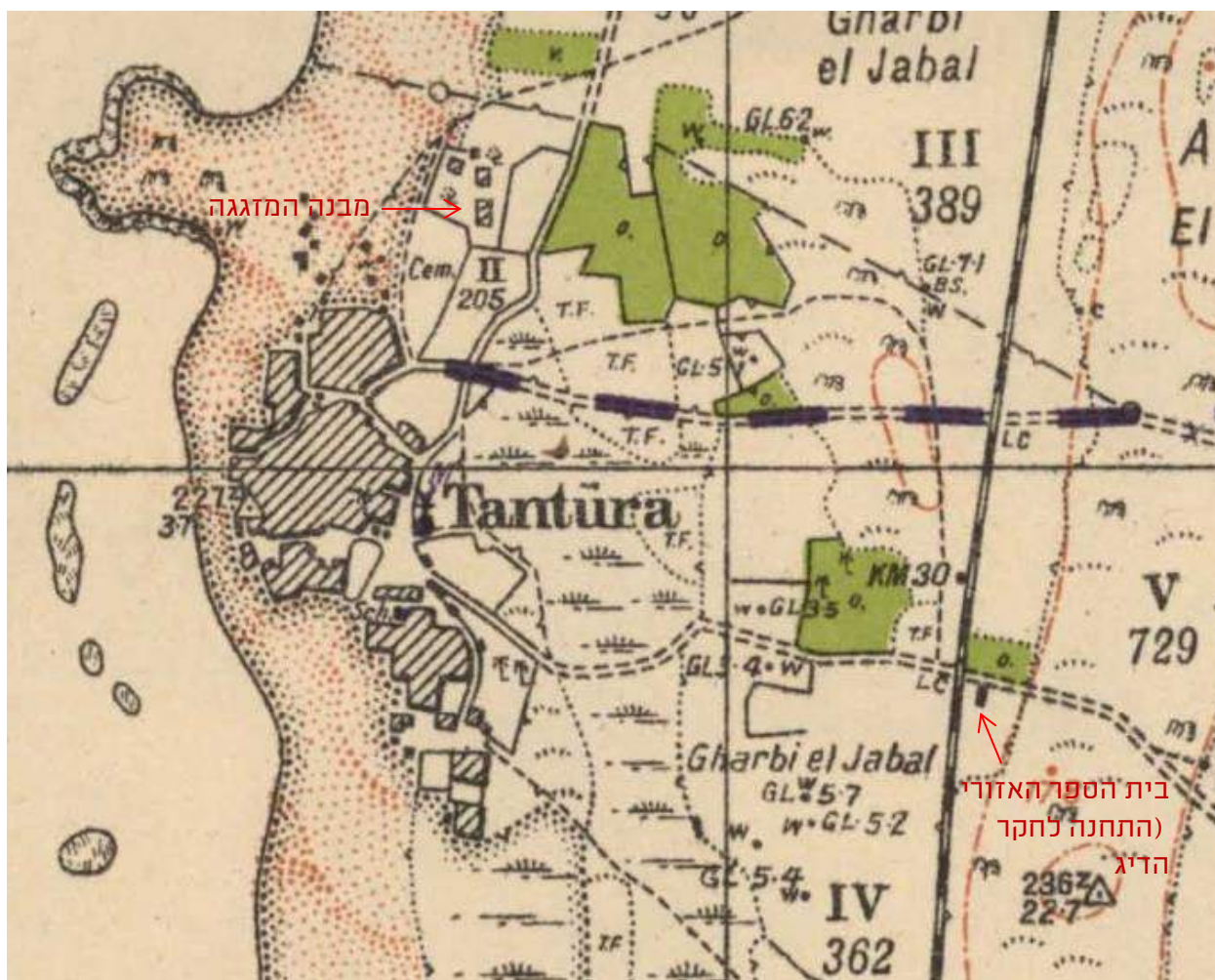

חפירות
ארכיאולוגיות בתל
דור בשנת 2011
מתוך אחר
האינטרנט של
Tel Dor
Excavation
Project

בחפירות התגלה בין היתר ארמון מהתקופה ההלניסטית, מבנים מהתקופה הרומית, וכן מתקופות קדומות יותר (תקופת הברזל והתקופה הפרסית).
 במסגרת תוכנית הגן הלאומי, תוכנית חכ/408, הוכרז שטח של 149.5 דונם מצפון לגן כ"שמורת חוף דור", היצרת רצף בינו ובין שמורת חוף הבונים.

היות ותוכנית אב זו איננה כוללת סקרים ארכאולוגיים, יהיה צורך להשלים מידע זה טרם תכנון באזור.

בתקופה הערבית, המקום היה נטוש לאורך כמה מאות שנים עד שהוקם הכפר הערבי טנטורה. עם תחילת ההתיישבות היהודית באזור זכרון יעקב ב-1882, החלה גם התעניינות בטנטורה. הברון רוטשילד רכש בה אדמות, הושיב בכפר שתי משפחות איכרים והקים את מפעל ה"מזגה" הנמצא כיום בשטחה של נחשולים (פירוט נוסף על המזגה ותקופה זו ניתן למצוא בפרק על קיבוץ נחשולים)

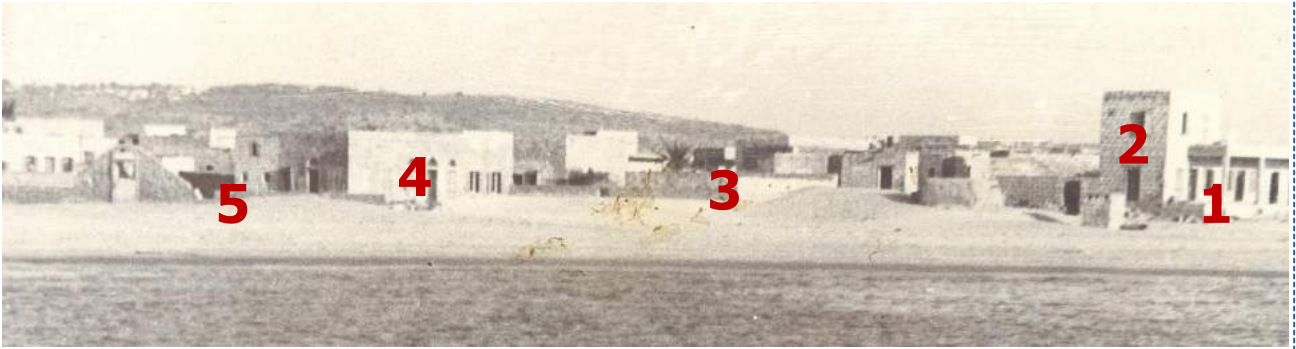

מפה מנדטורית מ 1942 (קנ"מ 1:20,000) - המרכז למיפוי ישראל. מתוך גליון "מזמ"ז"

בשנת 1948, במלחמת העצמאות, הייתה טנטורה בסיס אספקה ראשי ליישובים הערבים בכרמל. תושבי הכפרים מנעו מתחבורה עברית לנועה על הכביש היחיד בין תל אביב לחיפה. טנטורה הייתה הקשר הימי עם לבנון לצורך העברת ציוד ונשק ליישובים הערביים בכרמל.
 הכפר נכבש ע"י חטיבת אלכסנדרוני ב-24.5.48, תושבי הכפר ברחו והנותרים גורשו, לזכר 13 הלוחמים שנפלו בקרב על טנטורה הוקמה אנדרטה לזכרם בחלק הדרום מזרחי של היישוב.

היישוב "דור"

ב-15.12.1949 הוקם מושב דור בידי קבוצת מייסדים שברובם יוצאי יון, הכוונה היתה לפתח במקום כפר דייגים בו החקלאות הקונבנציונלית תהווה משק עזר בלבד, לכן הוקצתה לו משבצת חקלאית קטנה. שמו של המושב ניתן על שם העיר הקדומה דור. המתיישבים התיישבו בהתחלה בבתי טנטורה שננטשו.

יוני 1948 מבט על טנטורה מהים

- 1- מגורי חברים (זהו המיקום שבו נבנו בשנות ה-60 האיגלואיים של מושב דור)
 - 2- דירת משפחת כרמי שמואל ותרזה. (זהו המיקום שבו נבנו בשנות ה-60 האיגלואיים של מושב דור)
 - 3- מרפאה ומחסן בגדים. (זהו המיקום שבו נבנו בשנות ה-60 האיגלואיים של מושב דור)
 - 4- חדר אוכל ומטבח. (היום אחד משני מבנים בית המלון החדשים של קיבוץ נחשולים)
 - 5- בית תינוקות. (היום אחד משני מבנים בית המלון החדשים של קיבוץ נחשולים)
- בין 3-4 זה הכביש שבין דור לנחשולים

מבט מכיוון הים צפונה, כנראה בתחילת שנות ה-50, הבתים ברקע הם המבנים הראשונים של נחשולים

רוב הגברים עבדו בדיג, הסוכנות העמידה לרשותם מדריך ימי איטלקי שהתגורר עימם. שם הספינה שרכשה עבורם הסוכנות היה "דורון" והיא הייתה למעשה ספינת מכמורת. הדיג התרחש במקומות מרוחקים והדייגים יצאו לים לפעמים לתקופה של שבוע או שבועיים, בשני צוותים לסירוגין. התקשורת עם הספינה הייתה באמצעות גלי רדיו.

בשנת 1953-1954 הגיעה למושב קבוצה של יוצאי עירק ושתי משפחות תימניות, ואז התחילה גם בניית בתי הסוכנות של המושב. בתים קטנים של חדר וחצי בגודל של 24 מטר רבוע, ובתים של שני חדרים בגודל של כ-54 מטר, שנקראו גם "בתי הרכבת" בגלל המבנה המאורך שלכם, כולם ללא שירותים צמודים. נבנו כ-65 בתים, מהם 31 מבנים בנחלות והשאר בתים ל"בעלי מקצוע", אשר יועדו למזכיר היישוב, לתופרת, לאחרות, למדריך החקלאי וכדומה.

קבוצת הדייגים קיבלה את רצועת המשקים המערבית הקרובה יותר לים. עם השנים נוספו עוד 11 נחלות.

תכנון הבינוי התבסס על בסכמה של שני רחובות מקבילים לים המחוברים ביניהם.

הבתים נבנו ע"י קבלן בשם "סיני" וחברי המושב הועסקו בעבודות הפיתוח, בסלילת הכבישים ובבניית בתי המשק. נהוג היה שכל חבר מושב היה נותן יום עבודה בשבוע לטובת הבנייה, ועד היום יש רפת בטון ישנה שבה על הקיר חרטו חברי המושב שבנו אותה את שמם.

המיוחד בבתי המגורים הראשונים שנבנו, היה פרט גמלון מתועש מבטון שסיים את גג הרעפים הדו שיפועי משני צדדיו. ניתן לראות אותו עדיין ביותר משנים עשר מבנים בכפר. המבנה שבתמונה הוא דוגמה למבנה הקטן של ה-24 מטר, עם הגמלון האופייני.

בית מקורי עם גמלון אופייני צילום מ-1968

בית מקורי עם גמלון אופייני צילום 2016

פרט הגמלון במבנה נטוש

מבנים מקוריים ללא תוספות, מתוחזקים ומוכלסים אשר משמשים למגורים

מבנים מקוריים עם תוספת ניצבת היוצרת מבנה בצורת "ד", חלקם משמשים למגורים, אחד נטוש

מבנים מקוריים ללא תוספות, מתוחזקים ומאוכלסים אשר משמשים למגורים

מבנה מקורי שהפך לחלק מבית רחב ידיים, אבל הגמלון נשאר בו בחזית כסימן היכר.

כל שתי משפחות קיבלו מהסוכנות לול קטן, רפת קטנה ופרד לשימושן.

היו בתי אימון עם פטריה מרכזית שחיממה את המבנה בעזרת גז. לאחר שבועיים של פיתום היו מעבדים את האפרוחים ללולים אשר שימשו גם לפטם וגם לביצים.

המחלבה הייתה ממוקמת במקום בו עומד כיום המועדון, ובצמוד לו היה מחסן האספקה. מבחינת גידולי שדה גידלו ירקות בעיקר בקיץ ומספא : שיבולת שועל, תירס ותלתן, נהגו לזרוע חציר בסתיו ולקצור באביב.

חוץ מהעבודה בחקלאות עבדו חלק מהתושבים בכריית זיפזיפ מהמרבץ הצפוני שאחרי תל דור, ועסקו בפירוק של מבני האבן של טנטורה, הם עבדו עבור קבלו בזכרון יעקב אשר היה קונה מהם את האבנים לאחר שהפרידו מהם את הברזל.

ענף הדיג החופי לא צלח, בעיקר בשל מיעוט הדגה בסביבה הקרובה. הדייגים נאלצו להרחיק לפעמים עד גבול מצריים. בשנת 1956 נתפסו על ידי המצרים נשבו והספינה הוחרמה.

גולדה מאיר שהייתה אז שרת החוץ, הגיעה למושב לעודד את המשפחות. לאחר חצי שנה המצרים אומנם שחררו את הדייגים, אך לא הסכימו לשחרר את הספינה.

הסוכנות היהודית לא הסכימה לרכוש ספינה חדשה וכך נסתם הגולל על ענף הדייג ביישוב. קבוצת הדייגים עברה לגור בחיפה ולעבוד בנמל ובדייג.

דיג ודייגים בישראל

מאת ש' שחורי

דודון-דוד

העבודה הזרע עם חברת "נחשון"

עלה שכר "היסודי" ל-160 לירות ול-1.75 אחוז מהשלל. אך שכר זה של אחוזי שלל הוא טוען, הוא מאללה. אין לבנות עליו. בדרך כלל את תקציב

המשפחה. ועוד: תנאי העבודה הם כא לה. שמהייבים הוצאות מיתרות הגופ לוח למעמסה על דייג. והוא מפרט: נסיעה העובדים מנמל לנמל — על השבון העובדים. ויקרה המקרה (ואין זה מקרה יחיד) שהספינה עוגנת בתל-אביב והעובד נזעק לשם. הרי הוא חייב לשאת בהוצאות הנסיעה. אשל וכו'. במקצוע זה רב הבלאי של הל-כוש והמנועל, אולם בנדי עבודה אין נוחנים. את החורים בתקציב המשפחה אין להטילא אפילו במשקיעור. האחי ראים להתישבות לא דאגו. כך היא טוען למשק עור לדוני. דוד.

בשיחתנו משתתף גם אליעזר כהן (סגן אחראי ב"דודון"). הוא וותיק מה-ברלין. שלא כמוהם הוא כבר 7 שנים בארץ. אליעזר מניע ראשו. משבח את הבחורים ושוצף ורונזי. על המצב, המכביד על פיתוח הדיג וחוספת כר-חות חדשים.

ספינת "דודון" בעלת 100 כ"ס משל "נחשון" היא, ו"שייכת" למושב "דור" שליד היספה, המאויכלס בעיקר עולי יוון. 4 מהברי המושב עובדים בספינה זו. וותקם בארץ מניע לשש שנים ולא יחות מזה וותקם במקצוע.

בנימין כהן בן ה-31 דייג הוא. כמר הוא כחבריו. הוא מנה מיד לעלותו ארץ צה אל היס, אל הדייג. אנחנו מתגוררים על חוף הים ומוכרחים לעסוק בדיג — הוא אומר. הוא התחיל בלב טוב. עבד בדיג סרדינים ואחרים, אך לס הרצון להמשיך במקצוע וללך ואי פס. הנה, הוא מספר, 17 ראשי משפחות ממושב עוסקים בדיג. (דייגים טובים הם — מעידים עליהם אנשי מקצוע.) אולם לפני שנתיים היה מספרם שלושים. עסקו בדיג במים עליונים. אך, העסק התפסק. מתוסר אפי שרית להוציא להם למשפחה מענה זה. בנימין כהן מנהם אותי, כי אולי יחזור האנשים לעבודתם, אולם תנאי מוקדם לשובם — שיסור תנאי העבודה. הנה הוא עצמו היה משתכר 150—180 לירות לחודש. לאחר חתימת חוזה

כתבה

שהתפרסמה

בעיתון דבר

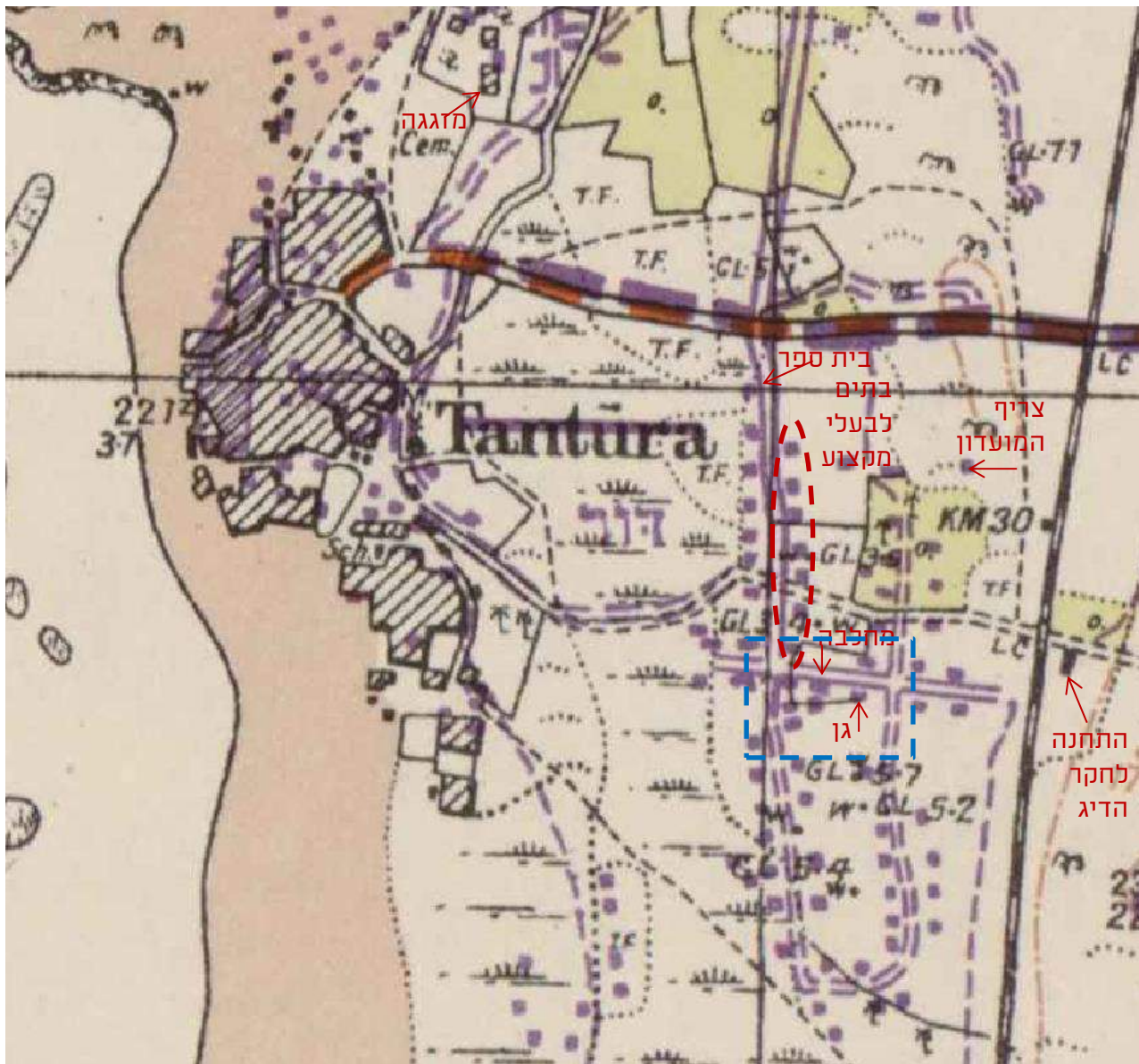
6.7.1957

מתוך אתר

עיתונות יהודית

היסטורית

עזיבתם של קבוצת הדייגים והמעבר למשק חקלאי במושב הייתה תקופה של קשיים גדולים, בעיקר בגלל מספרם המועט של היחידות החקלאיות, והקושי הכלכלי להחזיק את מוסדות הציבור כמו בית הספר הצרכני והמרפאה. הפתרון שניתן למושב היה שותפות בפיתוח חוף נחשולים לצרכי תיירות ונופש.

עדכון המפה המנדטורית מ 1957 (קנ"מ 20,000:1) מתוך גליון "UNZIM"

הקטע שהוגדל

בשלב זה כבר היו בנויים חלק גדול מהמבנים הציבוריים, שרובם רוכזו במרכז הכפר: גן הילדים, המזכירות, המחלבה מחסן התשומות והצרכנייה. רק צריף המועדון נבנה על גבעת הכורכר לצד מחסן הנשק שנהרס. בשנים הראשונות הילדים למדו עד כיתה ב' במקום ואז נסעו לכרם מהר"ל.

בסוף שנות ה-60 בנה קיבוץ נחשולים את כפר נופש. "בונגלוסים" הוקמו בשיטה שהמציא מהנדס ואדריכל מחיפה בשם חיים חפץ, הטכניקה הייתה ניפוח בלון פלסטיק ענק, עליו הותז בטון בלחץ (הבטון נקרא Shotcrete), וצורתם הזכירה איגלו. המבנים נבנו ע"י חברת "דומקריט". מבנים דומים נבנו במקומות נוספים בארץ ערים ומושבים, ושימשו כמבני ציבור, מבני משק, גני ילדים וכדומה. מצורפות כמה תמונות מתוך קטלוג ישן של החברה בהן נראית טכניקת ביצוע המבנים (מתוך אתר ערסיטקטורה - מחשבות על בניינים סביבה וחברה של ערן טמיר - טאויל). החברה פועלת למעשה עד היום (כיום שונה לי.ש.מ לבניין בע"מ - ייצור ושיטות מתקדמות לבניין")

מתוך אתר "ערסיטקטורה" של ערן טאויל

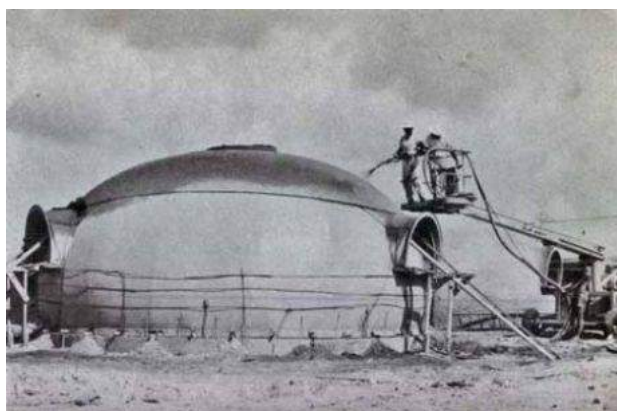
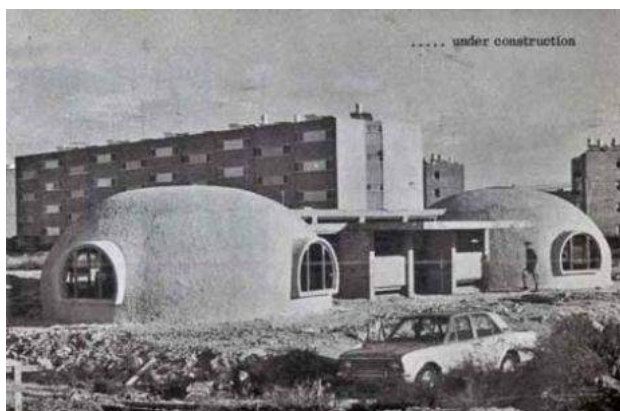
בתמונות מתחילת שנות ה-70 נראה כפר הנופש טרם אכלוסו. ברקע רואים את בית חג' (יהיה), מבנה גדול נוסף עם גמלון יתום שנהרס. בשתי התמונות ניתן לראות מבנה שער מאבן שגם הוא כבר איננו קיים.

מתוך הארכיון המקוון של אוניברסיטת הארוורד

מבני ציבור שנבנה באותה טכניקה - מתוך האתר של חב' י.ש.מ

אופן יישום הבטון , מתוך קטלוג ישן של חברת "דומקריט"

מבני האיגלו כיום.

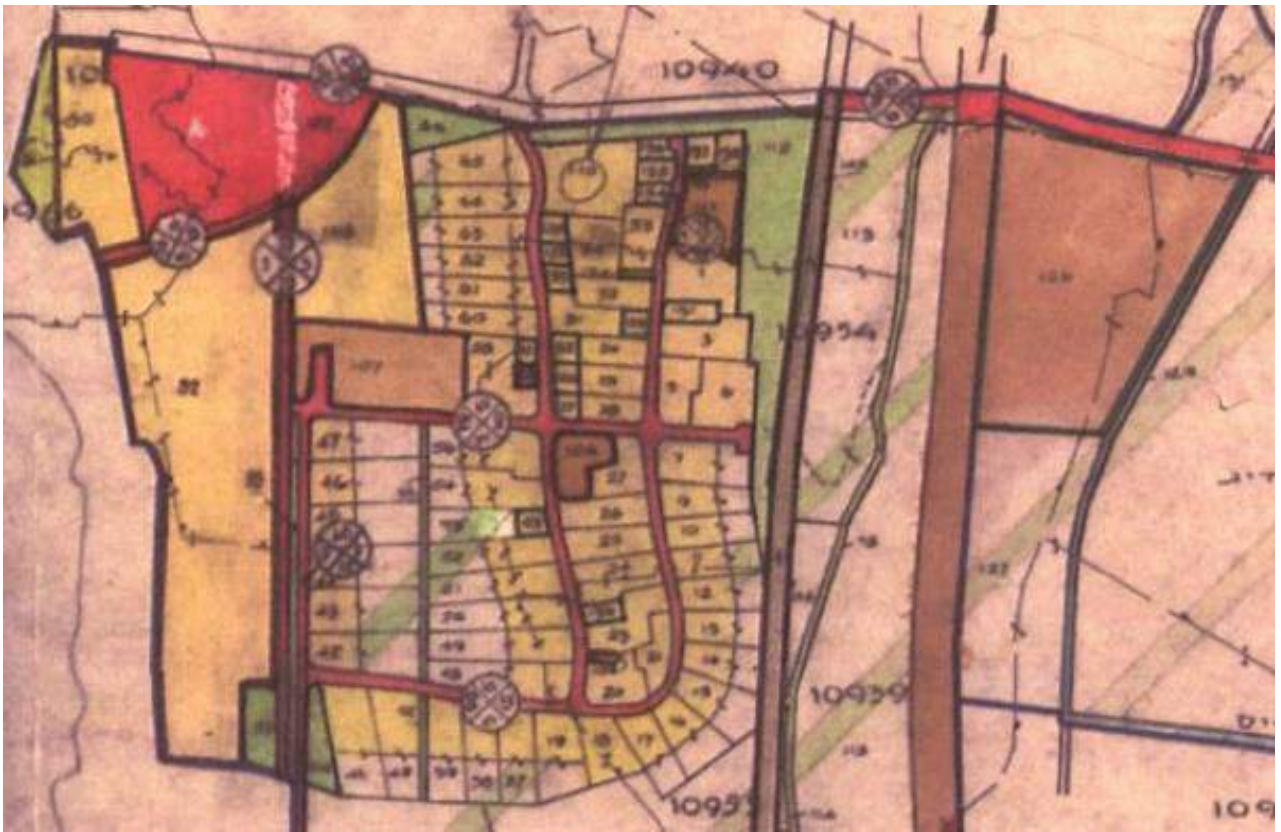
בשנות ה-60 וה-70 התחילו התושבים להרחיב את הבתים ולהגדילם. כל משפחה לפי צרכיה. בסוף שנות ה-70 חוסלו הלולים ובסוף שנות ה-80 חוסלו הרפתות. בשנות ה-80 המושב קיבל החלטה על בניית הרחבה, והתחיל לעבוד על תוכנית שהתאשרה בשנת 1985.

סרט על דוד – משנת 1968

בשנת 1968 דוד לווסון אשר בא לביקור אצל משפחתו במושב דוד מפיק סרט אומנותי על המושב. בסרט מתועדים המשקים החקלאיים, בעלי החיים, החוף ואפילו המיזגה. הצלחנו להפיק מהסרט כמה תמונות של הכפר ב-1958. ניתן לראות את הבתים הקטנים ללא גדרות ומעט צמחייה מסביב לבתים.

המשק החקלאי ב-1968

היישוב כולו בין מסילת הרכבת לחוף יש לו כניסה ויציאה אחת והוא בנוי משני רחובות מקבילים לים המחוברים ביניהם. התוכנית כוללת 55 מגרשים לנחלות. חלקה א' מסומנת בצהוב וחלקה ב' הצמודה אליה מסומנת כשטח חקלאי. כארבעים נחלות חקלאיות ביו קיימות בעת הכנת התוכנית (בצהוב) וכן תוספת של 15 נחלות חדשות מערביות לבינוי הקיים.

התוכנית הסדירה 16 מגרשים ל"בעלי מקצוע ובנים ממשיכים" (צהוב מתוחם בירוק) במגרשים אלו ניתן להקים בית אחד בלבד בחלקה. המגרשים נחלקו לשני סוגים:

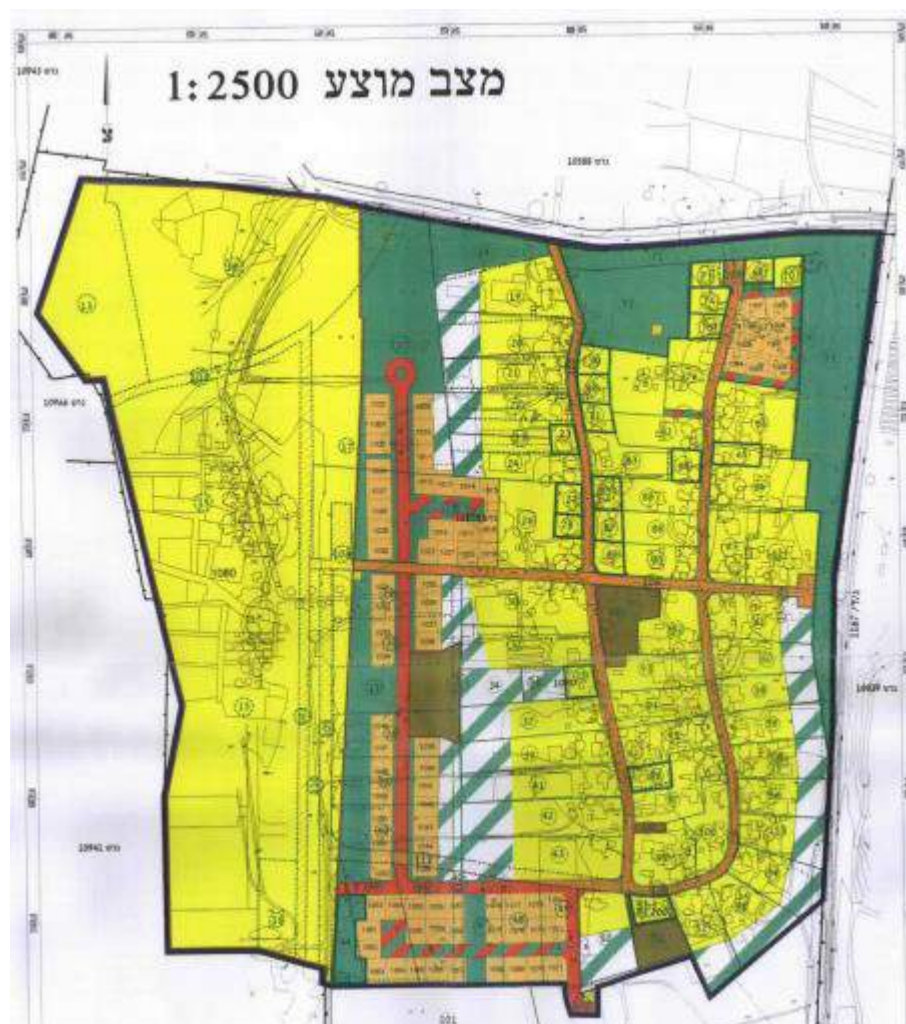
- מגרשים לבעלי מקצוע, אשר ברובם כבר עמד בית
- חמישה מגרשים לבנים ממשכים בחלק הצפון מזרחי של הישוב.

השטח למבני ציבור חולק בין ארבעה מגרשים:

- שטח ציבורי מרכזי בו קיימים כבר רוב מבני הציבור של המושב
- שטח שבו בנויים מועדון הצריף ומגרש הכדורסל על רכס הכורכר
- שטח ציבורי גדול מעבר לכביש 2 ששמש בזמנו למחקר אוניברסיטאי וכיום משמש את משרד החקלאות כתחנה לחקר הדיג (בתקופת הכפר הערבי טנטורה שימש כבית הספר האזורי)

הרצועה המערבית הצמודה לים נועדה לקיט ונופש (צהוב מתוחם בחום)

תוכניות חכ/28-1999

מטרת התוכנית
היתה הרחבת היישוב.
התוכנית הוסיפה 80 מגרשי
לבנייה -
79 למגורים א ואחד לבעלי
מקצוע.
רוב מגרשי המגורים,
החליפו נחלות מתוכנות
שטרם נבנו בצדו המערבי
והדרומי של המושב,
התוכנית הציעה שני
כבישים חדשים לצורך גישה
למגרשים החדשים.
תשעה מתוכם על רכס
הכורכר.

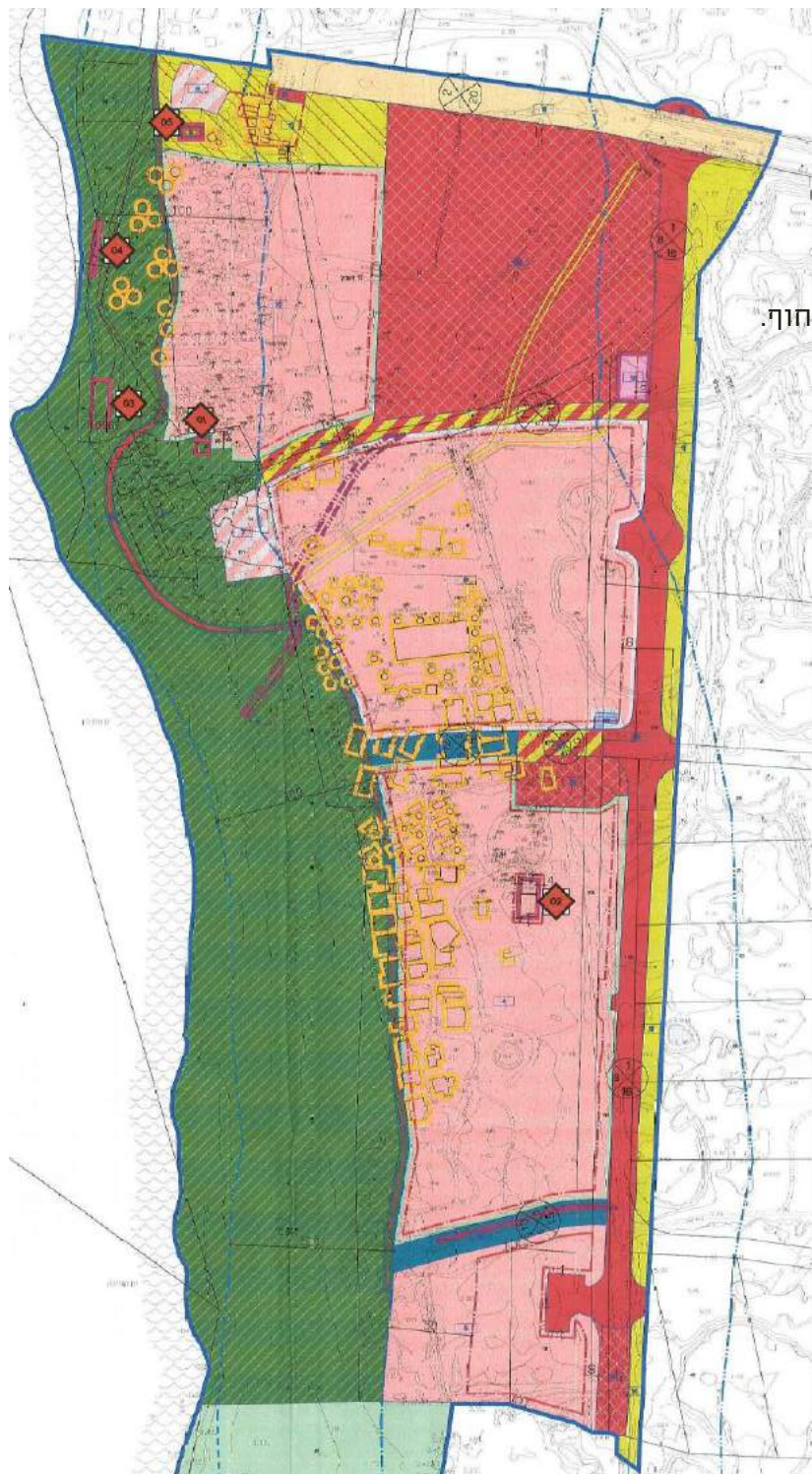
התוכנית שמרה על האזור
הציבורי המרכזי הרחיבה
אותו ואף הוסיפה ציר ממנו
עד לחוף הים.

למרות אישורה של התוכנית כבר בשנת 1985, תוכנית ההרחבה לא מומשה עד היום.
במושב חיים כיום כ-400 תושבים. קיימים כיום 42 משקים, בהם ניתן לבנות שני בתי מגורים וצימרים,
18 בתים על חלקות של "בעלי מקצוע" שבהם בנוי בית אחד,
בשנים האחרונות הגיעו משפחות צעירות למקום ולאחר כשישים שנה שבו גן הילדים לא היה פעיל יש
כעת דרישה להקמת גן ילדים.
כרבע מאנשי דור עדיין מתפרנסים מהחקלאות - מטעים, בנות כרמים ירקות מכל הסוגים בבתי רשת
בתי צמיחה וחממות,

בשנת 2013 אושרה תוכנית מפורטת לפיתוח מלונאות ונופש, על רצועת התיירות לאורך החוף. לצורך
הכנת התוכנית הוכן נספח שימור מפורט ומעמיק לחלקה של המושב ע"י אדריכלית תמר דה לזרדה.

תוכניות חכ/28/יג 2013 – שטח תיירות ונופש במושב דור

התוכנית מתייחסת רק לחלק משטחו של המושב, האזור המערבי וחוף הים, אך כוללת נספח שימור המפרט ברקע ההיסטורי את התפתחות היישוב כולו, כולל לתקופות הארכאולוגיות. בתכנית סומנו חמישה מבנים לשימור באופן סטטוטורי, כולם משתייכים לתקופות שטרם הקמת המושב.

לפי תקנון התוכנית בפרק 6.4 שימור המבנים לשימור הם:

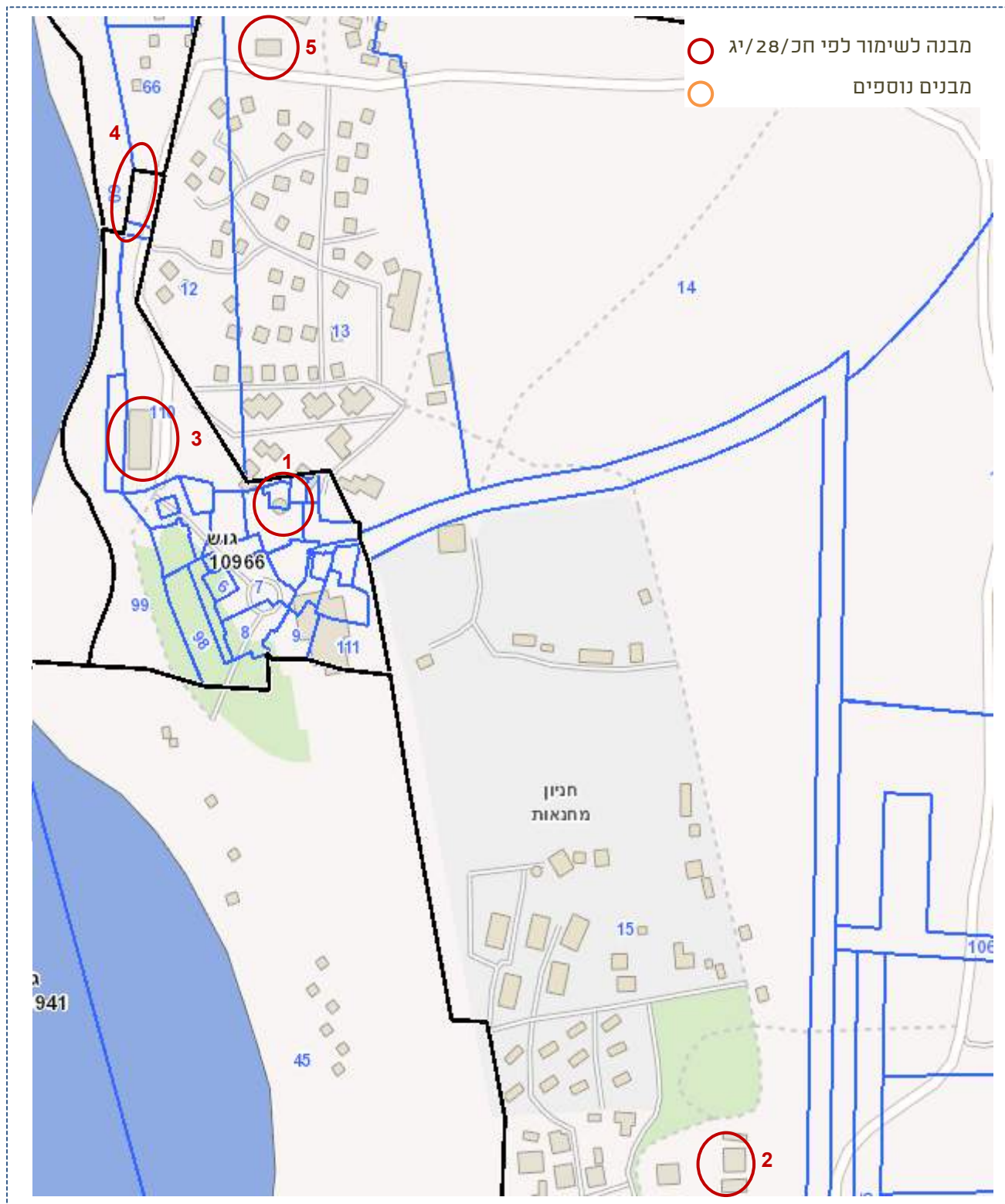
- 01- מבנה קבר
- 02- שרידי קשתות
- 03- בית חג'ג' (יהיה)
- 04- קיר המים של הנמל העתיק
- 05- מבנה קיים בחלקו הצפוני של החוף.

על המבנים יחולו ההוראות הבאות:

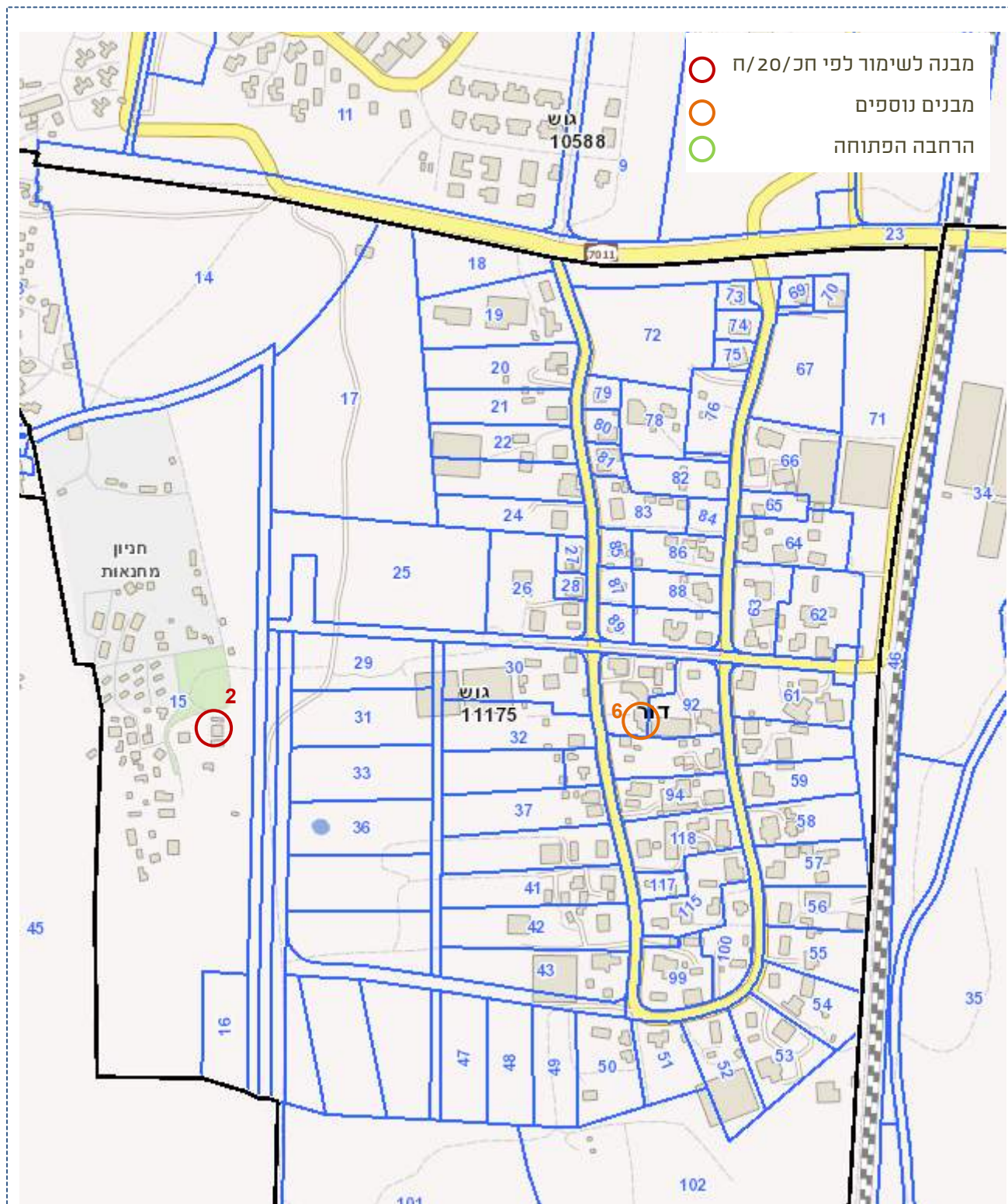
- א- המבנים ישומרו בהתאם להוראות נספח השימור
- ב- לכל מבנה יוכן תיק תיעוד הכולל התייחסות למצבו ההנדסי הפיזי
- ג- על עבודות השימור יעשו עפ"י תוכנית אדריכל שימור ובתאום עם יועץ השימור של הועדה המחוזית
- ד- במבנה מס' 4, "קיר הים" תיבדק אפשרות לערוך שינוי בתאום עם הועדה המחוזית ורשות העתיקות
- ה- תנאי להיתר וטופס 4, יהיה הבטחת ביצוע השימור

קטע מתוך תשריט המצב המוצע

מיפוי מבנים ומתחמים עם ערכיות לשימור – חלק מערבי

מיפוי מבנים ומתחמים עם ערכיות לשימור – חלק מזרחי

מס'	המבנה	גוש	חלקה	ייעוד ותאור
1	מבנה קבר	10966	22	מבנה במצב פיזי טוב בתוך אזור הנופש
2	שרידי קשתות	11175	15	מבנה שחלק קרס
3	בית חג'ל (יאהיא)	10966	110	מבנה בשימוש זקוק לשימור
4	קיר המים של הנמל העתיק	10966	106+107	קטע ארכאולוגי של קיר
5	מבנה קיים בחלקו הצפוני של החוף.	11175	13	מבנה בשימוש
6	בית הכנסת	11175	91	בית הכנסת - עדיין בשימוש

מקורות

1. מסמכי משח/2- תשריט ותקנון משנת 1985 אתר רמ"י
2. מסמכי תוכנית חכ/28/ה - תשריט ותקנון משנת 1999 אתר רמ"י
3. מסמכי תוכנית חכ/28/יג'- תשריט תקנון ונספח שימור שהוכן ע"י אדר' תמר דה לה זרדה - מאושרת משנת 2013 אתר רמ"י
4. SURVAY OF PALESTIN -HAIFA SUB-DISTRICT - NORTHEN HAIFA-IJZIM, עדכון למפה מ-1942 העדכון נעשה בשנת 1956, והמפה הודפסה ע"י מחלקת מדידות ישראל בשנת 1957 - מ.פ.י.
5. חוברת "חוף הבונים- דור" בהוצאת החברה להגנת הטבע ובי"ס חוף הכרמל - שנת הוצעה לא ידועה, באדיבותה של הגב' אביטל צעירי.
6. רקע פוטוגאומטרי של אתר GOVMAP - המרכז למיפוי ישראל
7. אחר האינטרנט של Tel Dor Excavation Project האוניברסיטה העיברית ואוניברסיטת חיפה-
<http://dor.huji.ac.il/gallery.html>
1. כתבה שהתפרסמה בעיתון דבר ב-6.7.1957 - מתוך אתר עיתונות יהודית הסטורית
2. "אתר "כפר הנופש דור"-<http://www.dortantura.co.il/?cat=3>
3. ראיון עם הגב' אביטל צעירי - תושבת המקום 10.2.2015
4. ראיון עם מר איציק כהן- מזכיר היישוב ויליד המקום מיום 8.2.16
5. סרט של דיווד לווסון משנת 1968 "DOR" - ענת בגר מושב דור.

תודות

ברצוני להודות לגב' אביטל צעירי על החומר ועל הסיפורים, ולמזכיר היישוב מר איציק כהן על הסקירה ההיסטורית. תודה לגב' ענת בגר שחלקה איתי את הסרט שהפיק דודה על המושב בשנת 1968.

סקר מבנים ומתחמים לשימור - דור

מס'	שם האתר	גוש חלקה	שנת הקמה, רקע היסטורי	תאור כללי ומצב שימוש נוכחי	תמונה
1	מבנה קבר	גוש 10966 חלקה 22	מבנה אבן אופייני לקברים מוסלמיים. במקום נקברו כנראה בסביבות שנת 1800 השייח עבדול רחמן אל בז'יראמי ואחיו זכריה שמוצאם ממצריים. - ראה פרוט בנספח השימור של כח/28/יג הקבר נמצא בלב אזור הנופש של דור ללא אפשרות גישה של כלל הציבור. המבנה יציב ומתוחזק.		
2	שרידי קשתות	גוש 11175 חלקה 15	מבנה קמרונות הרוס בשטח של כ- 180 מ"ר. המבנה בנוי משלשה קמרונות בשטח של כ-50 מטר, ברובו של כ-5.5 מטר וגובה פנימי של כ-3.75 מטר. המבנה עטוף בצמחיה והוא הרוס בחלקו - ראה פרוט בנספח השימור של כח/28/יג		
3	בית חג'ג' (יאהיא)	גוש 10966 חלקה 110	בית יאהיא נבנה בשנת 1882 בכפר טנטורה. בצידו הדרומי הוא מתנסה לשתי קומות ויש לו קשת גבוה, בנוי מאוד קרוב למים מלבני כורכר מאופייין בכך שכמעט ואין לו פתחים. - ראה פרוט בנספח השימור של כח/28/יג לאורך שנים גרו בו דייגיםלאחרונה הכריז עליהם בית משפט כפולשים וקבע כי עליהם לעזוב.		

סקר מבנים ומתחמים לשימור - דור

		<p>קיר צפוני לבית יאהיא הבנוי אבנים עתיקות. אדריכלית תמר דה לה זרדה טענה בנספח השימור כי סביר להניח זהו איננו קיר עתיק, אלא נבנה מאבנים עתיקות עם הקמת טנטורה במאה ה-19 - ראה פרוט בנספח השימור של כח/28/יג</p>	<p>גוש 10966 חלקות 106 107</p>	<p>קיר המים של הנמל העתיק</p>	<p>4</p>
		<p>אחד מבתי הכפר ששרדו. מבפנים מחולק לשני חללים המבנה יציב, אך זקוק לטיפול - ראה פרוט בנספח השימור של כח/28/יג</p>	<p>גוש 11175 חלקה 13</p>	<p>מבנה קיים בחלקו הצפוני של החוף.</p>	<p>5</p>
		<p>בית הכנסת הוקם בשנים הראשונות להקמת המושב. ממוקם במרכז באזור הציבורי. לאורך כל השנים הוא המשיך לשמש כבית הכנסת. נוספה לו תוספת של פרגולה מקורה ברעפים ממערב ומצפון שמאפשרת כינוסים. הוצמד לו חדר בטחון מבטון בחזיתו הדרומית. המבנה מתוחזק מאוכלס ובמצב טוב מבחנה פיזית.</p>	<p>גוש 11175 חלקה 91</p>	<p>בית הכנסת</p>	<p>6</p>

מעגן מיכאל

קיבוץ מסען איכאל

קיבוץ מעגן מיכאל עלה לקרקע בשנת 1949 והיה הקיבוץ הראשון של תנועת הצופים העבריים. כיום הוא אחד הקיבוצים הגדולים והחזקים בארץ ומתגוררים בו כ-1,800 תושבים. בקיבוץ נמצא בית הספר המשותף חוף הכרמל, המשמש כבית הספר העל-יסודי האזורי של תלמידי מועצה אזורית חוף הכרמל, ובו לומדים כ-1,500 תלמידים. מבחינת ערכית מורשת- מעגן מיכאל מתפאר בארכיון מרשים ומסודר, באתר אינטרנט המספר את סיפורו של המקום, ובאוספים פרטיים ונדירים של חברים שמורשת הקיבוץ והאזור היא נר לרגליהם.

בסקר שערכה המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל בשנים 1992-1995 ביישובי חוף הכרמל, לא נכלל מעגן מיכאל, כך שלא נמצאו לו כרטיסי אתר.

בשנת 2010 אושרה תוכנית חכ/9/י שנועדה להגדיל את מס' יחידות הדיור בקיבוץ, שטחי המגורים אזור התעשייה ואזור מבני המשק. נספח שימור מפורט הכולל סקר שימור אשר הוכן ע"י משרד האדריכלים של הקיבוץ, מהווה חלק ממסמכי התכנית. נספח זה מצורף כלשונו למסמך זה. התוכנית חכ/9/י הצליחה לשמור סטטוטורית על כעשרה מבנים בקיבוץ, אשר נשמרו ותוחזקו ע"י הקיבוץ לאורך כל השנים. פירוט בעמודים הבאים.

נספח השימור של התוכנית כולל:

- רקע כללי, היסטורי ותרבותי
 - ההתפתחות העיתית של היישוב
 - תיאור של דגמי בתי המגורים
 - מבנים שמורים במעגן מיכאל - רשימת מבנים בעלי חשיבות היסטורית וסמלית במקום
 - נספחים המתעדים את המבנים המופיעים ברשימה של המבנים עם הערכיות לשימור
- חלפו מעל חמש שנים מאז הוכן הסקר, לפיכך סקר זה כולל תיאור מצבם הפיסי העדכני של המבנים במופעים בנספח השימור של חכ/9/י.

תוכניות חכ/9/י בתוקף מ- 2010 תשריט

התוכנית יצרה שינוי במערך ייעודי הקרקע, ואיפשרה הגדלת מס' יחידות הדיור ל- 600 יח"ד, הוסיפה שטחים למגורים תעשייה ומבני משק ומאתרת שטחים למני ציבור, נופש, מרכז אזרחי ועוד.

עיקר התוכנית שינוי יעוד משטח חקלאי ליעודים של מגורים, לשטחים לצרכי ציבור לאזורי נופש ותיירות.

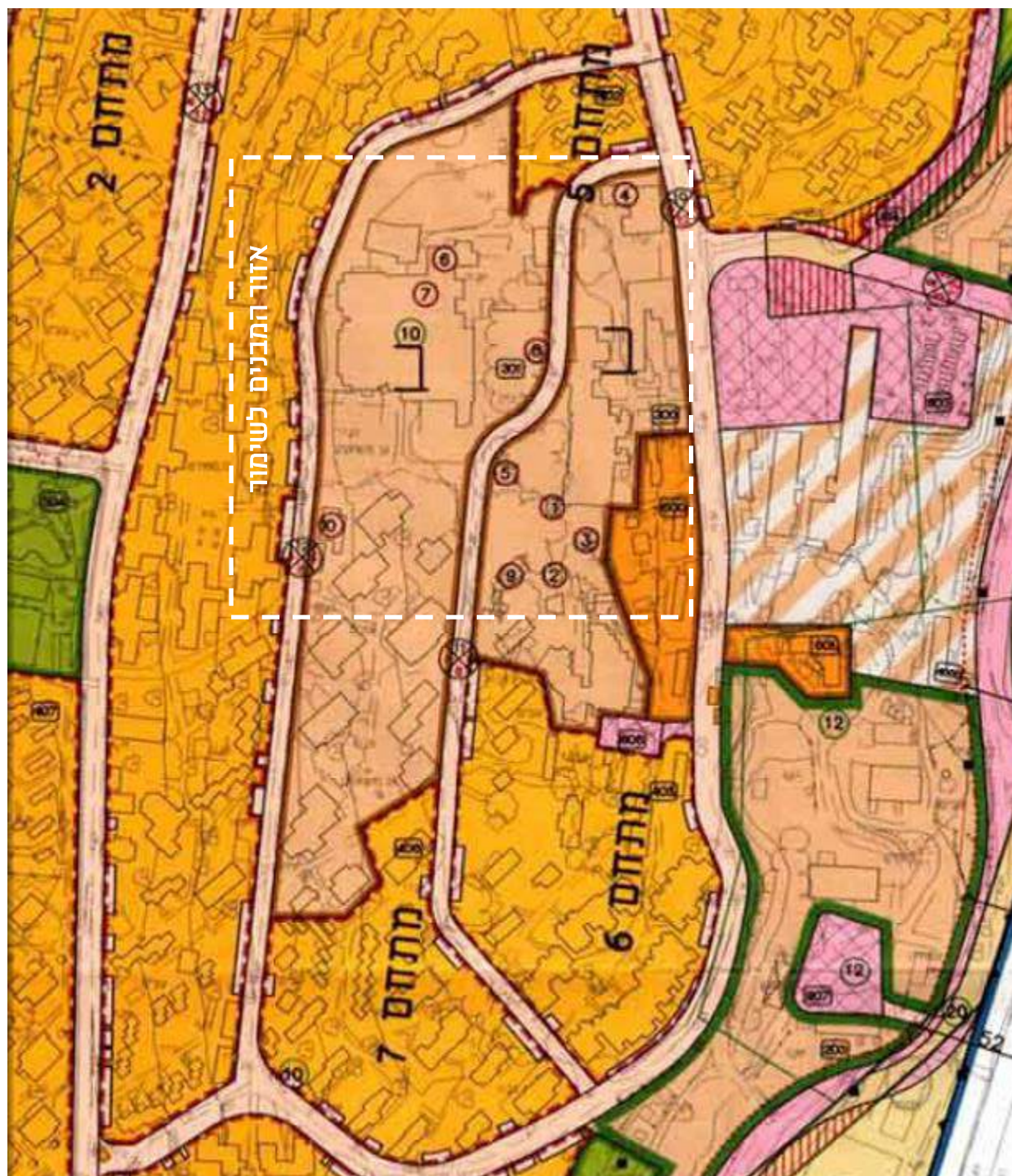
בתכנית הושם דגש על נושא השימור, הן בהוראות התכנית והן וסומנו 10 מבנים לשימור.

אזור
המבנים
לשימור

תוכניות חכ/9/י - סימון המבנים לשימור

המבנים לשימור קרובים זה לזה ומרוכזים במרכז הקיבוץ, כמתחם אוטנטי בו ניכרת רוח המקום.

תוכניות חכ/9/י – הקטעים המתייחסים לשימור

בסעיף 13 – תכליות לפי אזורים נקבע:

- ד. מבנה לשימור - מבנים קיימים לשימור. הוראות מפורטות לשימור ינתנו בשלב הכנת תכנית בינוי והיתרי בניה למבנים אלו, כמפורט בסעיף 31 לשלהלן.

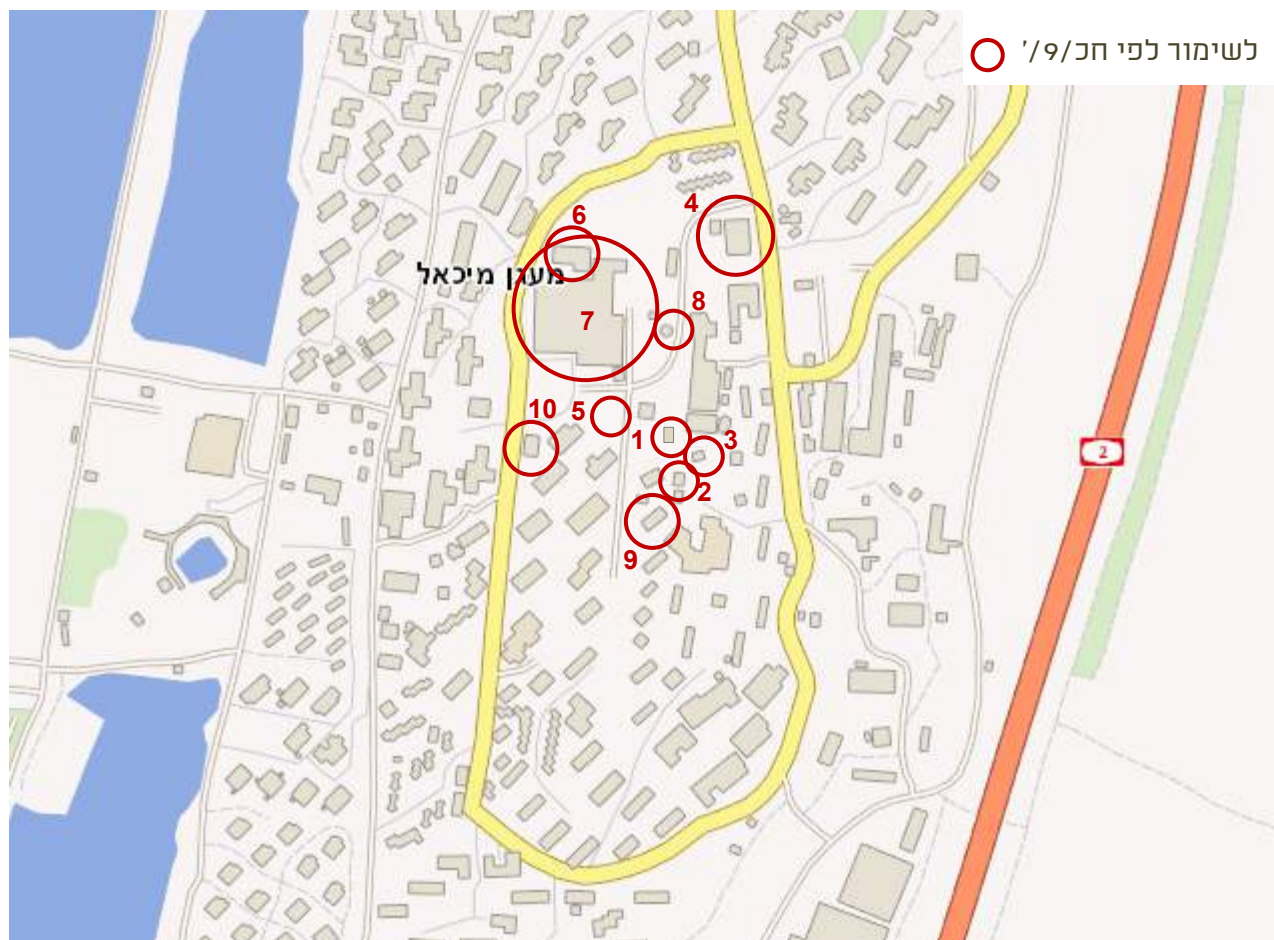
בסעיף 31 המוקדש לשימור נקבע:

31. מבנים לשימור

- א. המבנים המפורטים להלן והמסומנים בעיגול סגול, מיועדים לשימור (בהתאם ובהסתמך על נספח מבנים לשימור המצורף לתכנית זו):
- מבנה מס' 1 - צריף ראשונים
 - מבנה מס' 2 - צריף ראשונים
 - מבנה מס' 3 - צריף ראשונים
 - מבנה מס' 4 - האסם
 - מבנה מס' 5 - מקלט גן ב'
 - מבנה מס' 6 - צריף חדר האוכל (מרכזית)
 - מבנה מס' 7 - חדר האוכל "הקטן" וחדר האוכל "הגדול"
 - מבנה מס' 8 - מגדל המים
 - מבנה מס' 9 - הסניף
 - מבנה מס' 10 - צריף איילה
- ב. תאסר כל הריסה של כל המבנים המסומנים לשימור. אי עמידה בתנאי זה יהווה סטיה ניכרת מתכנית, עפ"י סעיף 2 (19) בתקנות התכנון והבניה התשס"ב-2002.
- ג. תנאי להיתר בניה יהיה אישור תכנית בינוי למתחם שלם (כאמור בסעיף 17). תכנית בינוי למתחם הכולל בתחומו מבנים לשימור תכלול הנחיות מפורטות לשימור המבנים המסומנים במתחם ולסביבתם, ע"י אדריכל המתמחה בשימור.
- ד. תכנית הבינוי, טרם הבאתה לאישור בועדה המקומית, תועבר לדיון בועדת השימור של המועצה האזורית, לצורך קבלת הנחיות והמלצות לשימור.
- ה. כל בקשה להיתר לשינוי/שיפוץ/תוספת למבנה המסומן לשימור בתכנית, יחייב הגשת תיק תיעוד מפורט של המבנה שיערך ע"י אדריכל המתמחה בשימור. הבקשה תועבר לדיון בועדת השימור של המועצה האזורית, טרם הבאתה לדיון בועדה המקומית, לצורך קבלת הנחיות והמלצות לשילוב השינוי במתחם.
- ו. במסגרת מסמך המלצות של תיק התיעוד המפורט, ייבחן יישום התוספת/שינוי המבוקשים, וכן ינתנו הנחיות לאופי ארכיטקטוני בנושא היקפי בניה, חומרי גמר, טכנולוגיית הבנייה ועוד.
- ז. הבקשה להיתר תכלול את העמדת המבנים הגובלים עם המבנה בכל צידיו, וכן תציג את השתלבות התוספת/שינוי המוצעים עם המבנים והשימושים הקיימים, עם פיתוח השטח הקיים סביבם, עם מערך השבילים והנגישות למבנים, חניה, מתקני תשתית וגדרות.

לאחר שערכנו מספר סיוורים ונפגשנו עם מספר גורמים בקיבוץ, מצאנו לנכון להמליץ על שימור המבנים המופיעים בנספח התוכנית בלבד.

מיפוי המבנים לשימור לפי חכ/9'

מס'	המבנה	גוש	חלקה	ייעוד ותאור
1	צריף ראשונים	10971	10	אחד משלושה צריפים ראשונים שנותרו
2	צריף ראשונים	10971	10	אחד משלושה צריפים ראשונים שנותרו
3	צריף ראשונים	10971	10	אחד משלושה צריפים ראשונים שנותרו
4	האסם	10971	10	מגדל האסם ומבנה האסם
5	מקלט גן וב'	10971	10	מקלט תת קרקעי- לדיון אם לשמר
6	צריף חדר האוכל (מרכולית)	10971	10	צריף חדר האוכל הישן
7	חדר האוכל הקטן והגדול	10971	10	חדר האוכל הפעיל גם היום
8	מגדל המים	10971	10	מגדל מים סמוך לחדר האוכל
9	הסניף (בית התינוקות הראשון)	10971	10	כיום משמש את מבנה המזכירות
10	צריף איילה	10971	10	אחד הצריפים הראשונים

מקורות

1. מסמכי תוכנית חכ/9/ - בתוק, משנת 2010 תשריט, תקנון ונספח שימור מפורט - אתר רמ"י.
2. רקע פוטוגאומטרי של אתר GOVMAP - המרכז למיפוי ישראל
3. סיורים במקום עם מר דמי ביגלמן רכז הביטחון של מעגן מיכאל - מיום 9.11.14
4. פגישה עם עמוס אנגל - מנהל משרד התכנון של מעגן מיכאל מיום 19.4.2015

תודות

ברצוני להודות למר עמוס אנגל מנהל משרד האדריכלים של הקיבוץ על המידע הרב שהעביר לידי, ולמר רמי בגלמן על הסיור המרתק.

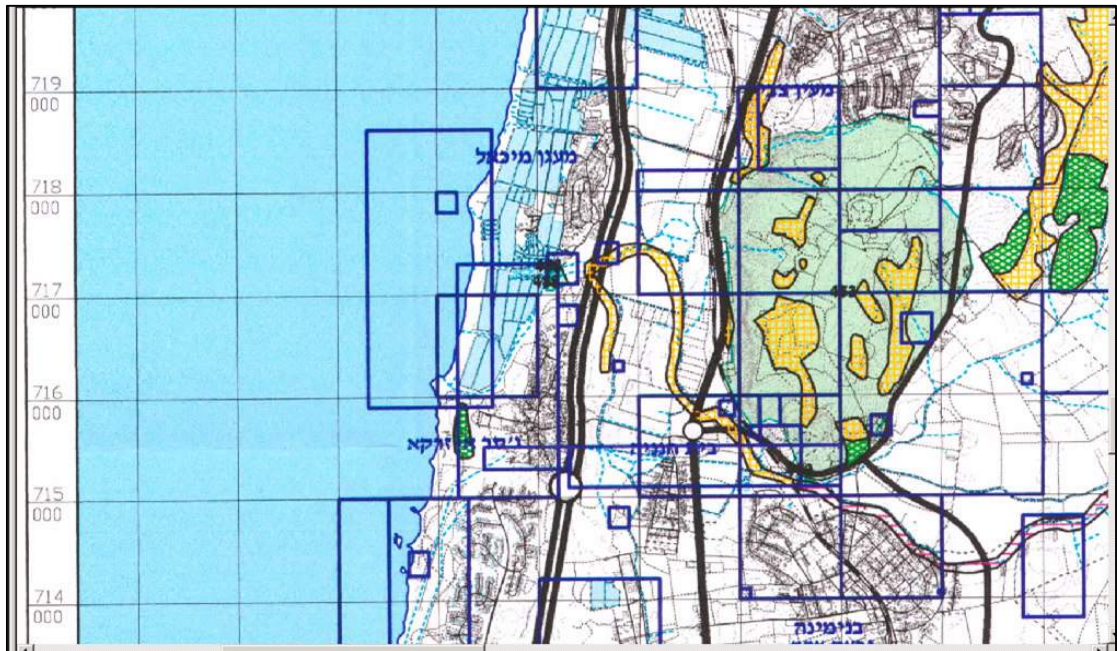
מבנים לשימור במעגן מיכאל

חומר רקע לסעיף "מבנים לשימור" בתוכנית המתאר המוצעת של מעגן מיכאל חכ/9/י
מאי 2008
משרד תכנון מעגן מיכאל

כללי

הועדה המחוזית לתכנון ולבנייה מבקשת לקבל חומר רקע בנושא מבנים ומתחמים מתאימים לשימור בדרגות שונות, כחלק מפרק השימור בתוכנית המתאר של הקיבוץ, המצויה בהליכים. מטרתו של מסמך זה איפה, היא לרכז חומר רלוונטי לנושא, לקראת סיור הועדה בעניין זה. התחום הנידון במסמך זה, הוא תחום תוכנית המתאר המוצעת לקבוץ מעגן מיכאל – חכ/9. ככל הידוע, אין בישוב מבנים מוכרזים לשימור. יחד עם זאת, חלקים מהתוכנית מצויים בתחומי הסימון של "אתרי עתיקות מוכרזים" עפ"י נספח 5 לתמ"מ 6-תמ"א 22, שמורות יער ואתרי עתיקות מוכרזים. הקטע הרלוונטי מנספח זה מופיע באיור 1-אתרי עתיקות מוכרזים בסביבת חכ/9.

יש לציין כי השטחים המוכרזים, אף שהם כלולים התחום התוכנית הנ"ל, מצויים מחוץ לתחום המגורים של הקיבוץ. האתר הארכיאולוגי הבולט בתחום התוכנית הוא הסכר הרומי המצוי בתחומה של שמורת הטבע נחל תנינים, המצויה בשוליה הדרומיים של המשבצת.

איור 1-אתרי עתיקות מוכרזים בסביבת חכ/9 (מקור-קבצים מעוגנים וסרוקים של תמ"מ 6-גאודע).

1.0 קיבוץ מעגן מיכאל-רקע כללי

קיבוץ מעגן מיכאל עלה לקרקע בשנת 1949 והיה הקיבוץ הראשון של תנועת הצופים העבריים. אולם ראשיתו של הגרעין המיישב הייתה כ-7 שנים קודם לכן במסגרת התנועה. במהלך שנים אלה התגבשה זהותו של הגרעין, תוך שהוא מקיים משימות הכשרה ובטחון (ראשיתה של התעשייה הצבאית בישראל) בישובים שונים בארץ. עם הצטרפות הקבוצה לתנועת הקיבוץ המאוחד, נקבע מקום מושבה בקרקעות ביצות הכברה שהיו ברשות פיק"א. הבחירה הוכתבה כחלק משאיפת הקבוצה להיות קרובים לים ולעסוק ב"כיבוש הים" ובדייג, אולם עברו מספר שנים עד העלייה לקרקע לישוב הקבע.

ביטוי הנרטיב ההיסטורי הבנוי של הקבוץ מצוי לפיכך ברובו מחוץ לישוב הקיים. חלקם אף התפרסמו ולימים הפכו למוזיאון. אלה מצויים בגבעת הקיבוצים ברחובות ובעיקר "מכון איילון"-הוא המפעל הראשון בארץ של התעשייה הצבאית בישראל, אשר חברי הקבוצה הפעילו בזמן ישיבתם ברחובות. ממעל היה ישוב חקלאי ומתחת לאדמה התקיים מפעל סודי ליצור תחמושת¹.

עם העלייה לקרקע, התפרנסה הקבוצה מחקלאות ודייג. עיסוק הקבוצה בדייג עם העלייה לקרקע נעשה באמצעות ספינות שרכשו עם השנים. כולן עגנו בנמל בחיפה, כאשר הדייגים מתגוררים בקיבוץ, ויוצאים לים למסעות דייג.

עם השנים הוחלף העיסוק בדיג בחקלאות מדגה בבריכות בתחום הישוב, עיסוק המתקיים בו עד היום.

משבצת הקבע של הישוב כוללת את גוש 10970 חלקות 10,11,12, ואת גוש 10971 בשלמות.

1.1 רקע היסטורי ותרבותי

מעגן מיכאל הוקמה כישוב קבע בשנת 1949. האזור היה חשוף, חולי במערבו ובמזרחו אזור ביצות הכבארה המיובש. תמונות נבחרות מתקופות שונות, המבטאות את רוח התקופות השונות בישוב מוצגות להלן.

להלן רשימת מקורות העוסקים בתולדות הקיבוץ:

- כרטיס ביקור-יהודית איילון (מצורף כנספח לעבודה זו)
- כובשי הדיג-ראובן פורת הוצאת הקיבוץ המאוחד 1996.
- שנות הדיג, 50 למעגן מיכאל, מה שעלה-זכרונות וגעגועים.
- סימני דרך-מעגן מיכאל 1949-1999.

¹ הרחבה בנושא זה ניתן למצוא בפרק "תולדות" במסמך "מעגן מיכאל כרטיס ביקור 2003-יהודית איילון" המצורף כנספח למסמך זה.

מראה הביצות טרם הייבוש

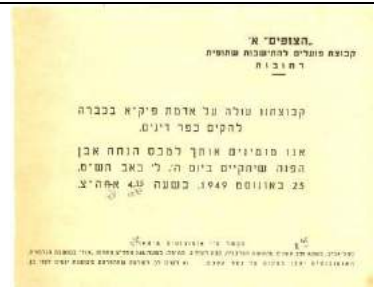

עבודות הייבוש-חפירת תעלות

מהנדסי הייבוש: פרוייקט קובלנוב, ימפולסקי וסגל

העלייה לקרקע-1949 ותחילת שנות ה-50

טקס העלייה לקרקע-
ההזמנה וההתכנסות

טקס הנחת אבן הפינה

התארגנות בישוב

מבנה חדר האוכל
"החדש" על גבעת
הישוב. על שפת המים
הספרייה ומבנה
כוללת. תאריך לא
ידוע.

בניית מועדון
החברים-תחילת שנות
ה-70.

מגדל המים מכון
הקיטור והמכבסה.

מראה ביה"ס-שנות ה-
60-70

הקמת כוללת "עוגן"-
1968

מבנה הכולבו-סוף שנות
ה-70.

עבודה
בבריכות
הדגים. סוף
שנות ה-60,
תחילת שנות
ה-70.

מבני הרפתות
והלולים
הישנים ליד
האסם. סוף
שנות ה-70.

בריכות
אינטנסיביות.
שנות ה-90.

"מקלחת"
בית בחצר
הילדים.

אופניים-כלי
התחבורה
העיקרי מאז ועד
היום. חצר
שכונת
המוזיאון.

העבודה בנוי-
מבוגרים וילדים

שכונת הזיתים
הישנה. ברקע
הבריכות והים.

ילדים משחקים
בבריכות הדגים.

2.0 ההתפתחות העיתית של הישוב

בתחילה היו ממוקמים מבני המשק בסמוך לגרעין המחנה, אולם משצר המקום, הועברו אלה צפונה לאזור מבנה המשק היום, ובתווך הוקמו שכונות מגורים נוספות. נספח 11-התפתחות עיתית של הישוב, מציג את פרישת הישוב בתצלומי אוויר לאורך השנים.

תכנון הישוב בראשית שנותיו, נעשה ע"י התנועה הקיבוצית המאוחדת באמצעות מחלקת התכנון על שלוחותיה וגלגוליה.

רשימת המתכננים שעסקו בתכנון :

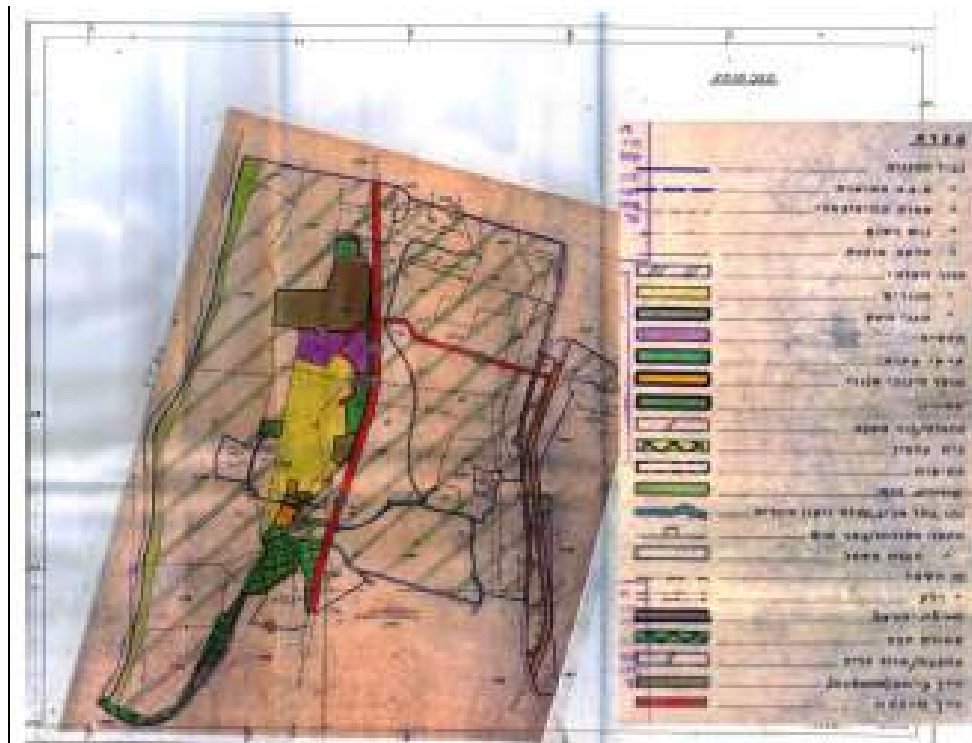
- 1972- מוסא חריף-תוכנית אב
- 1985- מנהל מקרקעי ישראל-מש"ח 19-תוכנית המתאר בתוקף. ראה איור 2.1
- 1988-תכנית אב-בני שוורץ-יובל ענבי-המחלקה לתכנון-התק"מ ראה איור 2.2.
- 2005-תכנית אב – סביבתכנון ראה איור 2.3.

מגורים :

- 1978-אדריכל גיורא דורון
- 1975-1979-אדריכל יהודה פייגין
- 1982-אדריכל דויד ינאי
- 1990- אדריכל עוזי גורדון
- 1997-אדריכל ברוך ברוך-סלומון
- 2000-אדריכלית נילי פורטוגלי
- 2003-2007 אדריכלית נורית ונדסבורגר

אחרים :

- 1967- חדר האוכל : יהודה פייגין
- 1975- הרחבת חדר האוכל : יהודה פייגין
- אדריכל גינדי שפירו
- מבני המשק : מדור מבני משק בתק"מ, פסח תדהר (מהנדס)
- חברה לבניין ולעבודות ציבוריות מיסודה של סולל בונה בע"מ, חטיבת הבניין מדור ההתיישבות-יחידות מתועשות.

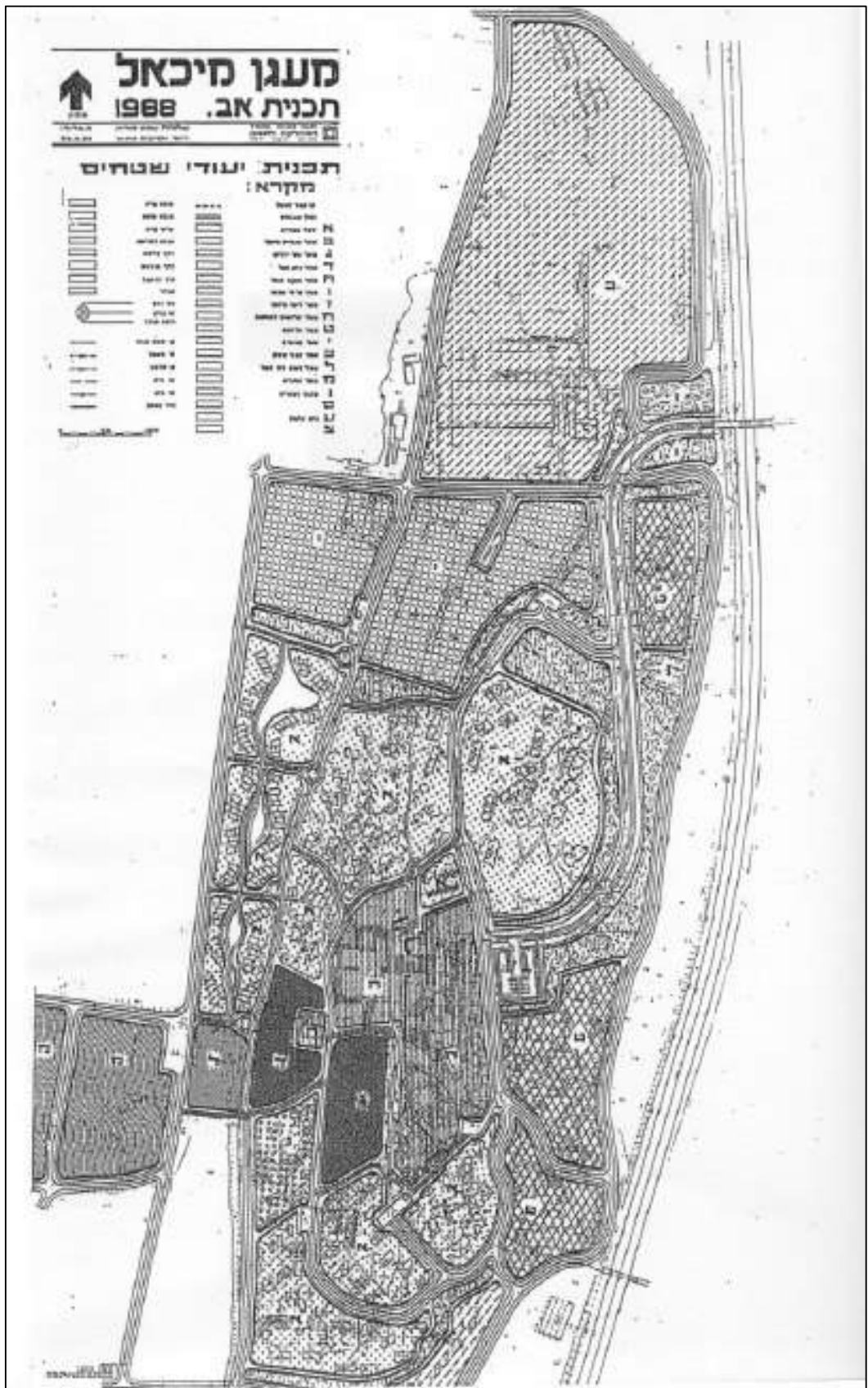
איור 2.1- מש"ח 19-תוכנית המתאר שיזם מנהל מקרקעי ישראל על משבצת מעגן מיכאל.

2.1 מבני המגורים ודיור במעגן- מיכאל

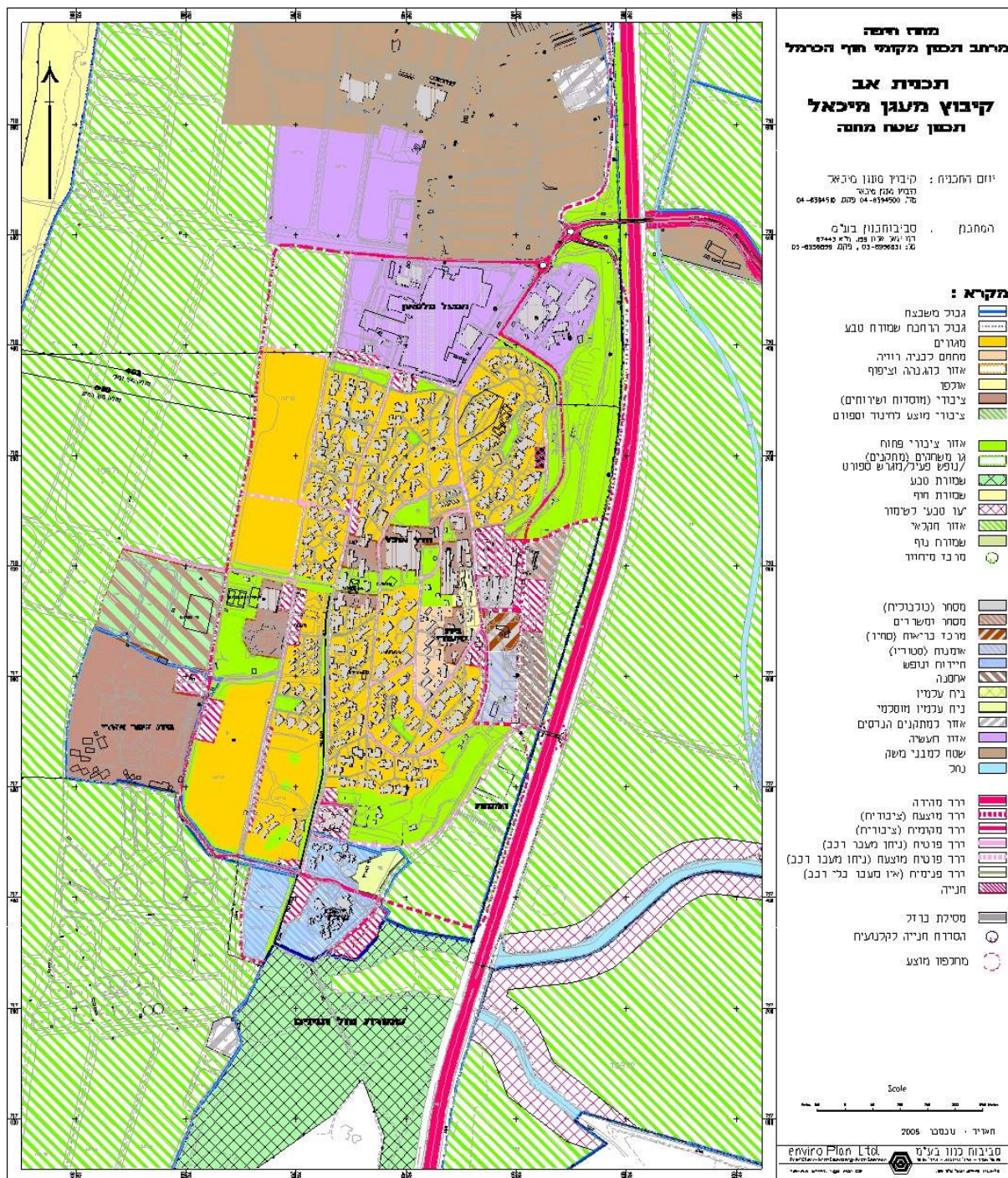
אוכלוסיית הקיבוץ מתגוררת בתחום שטח המחנה והיא פרושה על פני 25 שכונות שונות. השוני בין השכונות בא לידי ביטוי בגודלן (היקף יחידות הדיור בכל אחת) בזמן הקמתן ובאופי המגורים שלהם. ישנן שכונות המשמשות כמגורי קבע למשפחות ואחרות המוגדרות כשכונות מעבר לצעירים בדר"כ. המגורים ביחידות דיור אלה הם זמניים. הפרישה הפיזית של השכונה מלמדת, כי מרבית שטח המחנה מיועד לצרכי מגורים (ראה איור 2.4).

2.3 התפתחות עיתית של מבני המגורים

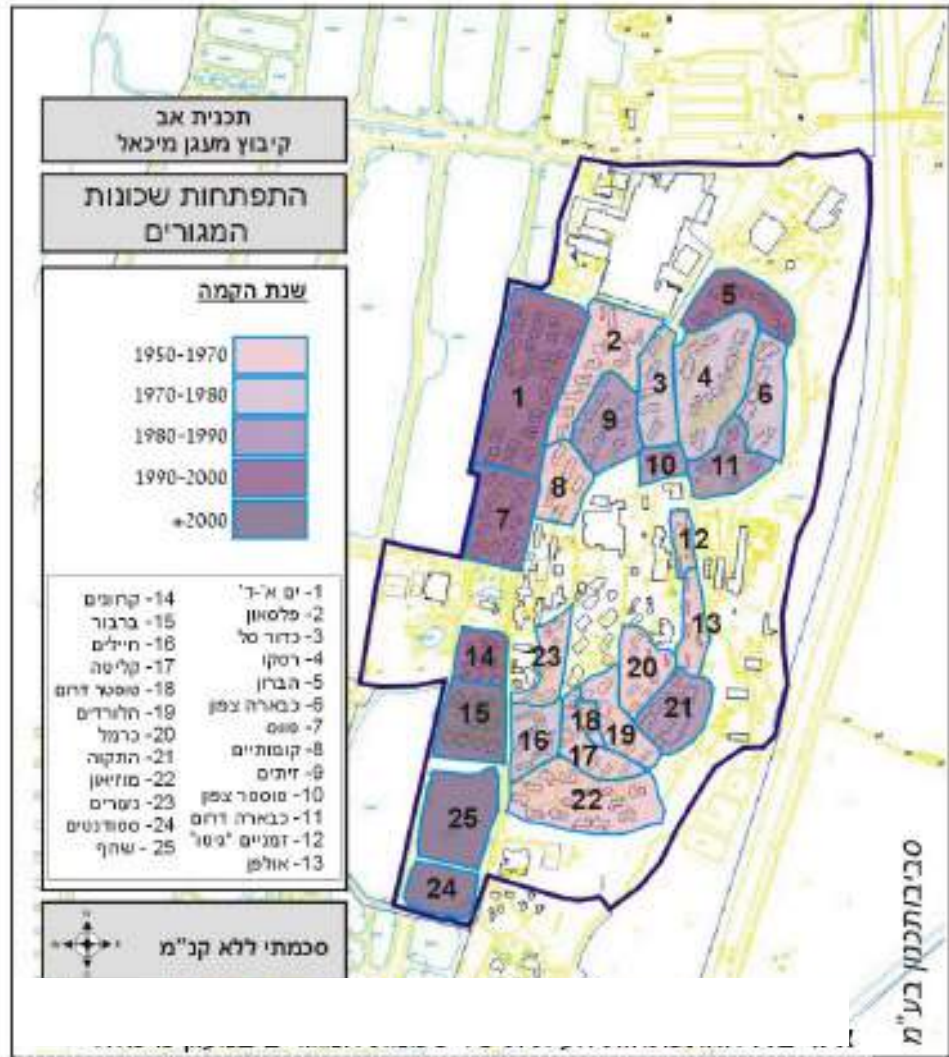
בחינת ההתפתחות העיתית של מבני המגורים מלמדת על תוספת מבני מגורים והקמת שכונות חדשות בקיבוץ מרגע העלייה לקרקע בסוף שנות ה-40 ועד בנייה חדשה בתחילת שנות האלפיים. הפרישה העיתית מפורטת באיור מס' 2.3 להלן. לא ניתן לזהות דגם מרחבי המאפיין את התפתחות השטח הבנוי למגורים, שכן הישוב היה בנוי כמעטפת מצומצמת, ולאחר שמוצו עתודות הקרקע המיועדות למגורים, הורחב תחום המחנה. כן נראה באופן ברור, כי מרבית השכונות החדשות, שהוקמו משנת 2000 ואילך ממוקמות בחלקו המערבי של שטח המחנה.

איור 2.2- תכנית אב-בני שורש-יובל ענבי-המחלקה לתכנון-התק"מ-1988

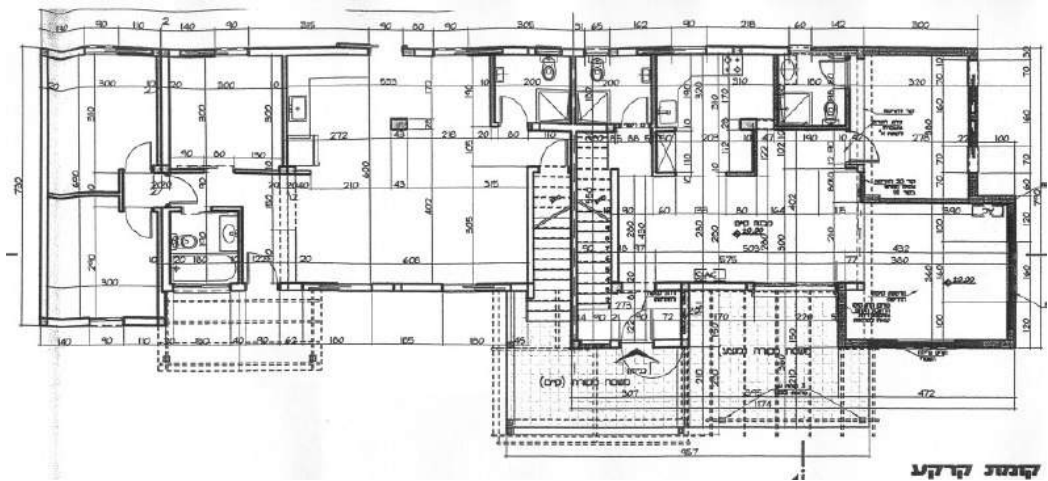
איור 2.3 – תוכנית אב למעגן מיכאל-סביבתכנון-2005

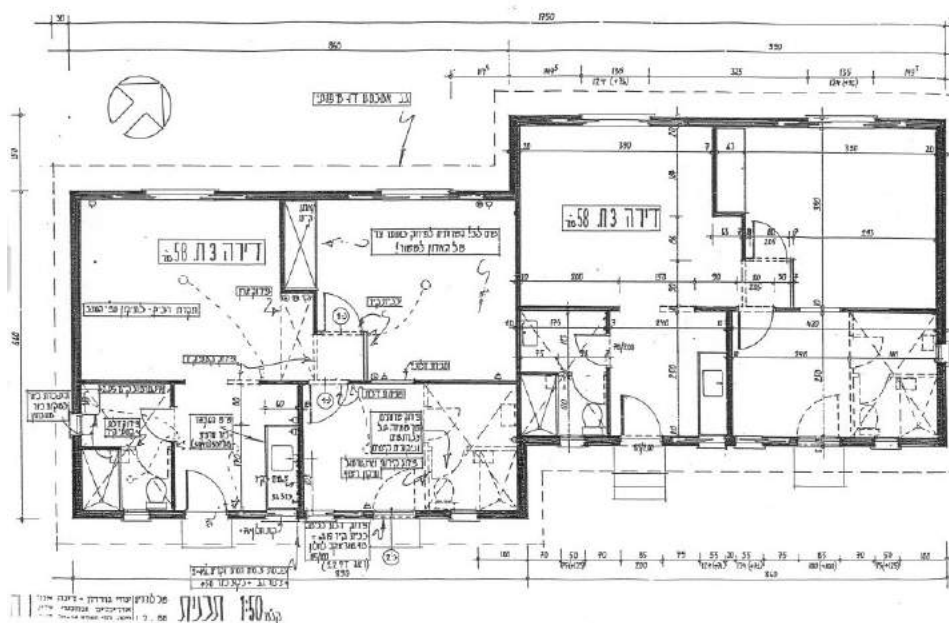
איור 2.4- התפתחות עיתית של שכונות המגורים במעגן מיכאל

3.0 דגמי בתי המגורים

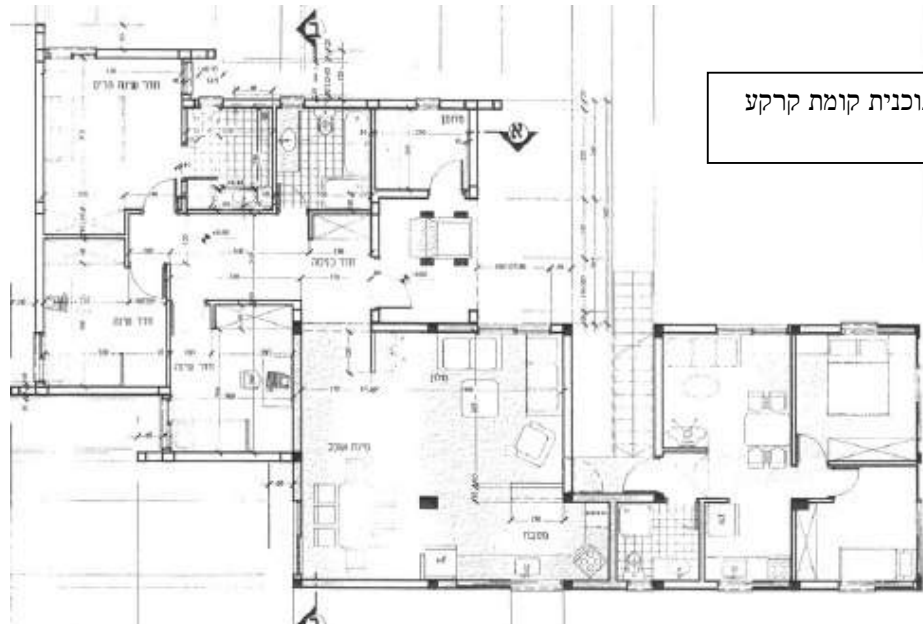
עד אמצע שנות ה-80, הייתה נהוגה במעגן מיכאל לינה משותפת, קרי לינת הילדים, מגוריהם וחניוכם הפורמלי, התבצעו בבתי הילדים. את בתי ההורים בקרו מידי יום בשעות אה"צ. פעולות משותפות אחרות הכתיבו מיקומם של שירותים נוספים, כגון חדר האוכל ומכבסה במבנים ציבוריים, ולא בבתי החברים. לפיכך, ובהתאם לאידיאולוגיה הרווחת אז, כמקובל בתנועה הקיבוצית, היו בתי המגורים מצומצמים, וכללו חלל יחיד (ראה צריפי הכרמל בפרק מבנים לשימור). השירותים והמקלחת היו ציבוריים. עם העלייה ברמת החיים התפתחו בתי המגורים, נוספו להם חללים ופונקציות שונות. באיורים הבאים מספר מבני מגורים אופייניים בשכונות המגורים השונות.

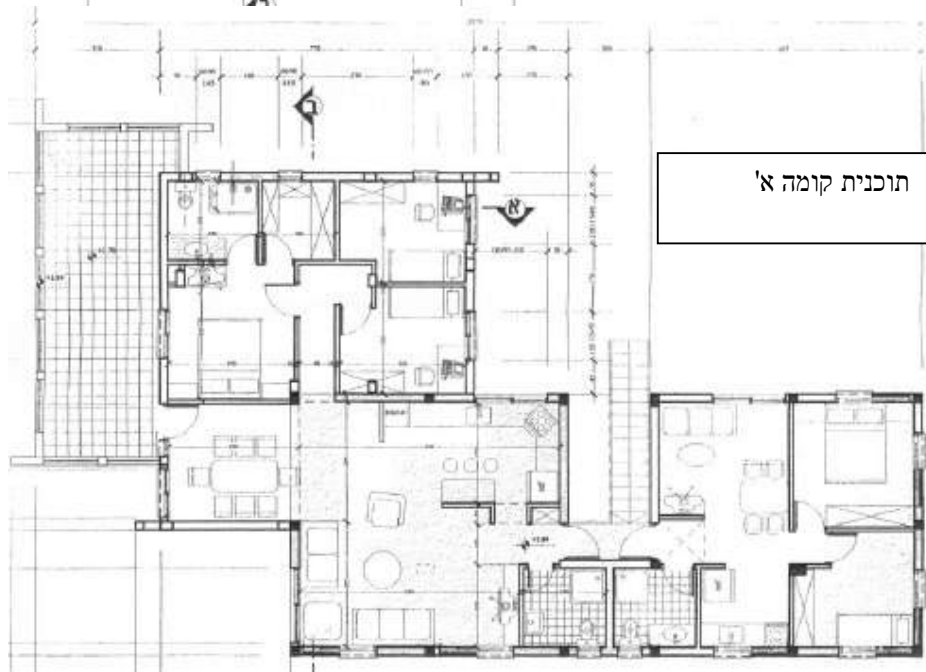
איור 3.1- דירות מגורים בשכונת המוזיאון. בנייה מקורית שנות ה-60. הרחבות אמצע שנות ה-90. סה"כ מבנה בעל 4 יח"ד בשתי קומות.

איור 3.2- דירת מגורים בשכונת הלורדים. מימין 2 דירות מקוריות. משמאל תוכנית לאיחוד שתי יח"ד והפיכתן לדירה אחת גדולה. הבנייה מקורית בראשית שנות ה-60.

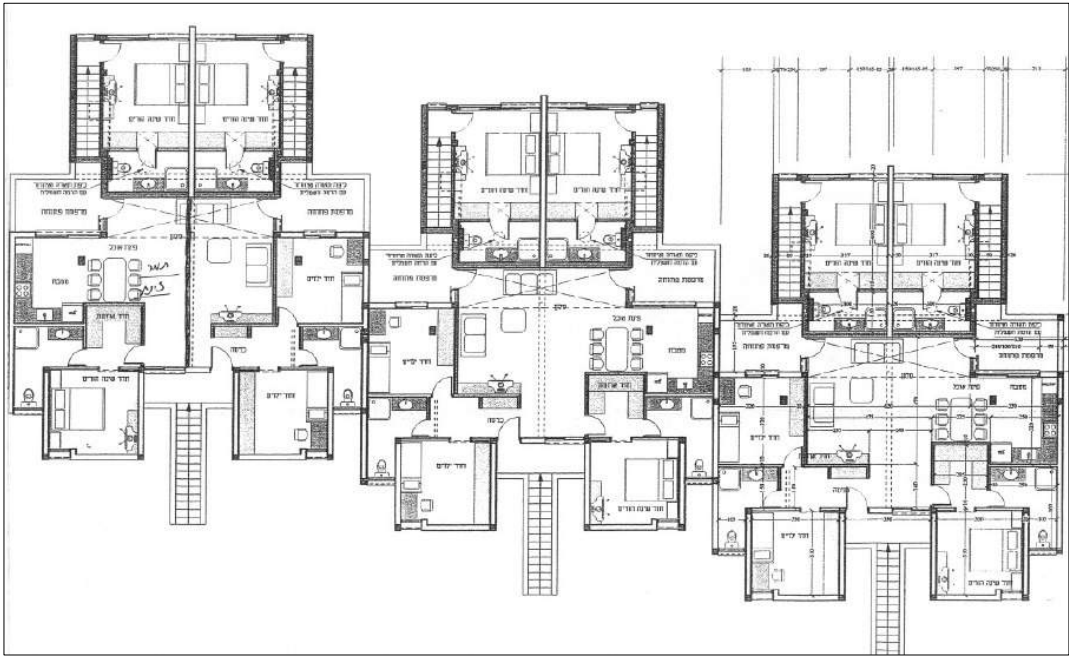

תוכנית קומת קרקע

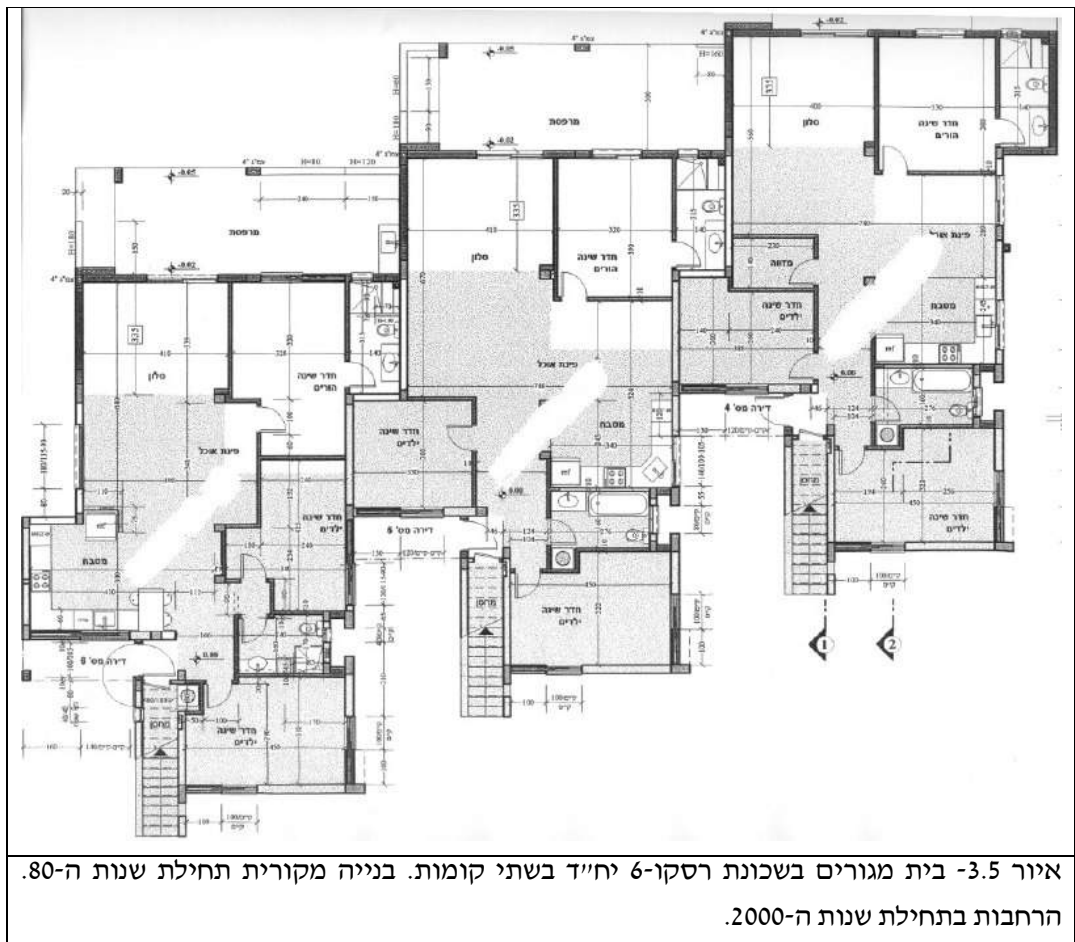

תוכנית קומה א'

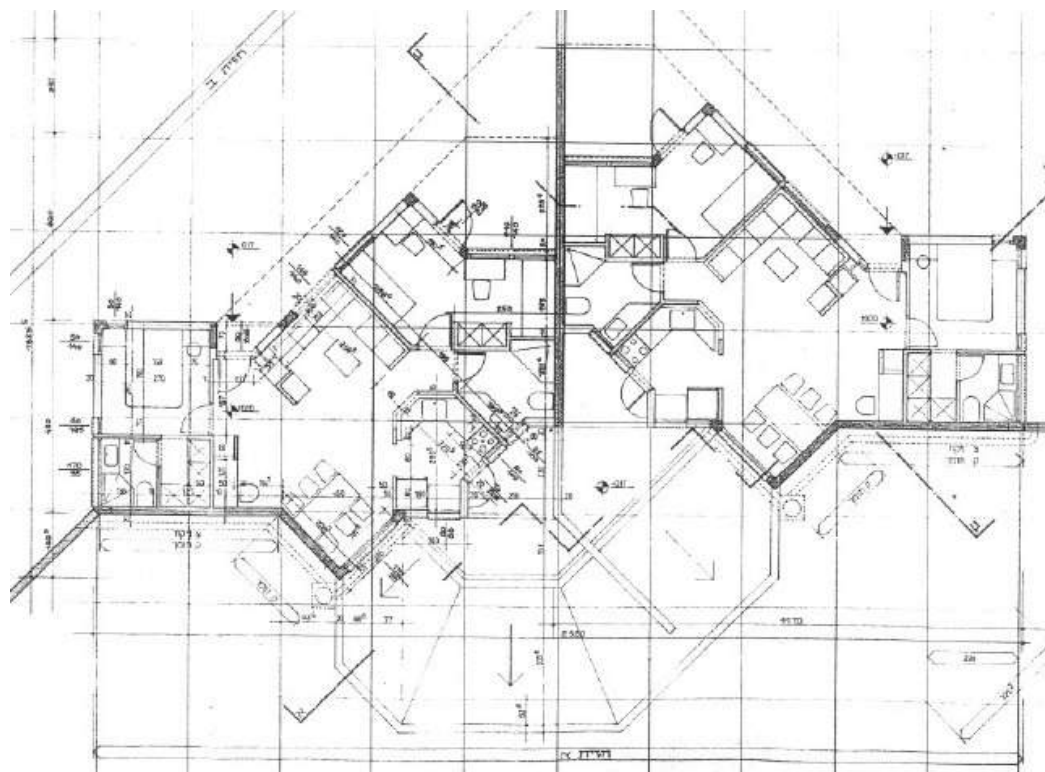
איור 3.3- דירות מגורים בשכונת הכדורסל. מימין הדגם המקורי, משמאל דירה מורחבת. סה"כ במבנה 4 יח"ד בשתי קומות. בנייה מקורית ראשית שנות ה-70. הרחבות בתחילת שנות ה-2000.

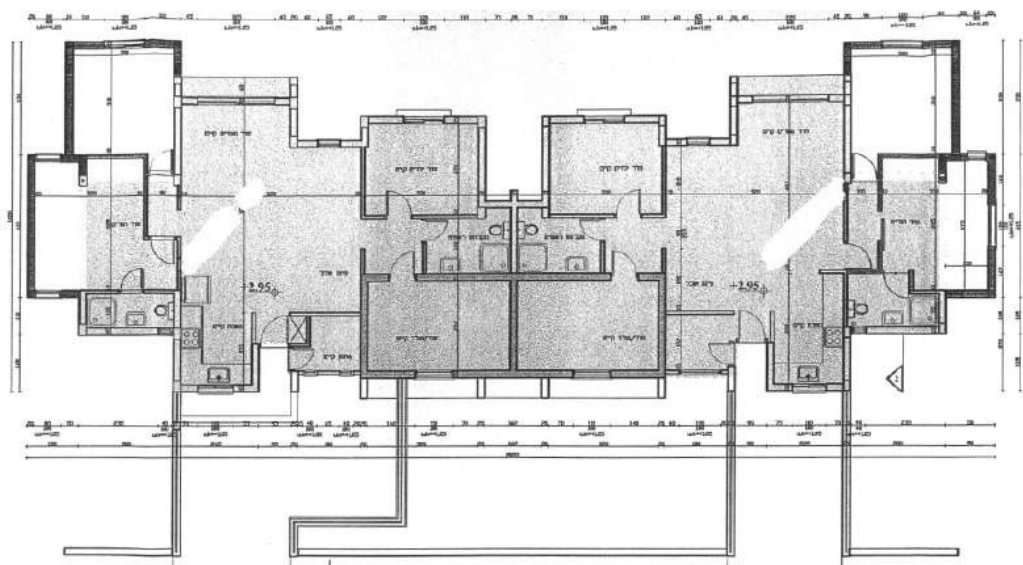
איור 3.4- בית מגורים משותף בשכונת התקווה. בנייה מקורית בשנות ה-80. הרחבות באמצע שנות ה-90.

איור 3.5- בית מגורים בשכונת רסקו-6 יחיד בשתי קומות. בנייה מקורית תחילת שנות ה-80. הרחבות בתחילת שנות ה-2000.

איור 3.6- בית מגורים אופייני בשכונת הזיתים. בנייה במדרון. סה"כ 4 יח"ד במבנה. בנייה מקורית באמצע שנות ה-80. הרחבות: אמצע שנות ה-2000.

איור 3.7- בית מגורים בשכונת הברון. 4 יח"ד בתי קומות. בנייה מקורית תחילת שנות ה-90. הרחבות: תחילת שנות ה-2000.

4.0 מבנים שמורים במעגן מיכאל

מעגן מיכאל קיימה דיון פנימי בגוף מוסמך מטעמה, על מנת לברר מהם הנושאים הראויים לשימור, וגיבשה רשימת מבנים בעלי חשיבות היסטורית וסמלית במקום, הראויים להתייחסות מיוחדת בתכנון העתידי. בין אם בתיעוד ובין אם באמצעים של שימור בדרגה גבוהה יותר. להלן פירוט המבנים.

1-3. צריפי הראשונים

הקמת ישוב הקבע במעגן מיכאל החלה, כבקיבוצים אחרים, במבנים ארעיים למיניהם. אהלים, פחונים וכד'. "מבני הקבע" הראשונים היו צריפים שהוכנו בנגריה ברחובות והוקמו בחצר הישוב החדש. בגלל החשש מפני יתושי הקדחת, שהיו אמורים להיות עדיין בביצות הכברה הם נבנו עם כניסה כפולה ומרפסת מרושתת. תחילה גרו בהם ראשוני החברים שעברו מרחובות ובהמשך השנים הם עברו לגוללים רבים ומגוונים כגון מגורי זוגות ורווקים, מרפאה, מועדון תרבות, מזכירות, חדרי חולים, קוסמטיקה, מתפרה, מחסן, משרד רכש, מזכירות טכנית, סטודיו, משרד לרישומי עבודה, ולאחרונה הם מאכלסים פעילות משרדית של גופים שונים במעגן מיכאל, או פעילויות פנאי.

שני צריפים סמוכים, "מצריפי הראשונים" מוצעים כמבנה להתייחסות מיוחדת בתוכנית, כשריד לראשית ההתיישבות. המבנים מתועדים בתמונות **בנספח 2- צריפי הראשונים** ומסומנים בתוכנית חכ/9 המוצעת בספרות 1,2,3.

4. מגדל האסם

רוב מבני העזר של אז עברו מאז שיפוצים ושינויים רבים, ולמעשה לא השתמרו בצורתם המקורית. יוצא מהכלל בעניין זה הוא מגדל "האסם". המגדל נבנה לקראת סוף שנת 1957 ושימש לאחסון כופתיות המיועדות לכל ענפי בעלי החיים במעגן מיכאל, לרבות לולים, דגים, רפת, סוסים ופינת חי. היה זה ביטוי טכנולוגי חי ומרכזי לפעילות החקלאית כמו גם נקודת ציון בישוב המתפתח.

בניית האסם התבצעה בשיטה חדשנית דאז-יציקת בטון לתבניות מתרוממות, וללא הפסקה, יום וליל במשך 3-4 ימים. לימים עבר האחסון של התערובות לכל ענף וענף, והאסם הפסיק לשמש לייעודו המקורי. כיום מגדל האסם אינו בשימוש, צמוד למועדון "האסם", המשמש מקום התכנסות לאירועים תרבותיים אינטימיים. המגדל המתנוסס בנוף ממתין לייעודו החדש.

נספח 3- האסם - תמונות המתעדות את המבנה היום ובעבר.

נספח 3- האסם – "תערובת" (מתוך זיכרונות חברים-יהודית איילון) מתאר את הרקע ההיסטורי להקמת האסם, וחיי היומיום סביב הפעילות שלו.

מגדל האסם מסומן בתוכנית חכ/9 המוצעת בספרה 4.

5. מקלט גן ב'

מקלט זה, הינו המקלט הראשון שנבנה בתחום המחנה בסוף שנות ה-50 בעקבות מלחמת קדש. המקלט ממוקם מדרום לחדר האוכל, ושכן בין שני גני ילדים: גן א' וגן ב'-לימים צריף המזכירות

שנשרף בשנת 2001. מקלט זה מהווה דוגמה למקלטים התת קרקעיים של הימים ההם. מדרגות המובילות אל תת הקרקע וארובות אויר מברזל-שאינם יותר. רוב תושבי המקום אינם זוכרים את המקלט שכן הוא נסגר מחשש ליציבות, אך ילדי הגן הסמוך יודעים לספר שזהו "מקלט הגורילה"... המבנה ממתין לשימור.

נספח 4-מקלט גן ב'-תמונות המתעדות את הכניסה למקלט ואת הגן המצוי מעליו.

מקלט גן ב' מסומן בתוכנית חכ/9/י המוצעת בספרה 5.

6. חדר האוכל (כיום צריף המרכולית)

בשנת 53 – 54 נרכש צריף גרמני, ייתכן שבמסגרת השילומים, והוקם באתר שבו נטמנה מגילת היסוד, בשעת חגיגות העלייה לקרקע בשנת 1949! הייתה זו הנחת אבן הפינה לחדר האוכל העתידי. כ-1/3 מהצריף שימש כמטבח וביתר השטח הוצבו שולחנות אוכל.

חדר האוכל הזה, שימש את כל צרכי ההתכנסות הרחבים. נערכו בו אסיפות, אירועי תרבות מקומיים, חגים, מפגשים חברתיים, וכן התנהלו בו חיי היום יום של הישוב המתהווה.

בשנים 59- 62 נבנה המטבח, וחובר לצריף. במטבח הוקצה מקום מיוחד לבישול עבור בתי הילדים הסמוכים, ומשם נאסף ע"י המטפלות, אל בתי הילדים.

נספח 5-חדר האוכל – תמונות היסטוריות של הצריף ותמונות עכשוויות. הצריף מסומן בתוכנית

חכ/9/י המוצעת בספרה 6.

7. חדר האוכל "הקטן" וחדר האוכל "הגדול"

עם גידולו של הקיבוץ, עלה הצורך בהקמת מבנה קבע גדול יותר. מבנה זה נבנה בצמוד לצריף הגרמני, שהמשיך לשמש כאזור אחסון וכאזור חלוקה של מצרכי יסוד לחברים, ללא תשלום... את חדר האוכל הנוכחי ("הקטן"), בנו בשנות 67-70, ואת האולם הגדול של חדר האוכל כולל המבואה, בנו בשנת 76-81. מאז משמש חדר האוכל לכל צרכי הקהילה. נערכות בו עדיין 3 ארוחות ביום, 7 ימים בשבוע. מתקיימים בו אירועי חגים, אירועי תרבות, וכן מפגש חברתי תוסס, המהווה את ליבם של החיים בישוב. (התאריכים נותנים את המרווח שבין ההחלטה לבין הביצוע. התאריכים באדיבות רוני דישון, מהארכיון.)

נספח 6 - חדר האוכל - מרכז תמונות ארכיון ותמונות עכשוויות של חדר האוכל כיום.

8. מגדל המים

מגדל המים בנוי, מטבע הדברים, בנקודה הגבוהה ביותר של גבעת המחנה. רואים אותו מהכרמל מהכבישים הסמוכים, ממסילת הרכבת, וכן מהים. אליו נשאבים המים, ממקורותיהם השונים, במשך השנים, וממנו הם מחולקים לצרכים השונים ברחבי המשק. גם העצים שגדלו וגבהו אין בכוחם להסתירו כליל. ביום העצמאות הונפו עליו דגלי הלאום, בחנוכה הודלקה חנוכה, ואפילו דגל אדום הונף עליו ב-11 במאי, חג הפועלים, כשזה עדיין נחוג... אספקת המים ידעה תמורות רבות: מחביות מים שנשאבו במעיינות התמסח ומקידוח "זכרון 1", הובלו על גבי עגלה רתומה לפרידות, ואוחסנו במיכלים, כדוגמת זה המופיע בצילום מראשית ההתישבות (ראה נספח 7 תמונה 7.2) מאוחר יותר הונח צינור ממעיינות התמסח, עד למיכלים. כל זאת עד לשנת 1954. בעלון הקיבוץ מתאריך: 4/1/1954 דווח: הוחל בהקמת מגדל מים. גובה 12 מ'-קוטר 6.40 מ'- מכיל 300 מ"מ, "קוב" מים. העבודה נעשת ע"י "סולל בונה". במגדל 2 תאים, עליון, אליו מוזרמים המים, ותחתון ממנו הם מחולקים. גם מקור המים השתנה עם השנים, את מי התמסח החליפו מי "מקורות", עד אשר התחלנו להשתמש במים המותפלים, ממכון ההתפלה שלנו.

נספח 7 - מגדל המים - מרכז תמונות ארכיון ותמונות עכשוויות של מגדל המים.

9. הסניף

הבנין בו שוכנת כיום המזכירות עבר גלגולים רבים, שהמשמעותי שבהם היה בית התינוקות. מדוע נקרא "סניף"? התינוקות הראשונים שעלו לכברה שוכנו באחד מצריפי הכרמל. לאחר מכן בבתי "פיקא" שנבנו כבתי מגורים, והוסבו לבתי ילדים: תינוקות ופעוטים. משצר היה המקום הוסב בנין מגורים נוסף לסניף של בית התינוקות, וככה פעל שנים ארוכות. כאשר הסתיים תפקידו- שימש שורה ארוכה של תפקידים: מחסן הנשק של שמואל הסקי, מועדון, מזכירות טכנית, שכפול ועלון, ולבסוף- לאחר שנשרף צריף המזכירות המקורי, היה לבית המזכירות העכשווי (אחד מהם).

10. צריף איילה

זהו אחד מצריפי המגורים שהוקם לאחר צריפי הכרמל. גרו בו 4 משפחות. כאשר יצאו ילדי כיתת שחף (הכיתה הראשונה של בני המשק) מהגנים לבית הספר- הוסב הצריף לכוללת הראשונה. הכוללת הייתה ביתם. שם למדו, שם אכלו, ושם ישנו. את ההורים בקרו מידי יום אחה"צ במגוריהם. כיתת דוגית ירשה את הצריף, עד שעברו לכתה בנויה. את מלחמת סיני, בכל אופן הם עוד עברו בו, כאשר תעלת ביטחון נחפרה לידו. בהמשך שופץ הצריף מספר פעמים, אם כי בכל פעם דן אמיר ז"ל, שהיה אחראי על הבנייה בקיבוץ, היה נשבע בי לא יתקן אותו, כי הוא כבר רעוע..... בכל זאת, שכנו בו מוסדות חשובים: פיזיותראפיה, קוסמטיקה, סטודיו לאמנים, ולאחרונה שוכן בו הסטודיו של איילה חברתנו, וסטודיו לקראמיקה בו יוצרים חברים נוספים.

נספח 9 – צריף איילה -מרכז תמונות עכשוויות של הצריף.

נספחים

נספח 1- מעגן מיכאל כרטיס ביקור 2003-יהודית איילון-לא מצורף

נספח 2- צריפי הראשונים

נספח 3- האסם

נספח 4- מקלט גן ב'

נספח 5- צריף חדר האוכל (מרכולית)

נספח 6- חדר האוכל "הקטן" וחדר האוכל "הגדול"

נספח 7- מגדל המים

נספח 8- הסניף

נספח 9- צריף איילה

תמונה 2.1-צריף הראשונים חזית מערבית-2007

תמונה 2.2-צריף הראשונים חזית מזרחית-2007

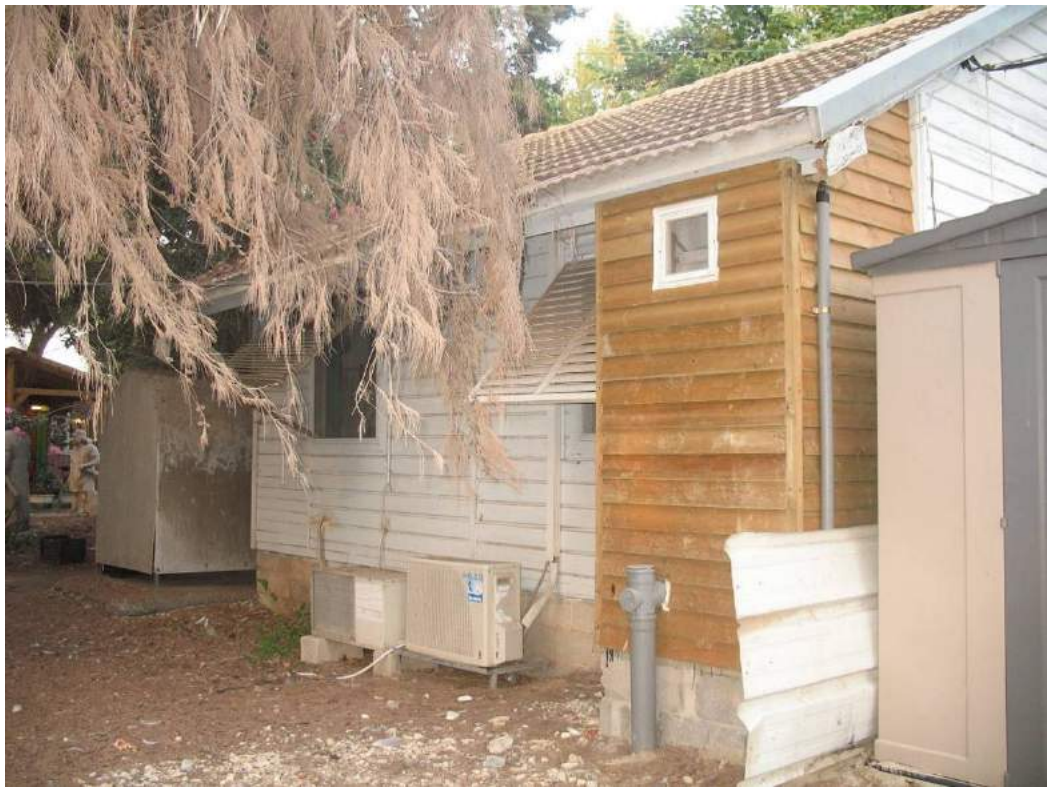
תמונה 2.3-צריף הראשונים חזית צפונית-2007

תמונה 2.4-צריף הראשונים חזית דרומית-2007

תמונה 2.5-צריף ראשונים שני חזית צפונית-2007

תמונה 2.6-צריף ראשונים שני חזית מערבית-2007

תמונה 2.5-צריף ראשונים שני חזית צפונית-2007

תמונה 2.6-צריף ראשונים שלישי חזית מערבית-2008

תמונה 2.7-צריף ראשונים שלישי חזית מזרחית-2008

תמונה 2.8-צריף ראשונים שלישי חזית צפונית-2008

תמונה 2.9-צריף ראשונים שלישי חזית דרומית-2008

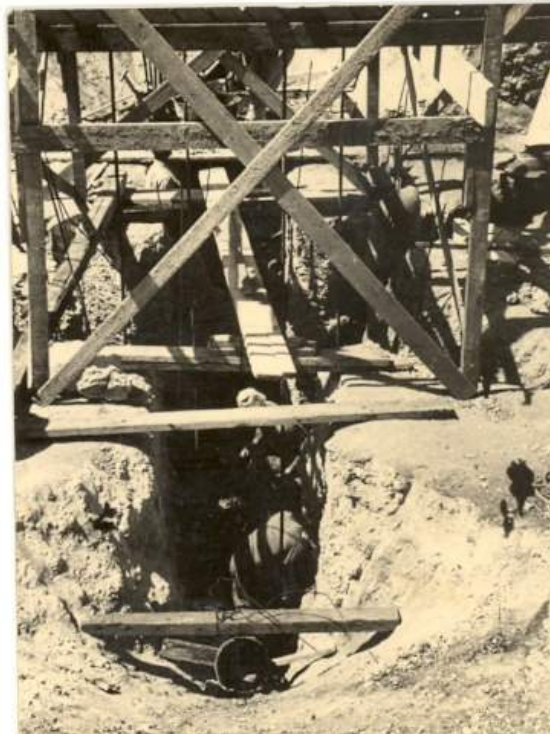
תמונה 2.10-צריפי ראשונים בימי ההקמה

תמונה 3.1-מגדל האסם חזית מערבית-2007

תמונה 3.2-מגדל האסם חזית דרומית-2007

תמונה 3.5- חפירת היסודות למועדון האסם

תמונה 3.6- מגדל האסם בסמוך לרפתות ההיסטוריות (הועתקו לשטח מבני המשק)

תמונה 3.7-מגדל האסם ו"מכון התערובת" בסמוך לרפתות ההיסטוריות (הועתקו לשטח מבני המשק. כיום עומדת במקום שכונת מגורים).

תמונה 3.8-מגדל האסם -1996

תערובת-יהודית איילון

משק בעלי חיים גדול לנו. רפתות, לולים, ובריכות של דגים. כולם צריכים לאכול, ומדי יום מגיעות מכליות הענק, הירוקות, ממכון "אמבר" שבמשקי "גרנות" ומספקות את הכופתיות המכילות חלבונים, פחמימות, מולאסה וויטמינים. קמח תירס, קמח עצמות, קמח דגים, סויה ועוד, הכל על פי נוסחאות מדויקות, לכל חי למינהו: לעופות, לפרות ולעגלות, לסוסים ולדגים, ואפילו לפינת החי!

זה לא תמיד היה כך. בראשית היו שקים מלאי גרעינים מגיעים, ויהושע איילון וסבא פליישר היו מערבבים אותם באתים באותו מיבנה שנושא עדיין את השם "האסם", ועבר גלגולים מגלגולים שונים. גם המבנה הצמוד למגדל האסם והמשמש כיום מועדון (מועדון "האסם") עבר גלגולים מאז שימש להכנה הידנית של תערובת, כפי שתואר לעיל. מה לא היה שם?! מכונה לטחינת קפה ע"י סבא ברשי, חלוקת גלידה לשבת ע"י ז'ק, מחסן "אספקה קטנה", מדגרה, ומועדון לחברינו.

אחר כך היה גם מערבב שעשה את העבודה, ואפילו בא לעזרת משקים אחרים בשעת הצורך. לרפת ולול היו מסיעים את השקים של תערובת מוכנה על גבי עגלה רתומה לפרידות, "גולדה" ו"אלון", כלי תעבורה עתיק יומין, כמאמר שאול שובינסקי, תורם מידע זה! השקים הועברו בידיים ועל הגב, 80 ק"ג! לקראת סוף שנת 57 נבנה מיגדל האסם, שם אוכסנה התערובת לקראת החלוקה. בניית מיגדל האסם הייתה בשיטה "חדשנית" באותם ימים, יציקת בטון לתבנית מתרוממת, ללא הפסקה, יום ולילה, עד לסיום, 3-4 ימים. גם לאחר קבלת התערובת מ"אמבר" עדיין שימש מיגדל האסם לאכסון התערובת למדגה, עד אשר הופסק הדבר. את הדגים האכילו בגרעינים שהגיעו אף הם בשקים שהועברו על גבי גבם של העובדים, ופוזרו תחילה ביד, ולאחר מכן עם הקמת מיגדל האסם, ללא עבודת ידיים מפרכת, במכונת עשויה לדבר, בלחץ אויר. כל זאת עד לשנות ה-60 המוקדמות, שאז הוקם מכון התערובת "אמבר", במשקי "גרנות", שלייד גן-שמואל. המזון השתנה בהרבה ומעתה נדחס בכופתיות, לפי נוסחאות מדעיות ובמיכון מתוחכם, פרי מחקר וטכנולוגיות מתקדמות.

עם התערובת נדד גם יהושע איילון ל"אמבר", עבד שם שנים רבות, והיה שותף להרחבת המכון. המפעלים האזוריים היו גם מקומות עבודה לחברים רבים, עבודה, שהייתה ביטוי להתארגנות אזורית של המשקים.

אי אפשר לחתום פרק זה מבלי לציין את תרומתו של מכון "אמבר" להתייעלות והתמקצעות ו"קפיצת מדרגה" בהתפתחות העתידית של ענפי בעלי החיים במשקים. במלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים, בשעה שכל המשק בארץ היה משותק, הייתה התארגנות מהירה של עובדים שכבר סיימו את עבודתם ב"אמבר", התגייסו והצליחו לספק את התערובות לכל הצרכנים! רבים ביניהם גם חברי מעגן מיכאל, אשר במסירותם עבדו מסביב לשעון, וכך נמנעו נזקים בלתי הפיכים לגידולם ותנובתם של בעלי החיים במשק. אי אפשר לחתום פרק זה של ייצור התערובת בקיבוץ, בלי לציין את תרומתה של הקמת מכון התערובת האזורי "אמבר" על יד מפעלי גרנות. הוא החל לספק תערובת למשקים, בסוף שנת 1961, תחילה לרפת, ובהמשך ללול. "אמבר" היה אחד הראשונים, יחד עם "מילובר" בעמק, לאחר מכן נבנה מכון "צמח" למשקי עמק הירדן, פרי תכנונו של אלקנה אורן, שעבד אותה עת במחלקת התכנון של ה"קיבוץ המאוחד".

תודה לשאול ולחנוך שהעירו את הערותיהם!

תמונה 4.1-מקלט גן ב'-חיפוי לוחות בטון למדרגות הכניסה למקלט-2007

תמונה 4.2-מקלט גן ב'-חיפוי לוחות בטון למדרגות הכניסה למקלט-קיר חדר המדרגות-2007

נספח 5: צריף חדר האוכל (מרכולית)

תמונה 5.1-צריף חדר האוכל חזית צפונית לאחר ההקמה

תמונה 5.2-צריף חדר האוכל מראה מבפנים-מבט לצפון מערב

תמונה 5.3- צריף חדר האוכל מראה מבפנים-מבט לצפון מזרח

תמונה 5.4- צריף חדר האוכל חזית צפונית מראה מבפנים-מבט צפונה

תמונה 5.5- צריף חדר האוכל-מרכולית כיום- חזית צפונית

תמונה 5.5- צריף חדר האוכל-מרכולית כיום- חזית מזרחית

נספח 6: חדר האוכל "הקטן" וחדר האוכל "הגדול"

תמונה 6.1-חדר האוכל "הקטן"-חזית מערבית

תמונה 6.2-חדר האוכל "הגדול" חזיתות דרום ומערב

תמונה 6.3-חדר האוכל-כניסה ראשית (בחזית תצוגה זמנית של פסל) כיום

תמונה 6.4-חדר האוכל היגדולי-מבט מבפנים לדרום מערב-תמונת ארכיון

תמונה 6.5-חדר האוכל ה"קטן"-מבט לצפון מערב-תמונת ארכיון

תמונה 7.1-מגדל המים-תמונת ארכיון

תמונה 7.2-מיכל המים-הנקודה עליה הוקם לימים מגדל המים-תמונת ארכיון

תמונה 7.3 מגדל המים חזית מזרחית-תמונת ארכיון

תמונה 7.4 מגדל המים-חזית מזרחית-2007

תמונה 8.1-"הסניף"-מבנה המזכירות-חזית מזרחית-2007

תמונה 8.3-"הסניף"-מבנה המזכירות-חזיתות דרומית ומזרחית-2007

תמונה 9.1- "צריף איילה" חזיתות צפונית ומזרחית-2007

תמונה 9.2- "צריף איילה" חזיתות צפונית ומערבית-2007

תמונה 9.3 - "צריף איילה" תמונת ארכיון

תמונה 9.4 - "צריף איילה" תמונת ארכיון

תמונה	תמונה	שנת הקמה, רקע היסטורי תיאור כללי ומצב שימוש נוכחי	גוש/חלקה	שם האתר	מס'
		<p>צריפים אלו הוכנו בנגרייה ברחובות והוקמו בקיבוץ החדש. מיוחד היתושים מביצת כבארה נבנו עם כניסה כפולה ומרפסת מרושתת.</p> <p>בתמונות של חגיגת העלייה על הקרקע באוגוסט 1949 נראים צריפים אלו, חלקם בבניה.</p>	<p>10971 חלקה 10</p>	<p>צריף ראשונים 1</p>	<p>1</p>
		<p>בתחילה נועדו למגורים, אך לאורך השנים שימשו למגוון של שימושים כגון מרפאה, מזכירות, מועדון תרבות, חדרי חולים, מתפרה, מכון קוסמטיקה משרדים וכדומה.</p> <p>הצריפים מתוחזקים ומאוכלסים, צריף 2 נצבע מחדש לאחרונה. בזמן עריכת הסקר:</p>	<p>10971 חלקה 10</p>	<p>צריף ראשונים 2</p>	<p>2</p>
		<p>צריף מס' מושכר לעסק קטן, צריף מס' 2 משמש כמשרד וצריף מס' 3 כמכון קוסמטיקה. כולם במצב פיזי מעולה.</p>	<p>10971 חלקה 10</p>	<p>צריף ראשונים 3</p>	<p>3</p>

		<p>המגדל נבנה לקראת סוף 1957 ושמש לאחסון כופתיות -מזון לכל בעלי החיים במעגן מיכאל. טכנולוגיית הבנייה הייתה יציקה לתבנית מתרוממת ללא הפסקה לאורך 3-4 ימים. האסם היה לאורך השנים נקודת ציון חשובה, כיום המגדל איננו פעיל ובכוונת הקיבוץ להסב אותו למבנה פעיל, אולי כחלק מהפעילות של "מועדון האסם".</p>	<p>10971 חלקה 10</p>	<p>האסם</p>	<p>4</p>
		<p>לאסם הוכן בשנת 2014 תיק תיעוד מעמיק ע"י אדריכליות ענת אסטרליס ואדר' עדי חיימוביץ ממשרד משרד "אבן הראשה". בתיק תוכניות מקוריות של בניית האסם ותוכניות היסטוריות חשובות של הקיבוץ.</p>	<p>10971 חלקה 10</p>	<p>האסם</p>	<p>4</p>
<p>2015</p>	<p>1996</p>	<p>המקלט הראשון שנבנה בתחום המחנה בסוף שנות ה-50. המקלט הינו תת קרקעי, והוא מסומן באופן לא מדויק בתוכנית חכ/9/1. לא ניתן להיכנס אליו, אך אנשי קיבוץ שזוכרים אותו פעיל הראו לנו את המיקום שלו, לדבריהם הגג הפנימי שלו מיוחד. מומלץ לשקול שימור מבנה תת קרקעי שאין אליו גישה.</p>	<p>10971 חלקה 10</p>	<p>מקלט גן וב'</p>	<p>5</p>
					

		<p>צריף גרמני שנרכש בשנת 54-1953 והוקם באזור שבו נטמנה מגילת העצמאות. כשליש ממנו שימש במטבח והשאר כחדר אוכל וכמבנה תרבות והתכנסות.</p> <p>בתחילת שנות השישים נבנה בצמוד לו מטבח. כשהסתיימה בניית חדר האוכל ה"קטן" בשנת 1970 הוסב למרכולית.</p>	<p>10971 חלקה 10</p>	<p>צריף חדר האוכל (מרכולית)</p>	<p>6</p>
 		<p>כשצריף חדר האוכל הראשון לא הכיל עוד את כל חברי הקיבוץ נבנה חדר האוכל הקטן, בשנים 1967-1970,</p> <p>את האולם הגדול והמבואה (חדר האוכל הגדול) הוסיפו בשנים 1976-1980. חדר האוכל עדיין פעיל כחדר אוכל ובנוסף מתקיימים בו אירועי תרבות חגים ומפגשים חברתיים.</p> <p>במרפסת החיצונית התחתונה של המבנה פעיל מעין "בית קפה", וכל המכלול שוקק חיים גם בימים אלו.</p>	<p>10971 חלקה 10</p>	<p>חדר האוכל הקטן והגדול</p>	<p>7</p>

סקר מבנים ומתחמים לשימור מעגן מיכאל

		<p>מגדל המים הוקם ב-1954 על ידי סולל בונה. גובהו 12 מטר, קוטרו 6.4 והוא מכיל כ-300 קוב. מגדל המים עדיין פעיל ומתוחזק.</p>	<p>10971 חלקה 10</p>	<p>מגדל המים</p>	<p>8</p>
		<p>המבנה שמשמש כיום כאחד ממבני מזכירות הקיבוץ שימש שנים רבות כבית תינוקות. אחר כך שימש גם כמחסן נשק, מועדון, מזכירות טכנית ועוד. המבנה מאוכלס ומתוחזק.</p>	<p>10971 חלקה 10</p>	<p>הסניף - בית התינוקות</p>	<p>9</p>
		<p>אחד מצריפי המגורים הראשונים, בתחילה גרו בו ארבע משפחות. בהמשך הוסב לכיתה הכוללת הראשונה של הקיבוץ. שופץ מספר פעמים ושימש למכונים וחדרי סטודיו לאומנים, כיום יש בו סטודיו לעיצוב אופנה. המבנה מאוכלס ומתוחזק.</p>	<p>10971 חלקה 10</p>	<p>צריף איילה</p>	<p>10</p>

ניר עציון

רקע היסטורי

ביום ד' באייר תש"ח נפל כפר עציון בידי הצבא הירדני ומרבית חבריו (80 חברים) נפלו בקרבות להגנתו. עם שובם של המעטים ששרדו את השבי הירדני, הצטרפו הגברים לאימהות והילדים ששהו בירושלים החלו לדון בעתיד הקבוצה, האם תפוזר בין הישובים הקיימים או תקים ישוב חדש.

לאחר שהוחלט להמשיך את הדרך במסגרת משותפת, יצאו אנשי כפר עציון לחפש להם שותף לדרכם. לאחר התלבטות רבה הצטרפו אליהם חברי קבוצת "אחדות", ניצולי שואה שישבו בבארות יצחק שבנגב. אנשי ניר עציון חפשו מקום שיתאים לשיקום המשפחות, שיהיה באופיו מקום רגוע, שיזכיר את כפר עציון ויאפשר פרנסה. מבין ההצעות שנבחנו נבחרה האפשרות להתיישב בשלוחות המערביות של הכרמל.

השם שנבחר לישוב החדש "ניר עציון" ביטא זיכרון והמשכיות לכפר עציון שחרב, כלומר "מצבה, יד וזכר לכפר עציון שנפל" וכן היאחזות המחודשת באדמה. "נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים" (ירמיה ד',ג)

בחורף תש"י עלו ראשוני ניר עציון לעין הוד באופן זמני, בשני מבנים נטושים שאחד מהם היה בעבר בית הספר של הכפר מיקמו את חדר האוכל ובית הכנסת, בעודם גרים באוהלים וצריפונים. החברים החלו בעיבוד האדמות שבסביבה. בשלב זה הצטרפו ליישוב גם חברים מקבוצת "מכורה" שישבו בכפר יעב"ץ. כשנה לאחר מכן הוחלט לעבור להתיישבות במקום הקבע. ההתלבטות היתה בין הקמתו על ההר או במורדותיו, ובסופו של דבר הוחלט על מיקומו על ההר.

שנתיים לאחר נפילת כפר עציון, בג' באייר תש"י - (20,04,1950) התקיים טקס העליה על הקרקע, בהשתתפות מאות אנשים, חברי הקבוצות ויישובי ה"הפועל המזרחי", נציגי הממשלה, הצבא ואורחים. האירוע צוין בכל העיתונים ושוודר ברדיו.

טקס הזכרון והעליה על הקרקע -20,04,1950
בצילום הימני השחקנית חנה רובינא מקריא את "מגש הכסף"

בסמוך לעליה על הקרקע החלה הבנייה, היישוב שמנה בעת הקמתו 210 נפשות, קיבל לעיבוד כ-3,000 דונם, מאדמות עין חוד שננטשה.

בתחילה נבנו בתי המגורים מתוך כוונה לשכן את הנשים והילדים, אך כמבני המשק, הסוכנות היהודית סיפקה צריף שבדי מפורק שהגיע מאירופה עבור חדר האוכל, ובערב פסח אותה שנה עברו למחנה החדש.

חדר האוכל בימים בו שימש כחדר האוכל של בית המרגוע

החברים הכינו מקומות מגורים גם לאלמנות שחיכו כל העת ב"גבעת העלייה". אולם בסופו של דבר החליטו רובן שלא לצטרף. לאחר שהביאו חלק מההורים, החלו לבנות את בתי הקבע. בשלב הזה הצטרף ליישוב גרעין שמקורו בצופים היהודים בצרפת בשם "לאו כהן", שהגיע משדה אליהו.

במאי 1952 הוקם במקום בית מרגוע כהמשך לבית המרגוע שהיה בכפר עציון. חדר האוכל הפך להיות חדר האוכל של בית המרגוע.

היישוב הוקם כקיבוץ, אך באמצע שנת 1953 עקב משבר אידאולוגי הפך למושב שיתופי. באותה תקופה נולדת הילדה הראשונה בקיבוץ. בצילום, ניתן לראות את בתי הוותיקים אותם בנו בסוף שנות החמישים, בבניה עצמית. את הבתים תכנן חבר המשק חנוך אחימן שהיה מוותיקי כפר עציון. הוא היה גם אדריכל בית הכנסת שהחליף בשנות ה-60 את צריף בית כנסת המקורי שנבנה במקומו.

בסוף שנת 1957 היו במושב השיתופי 120 חברים שהתפרנסו מ-2,400 דונם שטחים חקלאיים, עדרי צאן ובקר, רפת, לול ובית המרגוע. בתקופה הזאת כבר לא התקיימו המוסדות השיתופיים כמו חדר אוכל, בתי ילדים ומחסן בגדים, אך היתה מכבסה משותפת. בשנת 1958 פרצה "השריפה הגדולה" הילדים והנשים פונו לכפר סיטרין הסמוך. האש שרפה מספר בתי מגורים ואת בית הספר, וגרמה לנזק רב ברכוש.

בשנים הראשונות גרו החברים בבתי הקבע במשך השנה ובקיץ עברו לצריפים הישנים על מנת לפנות את החדרים שלהם לטובת בית המרגוע. בשנת 1960 נחנך מבנה חדש לבית המרגוע. לאחר שבית המרגוע עבר לאזור העליון של הישוב, צריף חדר האוכל המשיך לשמש כאולם הכינוסים של המשק. בו נחוגו השמחות, נערכו ערבי ריקודים ומסיבות, ונערך שוק פורים לילדים כשמזג האוויר לא אפשר לערוך בחוץ.

בית הכנסת "עטרת יצחק" בניר עציון נושא את שמו של הנדבן אייזיק וולפסון שתרם את הכסף לבניינו. בית הכנסת, הגדול והמרווח, נחנך בשנת 1963. הוא עוצב, כאמור, על ידי חנוך אחימן. נוסח התפילה שנקבע הוא ספרדי, כמו שהיה בבית הכנסת בכפר עציון שלפני נפילתו, בשונה מקיבוצים דתיים אחרים.

בית הכנסת 2015

צריף בית הכנסת הישן בזמן בנייתו של החדש

אגודת בני גוש עציון והפועל המזרחי התחילו בבניית מבנה ההנצחה בשנות ה-60. גם הוא תוכנן, ע"י חנוך אחימן.

המבנה עוצב בצורה סימלית כמזבח בעל מספר חלקים. את שני מבני כניסה הנמוכים חיברה קולונדה. אחד המבנים חובר בקשת למבנה המרכזי.

למבנה המרכזי ארבע קומות, חלקן מתחת לקומת הכניסה ואחת מעליה. מהכניסה היו מדרגות חיצוניות לגג לצורך תצפית.

במלחמת ששת הימים שוחרר גוש עציון ואז הוחלט להקים בגוש את מרכז ההנצחה, כובד המשקל של ההנצחה עבר לשם, ובניית המבנה בניר עציון הופסקה טרם סיום הבנין, עד היום אין חלונות בקומה העליונה, וחלק מהבנה פרוץ.

המבנה שלא היה בבעלות המושב השיתופי עמד נטוש הרבה שנים. בשנות ה-70/80 מוקמה ספרייה במבנה הקדמי ואח"כ הוכשרו בהדרגה חלקי מבנה נוספים. כיום פועלת במבנה המרכזי מועדוניות בקומה התחתונה, ארכיון במבנה הכניסה הקטן, סטודיו לאומנות בחלל הגדול, וחלל לאחסון ציוד וניירת.

המבנה בכללותו לא הושלם עד היום והקומה העליונה אינה בשימוש. מצבה הפיסי גרוע.

חזית הכניסה, מימין הארכיון משמאל הספרייה. המבנה המרכזי

החיבור בין האגפים

בשנת 1998 פוקדת את המקום שריפה הגדולה, הקשישים והילדים פונו והלהבות הענקיות שרפו את בית הארחה, בית אחד נשרף עד ליסוד ובתים רבים ניזוקו. במקום בית הארחה שנשרף נבנה המלון החדש,

ב-2015 לאחר סגירת המרפסת ובניית מבנה המבואה

מבנה בית המדגוע עם המרפסת הפתוחה

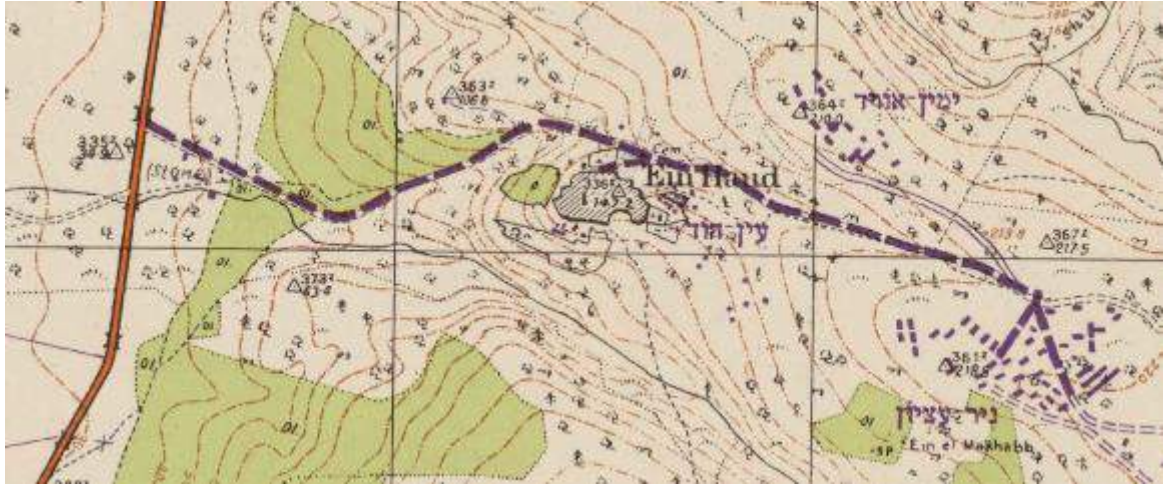
ב-2010 פונה המושב כתוצאה מהשריפה בכרמל. השריפה הגיעה לפאתי היישוב אך לא גרמה נזקים,

ב-2011 הצטרף המושב לתנועת הקיבוץ הדתי ממנה נאלץ לפרוש בשנות ה-50. צריך חדר האוכל הזקן שלא תוחזק כראוי החל להתערער, וביוני 2012, הוחלט להרסו תוך שהוא משאיר חלל גדול במרכז היישוב ובלב תושביו.

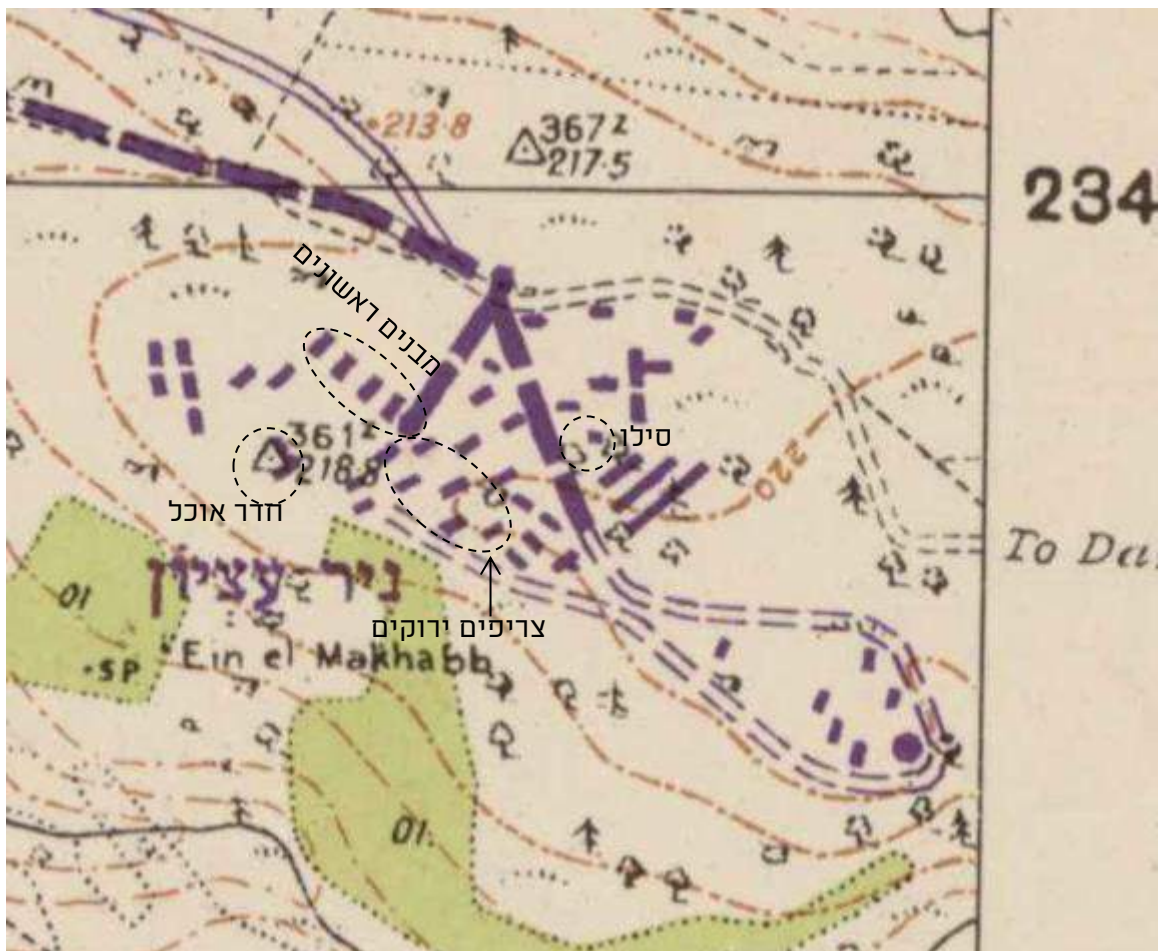
משק ניר עציון מונה כיום כ-850 תושבים, פרנסתו מגידול פרות, בננות, ניהול בית מלון לציבור החרדי. וכן מפעל מזון למנות מוכנות וקייטרינג.

מפות היסטוריות

במפה משנת 1957, אפשר לראות שהבינוי תואם את הטופוגרפיה, והעמדת המבנים מאפשרת חשיפה לבריזה מהים. המבנים המרכזיים, חדר האוכל, מבני המגורים הראשונים, הסינל, מגדל המים ומבני המשק כולם כבר נבנו, ונתרו במקומם עד היום.

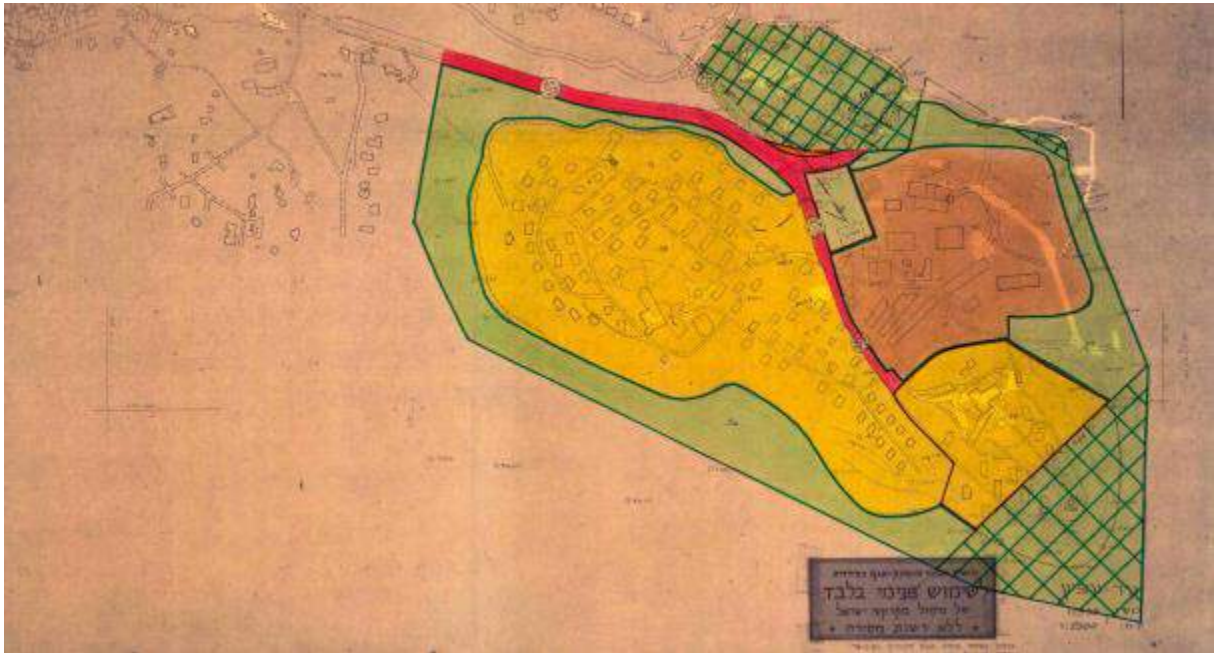

עדכון המפה המנדטורית מ 1957 (קנ"מ 1:20,000) - המרכז למיפוי ישראל

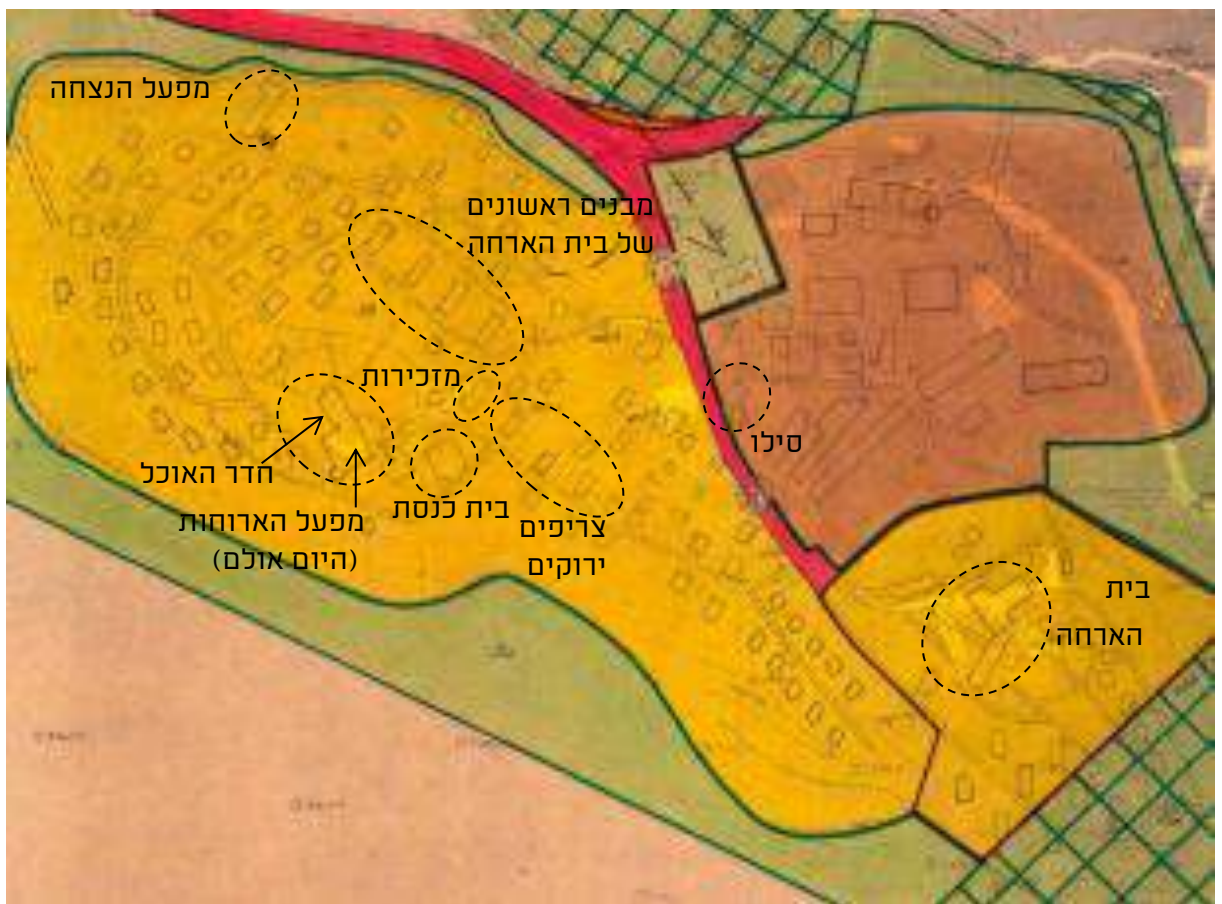

קטע מהמפה המנדטורית מ-1957

מפות היסטוריות

מסח/4 משנת 1985

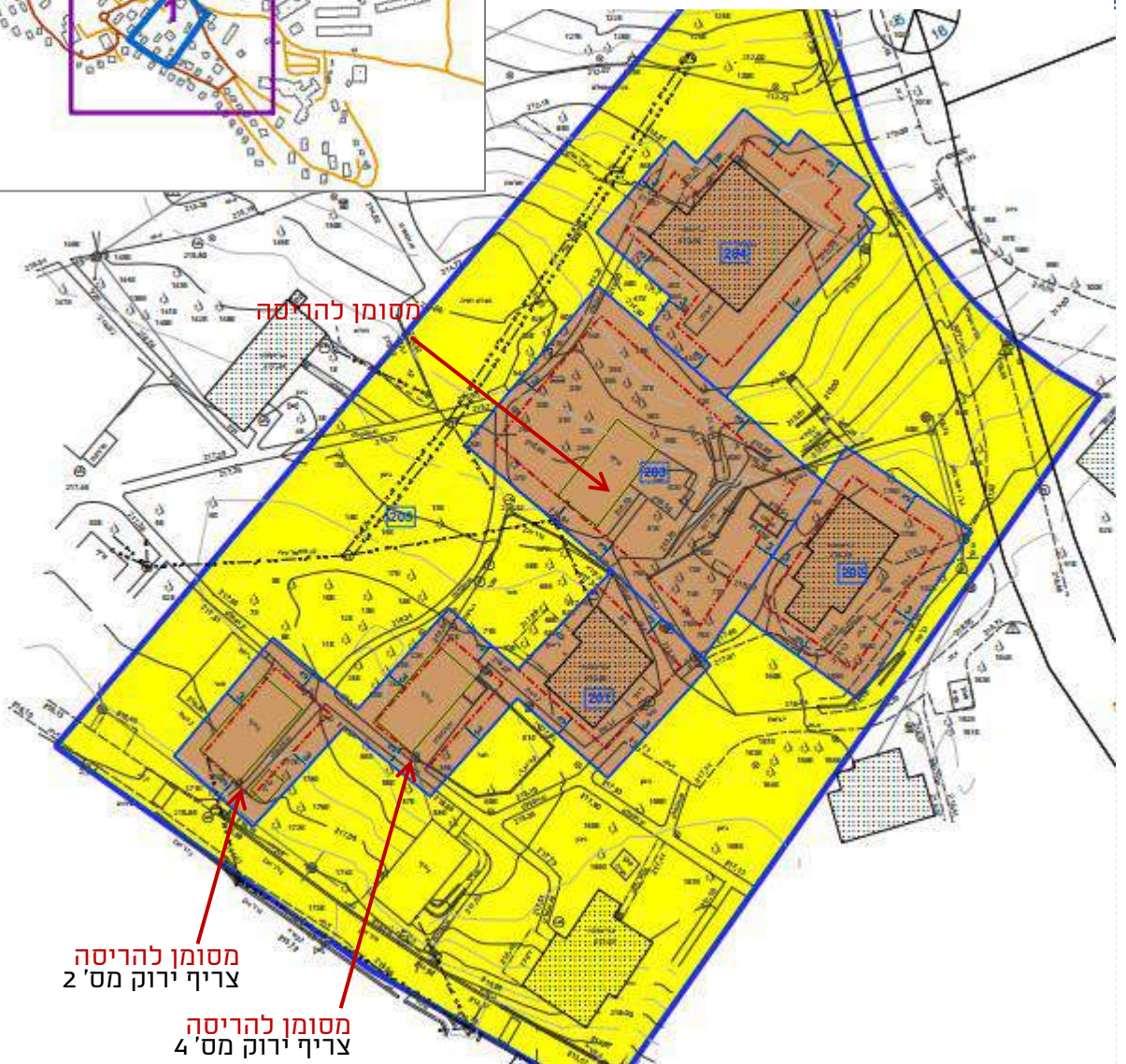
רקע סטטוטורי שימורי קודם

ליישוב אין כרטיסי אתר של המועצה לשימור אתרים.
בבדיקה שערכנו לתוכניות ישנות ונוכחיות של ניר עציון לא נמצאו איזכורים לנושא שימור.
בתוכנית ההרחבה חכ/126 שאושרה ב-2007 ומסדירה שימושים ציבוריים אין התייחסות לשימור.

תוכנית 303-0140228 שאושרה בשנת 2015

בתוכנית שאושרה בינואר 2015 להרחבת שטח לאשכול גנים, מסומנים שלושה צריפי ראשונים להריסה, לטובת בינוי את אשכול הגנים החדש.

שניים מהצריפים נסקרו כראויים לשימור במסמך זה כחלק ממתחם של ארבעה צריפים ירוקים.

מקורות

1. משח/4 משנת 1985 - תשריט ותקנון אתר רמ"י
2. תוכנית 303-0140228 שאושרה בשנת 2015 - תשריט ותקנון אתר רמ"י
3. SURVAY OF PALESTIN -HAIFA SUB-DISTRICT - NORTHEN HAIFA-IJZIM, עדכון למפה מ1942
4. העדכון נעשה בשנת 1956, והמפה הודפסה ע"י מחלקת מדידות ישראל בשנת 1957 - מ.פ.י.
5. רקע פוטוגאומטרי של אתר GOVMAP - המרכז למיפוי ישראל
6. "סקירה על תולדות משק ניר עציון" - 17.2.1955 - ממסמכי ארכיון ניר עציון
7. שלוש שנות קיום קבוצת ניר עציון" - הוצא לכבוד סיכום שנתה הרביעית- כנראה 1954 - ממסמכי ארכיון ניר עציון
8. סיור עם יגאל רון - מרכז המשק ונירה רון אחראית ארכיון ניר עציון - מיום 28.5.15
9. ראיון עם נירה רון מיום 2.9.15 ותמונות שנמסרו מהארכיון.
10. אתר אינטרנט "ארכיון ניר עציון"
11. "בניר" עלון ניר עציון - ספטמבר 1990 -2012 כתבות על הבניית בית הכנסת- ארכיון ניר עציון
12. "בניר" עלון ניר עציון - אוגוסט 2012 - הכתבות על הריסת צריף חדר האוכל - ארכיון ניר עציון

תודות

ברצוני להודות למר יגאל רון וגב' נירה רון מנהלת ארכיון ניר עציון על הסיורים, הסיפורים והתמונות,

סקר מבנים ומתחמים לשימור – ניר עציון

תמונה	תמונה	תאור כללי ומצב שימוש נוכחי	שנת הקמה, רקע היסטורי	גוש/חלקה גוש/חלקה כתובת	שם האתר	מס'
		בית הכנסת נמצא במצב מאוד טוב מתוחזק ופעיל באופן רציף לאורך כל השנים. נעשו שיפוצים פנימיים עם השנים, מומלץ לטפל בחזיתות החוץ ולטפל בעבודות הפרזול בחזית לצורך תחזוקתם.	בית הכנסת "עטרת יצחק" נחנך ב1963 ע"ש אייזיק וולפסון שתרם את הכסף לבניינו. הוא עוצב, בין השאר, על ידי חנוך אחימן, תושב המקום	גוש 11959 חלקה 2.	בית הכנסת	1
		הצריף מתוחזק ומשמש למשרדים. חלק קבוצה של חמישה צריפים אחד אושר מהם להריסה בהיתר	הצריפים נבנו כבתי מגורים ראשונים לחברים. בכל צריף שתי משפחות בדירות שני חדרים	גוש 11959 חלקה 2.	צריף ידוק מס' 1	2
		הצריף מתוחזק ומשמש כגן ילדים. מסומן להריסה בתוכנית שאושרה לאחרונה. 303-0140228 חלק מקבוצה של חמישה צריפים אחד אושר מהם להריסה בהיתר	הצריפים נבנו כבתי מגורים ראשונים לחברים. שתי משפחות התגוררו בכל צריף. דירות שני חדרים	גוש 11959 חלקה 2.	צריף ידוק מס' 2	3

סקר מבנים ומתחמים לשימור – ניר עציון

		<p>הצריף מתוחזק ומשמש למגורים</p> <p>חלק מקבוצה של חמישה צריפים אחד אושר מהם להריסה. בהיתר</p>	<p>הצריפים נבנו כבתי מגורים ראשונים לחברים.</p> <p>שתי משפחות התגוררו בכל צריף. דירות שני חדרים</p>	<p>גוש 11959 חלקה 2.</p>	<p>צריף ירוק מס' 3</p>	<p>4</p>
		<p>הצריף מתוחזק ומשמש כגן ילדים. מסומן להריסה בתוכנית 303-0140228 שאושרה לאחרונה. חלק מקבוצה של חמישה צריפים אחד אושר מהם להריסה. בהיתר</p>	<p>הצריפים נבנו כבתי מגורים ראשונים לחברים.</p> <p>שתי משפחות התגוררו בכל צריף. דירות שני חדרים</p>	<p>גוש 11959 חלקה 2.</p>	<p>צריף ירוק מס' 4</p>	<p>5</p>
		<p>הסילו בנוי בטון והוא יציב ועומד על מסד עמודים, הוא מחולק לשני חלקים.</p> <p>חלק מקומת העמודים נסגרה בבניה קלה ומשמשת לאחסון</p>	<p>סילו שלא ברור מתי נבנה כנראה בסוף שנות ה-50 תחילת ה-60.</p> <p>מעליו נבנה מגדל תצפית בשלב מאוחר יותר</p>	<p>גוש 11959 חלקה 6</p>	<p>הסילו</p>	<p>6</p>

סקר מבנים ומתחמים לשימור – ניר עציון

		<p>כיום יש עליו אנטנות סלולריות רבות, הוא ניצב בראש הגבעה ונראה טוב למרחוק בעיקר מכיוון עין חוד.</p>	<p>המגדל מרוחק ממרכז הישוב ובנוי בצידו המזרחי.</p>	<p>גוש 11959 חלקה 9</p>	<p>מגדל המים</p>	<p>7</p>
		<p>הרחבה משמשת כרחבת התכנסות מרכזית לאורך כל השלבים שעבר מרכז הקיבוץ. יש לה ערך כשטח פתוח נרחב מול בית הכנסת ובסמוך לאולם שקיים היום באזור חדר האוכל שנהרס.</p>	<p>רחבת הדשא המרכזית בחזית חדר האוכל ובית הכנסת. בימים שבית המרגוע היה כאן שמשה את בית המרגוע</p>	<p>גוש 11959 חלקה 2</p>	<p>רחבת הדשא המרכזית</p>	<p>8</p>

עין כדמל

רקע היסטורי

שמו של היישוב קשור למיקומו הצופה על הר הכרמל. המילה "עין" משמרת את שמו של קיבוץ עין הים (ומציינת, כפי שציינה גם במקורה, "דבר הנראה לעין", ולא "מעין").

קיבוץ עין כרמל נוצר בשלהי מלחמת השחרור כמיזוג של שתי קבוצות חברים. האחת קבוצת חברי קיבוץ עין הים ששכן במושבה עתלית, והשנייה שהגיעה מקיבוץ רמת רחל שפונה לאחר כיבוש הירדנים.

קבוצת חברי עין הים שהורכבה מיוצאי פולין וצעירים מבית השיטה, התיישבה בלב המושבה עתלית בשנת 1936, ככח עבודה במקום העובדים הערבים בחברת המלח ואצל איכרי עתלית.

קיבוץ רמת רחל הוקם כבר ב-1926 ע"י גדוד עבודה מיוצאי ליטא ורוסיה. בקרבות מלחמת השחרור פונו מרמת רחל הילדים והאמהות לירושלים, ובהפוגה הראשונה עברו כפליטים לרעננה. בתקופת הפליטות הזו, החליטה קבוצת החברים להקים קיבוץ חקלאי חדש. הם תרו וחיפשו שותפים למשימה, כך מצאו כשותפים את חברי עין הים. שתי הקבוצות יחד מנו ערב האיחוד 330 נפש. קבוצת חברי רמת רחל שהתהבצריפים במחנה המעפילים בעתלית כמקום זמני.

נציגי הקיבוץ המשותף הכינו תוכניות עבודה להקמת הישוב החדש, על אדמות אדמות "חוות לינד". אולר אריקסן לינד היה נוצרי שוודי, אוונגליסט שהתאהב בארץ הקודש. בראשית שנות השלושים רכש כ-450 דונם מבעלי קרקעות ערביים שגרו בבירות. חלומו היה להפוך את המקום הזה לגן עדן חקלאי. הוא בנה בית על עמודים, מתחתו חפר באר, התקין מנוע פאק-פאק, בנה מחסנים והתחיל לעבד את האדמה.

היום במקומה של חוות לינד, ממוקם מתחם המועצה האזורית. מבנה המשאבה נותר אוטנטי ואילו מבנה המגורים עבר שינויים משמעותיים.

מבנה באר לינד כיום צילום מכיוון דרום מערב

בעזרתה של אראלה הוס מנהל הארכיון ושל מרים גורן אשכול אותר ידיעון של המועצה שאביה של מרים (שמאל ברנצ'וק) ערך בזמנו, ובקש ממנה לצייר את השער לעיתון. בציור רואים את בית המועצה במקור ללא תוספות. מצפון מדרגות שעולות לקומה השנייה ומשמאל שמאל נראה הבנין ה"חדש".

בין חוף לכרמל

ידיעון המועצה האזורית חוף הכרמל

יולי 1971

מס. 2

בידיעון :

- בית המועצה 1951—1971, רישום — מרים.
- הבסיס החוקי לפעולתם של המועצות האזוריות.
- קובץ תקנות מאי 1951 קטעים מצולמים.
- ישיבת פתיחת המועצה 2.7.51 פרוטוקול.
- שיחה רעים עם ראש המועצה.
- ראיון עם עצמי.
- בעיות דיוור, בניה וכו' באזור. ע"י ש. שילון.
- בניי לביניך (שיר) — ש. שתל.
- דיוקנו של עובד. משה (כביש).
- מפת האזור.
- פגישה עם גדעון פיליפס.
- לא ככל האזרח החייל...
- תפקידו של מזכיר המועצה א. וינברגר.
- מעלוני ישובים.
- חקלאות וניקוז באזור ע"י א. ברחיים.
- מישיבות הנהלת המועצה.
- פתיחת המרכז הימי בשדות-ים. קטעי עתונות.

עורך ומביא לדפוס : מולקה ברנצ'וק

סדור והדפסה :

יוסף גרף — דפוס ואופסט בע"מ
חיפה, רח' הבנקים 17, טל. 521139

כתובת המערכת : מועצה אזורית חוף הכרמל, דואר נע חוף הכרמל

המועצה האזורית חוף הכרמל — עשרים שנה

כיאה לגן עדן, מונד נטע מגוון רב של עצים נשירים, תפוחי עץ, שזיפים חבושים אגסים והדרים. המטעים לא עלו יפה ולינד לקח כיועץ חקלאי את האגרונום הדרוזי שקיפ שהיה בוגר בית הספר החקלאי בטול כרם. שקיפ נטע מסביב לכל חלקותיו של לינד שוברי רוח- עצי בדוש. היום בכביש הגישה לקיבוץ משני צידיו ניתן לראות את שדרות הברושים עד לבית לינד. לינד השוודי חזר לארצו, שקיפ נשאר בביתו והחל לייעץ לחברי הקיבוץ החדש כיצד לטפל בעצים, בשנים הראשונות של קיבוץ עין כרמל ענף המטעים הנשירים התרחב, והגיע לכדי כ-200 דונם.

המפה היא עדכון משנת 1957 על מפה מנדטורית משנת 1942, במדידה המקורית מופיעה בשחור ואילו בסגול העדכון. ניתן לזהות את מבני החווה הותיקים ואת שדרות הברושים התוחמים את החלקות החקלאיות מסביב לחווה. במקרא מכונות "עצי מחט".

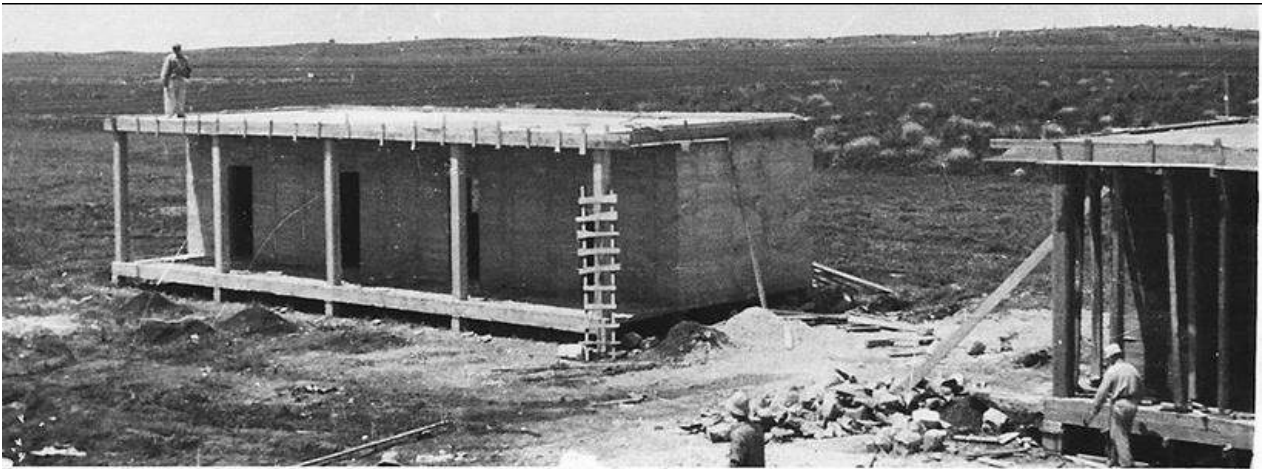
Coniferous Trees... 松木 杉木 柏木

מפה מ-1957 על רקע מפה מנדטורית מ-1942

ביום ה 31/12/48 התכנסו כל באי הישוב המאוחד לבושים חג לקריאת מגילת היסוד שהוטמנה ביסודות מבנה המזכירות הנוכחי. מגילת היסוד נחתמה על ידי ארבעה מבוגרים ושני ילדים מכל אחת מהקבוצות. בשנתיים הבאות נבנתה ה"נקודה" ושתי החברות זו של עין הים וזו שבמחנה המעפילים בעתלית חגגו במשותף את ראש השנה הראשון בביתם החדש בא' תשרי תשי"א -1950

הנחת אבן פינה 1948 בפינה הדרום מערבית של מבנה המזכירות, כיום הנה"ח

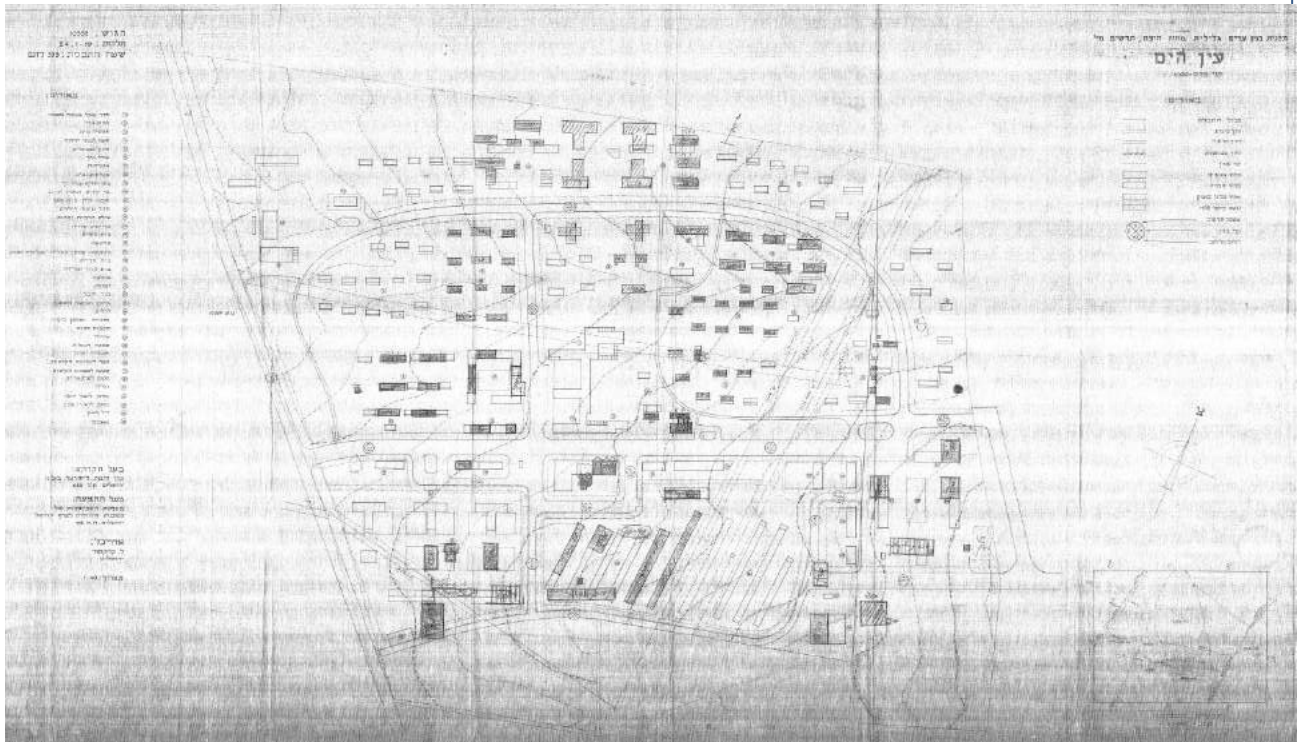

בניית המבנה בו הונחה אבן הפינה - 1948 - מבנה המזכירות

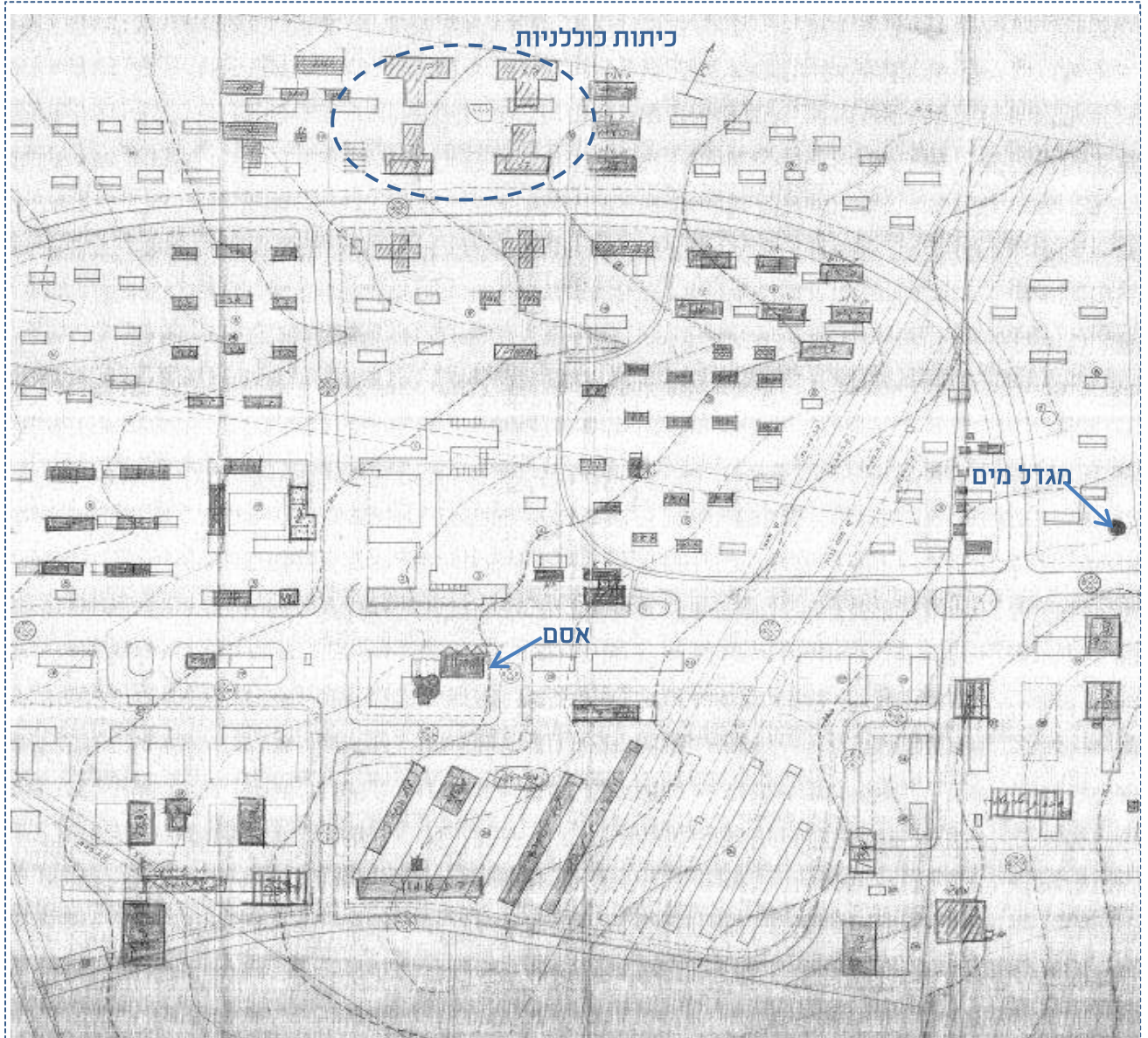

אדריכל קרקואר הכין תוכנית בינוי לקיבוץ בשנת 1949. קרקואר היה אחד האדריכלים הבולטים אשר פעלו בארץ ישראל מאמצע שנות העשרים, וכן צייר פורה שהציג ציורים ורישומים בתערוכות בישראל ובחוץ לארץ. היה מהמתכננים הבולטים בהתיישבות העובדת בה תכנן חדרי אוכל ומבני ציבור אחרים. כמו כן עסק בתכנון תוכניות מתאר.

התכנון לא יצא לפועל המלואו, אך הסכמה הבסיסית נשמרה ובוצעה.

תוכנית בנין ערים גלילית מחוז חיפה, תרשים - עין הים - קנ"מ 1:1,000 - ארכיון עין כרמל

אורחה	27	אולם תרבות וכתות	14	באורים:	
סכנה לנגלות	28	בריכת שחייה	15	חדר אוכל, גאפיה ומטבח	1
מסגוריה ופוסך	29	בית חולים	16	מחסן כלי	2
הצר למכונות הקלאיות	30	מרפאה	17	תעשיית בית	3
סכנה למכונות הקלאיות	31	מסבסה - מחסן בגדיי - מקלחות חמות	18	שיפוח לבניי תיבות	4
מקום לשרקטורים	32	קית אדיזו	19	שכני למבוגרים	5
נגריה	33	בית קרנו ואריזו	20	מגדל מים	6
מחסן לזבל חימי	34	מחלבה	21	מזכירות	7
מחסן לממרי בטון	35	רפוחות	22	מקלחות ובי"ב	8
דייר לצאן	36	בור לזבל	23	בתי ילדים בגיל רך	9
מגבוה	37	מחסן תבואה והמטבח	24	גני ילדים וכתות א.ב.	10
		לולים	25	שכונ ילדו בית ספר	11
		מדגרה ומחסן ביצים	26	חדר אוכל לילדים	12
		סככות פטוס	27		

קטעים מהמפה "עין הים" של קרקאור

בהמשך המשיך הקיבוץ להתפתח. הוקם צריף בית הספר מעצים שנאספו בחצר עין הים. המבנה כלל ארבע כיתות, פואייה, חדר מורים וחדר מנהל- והוא נהרס בשנת 1982.

צריף חדר האוכל הועתק מעין היום והוסב למחסן הבגדים. הצריף נהרס ב-2013 לטובת מגורים. בהמשך נבנו בית התינוקות, צריפים לולים ורפתות וכן מבנה מכבסה ענק מתוך כוונה להמשיך את מפעל המכבסה מרמת רחל.

נבנה מבנה מקלחות ושירותים - צידו האחד עבור בחורים, השני לבחורות ובשלישי אמבטיה לטובת ה"סובלים על הגב". עם המעבר למקלחות בבתים הפך המקום לכולבו, כך הוא משמש עד היום.

ביולי 1950 נבנה חדר האוכל (הישן), וב-1956 הוסף לו אגף דרומי גבוה יותר. בתמונה ניתן לראות את הצריף עם התוספת, הוא כולל את חדר האוכל, המטבח והאקונומיה.

חדר האוכל הישן

מבנים ראשונים בקיבוץ

מגדל המים בשנות ה-50 וכיום

בשנה זו ניטעה את "שדרת המיסדים", מעצי פיקוס בינימינה, פיקוס פונגופיליה ופיקוס דתי, הרבה לפני שנסללו הדרכים. הוקם מגדל המים

שדרת הפיקוסים - 2015

אסם התבואות

נבנה ב-1950 לאחסון שקים עם חומרי גלם לתערובת. לאחר שנבנה הסילו הפך למקום התכנסות. בתמונה ליל הסדר באסם.

בית הקירור - בשנת 1952 נבנה בית הקירור, המבנה תוכנן ע"י אדריכל אריה שרון מדובר בדגם חוזר לבתי קירור שנבנו בכ-18 מושבים וקיבוצים בשנים אלו. הוא שימש כאחסון לפירות וירקות וכמקפיא של המטבח.

לימים הפך למועדון ובשנות ה-90 הוסיפו לו מרפסת עם קירוי. המרפסת גרמה לנזקים למבנה המקורי ובשנת 1988 לאחר שהתרבו הסדקים והיה חשש מקריסה של הגג החליטו בקיבוץ על הריסתו.

בתים כוללים

הרעיון של הבתים הכוללים היה לשים תחת קורת גג אחת כל החינוך המשותף: לימודים, משחקים, פעולות, ארוחות ולינה. למבנה הייתה צורה של "T", בחלק המרכזי והגבוה הייתה הכיתה, ובצדדים אגפי חדרי השינה, שלושה בכל צד, חדר האוכל במרכז. ארבעת הבתים הכוללים יצרו ביניהם מתחם סגור. הבית הראשון נחנך ב-1952 עם קבוצת "שדה" והרביעי ב-1955 עם קבוצת "דפנה".

בניית הכיתה הכוללת הראשונה 1952

בניית כיתה כוללת נוספת בעוד הכיתה הראשונה כבר מאוכלסת

בשנת 1985 הפכו הבתים לכוללים פחות וב-1988 הפכו לחלק מבית הספר האזורי המשותף "כרמל וים"

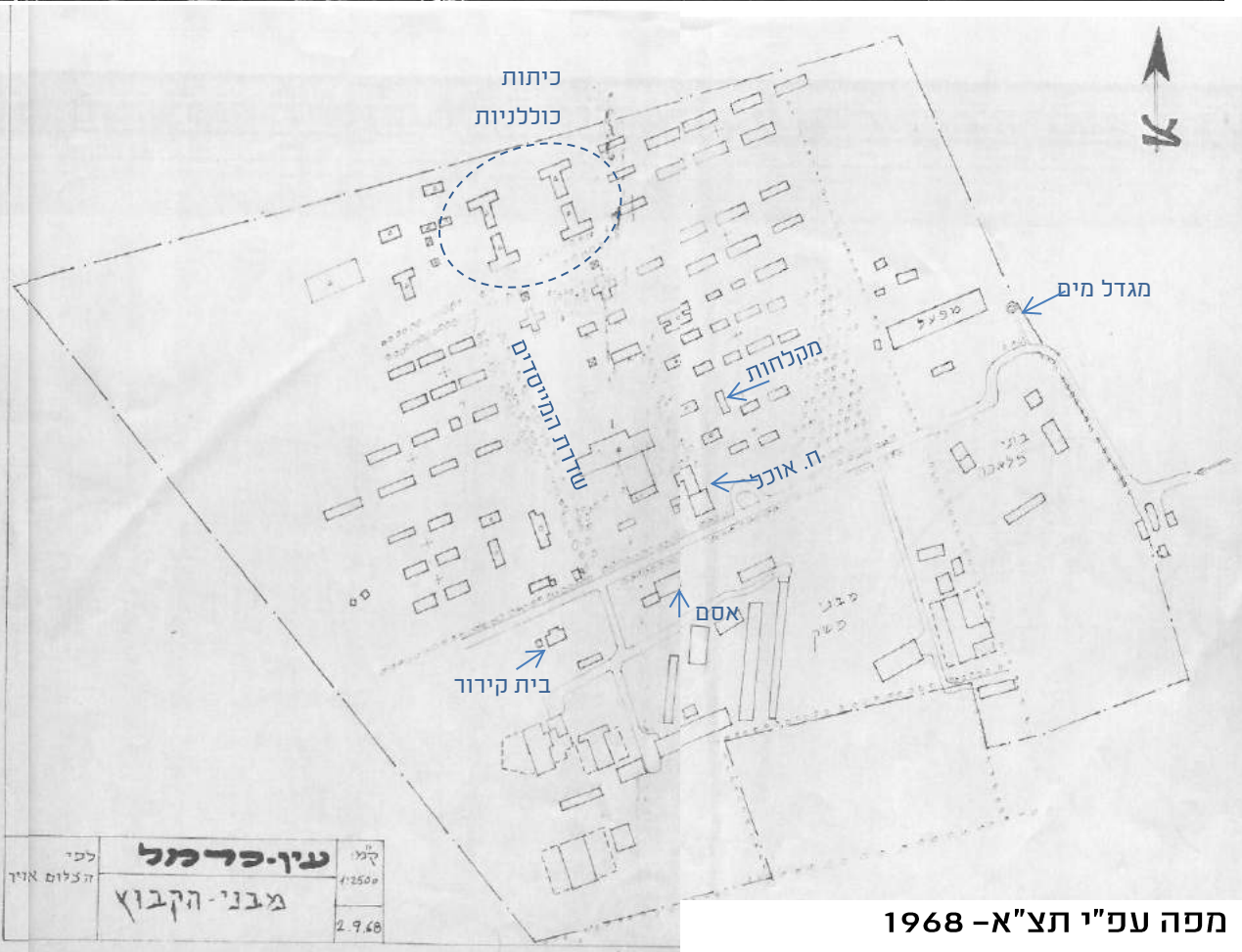
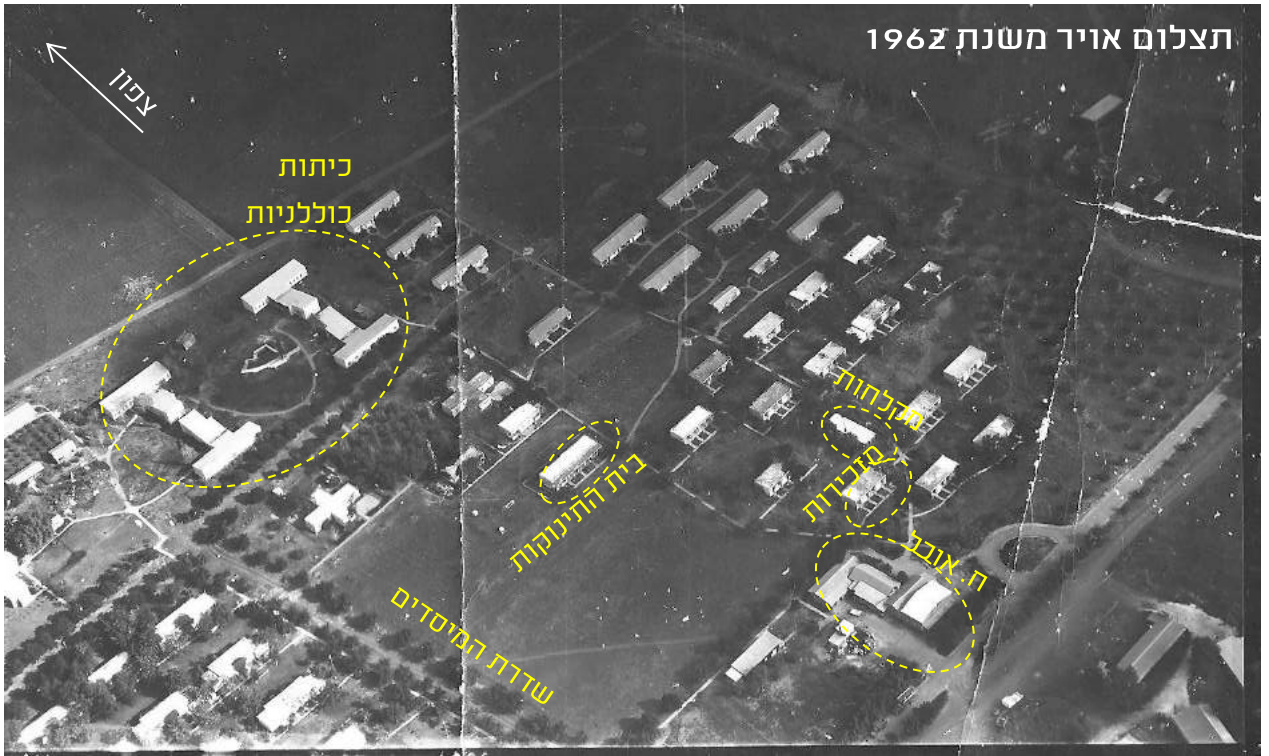
צילום מכיוון מזרח 1954 - בחזית ארבעת צריפי חברת הנוער של חברת הנוער

במפה משנת 1957, נראים בברור המבנים הראשונים של הקיבוץ, ושלושה מתוך ארבעת מבני הכיתות הכוללניות.

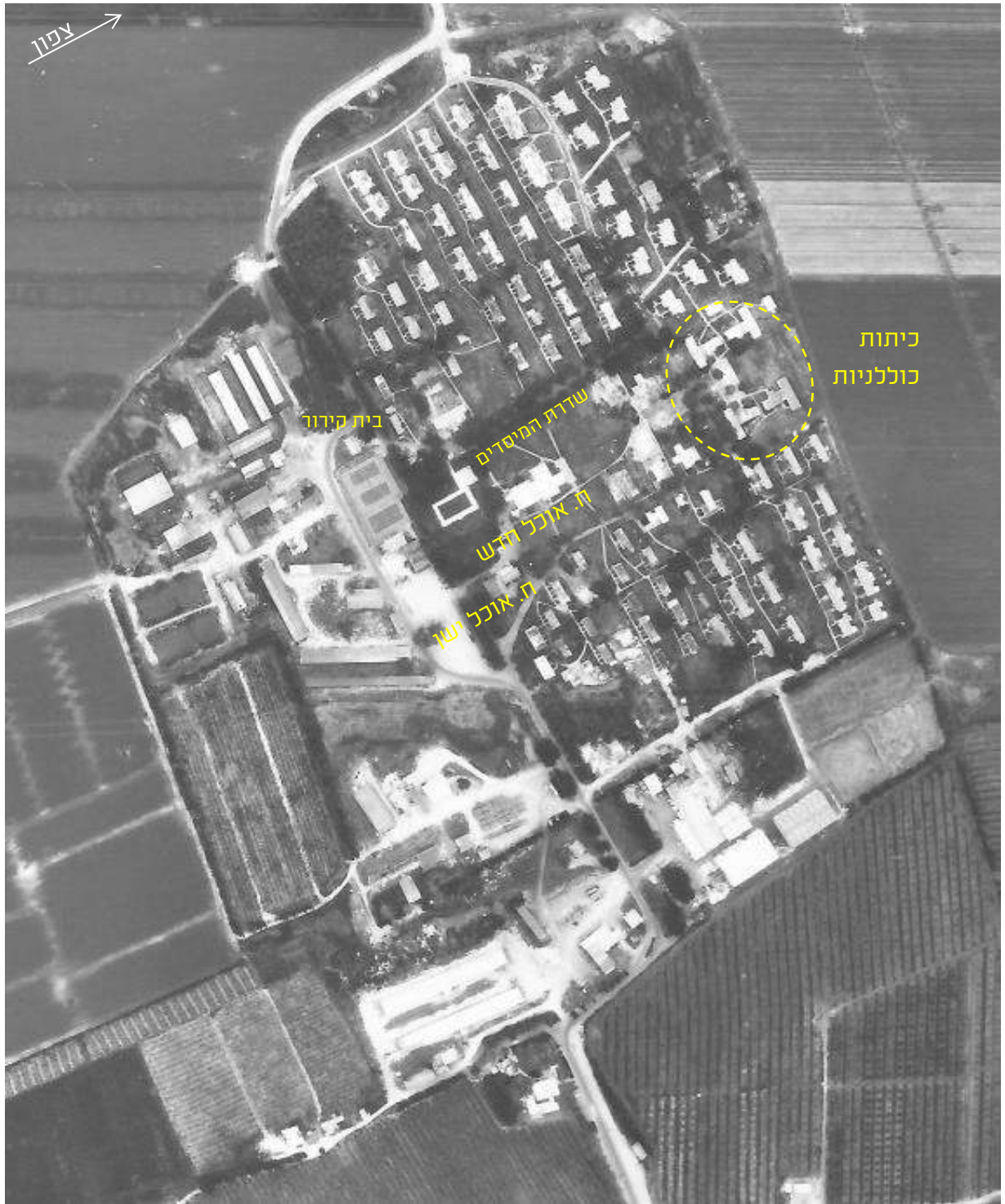
עדכון המפה המנדטורית מ-1957 (קנ"מ 1:20,000) - המרכז למיפוי ישראל

תצלום אוויר משנת 1962

מפה עפ"י תצ"א - 1968

תצלום אוויר משנת 1985

במפה של 1968 וכמוכן בתצ"א של 1985 כבר עומד חדר האוכל החדש וחדר האוכל הישן משמש לשימושים אחרים. בשנים אלו הייתה התפתחות מסיבית של מבנים למגורים בחלקו הצפוני של הקיבוץ.

בנובמבר 1965 נחנכו חדר האוכל והמטבח החדשים החדשים, ונערכו בהם ערבי הריקודים, מסיבות ליל שבת וכדומה. גולת הכותרת היא עריכת ליל סדר הקיבוצי ל-630 חברים ומוזמנים.

בשנות השישים פינו גידולי השדה מקומם לגידול כותנה שהיה רווחי יותר. במקביל היה צורך למצוא אפיק פרנסה לחקלאים הוותיקים. במאי 1967 הוקם מפעל קל קר שמוצרו הראשונים היו תרמוסים וחגורות שחיה.

בשנת 1982 הלך תהליך המעבר ללינה משפחתית והאחבת יחדיות הדיור בהתאמה. בקיבוץ הוקם בי"ס יסודי של המועצה האזורית חוף הכרמל ששמו "כרמל וים". בשנת 1987. בביה"ס למדו בו תלמידי עין כרמל, החותרים, מגדים, עין הוד, נווה ים, נחשולים, בית אורן ומעין צבי.

כלכלת הקיבוץ מתבססת עד היום על מפעל הקל-קר הנמצא בכניסה ועל ענפי חקלאות. ההחלטה על הפרטה ושיוך דירות התקבלה בשנת 2002, תהליכי הפרטה היו מדורגים והקיבוץ כיום מופרט.

בשטח הקיבוץ נמצאים אתר "סדנאות האומנים" וה"בזלתון" - גן פסלי-אבן בזלת. בפאתי המשק שוכן "גן-עדן" - בית קברות ברוח אחרת.

בשנת 2009, הונחה אבן הפינה לשכונת בנים ומשפחות חדשות, 60בה כ- יחידות דיור. בתצ"א ניתן לראות בשנת 2012 את בניית הבתים של חלק ראשון זה של ההרחבה

תאריך צילום: 18/03/2012

מחלקת המידע והקשרים
08-9522221
08-9522222

חכ/17 ו' - תוכנית מתאר לקיבוץ עין כרמל מאושרת מ- 2007

מטרת התוכנית היתה לאפשר תוספת שימושים והסדרת המצב הקיים בשטח הקיבוץ והרחבת אזור המגורים הקיים בו. למעשה מדובר בתוכנית הסדרה והרחבה לקיבוץ שהוסיפה לו מעגל חיצוני נוסף של כמה מגרשים למגורים צמודי קרקע.

ייעוד לב הקיבוץ בו נמצאים חדר האוכל הישן והחדש שונה לאזור למסחר ומבני ציבור וכך מתאפשרת פעילות מסחרית כלכלית במקום.

בתקנון פורטה רשימה של תשעה מבנים לשימור, לצד הוראה כי במסגרת תכנית התשתיות המתחייבת מתוקף התכנית, כתנאי למתן היתרים, יקבעו הנחיות שימור ע"י יועץ שימור מוסמך, באישור יועץ השימור לוועדה המחוזית.

מבנים ומתחמים לשימור על רקע חכ/17 ו' מאושרת מ- 2007

28. מבנים ושטחים לשימור

א. המבנים והשטחים המפורטים להלן והמסומנים בתשריט בעיגול סגול, מיועדים לשימור:

- מבנה מס' 1 - מבנה חדר האוכל הראשון.
- מבנה מס' 2 - האסם.
- מבנה מס' 3 - סילו.
- מבנה מס' 4 - צריף.
- שטח מס' 5 - חורשה.
- שטח מס' 6 - שדרת הפיקוסים.
- מבנה מס' 7 - מבנה המזכירות.
- מבנה מס' 8 - מראשוני בתי הילדים.
- מבנה מס' 9 - מגדל המים.

ב. במסגרת תכנית התשתיות כמוגדר בסעיף 26 א' שלעיל, יקבעו הנחיות לשימור המבנים והשטחים הנ"ל (לרבות שלבי ביצוע השימור), ע"י יועץ שימור מומחה, בעל ניסיון מוכח בשימור. ההנחיות האמורות יאושרו ע"י נציג הועדה המחוזית העוסק בשימור.

המבנים והמתחמים הנופיים שסומנו בתוכנית הם אלו שעדיין נותרו אותנטיים פחות או יותר. מבנים ששוננו לבלי היכר, או שכבר אינם קיימים היום כגון בית הקירור לא הוכנסו לתוכנית זו.

סקר המועצה לשימור אתרים משנת 1993

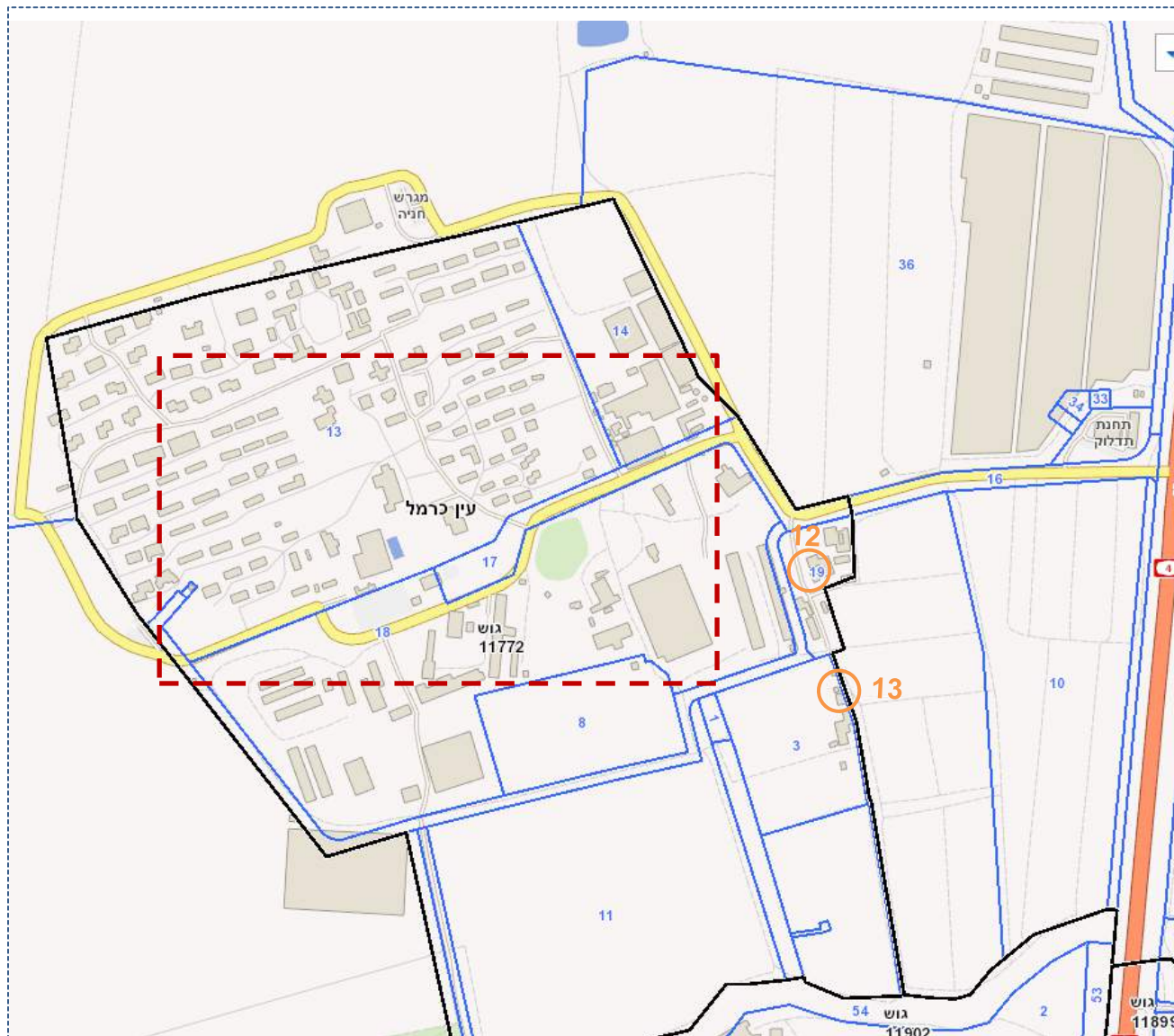
המועצה לשימור אתרים ערכה בשנים 1992-1995 סקר מבנים בחלק מיישובי המועצה האזורית חוף הכרמל. בקיבוץ עין כרמל הוכנו כרטיסי אתר לאתרים הבאים:

- 1. המבנה הראשון** - הוקם בשנים הראשונות להקמת הקיבוץ, כבית המגורים הראשון לחברי הקיבוץ. גודלו 6/15 מטר. בשנת 1993 עדיין שמש למשרדים שונים, גג שטוח - הכוונה היא למבנה המזכירות הראשון שנקראה גם "בית אבן הפינה" ומסומן בחכ/107' כמבנה מס' 7. מבנה זה שולב ברשימת המבנים בעלי הערכים לשימור של הסקר המצורף לתוכנית אב זו.
- 2. אסם תבואות** - הוקם בשנת 1948. כאסם תבואות, שנפחו כ- 500 קוב. בשנת 1993 היה נטוש וכך נותר גם כיום. מסומן כמבנה לשימור מס' 2 בתוכנית חכ/17.1. גודלו 9/5 מטר, וגובהו 9 מטר. - המבנה מסומן בחכ/107' כמבנה מס' 2 והסילו הצמוד אליו כמספר 3. מבנים אלו שולבו ברשימת המבנים בעלי הערכים לשימור של הסקר המצורף לתוכנית אב זו.
- 3. הבאר הראשונה "באר עין הים"** - נחפרה בשנים הראשונות-להשקיית כ- 300 דונם קרקע פרטית שנרכשה ע"י קק"ל. מעל הבאר מגדל תצפית, הבאר עדיין פועלת. המבנה איננו מופיע ב בחכ/17 ו' אך הוא הוכנס לרשימת המבנים בעלי הערכים לשימור של הסקר המצורף לתוכנית אב זו.
- 4. כיתה כוללנית** - הוקם מבנה גדול בצורת "T" 27/27 מטר, שבו שוכנה כיתה לימוד ומגורים. הוקמו 4 כאלו בסך הכל. כיום המבנים מהווים חלק מבית הספר היסודי האזורי הפועל במקום. הגגות שטוחים וגג הכיתה משופע. המבנים אינם מופיעים בתוכנית חכ/17 ו' אך הוא הוכנס לרשימת המבנים בעלי הערכים לשימור של הסקר המצורף לתוכנית אב זו.
- 5. מגדל המים** - הוקם ב1948 לצרכי אספקת מים לישוב, נפחו 120 קוב. בשנת 1993 הוסבה קומת העמודים לסנדלרייה בקומת הקרקע ומזכירות בקומה השנייה. בשנת 1993 שמש כחלק ממפעל קלקר. מסומן כמבנה לשימור מס' 9 בתוכנית חכ/17.1. גודלו 4/4 מטר, וגובהו 9 מטר עד תחתית המיכל. המיכל עצמו עוד 6 מטר גובה ומעליו תצפית. המבנה מסומן בחכ/107' כמבנה מס' 9. מבנה זה הוכנס לרשימת המבנים בעלי הערכים לשימור של הסקר המצורף לתוכנית אב זו.

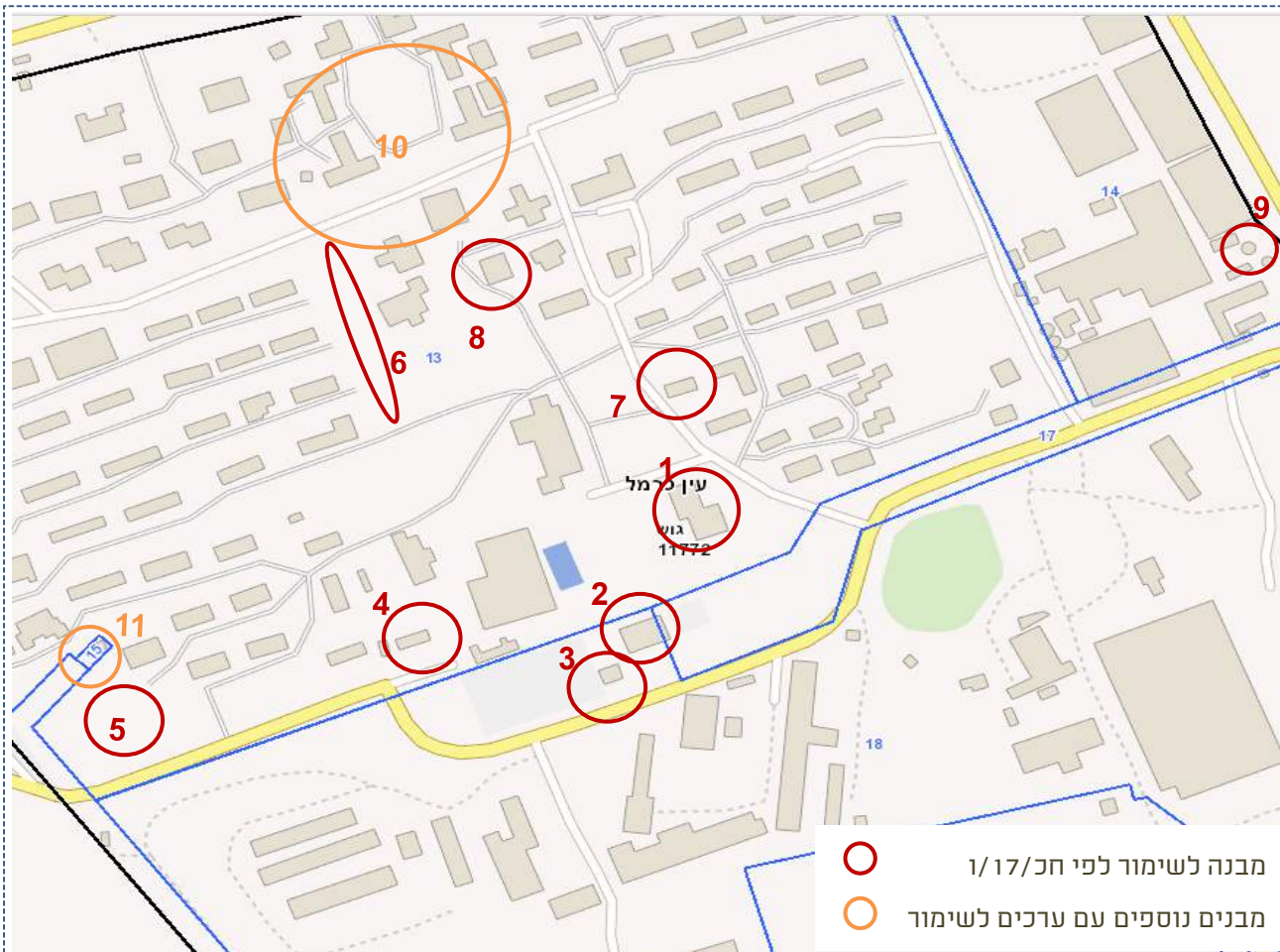

כיתות כוללניות 2015

מיפוי מבנים ומתחמים בעלי ערכים לשימור

- מבנה לשימור לפי חכ/17/1
- מבנים נוספים עם ערכים לשימור
- האזור שהוגדל

מס'	המבנה	גוש	חלקה	ייעוד ותאור
1	מבנה חדר האוכל הישן	11772	13	כיום משמש כמרכז תנועה ופאב
2	האסם	11772	18	שימש גם כמקום התכנסות כיום נטוש
3	סילו	11772	18	כיום נטוש
4	צריף	11772	13	כיום יש בו מחסן תחפושות וסטודיו
5	חורשה	11772	13	חורשה שבה גם שדרה הפונה לים
6	שדרת הפיקוסים	11772	13	שדרת המייסדים
7	מבנה המזכירות	11772	13	כיום הנח"ש- בית אבן הפינה
8	מראשוני בתי הילדים	11772	13	כיום גן ילדים
9	מגדל המים	11772	14	כיום בתוך שטל מפעל "קל קר"
10	כיתות כוללניות	11772	13	במתחם בית הספר האזורי
11	באר ראשונה	11772	13	בין מבני המגורים - עדין פעילה
12	באר לינד	11772	19	שריד לחוות לינד (מחוץ למפה)
13	מגורי שקיפ	11772	3	מבנה אבן קטן מקורי (מחוץ למפה)

מקורות

1. מסמכי התוכנית חכ/17/1 - תשריט ותקנון משנת 2007 אתר רמ"י
2. SURVAY OF PALESTIN - HAIFA SUB-DISTRICT - NORTHEN HAIFA-ATLILT, עדכון למפה משנת 1942. העדכון נעשה בשנת 1956, והמפה הודפסה ע"י מחלקת מדידות ישראל בשנת 1957 - מ.פ.י.
3. דקע פוטוגאומטרי של אתר GOVMAP - המרכז למיפוי ישראל
4. תמונות מהארכיון ההיסטורי של קיבוץ עין כרמל.
5. תמונות מאתר האינטרנט של הארכיון ההסטורי של עין כרמל.
https://www.facebook.com/ekarchive/photos_stream
6. "נקודה ב"נקודה" - 1950-2000 - יובל לעין כרמל" - שכתב גלי הוס תושב הקיבוץ לכבוד יובל החמישים לקיבוץ.
7. סיור עם ישי שפירא- המנהל העסקי של עין כרמל מיום
8. ביקור בארכיון עין כרמל וסיור בקיבוץ עם אריאלה מנהלת הארכיון ההיסטורי של הקיבוץ מה-15.9.17
9. מאמר של אריה שמחוני- ויסר "סיפורו של עין כרמל" - באדיבות ארכיון עין כרמל
10. תצ"א משנת 1962 - באדיבות ארכיון עין כרמל
11. תצ"א משנת 1985 - באדיבות ארכיון עין כרמל
12. תצ"א משנת 2012 - באדיבות ארכיון עין כרמל
13. תוכנית לפי תצ"א משנת 1968 - באדיבות ארכיון עין כרמל
14. בין חוף לכרמל - ידיעון המועצה האזורית חוף הכרמל יולי 1971 - עורך שמואל ברנצ'וק

תודות

ברצוני להודות לגב' אריאלה הוס מנהלת הארכיון ההיסטורי של עין כרמל על המידע והסיוע ולגב' מרים גורן אשכול, על איתור ידיעון המועצה האזורית עם רישום "בית לינד"

סקר מבנים ומתחמים לשימור עין כרמל

תמונה	תאור כללי ומצב שימוש נוכחי	שנת הקמה, רקע היסטורי	גוש\חלקה	שם האתר	מס'
	 <p>החלק הצפוני נהרס לצורך חניה, המרכזי משמש כפאב והדרומי כאולם לחוגי תנועה. המבנה גם משמש כבית לוויות.</p> <p>המבנה יציב אך דורש טיפול בעץ ושימור.</p>	<p>צריך חדר האוכל הוקם ביולי 1950. שמש גם לחגים לחתונות אסיפות כלליות וקולנוע חורף.</p> <p>כלל מטבח והאקונומיה.</p> <p>בחורף שמו נסורת על הרצפה בגלל הבוץ ופינו אותה כל כמה ימים.</p> <p>ב-1956 כשהסתבר שהילדים עוברים בגובה את ההורים הוסף אגף חדש גבוה יותר (הדרומי)</p>	גוש 11772 חלקה 13	מבנה חדר האוכל הישן	1
	 <p>הסילו שנבנה ב-1956 החליף למעשה את המבנה הזה שהמשיך לשמש לאחסון.</p> <p>האסם משמש כיום כמחסן של מפעל הקלקר</p>	<p>נבנה ב-1950 לאחסון שקים של חומרי גלם לייצור תערובת לבעלי חיים. את התערובת עשו במכונה, מלאו שקים תפרו אותם וסדרו בערמות עם מריצות.</p> <p>במחסן היו נערכים אירועי את סדר הפסח והחתונות</p>	גוש 11772 חלקה 18	מחסן תבואות האסם	2

סקר מבנים ומתחמים לשימור עין כרמל

		<p>הסילו שהחליף את מחסן התערובת. נבנה בשנת 1956, בנו אותו בטכניקה חדשנית לתקופה, עם תבנית מתרוממת ביציקה רצופה אחת בלילה אחד.</p> <p>הסילו הכיל גרעינים בתפזורת. הקמת "אמבר" הפכה את הסילו לבסיס לחנוכייה.</p>	<p>גוש 11772 חלקה 18</p>	<p>סילו</p>	<p>3</p>
		<p>הצריף במקור היה ספריה וחדר קריאה. אח"כ גרו בו מתנדבים והיה מועדון מתנדבים. על הדופן שלו עמד המקרן שהקרין על החשמליה ממול את הסרטים בקיץ.</p> <p>כיום משמש לסטודיו לאומנות ולמחסן תחפושות. יש כשל שקיעה בגג</p>	<p>גוש 11772 חלקה 13</p>	<p>צריף חדר הקריאה והספריה כיום- מחסן תחפושות</p>	<p>4</p>
		<p>את חורשת האורנים הזו נטעו חברי עין כרמל והילדים בט"ו בשבט של שנת 1952, משפחה משפחה ושתילה.</p> <p>שימשה ל"קייטנות" קיץ לילדים ולפעולות מחנאות. לא כל העצים שרדו מאז והחורשה הים דלילה יותר.</p>	<p>גוש 11772 חלקה 13</p>	<p>החורשה והשדרה הצמודה לה,</p>	<p>5</p>

חזית אחורית

חזית קדמית

סקר מבנים ומתחמים לשימור עין כרמל

יוני 2015

		<p>"פיקוס דתי, פיקוס בנימינה ופיקוס סגורמיליות נהרי לכס שדרה שי'סטה ב-1950, למו ת"תוכנית, הרבה לפני שהושלמו כל הכבישים והבתים, העצים ששרדו את הרחוקות ותנופת הבנייה טמשיכים להצל על הכס שים הכנימיים. אנו מקדישים את החורשה להוריש החיים והסתים שהקיטו וכלו את המקום הזה."</p> <p>בשלט רשום "אנו מקדישים את החורשה להוריש החיים והמתים שהקימו ובנו את המקום הזה."</p>	<p>גוש 11772 חלקה 13</p>	<p>שדרת הפיקוסים - שד' המיסדים</p>	<p>6</p>
	<p>מתחת ליסודות הבית הזה הונחה ב-31.12.48 אבן הפינה לעין כרמל, עם מגילת היסוד עליה חתמו מרמת-רחל: בונייה, לוי, קופמן, גלעדי, נתן, והילדים מנחם סוקולסקי ואסתר אטשטיין, ומעין-הים: גורדון, בת-שבע ושלמה, ליפא, מולקה, והילדים אריק טורוביץ ועדנה שליט. כן חתם נציג של "מזכירות הקיבוץ" מתל-אביב.</p> <p>יש שתי גרסאות למה שימש המבנה בתחילת דרכו, האחת גורסת שהיה מבנה המזכירות והשניה "בית הורים".</p> <p>רוב שנותיו משמש המבנה כהנהלת החשבונות</p> <p>המבנה נותר כשהיה למעט סגירת המרפסות החיצוניות. והוא מאוכלס ומתוחזק</p>	<p>גוש 11772 חלקה 13</p>	<p>מבנה המזכירות הראשון - מבנה אבן הפינה</p>	<p>7</p>	
	<p>המבנה נותר מבחינה גושנית כשהיה, למעט סגירת מרפסות. המבנה מאוכלס ומתוחזק היטב.</p>	<p>המבנה נבנה מראשית דרכו כגן ילדים, יש הטוענים כי היה בית התינוקות הראשון של הקיבוץ</p>	<p>גוש 11772 חלקה 13</p>	<p>מראשוני בתי הילדים</p>	<p>8</p>

סקר מבנים ומתחמים לשימור עין כרמל

		<p>מתחת לברכה המים: קומת קרקע- סנדלריה, קומה שנייה- הנהלת- חשבונות קומה שלישית- מזכירות ומכונת שיכפול "גסטטנר" להדפסת "עלון" ו"כרמלים". למעלה- הבריכה עם ה"שווימר".</p> <p>האמיצים שבין החברים היו מטפסים לראש המגדל, והיו כאלה ששחו בבריכת המים.</p> <p>ב- 1988 כבש "קל-קר" את המגדל. עד היום המבנה בשטחו של המפעל ומשמש לצרכיו.</p>	<p>גוש 11772 חלקה 14</p>	<p>מגדל המים</p>	<p>9</p>
		<p>נבנו ב-1955-1952, כל החינוך המשותף תחת גג אחד: לימודים, משחקים, פעולות, ארוחות ולינה. ארבעת הבתים הכוללים יצרו ביניהם מתחם סגור. 1988- חלק מבית הספר היסודי האזורי המשותף "כרמל וים".</p> <p>כיום למבנים שימושים מגוונים בבית הספר: כיתות לימוד סדנאות מנהלה וחדרי פעילות.</p>	<p>גוש 11772 חלקה 13</p>	<p>כיתות כוללניות ורחבה המרכזית שבניהן</p>	<p>10</p>
		<p>מהנים נשמרו ללא תוספות. למעט גגונים קלים ופרגולות. איכויות הרחבה המרכזית נשמרו כחלל פתוח מרכזי.</p>			

סקר מבנים ומתחמים לשימור עין כרמל

		<p>נחנכה ב- 1949 ב"חג המים", זו באר פרטית של עין כרמל. המושג "מיליגרם כלור" הומצא בבאר זו.</p> <p>עדיין משמשת כבאר ומתוחזקת היטב.</p>	<p>גוש 11772 חלקה 13</p>	<p>באר המים</p>	<p>11</p>
		<p>שריד לבית לינד, בית המגורים המרכזי בחווה שהיה בין שתי קומות והיום הוא הייתה של המועצה האזורית חוף הכרמל. המבנה יציב אבל זקוק עבודות תחזוקה ושימור.</p>	<p>גוש 11772 חלקה 19</p>	<p>באר לינד</p>	<p>12</p>
		<p>בית המגורים המקורי של האגרונום של החווה שקיפ. מבנה אבן קטן שהוסף לו גג בטון, משמש לאחסנה כחלק ממתחם של אריזה וקירור, מתחת לסככה. מבנה אוטנטי.</p>	<p>גוש 11772 חלקה 3</p>	<p>מגורי שקיפ</p>	<p>13</p>

עופר

רקע היסטורי

היישוב הוקם בשנת 1950 על ידי עולים מהודו, מקהילת קוצ'ין, קהילת הבגדדים (יהודים ממוצא עיראקי שחיו בהודו), קהילת בני ישראל ועולים מעיראק. המושב ממוקם בליבו של יער אורנים נטוע וחורש טבעי (יער עופר),

מקור שמו של המושב נגזר משמו של היישוב הערבי עין ע'זאל שסמוך לחורבותיו נבנה היישוב העברי. פרוש השם הערבי הוא "עין הצבי". עופר הוא בן הצבי/האייל.

ראשוני המתיישבים התגוררו באוהלים ובמבני פח על יד עין ראז'ל, הם עסקו בגידולי שדה ולעתים אף השתמשו במימי המעיין הסמוך (עין ע'זאל) לצורכי הקיום הבסיסי. התנאים היו כל כך קשים שכמחציתם עזבו עוד טרם העלייה על הקרקע, אחרי שלוש שנים החלה הסוכנות לבנות צריפים למגורים, ממזרח לישוב הארעי במיקומו הנוכחי של המושב.

הישוב נבנה בסכימת כוכב. במרכז היישוב מעגל מרכזי ובו עיקר מבני הציבור אשר ממנו יוצאות שלוחות שלאורכן בתי מגורי התושבים. חולקו 60 נחלות, כל אחת מהמשפחות קיבלה נחלה בגודל של בין ארבעה לחמישה דונם, ובה צריף של 20 מ"ר. בשלב השני בנתה הסוכנות בתי קבע של 45 מ"ר, ובהם חדר שינה, סלון, מטבח קטן ושירותים. בתים אלו היו אמורים לתת מענה למשפחות מרובות ילדים, של 6, 7, ואף יותר. עד היום מתגוררת משפחה ותיקה במושב, אשר גידלה בבית כזה 14 ילדים.

במקור השטחים החקלאיים היו משותפים, הסוכנות נטעה 200 דונם של אפרסקים ומישמש וכ-600 דונם גפנים לא מושקות, ואף דאגה למדריכים חקלאיים, היות ולמתיישבים לא היה רקע בחקלאות. בשנים הראשונות למדו בבית ספר בישוב כיתות א,ב,ג. בית הספר היה ממוקם במקום בו ניצב כיום מבנה המזכירות ובית העם.

בשנים הראשונות לאחר המעבר לבתי הקבע עסקו מרבית התושבים בחקלאות מקומית; בעיקר בגידולי שדה ורעיית צאן. התקופה היתה קשה ועיקר הפרנסה היה בעבודות דחק בייעור ובהכשרת קרקע בק"ל. הקושי המרכזי היה לצאת ולהגיע למושב מכביש 4. אוטובוס היה נכנס פעמיים ביום למושב, בשבבוקר ובשבש בערב. לא היה חשמל ביישוב, רק עששיות נפט. הישוב חובר למערכת החשמל רק בשנות ה-60.

בשנים הראשונות הגידולים החקלאיים עלו יפה, אולם מסיבות של ניהול כושל ומחלות שפגעו בגידולים, נפגע ערוץ פרנסה זה. המצב הפיזי והכלכלי הקשה הביא למשבר בשנות ה-60, וכמחצית מחברי המושב נטשו אותו ואת עלי החיים והציוד החקלאי. את הבתים הריקים איכלסה הסוכנות במשפחות עירקיות מקרית שמונה ומשפחות כורדיסטאניות מעברת הר טוב (לימים בית שמש).

מבנה המחלבה, היום בית משפחת שינדלהיים. ברקע בצד שמאל מבנה ציבור, כנראה הגן או בית הספר שנהרס. בצד ימין בית הכנסת הנוסף שהיה

התפתחות היישוב

עד לשנות ה-70 גדלו ברוב המשקים כבשים והייתה מחלבה משותפת לחלב כבשים. בנוסף היה מחסן תערובת ומחסן לציוד חקלאי.

במהלך שנות ה-70 החל פיתוח ענף חממות גידולי הפרחים ליצוא. במקביל ענף הלול תפס מקום חשוב ורבים מהתושבים גידלו עופות פטם ששווקו למשחטות אזוריות.

בשנות ה-80 בעת משבר המושבים נקלעו רבים מחברי המושב לחובות כלכליים, וכשניים עשר מבעלי הנחלות נאלצו למכור את הנכסים שלהם על מנת לכסות את החובות.

עד לשנות האלפיים רוב תושבי המושב התפרנסו מחקלאות. כיום מרבית התושבים אינם עוסקים בחקלאות. נשארו סה"כ כשמונה משקים פעילים, שניים של עופות שלושה של ירקות אחד של פרחים ואחד של אבוקדו. במושב מתפתחת תיירות מקומית הכוללת מבני הארחה (צימרים) חוות רכיבה על סוסים, משקי חקלאות אורגנית ועוד.

בתחילת שנות ה-2000 נוספו כ-20 מגרשים למגורים בישוב, ליישוב זה טרם נבנתה "הרחבה", לפני כעשרים שנה נעשה ניסיון להקים הרחבה בשם "כרמלים". תוכנית זו ירדה מהפרק גם בשל התנגדות של חלק מהתושבים להגדלת המושב.

לפני כשנה נבנה מועדון נוער חדש באזור המדשאה ברצועה הציבורית. כיום מתגוררים בו תושבים מכלל קהילות ישראל והוא מונה כ-630 תושבים.

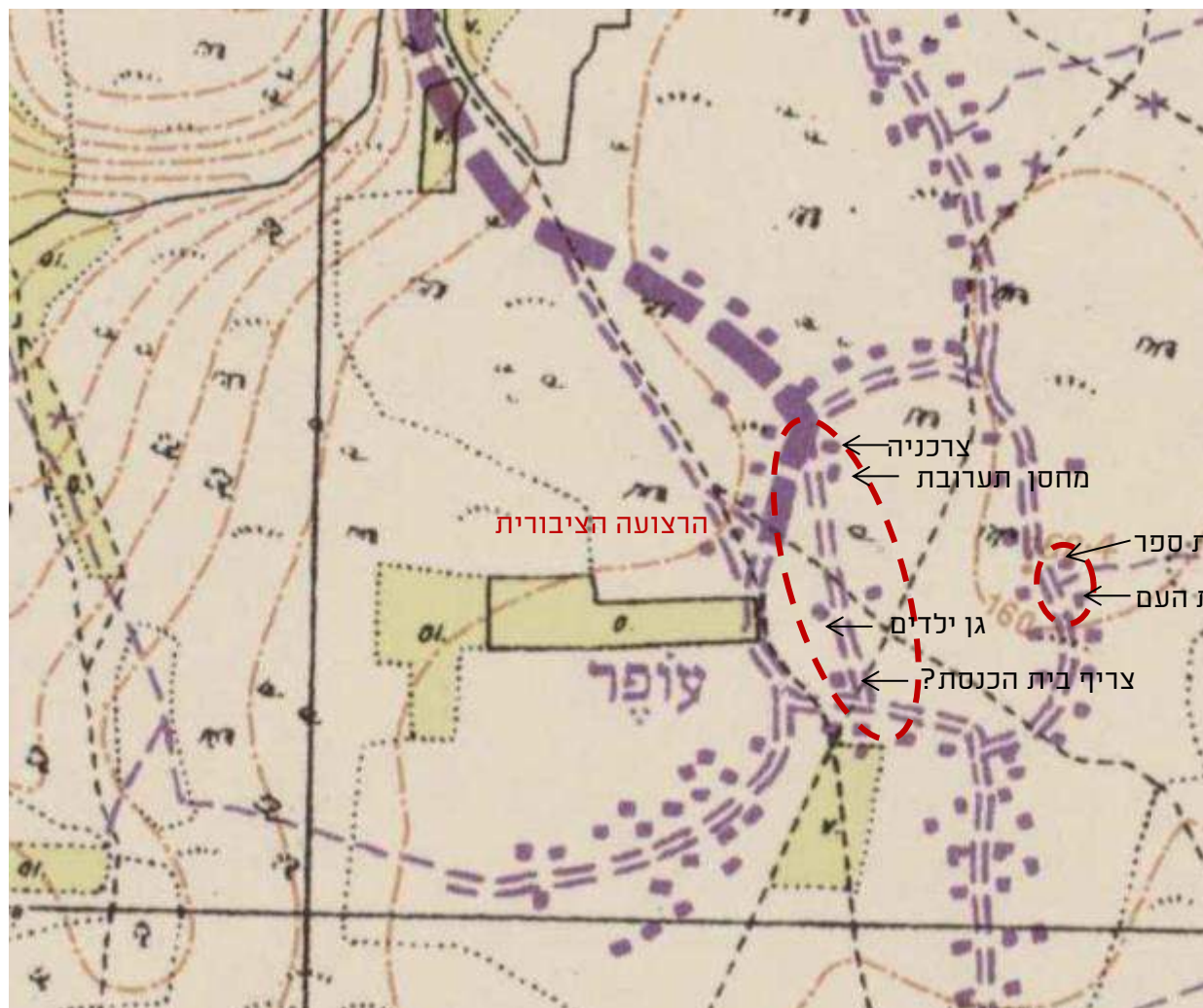
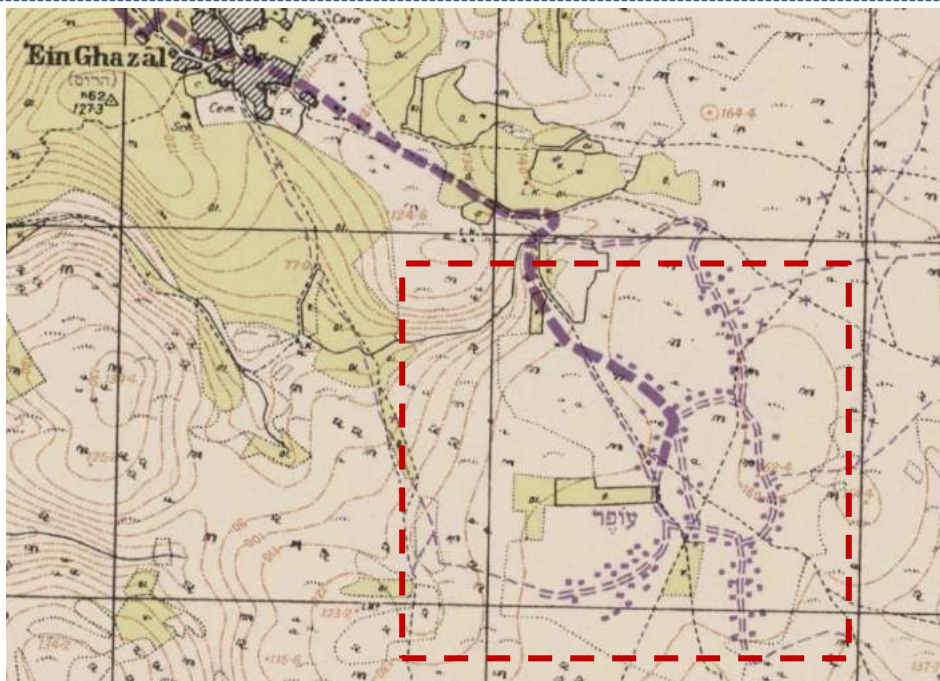

מושב עופר על רקע רכס הכרמל, מאי 2013 (צילום תמונה ASAF01)

מפות היסטוריות

עדכון משנת 1957
של מפה מנדטורית
מ-1942 (קנ"מ)
1:20,000 - המרכז
למיפוי ישראל

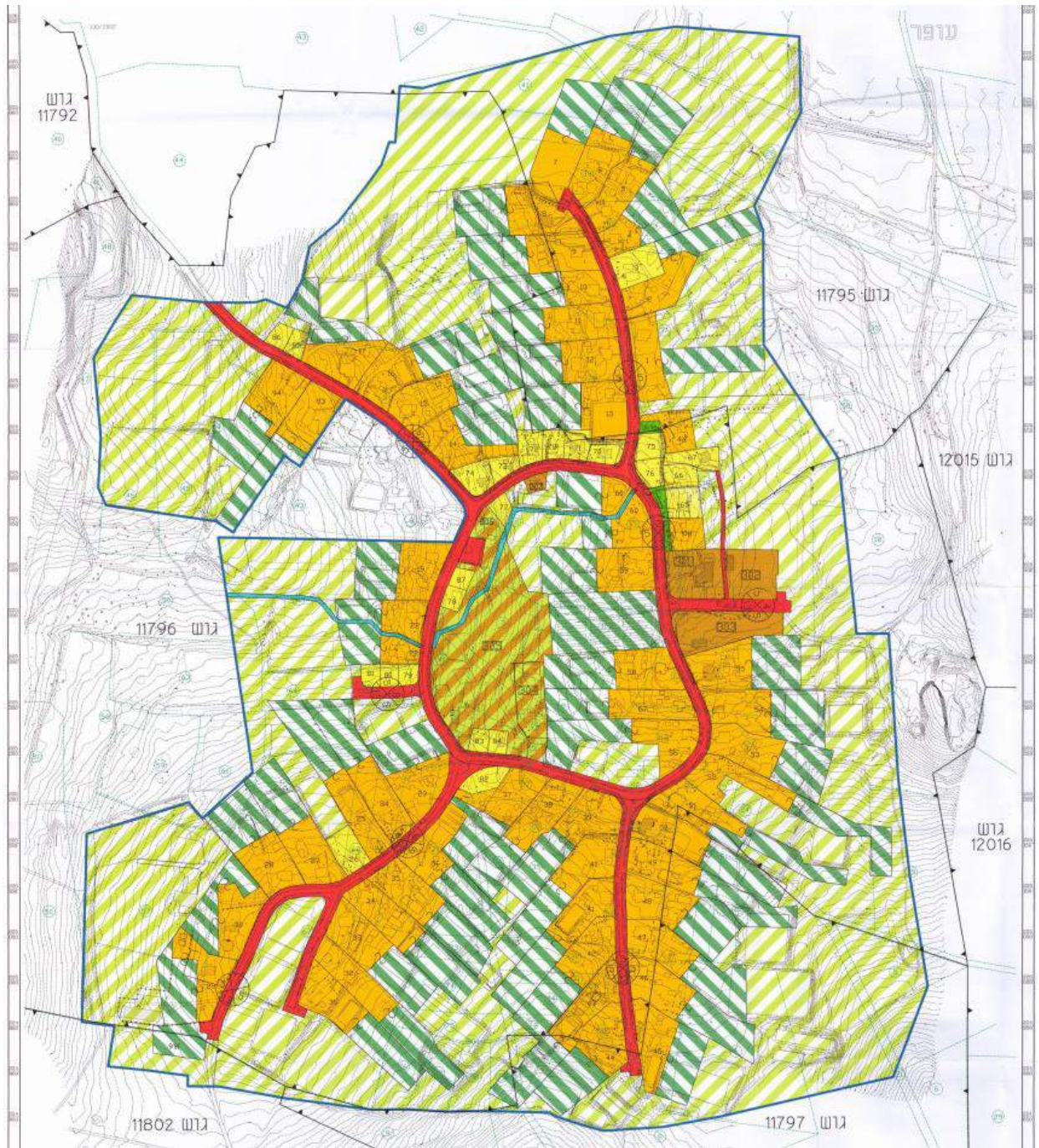
האזור שהוגדל

תצ"א כנראה משנת 1965

רקע סטטוטורי - חכ/156/ד מאושרת מ- 2002

מטרת התוכנית היתה הסדרת הבניה הקיימת והחדשה בעופר(57 נחלות ו-24 יחידות דיור במקום 60 הנחלות המקוריות). למעשה נוספו כעשרים יחידות. התוכנית הסדירה גם את מיקום מבני הציבור ברצועה המערבית של העיגול הפנימי ומבני הציבור במזרח (המועדון והמזכירות), ניתן לראות זליגה של שתי יחידות דיור לרצועה הציבורית. אחד המבנים שהוקם בינתיים עומד במקום בו עמדה בעבר המחלבה.

בתשריט התוכנית וגם בתקנון אין התייחסות לשימור מבנים מתחמים או שטחים פתוחים.

הרקע של GOVMAP 2012

סקר של המועצה לשימור אתרים

המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל ערכה בשנים 1992-1995 סקר שימור לחלק מיישובי המועצה האזורית חוף הכרמל. עבור המושב עופר אין כרטיסי אתר של המועצה לשימור אתרים.

מבנים משמעותיים

המוטיב המאפיין ביותר את מושב בעופר, הוא המבנה הפיזי שלו, מעגל פנימי שממנו נשלחות זרועות של רחובות עם משקים, דמוי "כוכב". בצידו המערבי של המעגל הפנימי יש רצועה של מבני ציבור, בחלק הדרומי בית הכנסת המרפאה וגני הילדים ובחלקו הצפוני מחלבה (חלב כבשים) ובתווך בין שני הגושים של המבנים אזור פתוח ורחב ידיים. ישנה חשיבות על שמירת רצועה ציבורית זו.

בית הכנסת

בית הכנסת הוקם בשנים הראשונות של הקמת המושב. בהתחלה היו שני בתי כנסת, הקוצ'ינים התפללו בבית הכנסת שבמרכז ואילו ה"בגדדים" התפללו באחת מכיתות בית הספר. במקור נבנה בית הכנסת כצריף, ובתחילת שנות ה-60 הוחלף למבנה קבע. בשנת 1976 נשרף בית הכנסת כתוצאה מקצר חשמלי באחד מהמאווררים. הגג נפל והמבנה ניזוק קשות, כתוצאה מכך עבר בית הכנסת שיפוץ יסודי. שיפוץ נוסף נעשה במבנה לפני כחמש שנים. עם השנים הורחב המבנה ולאחרונה אף חופתה חזית המבנה בחיפוי באבן.

למרות חשיבותו מבחינת חיי הקהילה בישוב, לא נותר בו ספציפית מה לשמר. חשוב לשמר את המתחם של מבני הציבור כמתחם ציבורי.

גן הילדים

גן הילדים ממוקם במתחם הציבורי באותו מקום מהקמתו. עם השנים שופץ, והוסף לצידו גן חדש מדרום. קומפלקס הגנים שוקק חיים גם כיום. ישנה חשיבות לשמור על המתחם כמתחם ציבורי.

מרפאה

המרפאה תמיד היתה במיקומה הנוכחי. המבנה שופץ עם השנים וכיום יש בו סניף של קופת חולים כללית.

מחלבה

המגרש של המחלבה נמכר כמגרש מגורים, המחלבה נהרסה ובמקומה נבנה בית מגורים רחב מידות.

מחסן התשומות

המחסן הוקם כמחסן תערובות. המחלבה הצרכנייה והמחסן היו בחלקו הצפוני של המתחם הציבורי. המבנה בנוי מבטון עם גג אסבסט, גם היום הוא משמש כמחסן.

צרכנייה

הצרכנייה תמיד עמדה במקום בו היא ממוקמת היום. בשנת 2012 הוגדלה הצרכנייה ועברה שיפוץ מסיבי כולל החלפת גג. ראה תמונה של השיפוץ.

מחסן נשק

צפונית לצרכנייה היה ממוקם מחסן הנשק, שנהרס ואיננו קיים היום.

לסיכום

במצב הקיים היום אף אחד מהמבנים ברצועה הציבורית איננו עם ערכים לשימור מובהק, לעומת זאת יש חשיבות גדולה על שימור לב היישוב, כולל היער בין שני ריכוזי הבינוי כמתחם למבנים ומרחבים פתוחים ציבוריים ויש לשמור שלא יבנו בה בתי מגורים נוספים במתחם זה.

בית העם הישן

מבנה בית העם מופיע כבר בתוכנית משנת 1957, כך שנבנה בשנים הראשונות. בית העם שימש לאורך השנים כמקום התכנסות משותפת, כאולם שבו הוקרנו סרטים פעם בשבוע וכמבנה שבו נוהלו חיי התרבות של המושב.

בשנות ה-80 שנבנה בית העם החדש, צפונית לבית העם הוותיק, במקום בו עמד בית הספר הישן, הפך בית העם לספרייה. עד 1988 עבד המקום כספרייה, ואז עברה הספרייה לבית העם החדש. הספרייה עצמה פעלה כ-12 שנה נוספות בביתה החדש ונסגרה סופית בשנת 2000 בהם נפתחה ספרייה גדולה במרכז מירב.

משנת 1988 ייעוד המבנה למעשה הוא למועדון נוער, והמבנה פעיל כמועדון עד היום.

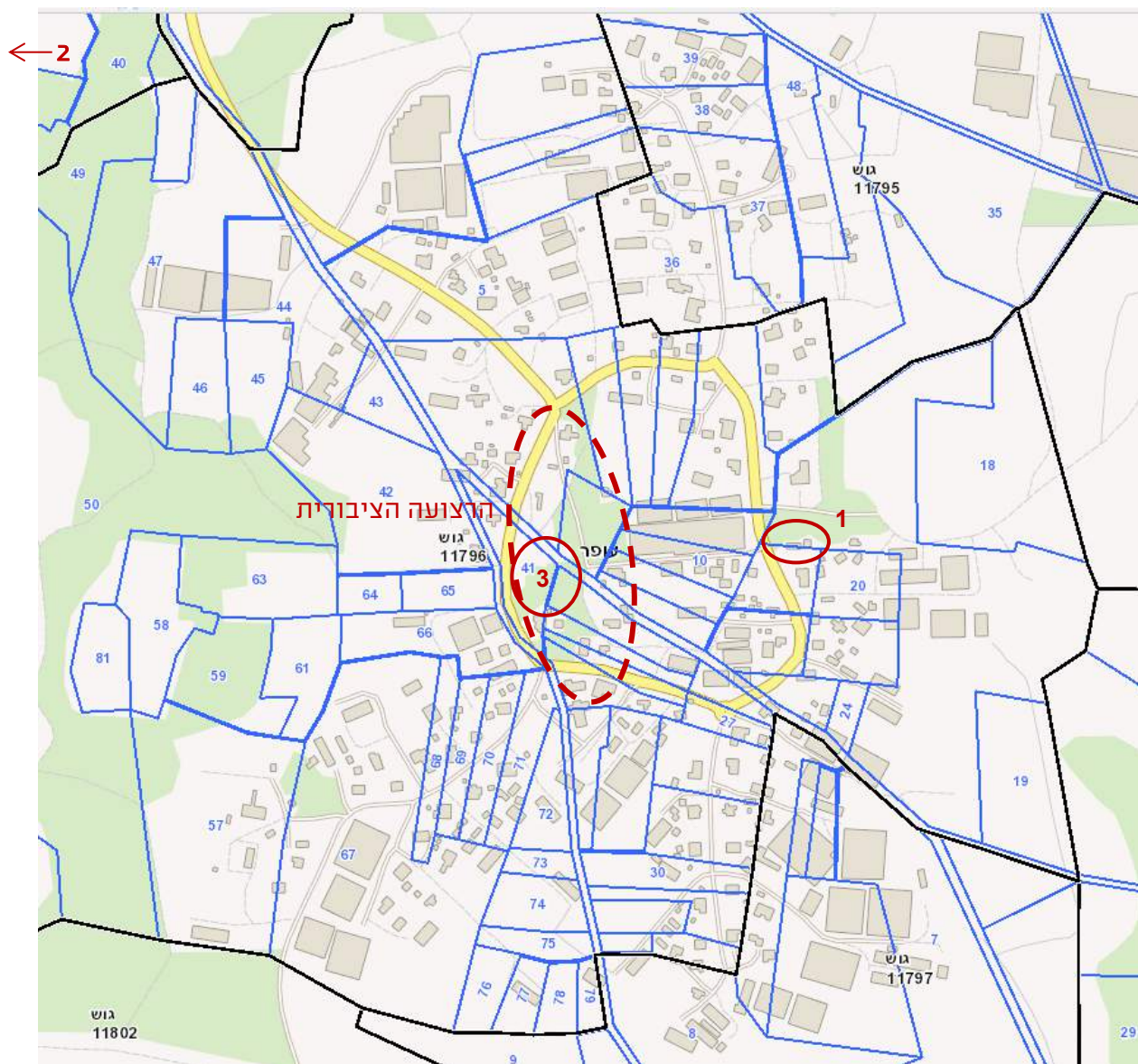
חזית הכניסה (פונה לדרום), עם המרפסת המקורית.

החזית האחורית (פונה לצפון), והחורשה הצמודה לה.

המבנה נותר בגודלו הפיזי המקורי ללא תוספות, והוא פעיל ומתוחזק. לאור תפקידו המרכזי של המבנה בחיי המושב לאורך השנים ומצבו הפיזי, זהו המבנה היחיד במושב שמומלץ להגדירו כמבנה לשימור.

מיפוי המבנים עם ערכים לשימור

מס'	המבנה	גוש	חלקה	ייעוד ותאור
1	בית העם הישן	11796	17+21	כיום משמש למועדון נוער, שמש גם כספרייה
2	קבר השיח' שחאדה	11804	11	מזרחית למושב עצמו דרומית לכביש הגישה
3	השטח הציבורי הפתוח	11796	40+41	חלקו יער וחלקו מדשאה - חשוב להשאירו כשטח פתוח

מקורות

1. מסמכי התוכנית חכ/156/ד- תשריט ותקנון משנת 2002 אתר רמ"י
2. SURVAY OF PALESTIN -1942- HAIFA SUB-DISTRICT - NORTHEN HAIFA-IJZIM, מפה מנדטורית 1:20,000 - המרכז למיפוי ישראל.
3. SURVAY OF PALESTIN -HAIFA SUB-DISTRICT - NORTHEN HAIFA-IJZIM, עדכון למפה מ-1942 העדכון נעשה בשנת 1956, והמפה הודפסה ע"י מחלקת מדידות ישראל בשנת 1957 - מ.פ.י.
1. רקע פוטוגאומטרי של אתר GOVMAP - המרכז למיפוי ישראל
2. תצ"א משנת 1965, אופק צילומי אויר, נמצאת במזכירות המושב.
3. ראיון עם מר רחמים קרבקי ב-1.4.15. (מהתושבים שהגיעו למקום מקריית שמונה בשנות ה-60).
4. ראיון עם מזכיר המושב מר זכריה ג'רמי 1.4.15
5. ראיון עם מר חיים מנחם וגב' שרה מנחם מיום 2.7.15

תודות

תודה רבה למשפחת מנחם, חיים ושרה, על הארוח החם, הזמן שהקדישו לנושא והסיפורים.

סקר מבנים ומתחמים לשימור - עופר

מס'	שם האתר	גוש\חלקה כתובת	שנת הקמה, רקע היסטורי	תאור כללי ומצב שימוש נוכחי	תמונה
1	בית העם	גוש 11796 חלקו הגדול בחלקה 17 וחלקו בקטן בחלקה 21	בית העם הוקם בסביבות 1955 והוא שימש כמרכז חיי התרבות של המושב, בתחילת שנות ה-80 הפך המקום לספרייה ומשנת 1988 משמש המקום כמועדון נוער	המבנה מאורך ויש לו מרפסת קדמית מאורכת שנראית מקורית. המבנה מתוחזק ע"י המושב ויש בו פעילות רציפה. המבנה אוטנטי, לא נוספו לו תוספות לאורך השנים, למרות השימושים שעבר, והפעילות שבו נתמכת בחורשה הצמודה לו, אשר יש חשיבות לשמור גם עליה	
2	קבר השיח' שחאדה	גוש 12290 חלקה 68	בסוף המאה ה-19 היה עין ע'זאל כפר קטן בנוי אבן וטיט. 450 תושביו עיבדו כ-6,000 דונמים הכפריים היו מוסלמים. בכפר היה קבר של חכם מקומי, שיח' שחאדה.	סמוך לקבר ישנו בית קברות מוסלמי. זהו למעשה השריד האחרון למבני הכפר. שרידי קירות וגלי אבנים מפוזרים בשטח, וגם עצי תאנה, רימון ומשוכות צבר. המקום מתוחזק ומטופח.	
3	שטח ציבורי פתוח	גוש 11796 וחלק מחלקות 40 411	שטח פתוח חלקו מיוער במרכז הרצועה הציבורית, בין מבני הגן למבנה המחלבה, אשר היה לאורך כל השנים מקום התכנסות.	לפני כשנה נבנה מועדון בחלק מהשטח, שגרם דצף מבני ציבור מצד אחד אבל קטע את הרצף הפתוח. לשטח הפתוח חשיבות ברמה הקהילתית והחברתית והוא מאפשר התכנסות ואירועים משותפים. מומלץ לשמרו.	

בית חנניה

רקע היסטורי

היישוב הוקם בשנת 1950, הגרעין המקים מנה שני ארגונים, גרעין "ארגון העובד" שהתמקם בתחילה בתל יוסף וגרעין תנועת "דרור הבנים" אשר ישבו בגבעת חיים.
ב-1946 הם התאחדו לגרעין אחד "העובד" והתארגנו להתיישבות בחוות קלמיה, (חלק מבית ברל). מוצאם של אנשי הגרעין הוא מהונגריה טרנסילבניה, פולין וצ'כוסלובקיה.
ב-1949 הוצע להם לעלות להתיישבות באדמות "כבארה" ולאחר דין ודברים עם חברת פיק"א, בעלת האדמות החליטו להתיישב מסביב לחוות פוזי בק (כיום הצרכנייה).
היישוב נקרא על שמו של רוברט גוטליב חנניה מנהל פיק"א באותה העת.
טכס העלייה על הקרקע נערך ב-29.6.1950

ברקע של החווה עומדות דיילות הכיבוד

בימת הכבוד

הטרקטור חורש את התלם הראשון מיד לאחר הטכס (הליך סמלי כמו כגזירת סרט)

בהסכם בין פיק"א לבין הסוכנות נקבע שפיק"א תתן את האדמות והסוכנות תבנה את הבתים. הסוכנות הייתה אמורה לבנות בתים של חדר אחד ומטבחון (שירותים בחוץ) בעלות של כ-800 ל"י. לשוב הוקצבו בתחילה 63 נחלות, שנבנו בשורות מדרום לצפון מסביב לבית החווה. אנשי הגרעין שאפו לבתים גדולים יותר והחליטו לחסוך בעלויות ולבנות את הבתים בכוחות עצמם. המהנדס ברוך וייזר מפרדס חנה תכנן את הבתים המרווחים שכללו שני חדרים, מטבחון, שירותים פינת אוכל ומרפסת. כל השבוע היו בונים את הבתים ולנים על גג בית החווה ובסופי שבוע חוזרים לקלמניה. עד מהרה הסתבר שהתקציב שהוקצב ע"י הסוכנות לבניית הבתים לא הספיק. על מנת לקצץ בהוצאות החליטו בשלב הראשון לא לחבר לרשת המים ובנו שירותים זמניים בחוץ, התקינו דלתות קרטון זמניות ונסעו לעמק החולה עם המשאית של המושב קצרו קני סוף ואת תקרות הבתים שנתרו השלימו עם תקרת קני סוף (ארבעת הבתים הראשונים נבנו עם גגות מרשת), בנוסף, כל משפחה הוסיפה מכיסה 100 לירות להשלמת הבנייה. בסוכות 1951 התקיימה הגרלת הבתים, ובקיץ 1951 לאחר שנה וחצי של בניית הבתים נכנסו ראשוני המתיישבים לבתיהם.

בתמונה העליונה הבתים בשלב השלד ובתחתונה לקראת הסוף

בניית הבתים - בניית קונסטרוקצית העץ של הרעפים

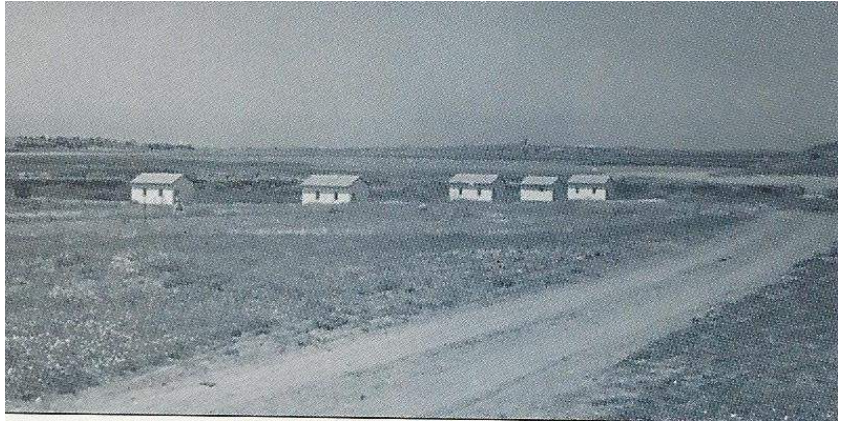

בשלב טיוח הבתים מבחוץ, ברקע בית שטרם טויח

שורת הבתים המזרחיים - משמאל בית החווה

בנוסף לבתי חברי המושב בנחלות, נבנו עוד מספר בתים בצפון המושב בסמוך לכניסה, בתי לעובדי חוץ. בתים אלו היו שונים מבתי החברים, הם היו מאורכים עם גג רעפים דו שיפועי בעוד לחברי המושב נבנו "וילות", עם גג רעפים ארבע שיפועים וקשתות במרפסת הכניסה.

שורת בתי עובדי החוץ, לימים נבנתה במקומם ההרחבה הראשונה של המושב.

עם הקמת המושב נתנה הסוכנות הלוואה לכל חבר להקים לול קטן של כ-30 מטילות. מכון התערוכות המשותף היה בחלק מהמבנה המאורך של החווה (מועדון נוער של תנועת האיחוד החקלאי היום) ובצמוד נבנה עבורו מחסן ביצים (מחסן זה פורק עם השנים).

בנוסף קיבל המושב פרדס נטוע שבו כ-4.5 דונם לכל משק, סה"כ 283.5 דונם. הפרדס טופל במרוכז.

ענף הרפת היה אחד מענפי המשק הבסיסיים בעת העלייה לקרקע. בנו לכל משק מאחור מבנה קטן לפרות. החליבה הייתה ידנית לתוך דלי. הרפתנים הובילו את החלב אל החדר הצפון מזרחי של החווה, שלימים הפך לצרכנייה. הכניסה הייתה מכיוון מזרח ולשם הביאו את החלב למדידה. משם עבר החלב למכון המים, אשר היה המבנה היחידי אשר היה מחובר לרשת החשמל בימים אלו.

אחת הרפתות הראשונות ארבע פרות בסך הכל, חליבה ידנית פעמיים ביום

בשנות החמישים נבנה מבנה המחלבה. שנהפכה גם למכרז חברתי. כולם נפגשו שם פעמים ביום שבעה ימים בשבוע. במחלבה עצמה הי מתקן קרור ומיכל גדול. משאית של תנובה הייתה אוספת אותו מספר פעמים בשבוע. על מרפסת המחלבה, שם עומדות היום תיבות הדואר הייתה שוקת גדולה לשטיפת כדי החלב. בתחילת שנות ה-60 הוכנסה מכונת החליבה הבודדת וכך החלב החליף את הדלי, ולאחר גידול העדרים החליפו גם אותה במתקן חליבה החולב כמה פרות במקביל.

המחלבה-צילום מכיוון המרפסת

בשנת 1953 נבנו במושב כמה מבנים עשויים עץ: גן הילדים ושתי כיתות לימוד, עבור תלמידי כיתות א'-ד' (ואשר כבר אינם קיימים היום), עד אז היו ילדי בית הספר הולכים ברגל לבית הספר בבנימינה. מכיתה ה' ומעלה ולבית הספר התיכון המשיכו התלמידים לצעוד לבנימינה. לאחר כעשר שנים התחיל להתמעט מספר התלמידים עד שלבסוף הגן ובית הספר נסגרו והילדים שנותרו התפזרו ללמוד ביישובים שכנים. רק משנות ה-90 הצטרפו ילדי בית חנניה לבתי הספר האזוריים של המועצה האזורית חוף הכרמל.

גן הילדים בשנת 1954

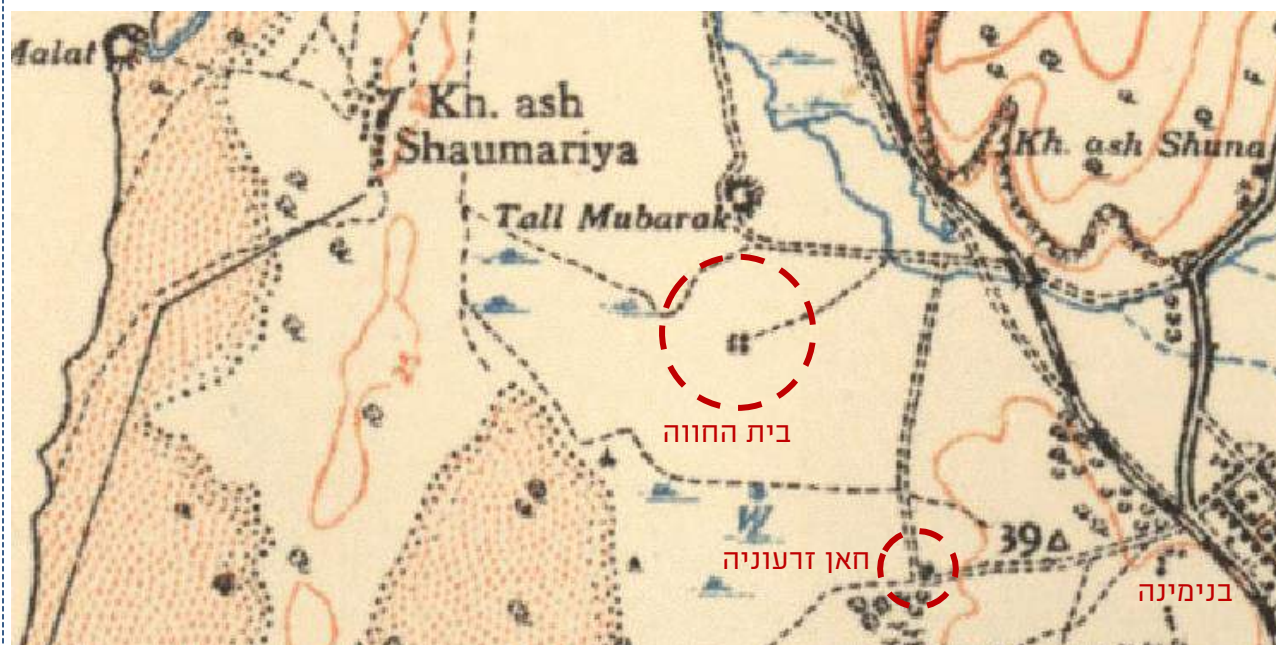
מקבץ מבני העץ - ברקע מבני המגורים

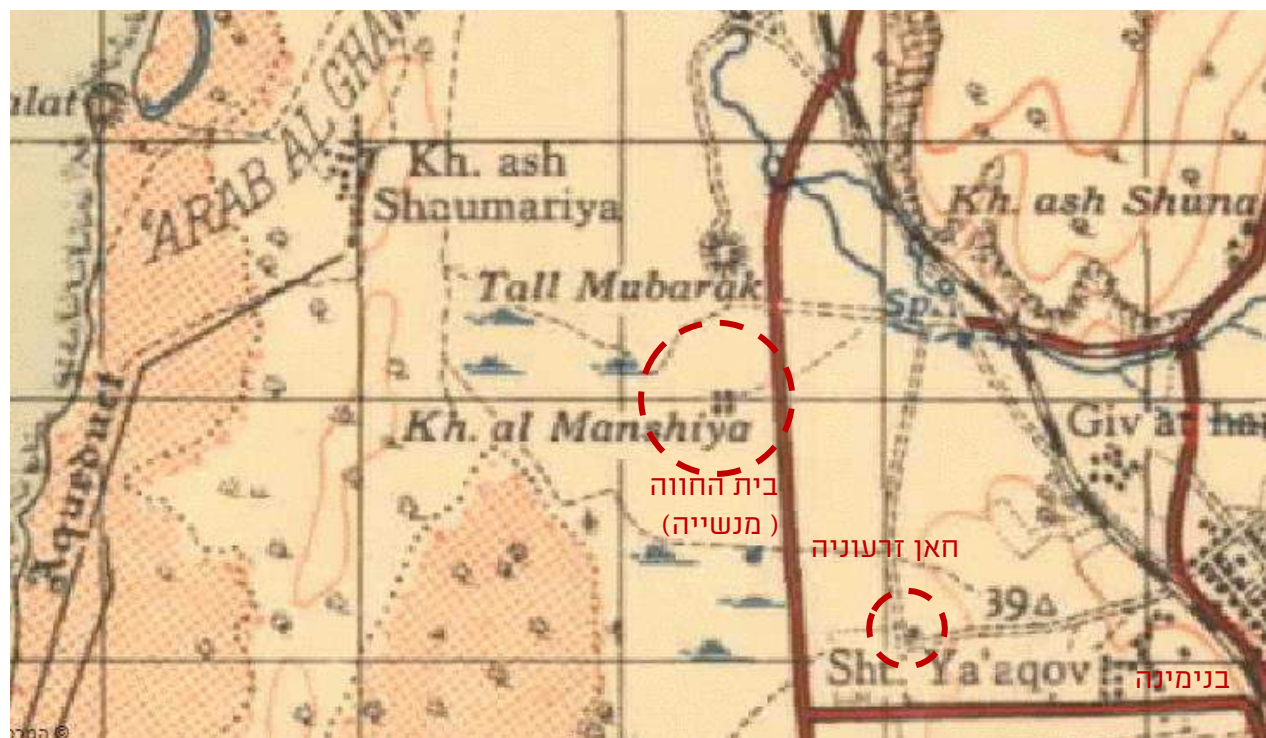
בית הספר בשנת 1954
ברקע מבני המגורים

בית החווה

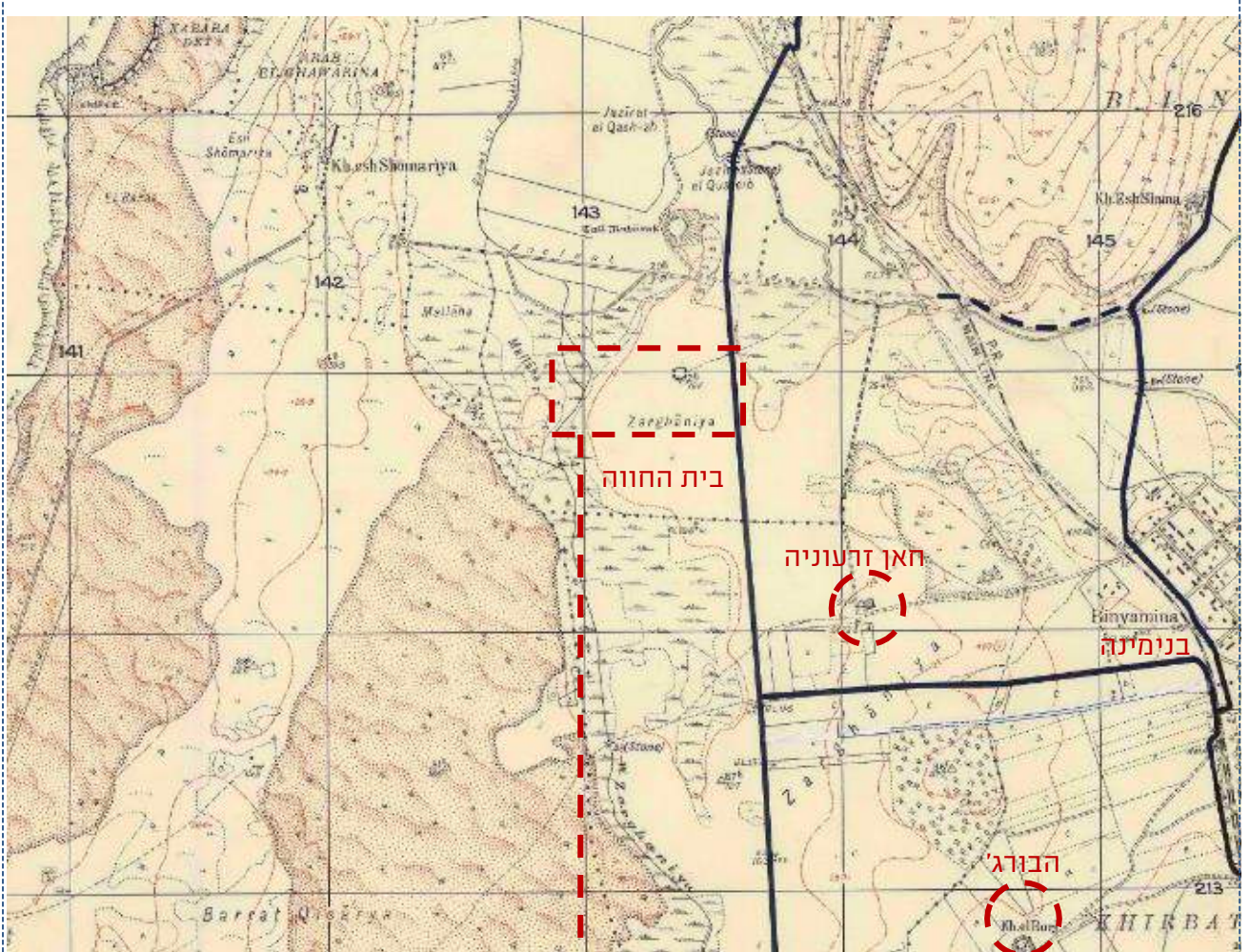
בית החווה, שמסביבו נבנה מושב בית חנניה, היה למעשה ביתם של ג'אמל ופוזי בק. לאחר מותו של פוזי מחרו אלמנותיו את החווה בשנת 1927 לפיק"א. המבנה היה מבנה מאבן כורכר, כנראה שפורקה ממבנים קדומים באזור. החווה אשר נקראת "מנשייה" מופיעה במפות בריטיות. בשנת 1935 רואים את פסי הרכבת אך הכביש (הכביש הישן) איננו קיים. בשנת 1940 הוא כבר נמצא במפה.

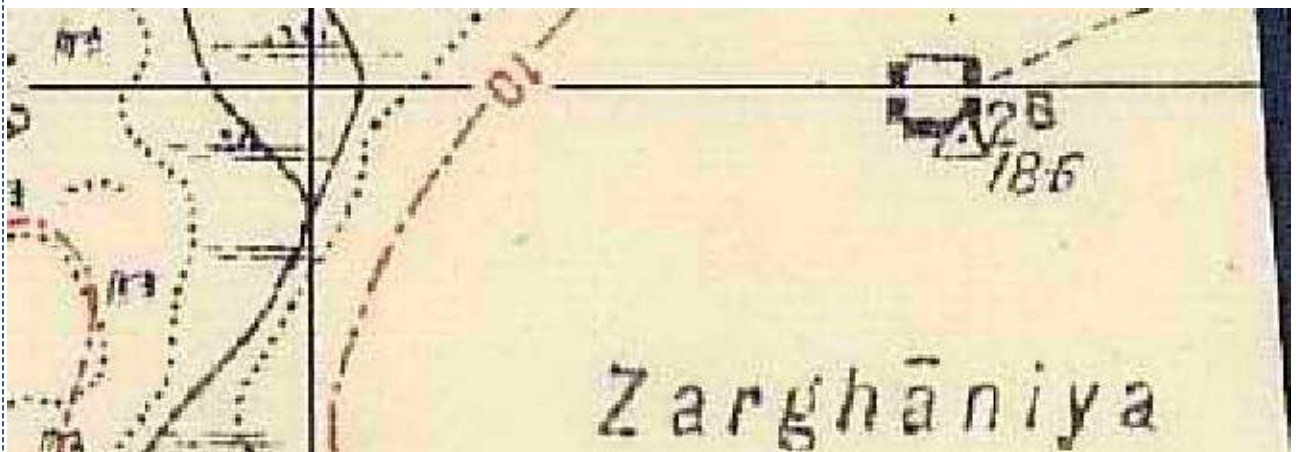
SURVAY OF PALESTIN - 1935 מנדטורית 1:20,000 - המרכז למיסוי ישראל.

SURVAY OF PALESTIN - 1940 מנדטורית 1:20,000 - המרכז למיסוי ישראל.

SURVAY OF PALESTIN - 1942 - HAIFA SUB-DISTRICT - NORTHERN HAIFA-caesarea ,
 מנדטורית 1:20,000 - המרכז למיפוי ישראל.

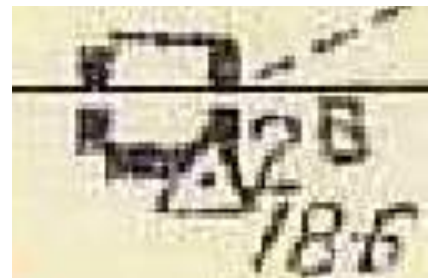
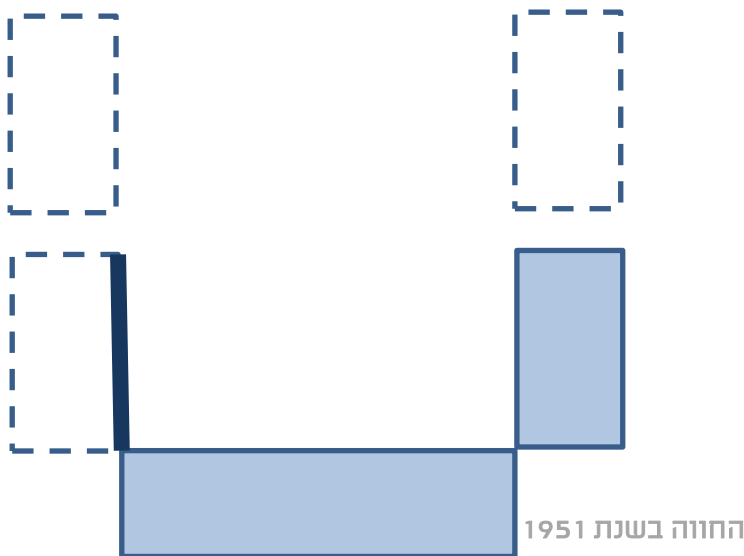
ניתן לראות שבית החווה הוא למעשה חאן הבנוי ממספר מבנים התוחמים חצר פנימית ריבועית. בתוכנית זו רשום "זרעוניה" שזהו גם שמו של החאן הקרוב ממזרח "חאן זרעוניה" בבנימינה. בכל שלושת המפות מסומנות ביצות כבארה ממערב.

כשהוקם המושב נותרו מבית החווה שני מבנים, הדרומי וחלק מהמזרחי וקיר מאורך. בצמוד למבנה הראשי בפינה המערבית יש מבנה קטן ומוגבה (ניתן לראות אותו בתמונה מטקס העלייה לקרקע).

ביום טקס העלייה 1950. ברקע מבנה החווה.

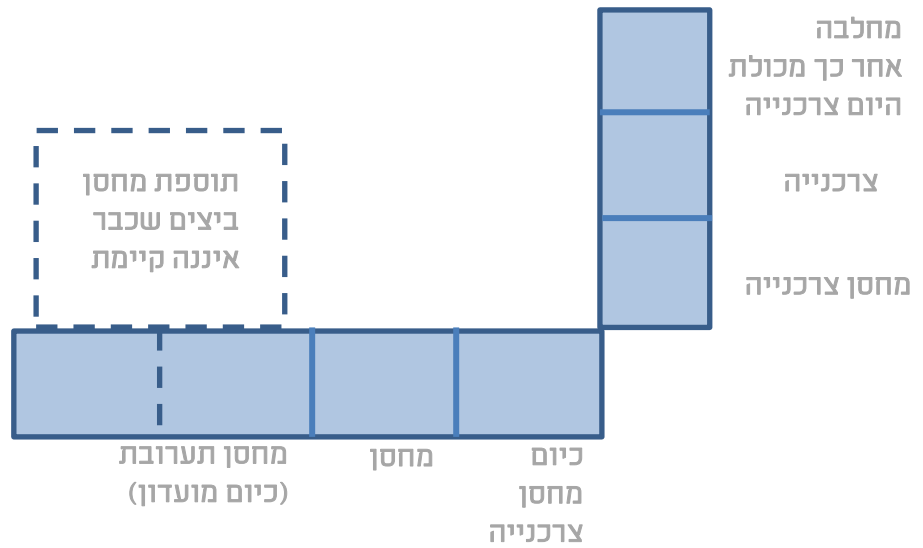
בימיה הראשונים של בית חנניה הבית החווה שימש למגוון שימושים ציבוריים, בית העם הראשון היה בתחילה אחד החדרים בחווה. מהפינה הצפונית מערבית נמשך קיר אבן שאורכו 15 מטר וגובהו 3 מטר (שריד לחלק ממבנה החווה ההיסטורי, הוא שימש כסככה למכונות חקלאיות של חברי המושב לאחר שבנו שם גג. בפינה הצפונית מזרחית היה צמוד מבנה מרובע בגודל של 2x2 שהיתמר מעל לגג החווה וכנראה שנבנה ליופי. עם הקמת המושב התקינו מעליו תורן ששימש לדגל בימי חג ולתליית סמרטוט אדום בימי חול להזמנת המזריע שחלף על פני הכביש (כביש 4 הצמוד).

החווה בשנת 1942

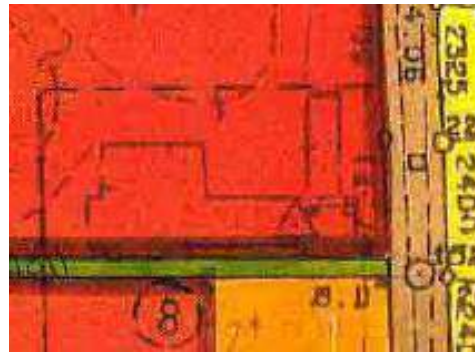
- מבנה קיים
- מבנה שנהרס
- שריד קיר

המחיצה באולם המערבי הוסרה והאולם שנוצר שימש לשמחות בימי שישי ובחגים, היו ציורי קיר שצייר אחד מחברי המשק על הקירות. אולם זה הפך למחסן תערוכת כשנבנה בית העם.

המבנה שימש בתקופות שונות לתפקידים שונים, כגון, מחסן לייצור תערוכות לענפי בעלי החיים. מחסן למיון ביצים ומקום לקשירת בקר לטיפול וטרינרי ולהזרעה.

האספות הכלליות הראשונות התקיימו בחדר הפינתי, לאורה של מנורת נפט, שם ניצב שולחן הירקות של המכולת ולשם גם הובא מטען הבגדים המשומשים ששלחו קהילות יהודי אמריקה. הצרכנייה פעלה תחילה מחדר קטן במבנה של כ- 25 מטר והתרחבה והשתכללה עם השנים עד לגודלה הנוכחי היום.

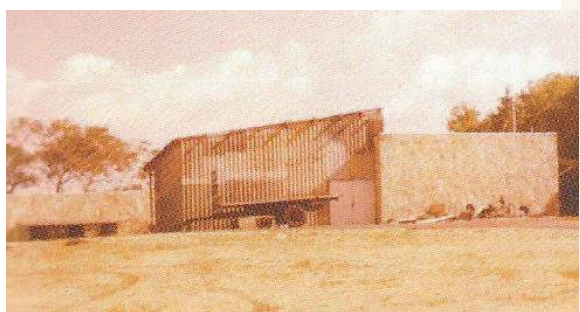
הצרכנייה בתחילת שנות ה-90 בתוכנית ובצילום אוויר

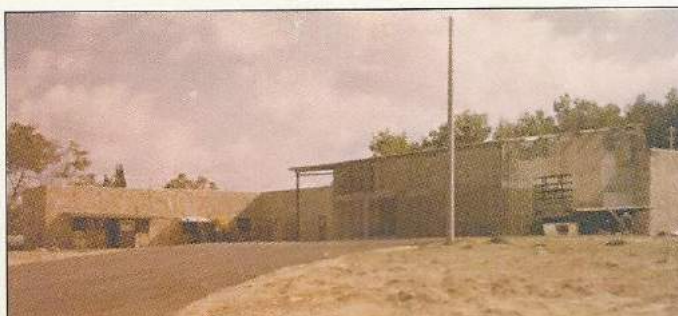
ניתן לראות שבשנות ה-90 עדיין היה מחובר המבנה הזמני שהוקם כמחסן ביצים למבנה הצרכנייה. בתצלום האוויר רואים גם שגג הרעפים חדש, וששנות ה-90 עדיין היה גג שטוח למבנה.

הצרכנייה בשנת 2013

בשנת 1971 צופו שני חלקיו של המבנה באבן רמאללה פראית מנוסרת, ניתן לראות זאת בתמונות. בשנות ה-70 הסככה עדיין עומדת במקומה בשנים אלו.

הצרכנייה בשנות ה-70, חזית מערבית

הצרכנייה בשנות ה-70 צולם מכיוון צפון מערב

הצרכנייה ב-2000

הצרכנייה ב-2015

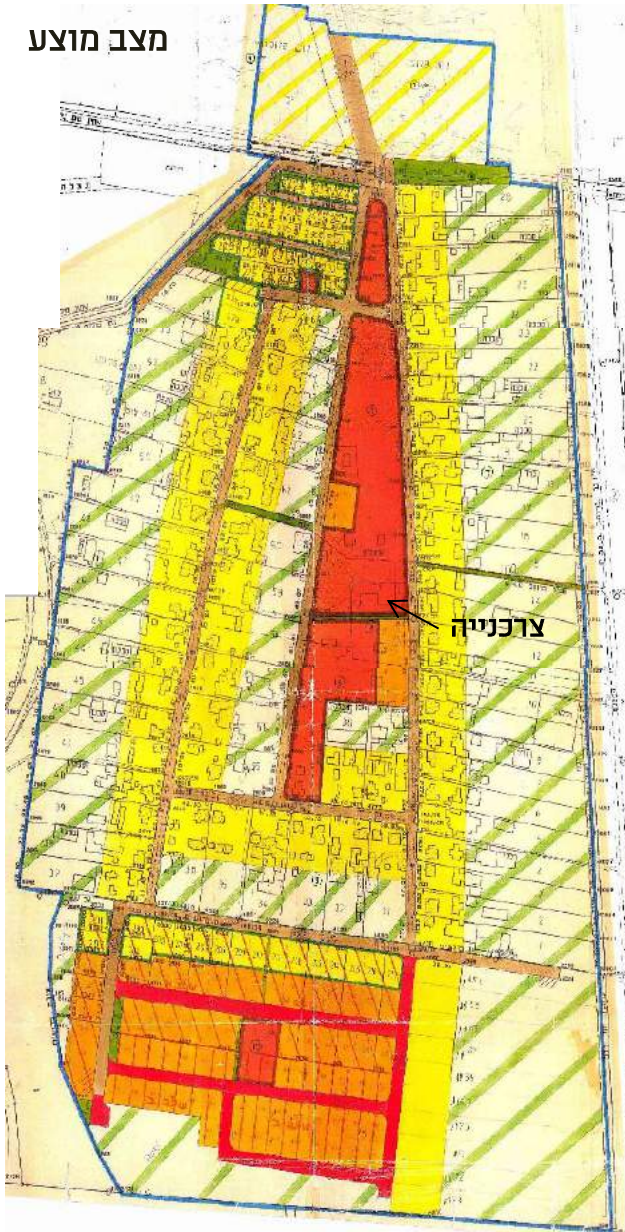

בשנות ה-90 הצרכנייה עברה שיפוץ, פורקה הסככה, והודבק גג רעפים על הגג השטוח.

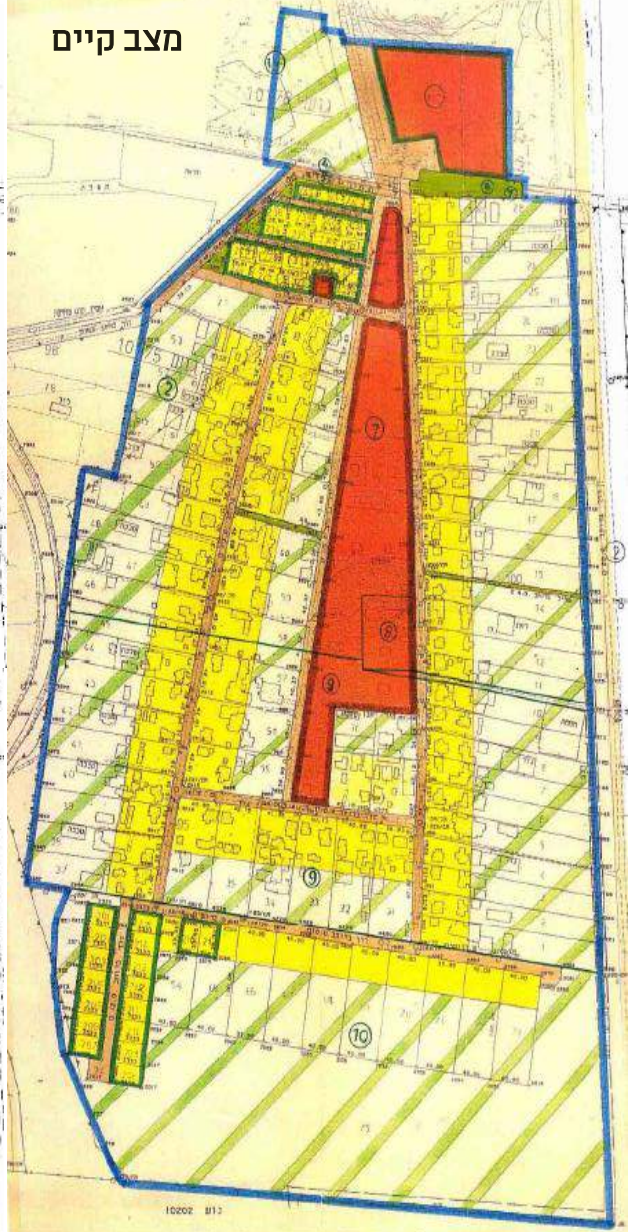
כיום הצרכנייה שהחלה מחדר קטן של כ-25 מטר התרחבה לכל הזרוע המזרחית של המבנה ומשתמשת לצרכי אחסון גם בחלק מהמבנה הדרומי.

על הקיר הצפוני ישנו קטע מצינור המים שהגיע למבנה עם כיתוב של סיפורו של הצינור, עדות למה שהיה כאן בהתחלת הדרך.

מצב מוצע

מצב קיים

אזור מגורים בנחלה (חלקה א')

אזור חקלאי

אזור מגורים לבנים ומשפיעים

אזור מגורים א'

אזור לתכנון בעתיד

אזור מבני ציבור

אזור מבני נשק

חכ/19 ד - 1995

תוכנית ההרחבה של בית חנניה- עושה שינויים בשטח הציבורי המרכזי, והופכת שתי מובלעות בתוכו לשטחים למגורים. בתוכנית חכ/19 - ט' תוכנית הגדלת שטח מגורים בנחלה" מאושרת מ - 2008 הם מחולקות לשישה מגרשים בניה. בשתי התוכניות אין התייחסות כלל לשימור רק לעתיקות.

תצ"א מתחילת שנות ה-90

התצ"א צולמה לאחר בניית חלק מהבתים של ההרחבה הראשונה בחלק הצפוני של היישוב אך טרם הקמת שכונת ההרחבה הדרומית המשמעותית. המקור נמצא במזכירות בית חנניה.

מס'	המבנה	גוש	חלקה	ייעוד ותאור
1	בית החווה	10198	83	בית חוה שסביבו נבנה הישוב כיום צרכנייה
2	בית העם	10198	83	נבנה כבית העם ומשמש כך עד היום
3	בית הכנסת	10198	83	נבנה כבית כנסת ומשמשכך עד היום
4	המחלבה	10198	83	כיום מועדון ותיקים
5	המדשאות הגדולות	10198	83	מדשאות גדולות המשמשות את המושב באזור הציבורי
6	אמת המים	10198	100+103	אתר ארכאולוגי היסטורי

השטח במרכזי של המושב מכיל בקרבו את מבני הציבור, את המבנים ששיש להם ערכים לשימור ואת המדשאות המרכזיות הינו חשוב כמכלול. יש חשיבות בשמירת אזור ציבורי זה כאזור למבני ציבור מרכזי בחיי היישוב, "נגיסות של מגרש מגורים בשטח זה, עשויה להחליש אותו ו"לפורר אותו".

סקר של המועצה לשימור אתרים

המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל ערכה בשנים 1992-1995 סקר שימור לחלק מיישובי המועצה האזורית חוף הכרמל. למושב עופר אין כרטיסי אתר של המועצה לשימור אתרים.

מקורות

1. מסמכי התוכנית חכ/19ד- תשריט ותקנון משנת 1995 אתר רמ"י
2. מסמכי התוכנית חכ/19ט-תשריט ותקנון משנת 2008 אתר רמ"י
3. SURVAY OF PALESTIN -1942- HAIFA SUB-DISTRICT - NORTHEN HAIFA-caesarea, מפה מנדטורית 1:20,000 - המרכז למיפוי ישראל.
4. SURVAY OF PALESTIN -1935 מפה מנדטורית 1:20,000 - המרכז למיפוי ישראל.
5. SURVAY OF PALESTIN -1940 עדכון מפה מנדטורית 1:20,000 - המרכז למיפוי ישראל.
6. רקע פוטוגאומטרי של אתר GOVMAP - המרכז למיפוי ישראל
7. תצ"א משנות ה-90 באדיבות מזכירות בית חנניה
8. ראיון עם רבקה (איפי) הראל- עורכת הספר על היובל של בית חנניה
9. סיור ביישוב ופגישה במזכירות הישוב עם סימה - מזכירת היישוב
10. ספר בית חנניה ספר היובל 1950-2000 שהוצא לכבוד חגיגות היובל למושב.

תודות

תודה מיוחדת לרבקה (איפי) הראל, עורכת הספר על היובל של בית חנניה, על החומרים וההסברים

סקר מבנים ומתחמים לשימור - בית חנניה

תמונה	תאור כללי ומצב שימוש נוכחי	שנת הקמה, רקע היסטורי	גוש חלקה	שם האתר	מס'
		<p>בית החווה, מסביבו נבנה מושב בית חנניה במקור ביתו של ביתם של ג'אמל ופוזי בק. ב-1927 נמכר לפיק"א. מבנה אבן כורכר שצופה באבן פראית מנוסרת ועם גג שטוח שהודבק עליו גג רעפים.</p> <p>שימש כמבנה ציבור מרכזי במושב. כמו בית עם מחלבה מכולת מועדון וצרכנייה.</p> <p>על הקיר הצפוני ישנו שלט המספר את סיפור המים של המושב, השלט תלוי על קטע מהצינור המקורי.</p>	<p>גוש 10198 חלקה 83</p>	<p>בית החווה "מנשייה"</p>	<p>1</p>
		<p>בית העם נחנך בנובמבר 1960 בקונצרט של התזמורת הפילהרמונית של חיפה. אולם עם במה, מסך ומרתף ששימש לחדרי הלבשה. כונה גם "בית התרבות" ושמש גם כבית קולנוע. בשנת 1960 במרתף היה בשנות ה-70 מועדון ריקודים. בשנת 2000 שיפצו את האולם, והכניסו בו מספר שינויים.</p> <p>לאורך כל השנים היה במקום מרכזי מבחינת חייה תרבות והחברה במושב.</p>	<p>גוש 10198 חלקה 83</p>	<p>בית העם</p>	<p>2</p>

		<p>נבנה בסוף שנות ה-50 ומשמש את המושב עד היום. הפרגולה הקדמית והמבנה היביל הצמוד הוספו בשנים האחרונות.</p>	<p>גוש 10198 חלקה 83</p>	<p>בית הכנסת</p>	<p>3</p>
	<p>המבנה שופץ לאחרונה והפך למועדון ותיקים.</p> 	<p>נבנתה בשנות ה-50 ואליה הגיעו רפתי הכפר בוקר וערב שבעה ימים בשבוע עם החלב שחלבו. במחלבה עצמה היה מתקן קירור ומיכל ענק. משאית תנובה הייתה מגיעה מספר פעמים בשבוע לאסוף את החלב. במרפסת הפתוחה (שנסגרה) הייתה שוקת לשטיפת הכדים.</p>	<p>גוש 10198 חלקה 83</p>	<p>המחלבה - מועדון ותיקים</p>	<p>4</p>
		<p>במרכז המושב ישנו רצף של שטח פתוח ירוק בעל חשיבות גבוהה לציבור.</p>	<p>גוש 10198 חלקה 83</p>	<p>המדשאות הגדולות</p>	<p>5</p>

סקר מבנים ומתחמים לשימור - בית חנניה

		<p>אתר ארכאולוגי בגבול המערבי והצפוני של המושב. אמת מים שהובילה את מי נחל תנינים ויובליו מאזור עינות שוני אל קיסריה ונבנתה ע"י הורדוס.</p>	<p>גוש 10198 חלקה 100-103</p>	<p>אמת המים</p>	<p>6</p>
		<p>בקטע של בית חנניה ניתן לפגוש מס' אלמנטים יחודים לאמה: צינורות חרס מעל האמה, אזור שבו היא מוכפלת (ע"י הרודיאנוס), אזור שבו היא מוגבהת (בתק' הביזנטית).</p>			
 <p>ה"מעקף" בשולי מושב בית חנניה, והתוואי המשוער שלו</p>		<p>הקטע המערבי של האמה הוא למעשה "מעקף" של האמה: במאה השלישית/רביעית נבנתה אמה נוספת לקיסריה, האמה הנמוכה, שלצורך התאמת גבהים נבנה סכר שחסם את נחל תנינים ויצר אגם שהוא למעשה ביצת כבארה.</p>			
		<p>האמה הוותיקה החלה לשקוע בתוך הביצה, זרימת המים הופרעה והיה צורך לעשות מעקף.</p>			

חלק ו'

ישובים שהוקמו בשנות ה-50 וה-60

כפר סיטורין

ימין אודד

כפר גלים

עין הוד

קיסריה

כפר סיטריין

מוסד ילדים חדש
של המזרחי

'כפר צבי סיטרין' או 'בית צבי' נוסד בשנת 1953 כבית ספר מקצועי דתי, ונקרא על שם צבי סיטרין ממנהיגי הפועל המזרחי בארצות הברית. שהוריו תרמו את הכסף להקמת הכפר. טקס אבן הפינה נערך בשנת 1952, והוא תועד ביומני כרמל.

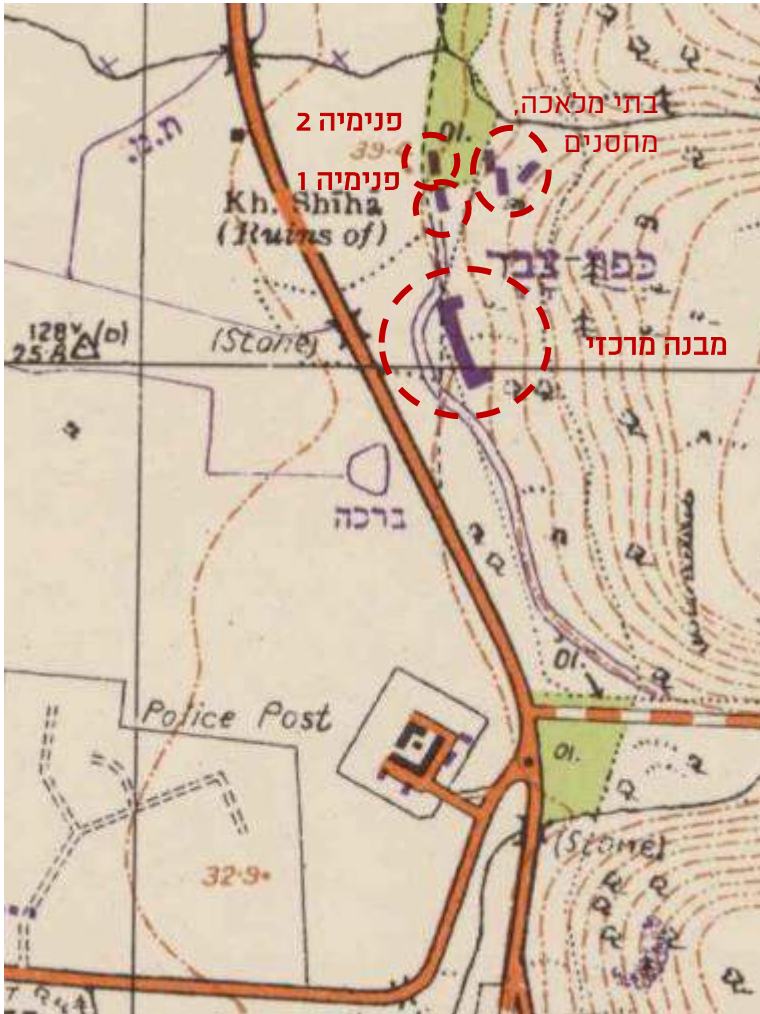
תמונות מתוך הסרט של יומני כרמל 1952 - ארכיון המדינה

המבנה המרכזי נבנה במקור ע"י המופתי של ירושלים כבית יתומים לילדים ערבים. (יש האומרים כמבנה שליטה על כביש 4) בקומה השנייה היו חרכי ירי הפונים לכביש. ניתן לראות בתמונה כי המבנה היה באמצע הבניה ביום הנחת אבן הפינה.

תזמורת ישיבת כפר סיטרין, 1964

לבנין הקיים נוספו שתי פנימיות בהן נקלטו בשנת 1953 הקבוצות הראשונות של עליית הנוער. בשנותיו הראשונות של בית הספר הייתה כוונה לקיים בו התנסות בעבודה חקלאית- גידולי שדה, משק הלול ואף הוקמה סככה חקלאית, בחלק הצפוני של המתחם, העבודה נעשתה בעזרת פרדה ובמקרה הצורך הושאלו טרקטור ועגלה מהקיבוצים השכנים.

שנתיים לאחר ייסודו, הוקמה במקום "ישיבת תורה ומלאכה" שגרעינה הראשון מנה כ-20 תלמידים.

לאחר כארבע שנים התמוסס העיסוק בחקלאות, ובמקומו הוקם בי"ס צומח לילדי עליית הנוער ואוכלוסיית רווחה. בשנים אלו בית הספר הלך וגדל והתמחה במגמות מקצועיות.

במפה משנת 1957 ניתן לראות את המבנה הראשי עומד, מצפון לו שני מבני פנימייה ומבני סדנאות בסמוך להם. במפה המקורית שבידנו משנת 1942 טרם העדכון לא מופיע ביטוי למבנה המרכזי כך שתחילתו נכראה בסוף שנות ה-40.

עדכון המפה המנדטורית מ 1957 (קנ"מ 1:20,000) - המרכז למיפוי ישראל
 רשום בטעות "כפר צבר" במקום "כפר צבי"

תמונה מתוך הסרט של יומני כרמל 1952 - ארכיון המדינה

המבנה הראשי

בקומה תחתונה באגף בצפוני היה ממוקם חדר האוכל והמטבח. בצד הדרומי כיתות לימוד. בקומה עליונה בית מדרש מרכזי בחלק הצפוני (מעל חדר האוכל).

במרכז רחבה פתוחה עם חרכי ירי ובצד הדרומי כיתות לימוד נוספות. במרתף הצפוני היה חדר תחזוקה ונגריה, שהפך לאולם תרבות והרצאות בסוף, שנות ה-80 תחילת ה-90.

תצלום אוויר

משנות ה-80

בתצלום אוויר זה אשר תלוי על קיר במשרדי בית הספר ניתן לראות את הבינוי עוד טרם הקמת אולם הספורט, ניתן לראות שבמקום בו עומד היום אולם הספורט עומדת בריכת השחייה.

בנין הפנימיה לתלמידי יג' יד' שכיום משמש כבית הארחה לא הופיע בצילום האוויר המקורי, והוא הודבק על התצלום בדיעבד לאחר בנייתו. מגרש הכדורגל כבר קיים, אך טרם נבנו הטריבונות ו"מגרש הלחץ" הצמוד.

בשנות ה-90 היו בבית הספר כ-450 תלמידים בשתי חטיבות, חטיבה תיכונית וחטיבה על תיכונית. והוא נקרא "ישיבה טכניקום".

באותן שנים יצא פלייר הקורא לתלמידים להירשם למקום, ובו תמונות מהווי המקום. ברקע ניתן לראות את המבנים העיקריים.

הבנין הראשי מצולם כאן מחזיתו האחורית הפונה לכביש 4, למרגלותיו המדשאה הגדולה.

ברחבה על יד חדר האוכל- הצילום מדרום מזרח.

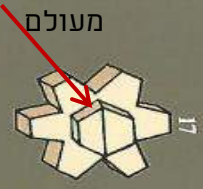
תמונה מתוך מבנה בית הכנסת אשר ממקום בחלקו הצפוני של הקומה השנייה בבנין הראשי.

במרכז החוברת תרשים סכמתי של מבני בית הספר עם מקרא, הנותן לנו תמונה על בית הספר בשנים אלו.

23 מתוך כולל

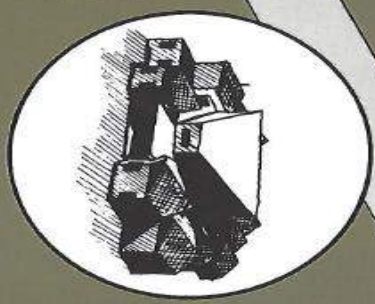
בנין שלא הוקם
מעולם

- 1 ביתן שמירה
- 2 פנימיה 6
- 3 בית רמ"ם
- 4 בית מנהל
- 5 טכנאות שיניים
- 6 בנין ראשי בית כנסת ומשרדים
- 7 חדר מורים חדר דפוס מרכזיה מדגוגית
- 8 מגורי צוות 1
- 9 מגורי צוות 2
- 10 מרפאה
- 11 חדר אוכל ומטבח
- 12 מגרשי טניס
- 13 אולם ספורט
- 14 מגרשי כדורעף
- 15 מגרש כדורגל ואתלטיקה
- 16 מגרש כדורסל ואמפיתיאטרון
- 17 מעבדות
- 18 פנימיה 5
- 19 פנימיה 3
- 20 פנימיה 1
- 21 פנימיה 2
- 22 פנימיה 4
- 23 מחסן כללי
- 24 סדנת מכניקה
- 25 מעבדות
- 26 מחסן ראשי
- 27 חוג לחובבי רדיו
- 28 אלקטרוניקה
- 29 מעבדת חשמל
- 30 מכניקה כללית
- 31 מכשור ובקרה

דום מניל
של בנין
רמב"ם
אלקטרוניקה
מכשור ובקרה
ואוטומציות

שנות ה-2000

עד שנת 2006 הייתה במקום מכללה טכנולוגית שנקראה "Technological Yeshiva College" ובעברית "המכללה הטכנולוגית ע"ש צבי סיטרין" או "ישיבת כפר צבי סיטרין".

במקום פעל ביה"ס להנדסאים במתכונת יג'-יד'. ביה"ס פעל מכיתה ט' עד כיתה יב' ולאחר מכן במתכונת של עתודה טכנולוגית. המגמות במכללה היו חשמל, מכונאות רכב, טכנאות שיניים ואלקטרוניקה, בשנותיו האחרונות הייתה גם מגמת ספורט, להכשרת ספורטאים מקצועיים. בסיומה הקנתה המגמה לבוגריה תעודה טכנולוגית וכן ותעודה טכנולוגית, ו/או המשך לדיפלומת טכנאי/הנדסאי.

כפר צבי סיטרין היה בין בתי הספר היחידים בארץ, שכלל בתוכו מגרש ספורט אולימפי, מגרשי טניס, מגרשי כדורסל, חדר כושר מאובזר וגדול, ואולם כדורסל תקני - שהתקיימו בו בעבר תחרויות בין בתי ספר שונים בצפון. במגרש הספורט האולימפי שבמכללה - התאמנו בעבר הקבוצות: מכבי חיפה, והפועל חיפה, ואפילו נבנה להם חדר הלבשה מיוחד.

בתחילת שנות ה-2000 שופצו מבני בית הספר, ואף ניבנו מבנים חדשים - שנועדו בהמשך לשמש כמבני לימודי הנדסה שהייתה צפויה להיפתח, התכניות השתנו עת בשנת 2005 נרכש הכפר על ידי המיליארדר לב לבייב, ובשנת 2007 המכללה ובית הספר להנדסאים שפעל בתוכה נסגרו. עד למועד סגירת המכללה, היא נוהלה בידי הרב אברהם (אייבי) בורנשטיין. בשנים האחרונות מנה בית הספר כ-600 תלמידים, כ-400 תלמידי תיכון וכ-200 בה"ס להנדסאים.

כיום משמש המקום כבי"ס וישיבת "סיטרין" ע"ש צבי סיטרין ו"אור אבנר חב"ד" ע"ש אביו של לבייב, מוסד חינוכי פנימייתי טכנולוגי אשר מושך אליו תלמידים רבים מחבר המדינות במסגרת תוכנית נעל"ה. כמו כן פועלת במקום מכינה לשייבה (כיתות ז' וח') ברוח חב"ד, וישיבה קטנה במסגרת המרכז להכשרת רבנים לקהילה הבוכרית. כשמשפחת סיטרין הקימה את הכפר, היא הקימה קרן לצרכי פיתוח המקום, אשר הכניסה לכפר כספים כל שנה לצרכי פיתוח המקום. עד היום קרן זו קיימת ומשמשת את המקום.

סביב המוסדות נבנתה קהילה של חסידי חב"ד המונה כמה עשרות משפחות בעיקר של זוגות צעירים העובדים במוסדות. לפי הלמ"ס גרו במקום בשנת 2013 כ-200 איש.

בכפר מתקיים מדי שנה, בתקופת הקיץ, אחד ממחנות הקיץ של תנועת חב"ד בישראל הנקרא "קעמפ גן ישראל - ארץ הקודש". במקום גם בית הארחה "למרגלות הכרמל".

משתתפי "קעמפ גן ישראל" של תנועת חב"ד כ-370 חניכים וכ-140 אנשי צוות על הטריבונות של מגרש הספורט

צמחיה ושטחים פתוחים

אחד הדברים המאפיינים את המקום יותר מכל זו העובדה שהוא משופע בשטחים פתוחים וירוקים. היום המקום פחות מטופח מבעבר, ומגרש הכדורגל כבר לא מטופל, אבל עדיין ישנם חורשות, שדרות, ועצים בוגרים מרשימים מסוגים שונים שיש לשמור עליהם: אקליפטוסים, ברושים, דקלים אלונים ועוד. בחלק הצפון מזרחי הגובל בהר הכרמל יש חלק של יער ומסלול שאפשר לעלות בו לתצפית על ההר. חשוב לעשות סקר עצים במקום, ולבחון את נושא הצמחייה בכל תוכנית או היתר בנייה שיוגשו לכפר. מצ"ב מס' דוגמאות.

תצ"א מ-2013 הזכויות של טום רטיג - מתוך Google Maps

מבט מכיוון כביש 4-

מגרש הכדורגל המיובש

שדרת אקליפטוסים בקרוילות

חורשה ליד המשרדים (מעבדות)

תמונה מתוך הסרט של יומני כרמל 1952 - ארכיון המדינה

המבנה הראשי

בקומה תחתונה באגף הצפוני היה ממוקם חדר האוכל והמטבח. בצד הדרומי כיתות לימוד. בקומה העליונה בית מדרש מרכזי מעל חדר האוכל.

במרכז הקומה השנייה רחבה פתוחה עם חרכי ירי ובצד הדרומי כיתות לימוד נוספות.

בקומת המרתף בחלקה הצפוני היה חדר תחזוקה ונגריה, שהפך לאולם תרבות והרצאות בסוף, שנות ה-80 תחילת ה-90.

בניין מרכזי מקורי

תוכנית מ-1957

בית המבורגר
בניין מרכזי מקורי
תוספת דרום
מזרחית

תצ"א מ-2013

חזית הכניסה

חזית אחורית

בית הכנסת

חזית צפונית

גרם המדרגות

המבנים כפי שהם כיום

מבנה חדש משנות ה-90 נבנה כפנימייה לתלמידי י"ג, י"ד. המבנה תוכנן מראש כך שימשמש בשנת הלימודים כפנימייה ובחופשות כבית הארחה לציבור הדתי. בניית הקומפלקס לא הושלמה. למרות זאת, לאחר מכירת המתחם ללב לבייב. משמש המבנה כבית הארחה "למרגלות הכרמל"

בית הארחה

בית הארחה

מבנה פנימייה בבית הספר פנימייה 4

בית המבורגר

חדר האוכל

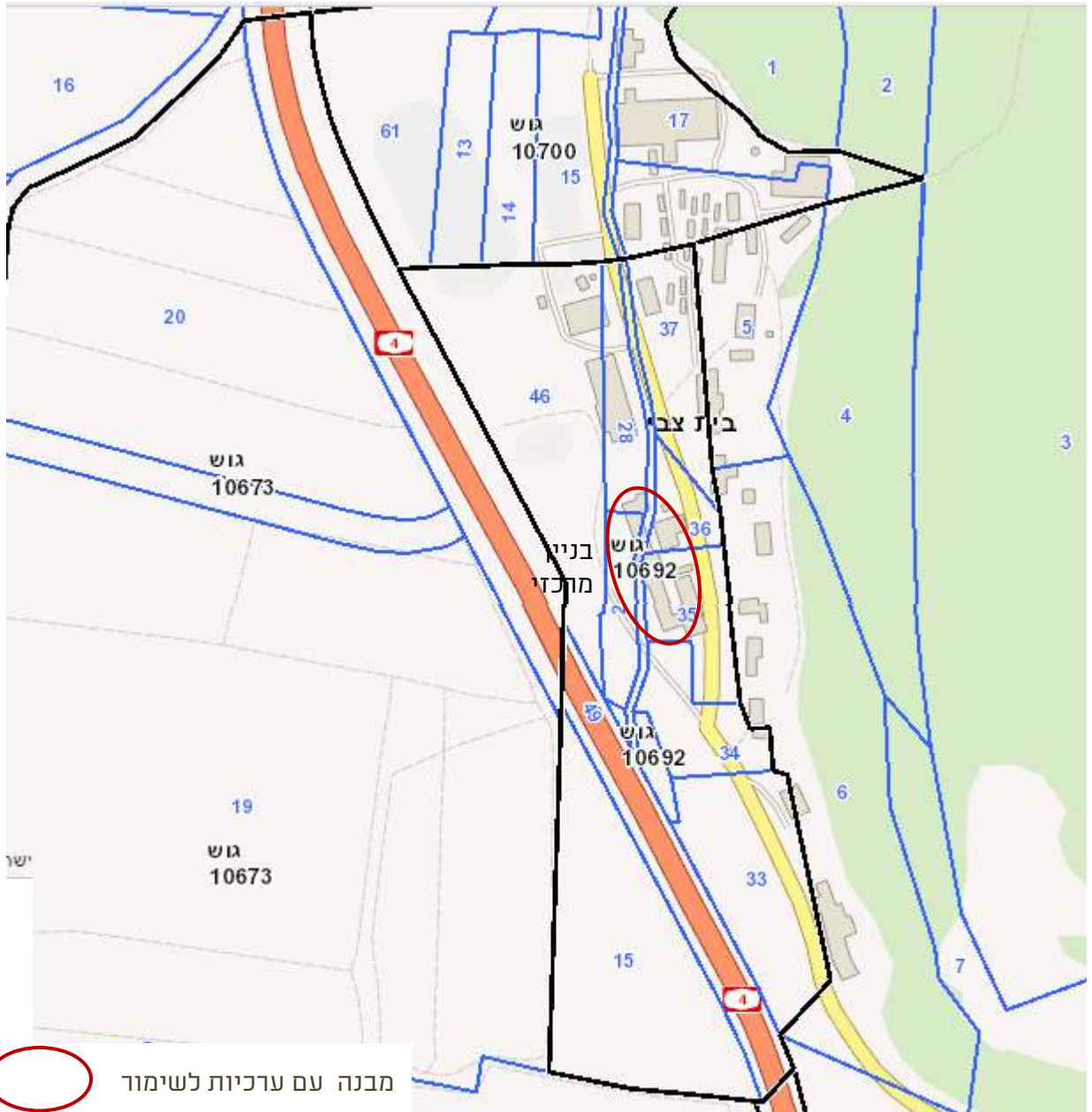

הטריבונות ומגרש הכדורסל

רקע סטטוטורי שימורי קודם

בבדיקה שערכנו לתוכניות ישנות ונוכחיות של בפר סיטרין לא נמצאו איזכורים לנושא שימור. ליישוב אין כרטיסי אתר של המועצה לשימור אתרים.

מיפוי מבנים ומתחמים עם ערכיות לשימור

מס'	המבנה	גוש	חלקות	ייעוד ותאור
1	המבנה המרכזי	10692	35, 29, 36, 38, 28	ראה פירוט בסקר
2	מתחמי צמחיה	כללי	בכל רחבי הכפר	ראה פירוט בסקר

מקורות

1. מסמכי התוכנית חכ/16 מאושרת מ-1997 - תשריט ותקנון אתר רמ"י.
2. מפה מנדטורית, 1:20,000 SURVAY OF PALESTIN -1942- HAIFA SUB-DISTRICT - ATLIT, המרכז למיפוי ישראל.
3. עדכון למפה המנדטורית, 1:20,000 SURVAY OF PALESTIN HAIFA SUB-DISTRICT - ATLIT, העדכון נעשה בשנת 1955, והמפה הודפסה ע"י מחלקת מדידות ישראל בשנת 1957 - המרכז למיפוי ישראל.
4. רקע פוטוגאומטרי של אתר GOVMAP - המרכז למיפוי ישראל
5. סרט על הנחת אבן הפינה לכפר בשנת 1952 בקישור
[https://www.youtube.com/watch?v=eTCahE9ruYE&feature=youtu.be&t=127:](https://www.youtube.com/watch?v=eTCahE9ruYE&feature=youtu.be&t=127)
6. חוברת "ישיבה טכניקום" שהוצאה ע"י "עשעבה טכניקום- כפר צבי סיטריין"- בשנות ה-90 לצורך גיוס תלמידים חדשים
7. תצ"א משנות ה-80 - משרדי הכפר.
8. ראיון עם מנחם בורנשטיין מיום 24.6.15
9. סיוור במקום עם מר אייבי בורנשטיין ומר מנחם בורנשטיין מיום 7.10.15

תודות

תודה מיוחדת למר מנחם בורנשטיין אשר עבד והתגורר בכפר ולמר אייבי בורנשטיין אשר ניהל את המקום והתגורר בו עם משפחתו עד סגירתו, על המידע הסיפורים והסיוורים.

סקר מבנים ומתחמים לשימור - כפר סיטרין

יולי 2015

תמונה	תמונה	שנת הקמה, רקע היסטורי תאור כללי ומצב שימוש נוכחי	גוש\חלקה	שם האתר	מס'
 	 	<p>נבנה ע"י המופתי של ירושלים כבית יתומים לילדים ערבים. (יש האומרים כמבנה שליטה על כביש 4) בקומה השנייה היו חרכי ירי הפונים לכביש. ב-1952 נפתח במבנה כפר הנוער. בקומה תחתונה באגף בצפוני היה חדר האוכל והמטבח. בצד הדרומי כיתות. בקומה עליונה בית מדרש מרכזי בחלק הצפוני (מעל חדר האוכל). במרכז רחבה פתוחה עם חרכי ירי ובצד הדרומי כיתות לימוד נוספות. במרתף הצפוני היו חדר תחזוקה ונגריה, שהפך לאולם תרבות והרצאות בתחילת ה-90. בשנות ה-80 נסגרה הקומה השנייה ונוספו כיתות לימוד עם סקייליט לאורך המסדרון.</p>	<p>גוש 692568 חלקה 28, 36, 38, 29, 35.</p>	<p>בניין מרכזי</p>	<p>1</p>
			<p>כיום המבנה מאוכלס בדלילות. בקומת המרתף הפכו את אולם התרבות לחדר אוכל ובית מדרש. בקומה הראשונה משרדים וכיתות בקומה השנייה בית מדרש מרכזי וכיתות לימוד. בבית המדרש ישנו סדק משמעותי באזור תפר במבנה הקיים בשני צדדיו של המבנה אשר בחלקו הצפוני רחב עד כדי כך שניתן לראות את החוץ. סדק זה דורש טיפול ובחינת יציבות.</p>		

סקר מבנים ומתחמים לשימור - כפר סיטרין

	<p>כפר סיטרין ממוקם למרגלות כרמל והוא שופע צמחיה טבעית, ועצים בוגרים בעלי ערך. היו תקופות שבהן גם הגינון והמדשאות היו בשיאם והמקום נראה כגן פורח. כיום יובש מגרש הכדורגל ושטחים נרחבים אינם מגוננים או מטופלים.</p> <p>למרות זאת חשוב לשמור על העצים והצמחייה הקיימת, על כן מומלץ לערוך סקר עצים וצמחיה נפרד ומעמיק.</p> <p>בתמונות מס' דוגמאות:</p>	<p>כללי</p>	<p>מתחמי צמחיה</p>	<p>2</p>	
	<ul style="list-style-type: none"> • מבט מכיוון שער הכניסה בו רואים את מרגלות הכרמל • מבט מכיוון צומת עתלית בה נראות את החורשה הדרומית והחורשה הצפונית. • השדרה לאורך הכביש הראשי • מקבץ ברושים בצפון המבנה המרכזי • שדרת האקליפטוסים בקרווילות. 				

ימין אורד

רקע היסטורי

ימין אורד, על שם אורד וינגייט, הוא כפר נוער פנימייתי דתי שנוסד ב-1953 ונקרא תחילה "כפר וינגייט". כפר הנוער הוקם בעקבות גלי העלייה בשנות החמישים, במטרה לקלוט נוער עולה.

המימון הראשוני לכפר הגיע מתורמים יהודים ולא יהודים בבריטניה, ואלמנתו של וינגייט סייעה בגיוס הכספים.

וינסנט צ'רצ'יל, ראש ממשלת בריטניה, שלח איגרת שהוקראה בטקס חנוכת הכפר: "אני שמח מאד על שהכסף לבניית הכפר ימין אורד נאסף בממלכה המאוחדת ושקם על הר הכרמל ציון לידידות שצריכה לקשר תמיד את בריטניה ואת ישראל".

עם הקמתו נתן ימין אורד מענה לידיהם של ניצולי שואה מכל הגלאים. ולאורך שנות קיומו נתן מענה לילדים עולים לפי צרכי המדינה והצרכים באותם ימים:

- בשנות השבעים היו רוב ילדי הכפר יוצאי אירן.
- בשנות השמונים נתן הכפר מענה לילדים יוצאי אתיופיה
- בשנות התשעים, עם העלייה הנרחבת מחבר העמים נתן הכפר מענה לאוכלוסייה זו
- בשנות האלפיים היו מרבית הילדים בכפר מהמדינות גאורגיה, קזחסטן, אוזבקיסטן, בלרוס וכדומה.
- בשנים האחרונות ישנן קבוצות גדולים של ילדים מברזיל ומצרפת (כ-120).

תמונה משנות ה-60

מטפסים אל ראש מגדל המים

בכפר למדו לאורך השנים בנים ובנות כאחד, במבני פנימייה נפרדים לבנים ובנות, בגילאים של כיתות

ט'–יב'. חדר האוכל היה ועדין מבנה

משמעותי בכפר.

בתמונה טקס הקמת מטבח חדש

וחדר אוכל מורחב שנתרמו ע"י אנשי

עליית הנוער בבריטניה, בשנות ה-70.

המבנה הורחב שוב לפני מספר שנים

ועל מנת שלא לפגוע בעץ חרוב שצמח

בצמוד אליו ממזרח ובעצים ממערב לו

הורחב המבנה ובליבו תוכננו שתי

חצרות פאטיו שבהם נשמרו עצים אלו.

מבנה חדר האוכל והמטבח אומנם עדיין

עומדים במקומו של המבנה ישן, אך

המבנה שונה והוא מודרני וחדשני.

בחזית המבנה נשארה עבודת פסיפס

ייחודית ובה מפת הכפר. העבודה נעשתה ע"י תלמידים בהדרכת יצחק שריג, בשנים 1984–1985. ניתן

לראות בעבודה בברור את בית הכנסת, חדר האוכל, בריכת השחייה, מגדל המים, מבני בית הספר, מבני

הפנימייה, אולם הספורט ועוד.

בית הכנסת

היות ומדובר בכפר נוער דתי, אחד המוקדים המרכזיים בכפר הוא מבנה בית הכנסת. בית הכנסת נבנה בשנת 1976, והכסף לבנייתו ניתן ע"י מר ג'ורג וינר שהיה אלטרואיסט, לזכר הוריו. הוא נבנה כ"כתר על הר הכרמל". בית הכנסת הוא מבנה המורכב מגופי בטון משולשים שניבטים היטב לנוסעים על הכביש העולה מכביש החוף אל מרומי הכרמל. למרות הזמן שחלף, הוא נותר שלם ולא עבר כמעט שינויים. אפילו עיצוב הפנים שפרטים ממנו עיצבה האמנית נועה אופיר נשמר היטב. תכנית הבניין היא בצורת מקבילית, כשארון הקודש, הבימה ופתח הכניסה מוצבים על הציר הארוך של המקבילית. "בתחילה נשקלה האפשרות להציב זכוכית מתחת לשיפולי המבנה, כדי לאפשר מבט לעבר הטבע הסובב", כתב האדריכל עמירם חרל"פ בספר "בתי כנסת בארץ ישראל (משרד הביטחון ההוצאה לאור והוצאת דביר, 1985)". "לבסוף הוחלט להסתיר את הנוף באמצעות מחיצות אטומות, כדי שלא תוסח דעתם של המתפללים".

אדריכל המבנה, יהודה לנדאו נולד באוסטריה ב-1917, עלה לארץ ישראל ב-1936 והתיישב בתל אביב. הוא נפטר ב-1978 בהיותו בן 62. בין השאר הוא עבד עם האדריכל דוד דה-מאיו עבד בסוף שנות ה-60 על שיפוץ והרחבת בניין תאטרון הבימה בתל אביב.

תמונה מתוך תוכנית טלויזיה של הערוץ הראשון "קריאת המגילה בימין אורד" - שנות ה-70

חזית דרומית של בית הכנסת -2015

חזית מזרחית - 2015

בית הכנסת לא השתנה
כאמור מאז בנייתו.
בפנים המבנה נוספו
מעקות דקורטיביים מעל
הקיר המפריד את עזרת
הנשים, אך גם מעקות
נראים כאילו נמצאים שם
מעל שלושים שנה.
גם אלמנטים כמו ריהוט
ריצוף וכדומה לא השתנו.
נוספה נברשת מרכזית.
אחד הדברים המייחדים
את בית הכנסת היא הדרך
בה מוכנס האור הטבעי
לתוך המבנה.

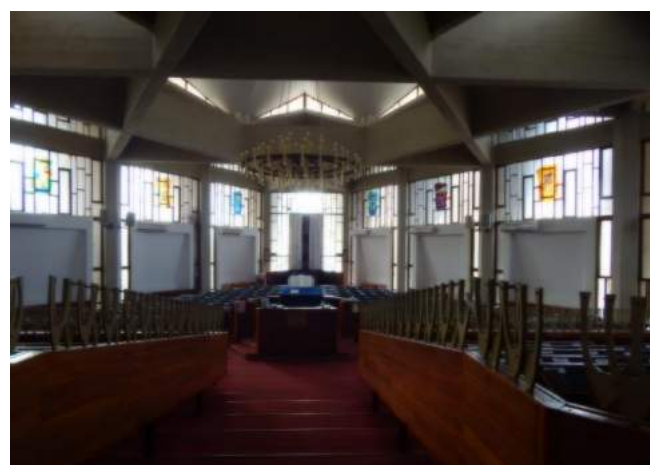
חזית צפונית - חזית הכניסה - 2015

חלל מבואת הכניסה של בית הכנסת - 2015

פנים בית הכנסת מתוך תוכנית טלויזיה של
הערוץ הראשון "קריאת המגילה בימין אורד"
- שנות ה-70

פנים בית הכנסת - 2015

כפר הנוער נמצא בבעלותו ותחת אחריותו של המנהל לחינוך התיישבותי. בין השנים 1979-2006 עמד בראש הכפר ד"ר חיים פרי, שפיתח ומימש בו את שיטת החינוך "דרך הכפר". ד"ר פרי זכה על פועלו בפרס הבנלאומי של ארגון "עולם הילדים" (World of Children) פרס "מגן הילד" ונבחר להדליק משואה בטקס הדלקת המשואות.

בשטח הכפר וכחלק ממנו פעל מכון שבות עם, להנחלת זהות יהודית ולליווי בגיור, מבנה המכון נהרס לאחרונה.

בשנות ה-2000 במסגרת "פרויקט ה-100" הובאה למקום קבוצה של כ-20 ילדים עולים צעירים, הצעיר ביניהם בן 4, חסרי עורף משפחתי, והם שוכנו באחד ממבני הפנימייה הדרומיים.

בין בתי הכפר שוכן גם מבנה בודד שנבנה על פי מסורת הבנייה האתיופית ונועד לשרת את התלמידים מבני העדה האתיופית וגם לשאר ציבור התלמידים. את המבנה מקיפים גזעים של עצי דקל שנשרפו בשריפה הגדולה בשנת 2010

השריפה בכרמל ב-2010 פגעה קשות בכפר. ותושביו פונו, ולא היו אבודות בנפש, אך האש שחצתה את הכפר במרכזו ופגעה בו במקומות שונים, כילתה מבנים רבים ביניהם צריפי עץ ומבנים ראשונים. מאז השריפה נעשות עבודות שיקום מסיביות אשר שינו את פני הכפר כליל, הוכנסו מבנים מבניה קלה, "קראוילות", בוצע כביש היקפי חדש מסביב לכפר, חודשו תשתיות והחלה תנופת בניה של מגורי פנימייה חדשים ומודרניים, אשר החליפו את המבנים שנשרפו.

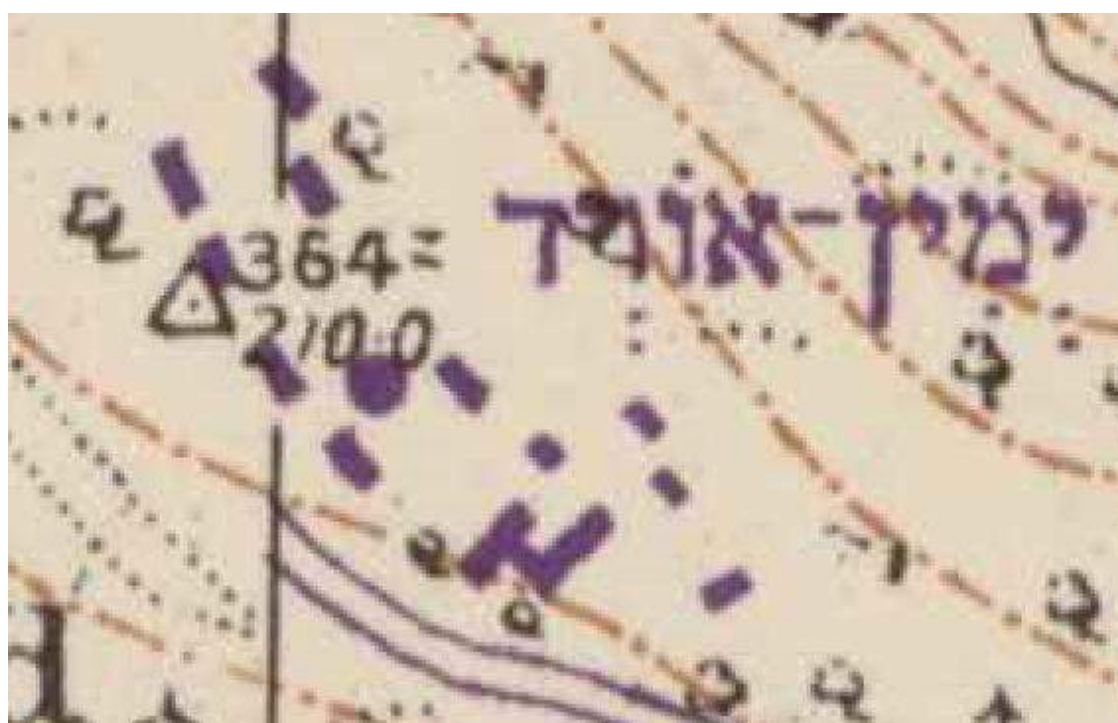
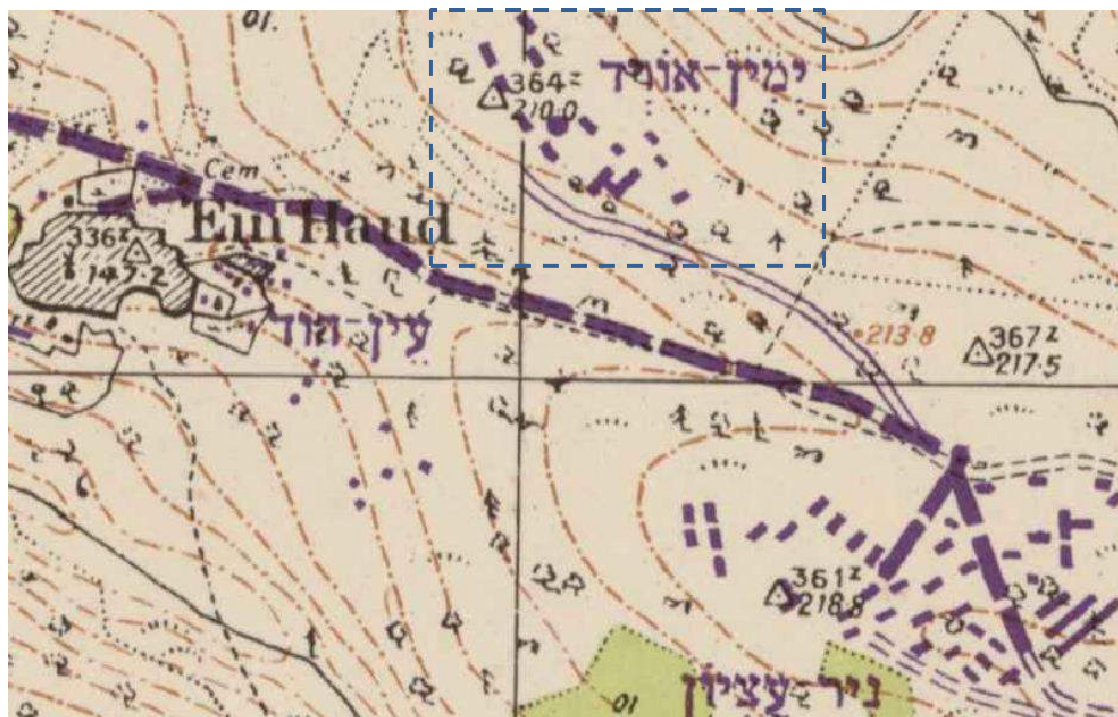

במבנים הישנים היו מקלחות משותפות ואילו כיום נבנים מבני פנימייה כבתי משפחה הכוללים שישה חדרים של ילדים, ארבעה בכל חדר ודירה קטנה למדריך אשר מתגורר איתם באופן קבוע. לכל חדר מקלחת ושירותים שלו.

בחלקו הצפון מערבי של הכפר יש ארבע "בתי בוגרים" המציע מגורים לבוגרי הפנימייה עד שמוצאים מגורים או מסגרת קבועה מחוץ לכפר, חיילים, סטודנטים, ואחרים. ביום כיפור האחרון הגיעו לכפר כ-60 בוגרים אחר בחרו "לעשות את החג" במקום, והן שוכנו במבנים אלו ואחרים.

בכפר גרים כיום כ-450 חניכים כשליש ילידי הארץ ושני שלישים נוער עולה ונוער "נעלה", בנים ובנות צרפת וברזיל. בנוסף מתגוררות בכפר כ-24 משפחות צעירות של מדריכים ואנשי צוות.

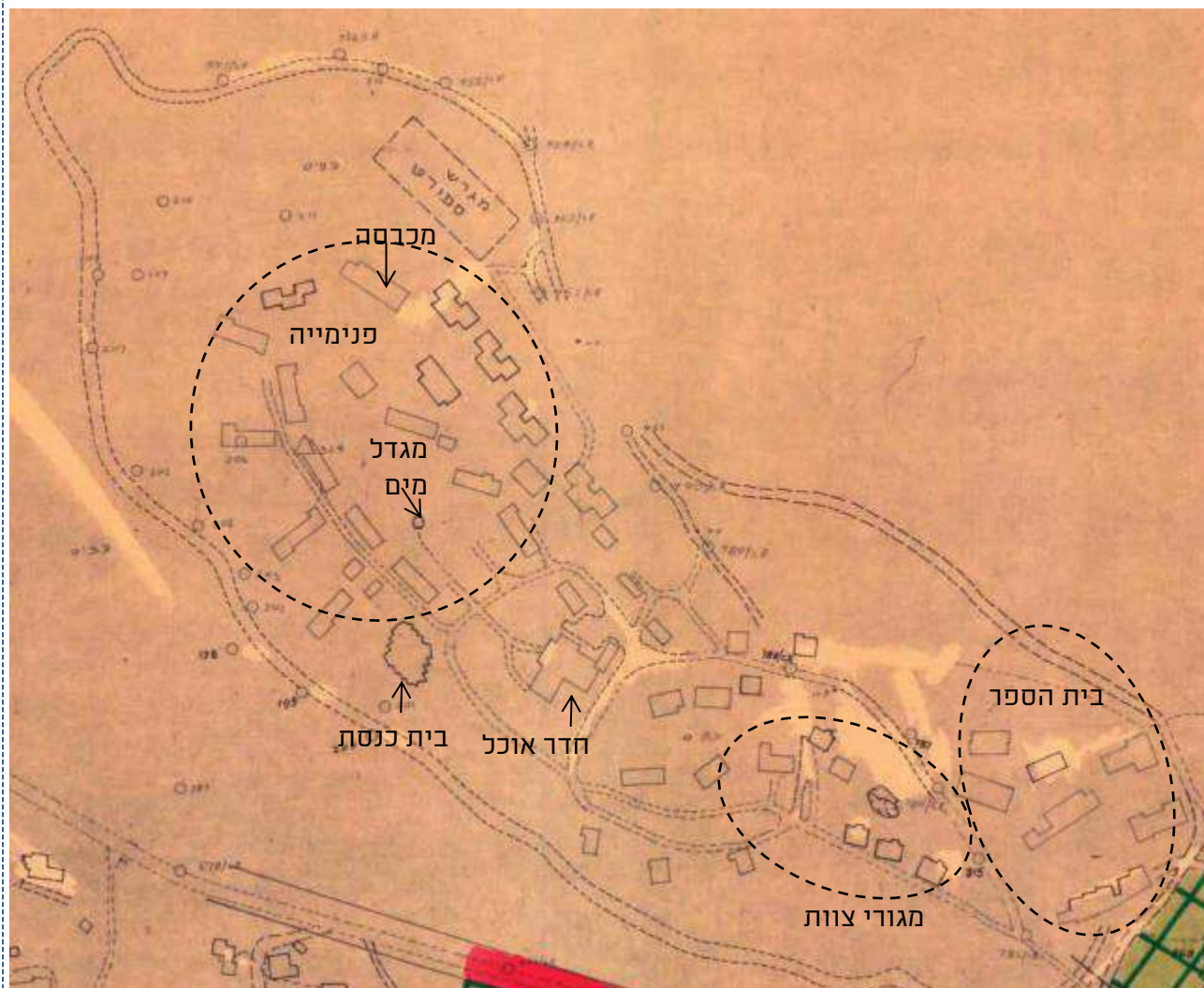
מפות היסטוריות

עדכון למפה מנדטורית מ-1942, ATLIT - SURVAY OF PALESTIN HAIFA SUB-DISTRICT - 1957
1:20,000 המרכז למיפוי ישראל.

ניתן לראות במפה את מגדל המים במרכז ומשני צידיו מבני הפנימייה המאורכים. בקצה הדרום מזרחי חדר האוכל ומבני בית הספר.

מש"ח/4 בתוקף משנת 1985

מש"ח/4 היא למעשה תוכנית שנעשתה עבור ניר עציון, ברקע התוכנית ישנה מדידה שנעשתה בתחילת שנות ה-80 לכפר הנוער ימין אורד, ובה ניתן לראות חלוקה מאוד ברורה לאזורים:

- אזור בית הספר
- אזור מגורי צוות
- אזור פנימייה
- במרכז מבני הציבור, חדר האוכל בית הכנסת ומשרדי הנהלת הכפר.

סקר המועצה לשימור אתרים

בבדיקה שערכנו עם המועצה לשימור אתרי מורשת, כפר הנוער ימין אורד לא נכלל בסקר שערכה בישובי המועצה האזורית חוף הכרמל בשנים 1992-1995.

חכ/26/ה שאושרה בשנת 2010

התוכנית איננה מתייחסת כלל לנושא השימור, יתרה מכך יש סימון להריסה של מס' מבנים וותיקים. מאידך יש הגנה על שטחי עתיקות.

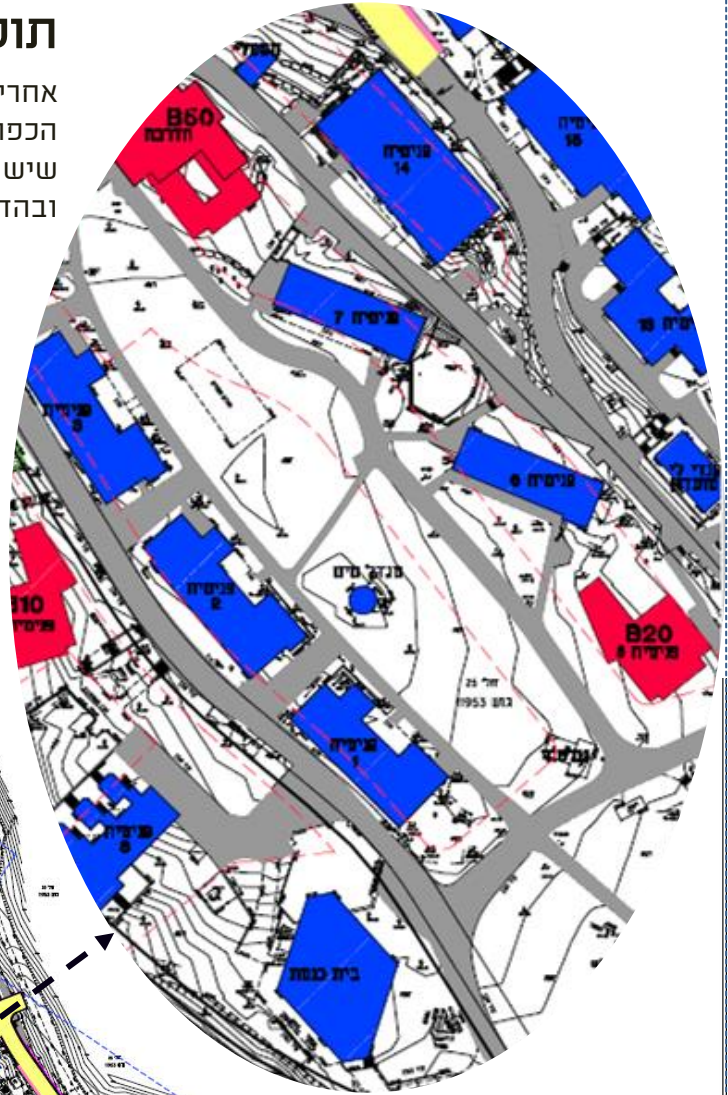
בבדיקה שערכנו שישה מבין שבעת המבנים שסומנו להריסה בתוכנית כבר אינם קיימים. התוכנית מבקשת להכניס כביש לתוך המדשאה המרכזית הקיימת באזור הפנימיה, בה נמצא גם מגדל המים ואשר יש לשמור עליה כשטח פתוח מרכזי באזור מגורי התלמידים.

תוכנית אב

אחרי השריפה, הכין משרד מושלי - אלדר עבור הכפר תוכנית אב הכוללת בינוי מחדש של מבנים שיש להקים מחדש, הכפר פועל לפי תוכנית זו ובהדרגה משקם ובונה מחדש מבנים שנשרפו.

- גבול תכנית ■■■■■
- קו בניין ע"פ תב"ע קיימת חכ"מ/26 - - - - -
- כביש \ שביל קיים ■■■■■
- כביש\סדרכה מתוכנן ■■■■■
- מבנה קיים ■■■■■
- מבנה יביל זמני ■■■■■
- מבנה להריסה ■■■■■
- מבנה חדש \ לשיפוץ שלב א-1 ■■■■■
- מבנה חדש שלב א-2 ■■■■■
- מגרש כדורגל מוצע ■■■■■

רמזי קשאר - מדידות
והנדסה אזרחית בניין
מורד מוסמן מ.ר. 883
70 052-2352708 04-8524038
70 05-8520866 04-852216

מקורות

1. מסמכי התוכנית חכ/16 מאושרת מ-1997 – תשריט ותקנון אתר רמ"י.
2. עדכון למפה המנדטורית, 1:20,000 SURVAY OF PALESTIN HAIFA SUB-DISTRICT – ATLIT, והמפה הודפסה ע"י מחלקת מדידות ישראל בשנת 1957 – המרכז למיפוי ישראל.
3. רקע פוטוגאומטרי של אתר GOVMAP – המרכז למיפוי ישראל
4. מיכאל יעקובסון: סקירה אדריכלית על בניין בית הכנסת בימין אורד, באתר 'חלון אחורי',
5. "כפר הנוער ימין אורד" – מאת דבורה ביטאולין ויעל דסטה מאמר שנכתב במסגרת סמינר לתואר ראשון של ד"ר תמר אלמוג, שכותרתו "דילמות בהוראה ולמידה" – החוג ללמידה הוראה והדרכה, אוניברסיטת חיפה. עיבדה וערכה: רינת סביון – אתר "אנשים – ישראל – המדריך לחברה הישראלית"
6. תמונה מתוך תוכנית טלוויזיה של הערוץ הראשון "קריאת המגילה בימין אורד" – שנות ה-70
7. תמונה של "פלאש 90" – תוצאות השריפה בכרמל 2010.
8. תמונה שצילם אדריאן הרבשטיין – תוצאות השריפה בכרמל 2010.
9. תוכנית בינוי של הכפר של משרד מושלי-אלדר אדריכלים משנת 2012.
10. ראיון וסיור עם מר טל ליאון – אחראי תחזוקה של כפר הנוער ימין אורד מיום 2.10.15
11. ראיון וסיור עם הגב' רחלי יאסו – רכזת ביקורים ותוכניות של כפר הנוער ימין אורד מיום 26.10.15

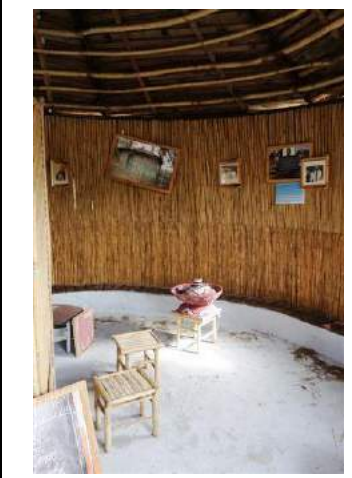
תודות

תודה מיוחדת למר טל ליאון ולגב' רחלי יאסו על הסיורים, הסיפורים התמונות והמפות ובעיקר על תחושת השליחות והאמונה בצדקת הדרך.

סקר מבנים ומתחמים לשימור ימין אורד

תמונה	תאור כללי ומצב שימוש נוכחי	שנת הקמה, רקע היסטורי	גוש\חלקה	שם האתר	מס'
		<p>נבנה בשנת 1976, תוכנן ע"י אדר' יהודה לנדאו.</p> <p>מבנה מבטון חשוף מבפנים ומבחוץ. נראה ככתר, שבסיסו מעוין מבטון ומעליו משולשים.</p> <p>במבנה שפע של אור טבעי המגיע באופן לא ישיר דרך חלונות ויטראז.</p> <p>המבנה במצב פיזי טוב מאוד והוא עדיין אחד המבנים המרכזיים בכפר</p>	<p>גוש 11953 חלקה 25</p>	<p>בית הכנסת</p>	<p>1</p>
	<p>החשיבות של המגדל נעוצה גם בעובדה שהוא עומד בתוך החלל הפתוח המרכזי של הפנימייה, כנקודת ציון.</p>	<p>מגדל המים היה אחד המבנים הראשונים שנבנו בכפר, המיכל עומד על ארבע "רגלים" של עמודי בטון דקים, אשר שלא כמו במקומות אחרים מעולם נאטמו ו המגדל עדיין פעיל והוא במצב פיזי טוב</p>	<p>גוש 11953 חלקה 25</p>	<p>מגדל המים</p>	<p>2</p>

סקר מבנים ומתחמים לשימור ימין אורד

	<p>עוד בימי הקמת הכפר נבנו שתי שורות של מבני פנימיה מסביב לחצר פתוחה אוכלית שבקצה שלה מתנשא מגדל המים.</p> <p>מבני הפנימיה פונים אל החצר והיא מאפשרת אינטראקציה חברתית.</p> <p>בתוכנית חכ/26 ה' מופיע סימון של דרך סטטוטורית על השצ"פ, בפועל יש כיום שביל הולכי רגל בלבד.</p> <p>חשוב מאוד להשאיר את המרחב בלתי מופר ע"י כניסת מכוניות.</p>	<p>גוש 11953 חלקה 25</p>	<p>המדשאה המרכזית בפנימיה</p>	<p>3</p>
		<p>גוש 11953 חלקה 25</p>	<p>המבנה האתיופי</p>	<p>4</p>

כפר גלים

רקע היסטורי

"כפר גלים" הינו כפר נוער חינוכי שהוקם בשנת 1953, כחלק מהמפעל ההתיישבותי, בתקופת הקמת מדינת ישראל. אמרו עליו בהקמתו שהוא יהפוך ל"פואמה הפדגוגית של חיפה".

הכפר הוקם ביוזמתם של אבא חושי ולוי אשכול שביקשו להקים באזור בית ספר לחינוך חקלאי, שימש את תלמידי חיפה והסביבה, בשילוב תלמידים מההתיישבות הוותיקה יחד עם בני עולים, לשם חינוכם והכשרתם לעבודה וחקלאות, אשר בבוא היום "יהוו ראשי חץ להקמת יישובים חקלאיים באזורי התיישבות חדשים בארץ. מס' שמות היו לכפר עד לקבלת שמו הנוכחי: "הכפר הירוק ב'", "כפר הנוער טירת הכרמל" ו"גלים".

ב-1952 הוקם ועד ציבורי שמינה את מר אברהם מירקין (מירון) למנהל הכפר. הקבוצה הראשונה של כ-20 חברים וחברות, כולן משפחות צעירות יוצאי קיבוצים עלתה על הקרקע שהוקצתה לכפר באביב 1952 והשתכנה במחנה קטן של צריפונים, כל צריף בן 14 מ"ר. הקבוצה החלה בפיתוח המשק החקלאי ובהכנות להקמת המבנים הראשונים של ביה"ס, הפנימייה ומגורי העובדים, והחלו לעבד את הקרקע ולהקים את משק החי. לאחר שהצטרפו עוד שני זוגות עם תינוקות לקבוצה, היישוב החל להראות כישוב חי לכל דבר.

הצריפונים הראשונים

טכס הנחת אבן הפינה שנת 1954-

בספטמבר 1953 הוקמה במקום חוה חקלאית לתלמידי בתי הספר היסודיים של חיפה בשם "גן כרמית", כשלב להכנת תלמידי כיתות ז'-ח' כחניכים לעתיד בביה"ס התיכון החקלאי שנפתח שנה מאוחר יותר.

בספטמבר 1954 נכנסו בשערי הכפר 78 חניכיו הראשונים (מחזור א') ונקלטו בארבעה ביתני "הבלוק הראשון" של הפנימייה.

קבוצת המתיישבים הקימה במקום, בזמן קצר יחסית, בית ספר חקלאי מפותח, פנימייה, ומשק חקלאי, אשר כלל גידולי שדה וגן כגון חיטה וכותנה, גידולי מספוא כגון תירס ושחת עצי פרי ובננות.

החזון של הראשונים ובראשם אברהם מירון היה להקים כפר נוער ייחודי, אשר עובדיו וחניכיו יהיו משפחה גדולה ומלוכדת, עם חגים ושמחות משותפים.

בשנתיים שבין 1952-1954 הוקמו בכפר הצעיר עשרות מבנים: 4 מבנים לבית ספר, צריף חדר האוכל, ומספר מבנים חקלאיים: רפת, דיר, לול, מוסך מסגרייה מחסנים וסככות.

התוכנית הכללית הוכנה ע"י אדריכל המחלקה להתיישבות חקלאית בחבל הצפון עמנואל ילן. התוכניות המפורטות של כל אחד מהבניינים (פרט למבני המשק החקלאי) בוצעו ע"י אדריכלי המחלקה הטכנית של עיריית חיפה בראשותו של האדריכל רוביצי'ק.

מבני המגורים הראשונים היו מבנים קטנים של 45 מטר. בחזית הכניסה נבנתה קשת קטנה מעל הכניסה של המבואה החיצונית.

בינוי הבתים המקורים היה בעיגול, הותיקים אומרים שזה נעשה כך בגלל שחלק מהמתיישבים הראשונים הגיעו מנהלל והם רצו להרגיש בבית. ואכן קראו לאזור המגורים "נהלל הקטנה".

אברהם מירון ואישתו בשדה תירס צילום ממערב, ברקע בתי הכפר והכרמל

בחודשים הראשונים שימש בנין המועדון של הבלוק הראשון כחדר אוכל, ומקום התכנסות.

חדר האוכל הקבוע, שהיה למעשה צריף שוודי, נחנך ב- 5.11.1954 בטכס רב משתתפים.

בניית צריף חדר האוכל

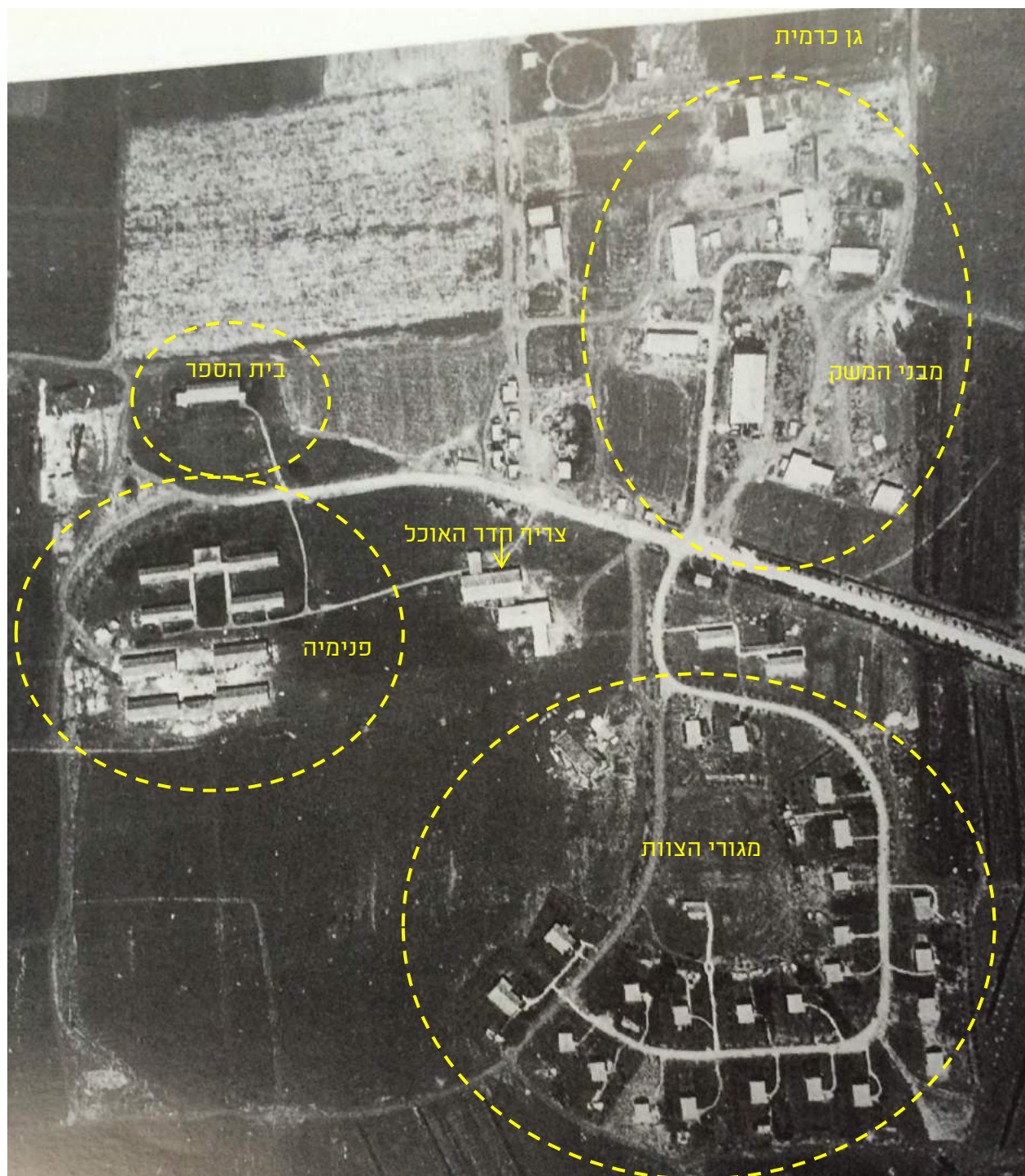

חדר האוכל ברקע של הטרקטור הנגרר

חדר האוכל היום - מרכז המוסיקה "צריף עופר"

תהליך התפתחותו ובנייתו של הכפר נמשך כמעט ללא עיכובים, ותוך 7-8 שנים הושלמה הקמתם של רוב המבנים לקליטתם של כ- 400 תלמידי פנימייה, לרבות אולם תרבות רחב ידיים, סיפריה, חדרי עיון ומוסדות שירות לחניכים. עיריית חיפה הקימה במקביל את המבנים שנדרשו ללימודים: חדרי הלימוד, מעבדות למדעי הטבע והחקלאות וחדרי ספח.

תצלום אוויר של כפר גלים כנראה משנות ה-60

במפת חיפה משנת 1962, ניתן לראות כי בנויים שלושה חלקים עיקריים בכפר, אזור הפנימייה המערבי, אזור מבני מגורי הצוות הדרומי ואזור מבני המשק הצפוני. גם חדר האוכל נראה כבר כקיים. אזור בית הספר הוא בשלב זה ברמת הבינוני הנמוכה ביותר.

מפת חיפה, על בסיס
1954 עדכון 1962
(קנ"מ 10,000:1) -
המרכז למיפוי
ישראל

תצלום אוויר משנת 2003

כפר גלים, מבט מהים - ממחנה צרימונים למקום פורח

עם השנים גדלה
הצמחייה במקום
וגם המשק החקלאי
התפתח.
התלמידים עבדו
במשק 3-4 שעות
שישה ימים
בשבוע.

בשנות ה-60 מצטרפים לבית הספר תלמידים גם מהמושבה עתלית. בשנות ה-70 עם הרפורמה של חטיבות הביניים מצטרפים לבית הספר תלמידי ז'-ח' ובית הספר גדל והופך ל"מקיף". תוספת זו הביאה לתוספת של חדרי כיתות, מעבדות ובתי מלאכה לימודיים.

בנין המעבדות לפיסיקה ולביולוגיה

במהלך כ-60 שנות קיומו, התחנכו ולמדו בכפר אלפי תלמידים מיישובי האזור וחניכים רבים מרחבי הארץ, מגוון תלמידים מכל הקשת של החברה בישראל,

גאות הכפר היא על 28 הישובים שֶהקימו בוגרי הכפר ברחבי מדינת ישראל, החל מקיבוצי עמיר ושמיר ברמת הגולן קיבוץ חצרים שבנגב והישוב חצבה שבערבה.

כיום, פועלת בכפר פנימייה חינוכית, הקולטת והמשלבת תלמידים ממגוון אוכלוסיות מרחבי הארץ, המבקשים להתחנך מחוץ לביתם. נוסף על כך, במקום בית ספר אזורי שש-שנתי "גלים" אליו מגיעים תלמידי היישובים הצפוניים של המועצה האזורית, וכן חניכי הפנימייה שבכפר.

בכפר פועל משק חקלאי לימודי-חינוכי, ללמידה וחקר של תלמידי בית הספר והפנימייה. ענפי המשק החקלאי כוללים רפת, חממה, מחלבה, נוי וסביבה, פינת חי ומטעים (בעיקר בננות).

מסגרות נוספות הפועלות בכפר הן מרכז מוסיקה, תחנת רדיו, פנימית יום, אקדמיה לכדורגל של מכבי חיפה ומרכז גישור. היישוב מוגדר כ"יישוב מוסדי".

ביתן ה"דליתים" בפנימייה

מבנה המזכירות הוא למעשה מבנה האבן הראשון שנבנה בכפר. המבנה שומר והפך לפני שנתיים, במסגרת חגיגות ה-60 לכפר למוזאון הכפר, אשר נקרא "לי כל גל נושא מזכרת".

המוזאון אשר מספר את תולדות הכפר ומתרכז בערכיו המרכזיים, הוא חלק מתוכנית הלימודים של התלמידים בבית הספר והוא מיועד גם לבוגרים, תורמים וכנסי מחזור. כפי שניתן לראות בתמונה ההיסטורית, בצמוד למבנה היה קיים מבנה נוסף שנהרס בשנים האחרונות.

מבנה השער הוא אחד הסמלים החשובים והוא מסמל את הכפר עבור תושבי חיפה ואחרים.

מורפולוגיה ייחודית

כפר גלים מיום הקמתו התאפיין בחלוקה של הישוב לארבע אזורים ברורים שלכל אחד יעוד שונה:
אזור הפנימיה
אזור בית הספר
אזור מגורי הצוות
אזור מבני המשק
במרכז של ארבעת ה"רובעים" ממוקמים מבני הציבור.

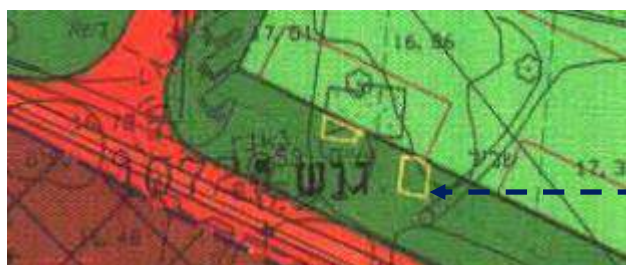

רקע סטטוטורי שימורי קודם

בבדיקה שערכנו לתוכניות ישנות ונוכחיות של כפר גלים לא נמצאו איזכורים לנושא השימור.

חפא"ג מאושרת מ- 2004

מטרת התוכנית היא "להקים כפר חינוכי לנוער, עם מוסד לחנוך חקלאי תיכוני, הכולל פנימיות במגמה להקנות לנוער השכלה והכשרה חקלאית ולהכינו להתיישבות ולחיי כפר". ניתן לראות שהסכמה של האזורים נשמרת, למעט העובדה ש"מגורי הצוות" מתוכננים כיישוב וגם באזור שלהם מוקצים אזורים למבנים ציבוריים משותפים. בתוכנית זו מסומן להריסה מבנה המזכירות הישן שהפך למוזאון הכפר, והורסים אותו לצורך שפ"פ.

אזור מבנה המוזאון שסומן להריסה

המוזאון שסומן להריסה

בימים אלו עורך משרד פרוינד תוכנית מתאר חדשה ליישוב. במסגרת התוכנית יידרש להכין נספח שימור אשר יבחן בצורה מעמיקה את ההיסטוריה התכנונית והתפתחות הכפר. הסימון להריסה של מבנה זה תבוטל בתוכנית החדשה.

סקר המועצה לשימור אתרים משנת 1993

המועצה לשימור אתרים ערכה בשנים 1992 - 1995 סקר מבנים בחלק מישובי המועצה האזורית חוף הכרמל. בכפר גלים הוכנו כרטיסי אתר לאתרים הבאים:

1. חדר אוכל ראשון - הצריף השבדי, שנבנה בשנת 1954, בגודל של כ-13/33 מטר, שימש בשנת 1993 ככיתות לימוד ומחסן, הוא נבנה במקור עם גג אסבסט ולאחרונה הפך למרכז מוסיקה ומחול בשם "צריף עופר".
2. משרד הנהלה - במבנה שנבנה בשנת 1954, שימש לאורך השנים כמזכירות ומשרדי הנהלת הכפר. הוא היה מורכב משני חלקים - חלק מזרחי עם גג רעפים וחלק מערבי עם גג שטוח. סביר להניח שאחת החלקים נבנה כתוספת לשני כשהתעורר הצורך בשטחים נוספים. גודלו של המבנה על שני חלקיו היה 13/8 מטר. בשנת 1993 שמש כמשרד דואר וחלקו עמד ללא שימוש. החלק המערבי נהרס ולפני כשנתיים הוקם במקום מרכז מורשת הכפר (המוזאון).
3. בית מגורי עובדים - בית מס' 51, שנבנה בשנת 1954, בגודל של כ-7/18 מטר, שימש בשנת 1993 לארבע חדרי מגורים לרווקים. למבנה גג רעפים דו שיפועי- שימש כמגורי עובדים רווקים. עדיין משמש כמגורים. ממוקם בכניסה לאזור מגורי הצוות.

4. בית מגורי עובדים - בית מס' 54, שנבנה בשנת 1954, בגודל של כ-7/12 מטר, שימש בשנת 1993 כבית מגורים למשפחה. למבנה גג רעפים דו שיפועי. - בית מגורים מקורי שהורחב, ישנם מס' כאלה במעגל המבנים של מגורי הצוות. מה שמאפיין אותם זה קשת מעל מבואת הכניסה לבית.

5. כיתות לימוד- מבנה משנת 1954, בגודל של כ-10/33 מטר, שימש בשנת 1993 לשלוש כיתות לימוד +חדר מורים. למבנה גג רעפים דו שיפועי. עדיין משמש ככיתות לימוד. יש לו צורה בסיסית של "T" מבנה ארוך מקורי שהוסיפו לו בקצהו מבנה מוארך עם גג שטוח. המבנה עבר שיפוץ לאחרונה והוא עדיין שומר על הבינוני המקורי שלו. בשיפוץ הטביעו שעון על הקיר של המבנה, במקום שהוותיקים טוענים שהיה שעון במקור.

6. בנין מעבדות הראשון בנין מס' 33, שנבנה בשנת 1954, בגודל של כ-12/39 מטר, עדיין שימש בשנת 1993 כמבנה המעבדות של המוסד. למבנה גג רעפים דו שיפועי. היה ממוקם מאחורי מבנה הכיתות. לאחר שהופיעו בו סדקים ומצבו הפיזי הדרדר, הרסו אותו בסביבות 2007-2008.

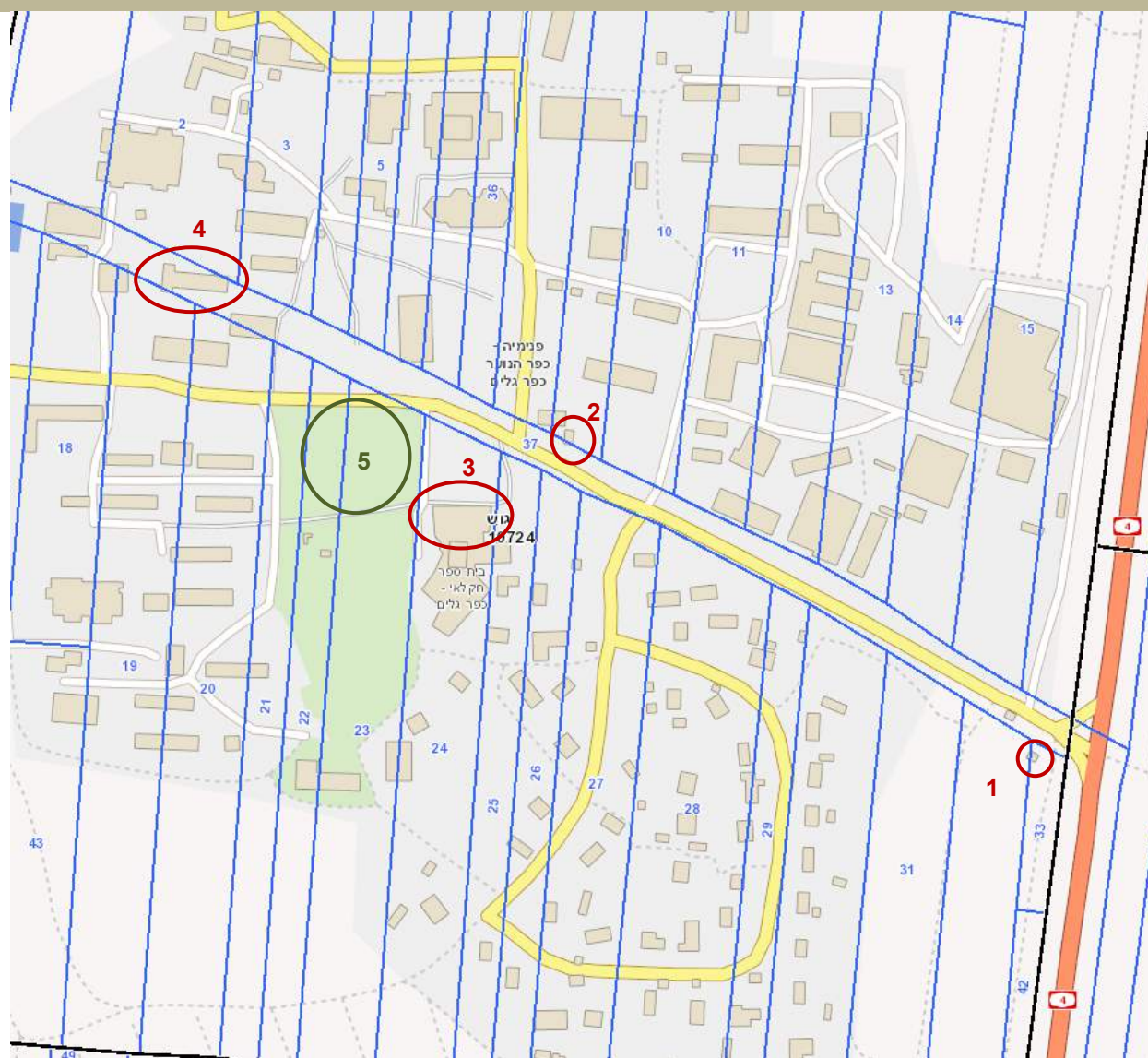

7. מחסן אספקה - נבנה בשנת 1954, בגודל של כ-28/8 מטר, שימש בשנת 1993 כמחסן תערובת ונגרייה. למבנה גג אסבסט דו שיפועי. המבנה משמש כיום חדר אומניות בבית הספר.

8. הרפת הראשונה- נבנתה בשנת 1954, בגודל של כ-11/40 מטר, שימשה בשנת 1993 כמקום לגידול כבשים. המחלבה צמודה למבנה מצד דרום מערב. למבנה גג אסבסט דו שיפועי. כיום משמש את וטרינר הכפר.

מיפוי מבנים ומתחמים עם ערכים לשימור

המבנה	גוש	חלקה	ייעוד ותאור
1 השער ההיסטורי	10724	33	חלקו הצפוני נהרס ורק חלקו הדרומי נותר
2 המוזאון (במקור המזכירות)	10724	9	נותר מהמבנה חלקו המזרחי
3 חדר האוכל הישן - צריף עופר	10724	24	משמש כיום כמרכז מוסיקה ומחול
4 מבנה כיתות	10724	23	חלק מבית הספר
5 שטח פתוח להתכנסות	10724	23	ע"י חדר האוכל

מקורות

1. מסמכי התוכנית חפא"ג מאושרת מ- 2004 – תשריט ותקנון משנת 2004 אתר רמ"י.
2. מפת חיפה, על בסיס מפה משנת 1954 עדכון בשנת 1962 (קנ"מ 10,000:1) – המרכז למיפוי ישראל
3. רקע פוטוגאומטרי של אתר GOVMAP – המרכז למיפוי ישראל
4. " לי כל גל נושא מזכרת" – כפר גלים במאת שישים שנה –ספר שהוציא הכפר לכבוד חגיגות ה-60 סטודיו כתר 2013.
5. ראיון עם מר פיני אגרנטי מנהל הכפר והגב' אורה כהן – אחראית המוזאון ונושא מורשת בכפר
6. סיור וראיון עם ארנון שידן- כפר גלים
7. תמונות ותצלומי אויר באדיבות כפר גלים.

תודות

תודה למר פיני אגרנטי מנהל הכפר, הגב' אורה כהן – אחראית המוזאון ונושא מורשת בכפר ומר ארנון שידן, על הזמן, והמידע שחלקו עמי.

סקר מבנים ומתחמים לשימור - כפר גלים

תמונה	תמונה	תאור כללי ומצב שימוש נוכחי	שנת הקמה, רקע היסטורי	גוש/חלקה כתובת	שם האתר	מס'
		מבנה השער בנוי מאבן, במקור היו בו שני חלקים וכרכוב עליון. בתוך הרגל הדרומית של השער שולב שער ברזל להולכי רגל. כיום נשאר רק החלק הדרומי ואילו הצפוני והכרכוב נהרס. מערבית לשער אייקוני זה הוקם שער כניסה חשמלי חדש.	השער נבנה בשנותיו הראשונות של הכפר בסוף שנות ה-50.	גוש 10724 חלקה 33 בכניסה מכביש 4	שער הכניסה לכפר	1
	 	המבנה שימש בתחילת דרכו כמזכירות ולאורך השנים מילא פונקציות שונות. המבנה הניצב לו נהרס ולפני שנתיים לכבוד חגיגות ה-60 שופץ החלק הנוטר והוסב למוזיאון הכפר הקרוי בשם "לי כל גל נושא מזכרת". במסגרת השיפוץ שונתה החלוקה הפנימית של המבנה והוא נצבע בצבעים עזים. עבודת האומנות על קיר הכניסה וגגון הכניסה נשמרו. המבנה פעיל שמור במצב פיזי טוב.	שריד למבנה המזכירות - מבנה הקבע הראשון שנבנה בכפר גלים	גוש 10724 חלקה 9	המוזיאון (במקור המזכירות)	2
		הצריף שהיה חדר האוכל הראשון, שימש כאולם ההתכנסות הראשי שימש עם השנים גם כאולם, וכמבנה כיתות ומחסן. בשנת 2002 הוא הפך למרכז מוסיקה ומחול "הצריף של עופר" לזכרו של עופר רון שנרצח בפיגוע מצא שנתרם ע"י אם המשפחה.	צריף שוודי בגודל 33/13 שנבנה בשנת 1954 בנייתו אכלו באחד ממבני המגורים	גוש 10724 חלקה 24	חדר האוכל הישן (צריף של עופר)	3

		<p>מופיע בסקר של המועצה לשימור אתרים משנת 1993 כמבנה לשימור. שופץ לפני כשמונה שנים לפי תכנון של אדריכל אילן צבי ושוחזר השעון שהיה לפי הותיקים על המבנה.</p>	<p>מבנה כיתות שנבנה בשנת 1954 בשלב מסוים נבנתה תוספת של חלק ניצב בצידו המערבי</p>	<p>גוש 10724 חלקה 37</p>	<p>מבנה כיתות לימוד</p>	<p>4</p>
		<p>המדשאה הגדולה ממוקמת בלב הכפר בין הרובעים השונים- ביה"ס, הפנימיה, אזור מגורי הצוות.</p>	<p>שטח מרכזי להתכנסות גדול בחלקו עומדים כרגע שערי כדורגל</p>	<p>גוש 10724 חלקה 24</p>	<p>שטח פתוח להתכנסות</p>	<p>5</p>

עין הוד

רקע היסטורי

עין הוד, כפר האמנים הוקם בשנת 1953 במקומו של הכפר הערבי עין חוד, ע"י קבוצת אמנים שבראשה עמד אמן הדאדא הנודע מרסל ינקו. עין הוד הוא כפר האמנים היחיד בישראל ואחד מקבוצה קטנה של כפרים ייחודיים בעולם.

הכפר מוקף מטעי עצי זית, צופה אל הים התיכון והפך עם השנים לקהילת אמנים תוססת, אבן שואבת להוויה אמנותית.

מיד בתום מצב הלוחמה של 1948, פנו מוסדות התכנון לתכנן חבל התיישבותי חדש במרחב חוף הכרמל. בין השנים 1948-1950, הוקמו כ- 20 ישובים יהודים - חלקם הקטן על מקומם של הכפרים הנטושים ואחרים על חשבון האדמות החקלאיות של הכפרים הערביים במרזבה.

עין הוד ראשית שנות החמישים - ארכיון עין הוד

עין הוד אסיפת ייסוד הכפר - ארכיון עין הוד

יומני כרמל יוני 1955 - ארכיון המדינה

במאי 1949 התיישב על חורבות עין חוד גרעין עולים מאלג'יר, שעבר בהמשך לצרופה.

במסגרת עבודת תכנון המרחבי, שנעשתה באגף התכנון במשרד הפנים, לאיתורם ותכנונם של פארקים לאומיים. הוכן סקר מקיף.

הכנת עבודת הסקר שהביאה בין השאר להכרזה על "הגן הלאומי כרמל" הוטלה על האדריכל ברוצקוס ולקח בה חלק האדריכל מרסל ינקו.

סיפור הקמתו יוצא דופן ומיוחד שכן זהו כפר שנוסד יש מאין: לא הייתה תנועה מיישבת מאחוריו, הוא לא השתייך למועצה האזורית עד לשנות השמונים; לכן אופן התנהלותו והתפתחותו שונה משל יישובים אחרים בארץ, שהם פרי עבודתם המסודרת של המוסדות והתנועות המיישבות השונות.

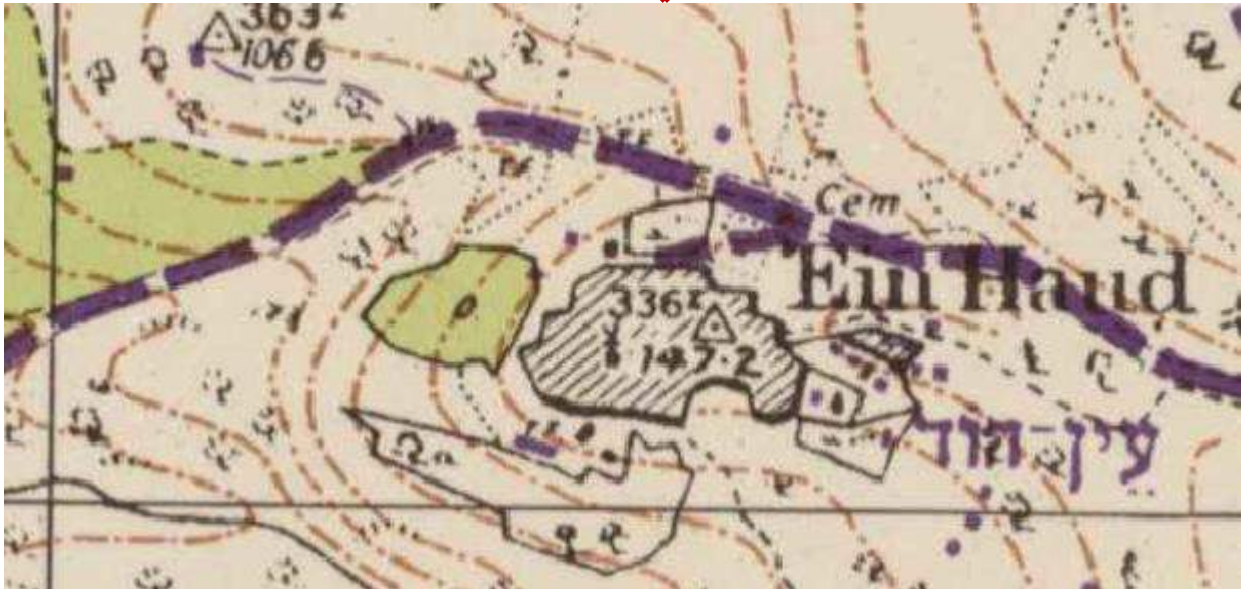
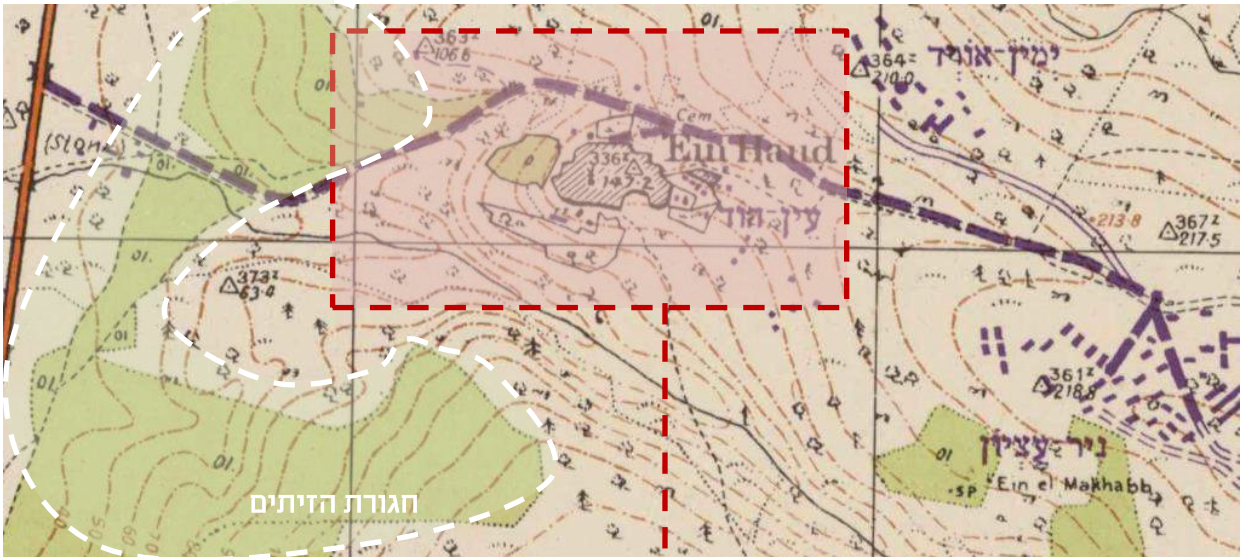
עם השנים נוצרה בעין חוד קהילה של יותר מ-200 אמנים שחיים ויוצרים בכפר. נפתחו גלריות ציבוריות ופרטיות, סדנאות אמנים, מוסדות תרבות ואמנות ציבוריים ומוסדות תרבות כמו מוזיאון ינקו דאדא ששם לו למטרה לשמר את מורשת הדאדא בעולם. מימיו הראשונים של הכפר ועד לימים אלה מתקיימים בעין חוד אירועי תרבות והווי ופסטיבלים בתחומים המגוונים מאמנות חזותית ועד מוסיקה ותיאטרון.

בעין חוד חיים אמנים פלסטיים, צלמים, אנשי קולנוע ותיאטרון, אדריכלים, מוסיקאים, יוצרי תכשיטים, קרמיקאים, אמני זכוכית ומעצבים בתחומים שונים, מהם אמנים ידועים בתחומם בישראל, וחלקם בעלי קריירה בינלאומית. יצירות של אמנים מעין חוד נמצאות באוספים של מוזיאונים ובאוספים פרטיים חשובים. רבים מהם השתתפו בתערוכות קבוצתיות בארץ ובחו"ל, הוזמנו להשתתף באירועי אמנות בינלאומיים, פרסמו ספרים וזכו בפרסים שונים.

עשרה מחברי הכפר זכו בפרס ישראל היוקרתי בקטגוריות שונות.

מפות היסטוריות

עדכון המפה המנדטורית מ 1957 (קנ"מ 1:20,000) - המרכז למיפוי ישראל . מתוך גליון "ATLIT"

Olive Grove	oi.
Vineyard	v.
Orchard	o.

במפה ניתן לראות את השטח הבנוי של הכפר הערבי עין חוד, בשיפולי הכרמל. חלק ממערך של 13 כפרים ערביים במרחב עד שנת 1948. ממזרח לכפר הוקמו בשנת 1949 המושב השיתופי ניר עציון וכפר הנוער הדתי ימין אורד. השטח הבנוי של הכפר עמד בחורבנו עד שנת 1953 אז הוקם כפר האמנים עין הוד.

את הכפר סבבה 'חגורת זיתים' שהיוו עיקר כלכלת הכפר הערבי, במפה מצוינים באופן מפורש מסביב לכפר מטעי זיתים (Olive Grove) ובצמוד אליו מטע (Orchard). ניתן לראות עד היום חגורת זיתים זו, והיא חלק ממאפייניו החשובים של הכפר.

מאפייני הבנייה הערבית בעין הוד

עין חוד היה כפר כיפה טיפוסי. הגרעין ההיסטורי נמצא בראש השלוחה הגבוהה. באזור זה הבתים היו מגובבים וצפופים. עם הזמן גדלו המרווחים בין החצרות והבתים, ונוצרו שכונות מרכזיות על פי ההשתייכות לאחת מארבע החמולות המרכזיות בכפר. עם חדירת המודרניזציה ובעיקר במהלך תקופת המנדט הפכה הבנייה מפוזרת יותר, באיכות אחרת, וקרנה של החצר הפנימית שסביבה חדרי המשפחה - החו'ש - ירדה. התוצאה המרחבית של הבנייה המסורתית הייתה כפר שנראה מרחוק כאילו חומת גדר מקיפה את שטחו הבנוי. דימוי זה נוצר מכיוון שקירות הבתים והחצרות היו צמודים זה לזה. הבתים הציבוריים בכפר נבנו במהלך המאה העשרים: מסגד, שני בתי ספר - עות'מאני ומנדטורי, ומספר מקאמים, שהיו ידועים בכל האזור בתכונותיהם המיוחדות, שכן עין חוד נחשב בפולקלור המקומי לאחד הכפרים הדתיים והמיסטיים ביותר במרחב.

בדומה לשאר הכפרים במרחב גם פרנסתו של עין חוד התבססה בעיקר על הזיתים שניטעו על המדרונות מסביב לכפר. בשנת 1943 נמנו בכפר כ-845 דונם של עצי זית. "חגורת הזיתים" המסורתית של עין חוד הגיעה עד לנחל אורן מצפון ועד לאדמות הכפרים הדרוזיים ממזרח. חלק מהתוצרת נמסק ונמכר כמות שהוא בשוקי חיפה ועכו, וחלק נעצר לשמן בשני בתי הבד שהיו בכפר (שני המבנים קיימים כיום).

כל אלה יצרו לבסוף את הנוף האופייני של עין הוד שמרסל ינקו ראה והתאהב בו כל כך בראשית שנות החמישים. הבנייה באבן, הגיבוב והצפיפות, המראה המיוחד של כפר כיפה על רקע הכרמל, ואלמנטים מיוחדים כמו קשתות, אבנים מסותתות בסיתות מיוחד ועצי זית המשתרעים על המדרונות.

דגם זה התפתח כשכל תא משפחתי בנה יחידת מגורים מסביב לחצר פנימית. כל בן שהתחתן הוסיף חדר או מבנה לקומפלקס עד שבמשך הזמן נוצרה צפיפות רבה באותה יחידה ראשונית, ולא הייתה ברירה אלא לנגוס בחלקת קרקע נוספת שהייתה בבעלות המשפחה, כדי לבנות בה חצר חדשה סביבה ירוכזו החדרים החדשים. העיקרון היה שלא לבזבז אדמה חקלאית לצורך מגורים ושיקול בטחוני שממנו נובעת הקרבה למרכז הכפר.

תמונות היסטוריות

בתמונה נראות הריסות הכפר הערבי כפי שצולמו בראשית שנות החמישים. הסמטאות נועדו להפריד בין 'השכונות' של הכפר הערבי במקור ואף לקשר ביניהן. הן נמשכות לאורך התוואי הטבעי של המדרון, בין המיבננים וגושי הבנייה. רובן נשמרו במרכז הכפר עד היום, עברו שיפוץ וטיפוח.

מקור: יומני כרמל יוני 1955 - ארכיון המדינה

חומרי הבנייה המקוריים של הכפר הערבי היו אבני גיר לקירות ואבני כורכר לאלמנטים הארכיטקטוניים - בעיקר לקשתות המבנים.

רוב המבנים בכפר היו מקורי בקירו של קורות עץ ומעליהן מחצלות וחומרי איטום שונים.

מקור: יומני כרמל יוני 1955 - ארכיון המדינה

הקשתות הן האלמנט הארכיטקטוני המאפיין ביותר של עין הוד. חומרי הבנייה - אבן כורכר בתמונה ניתן לראות לדוגמה חלל מקורי הבנוי משלוש קשתות. גם מפתחי קשתות הן מוטיב אופייני.

מקור: שקופיות בר אבן - ארכיון עין הוד

מקור: עין הוד, ארכיון VIA

קשתות שימשו לבנייה פרטית כמו גם לבנייה תעשיתית - בתמונה בית הבד התחתון של הכפר הערבי.

מקור: יומני כרמל יוני 1955 - ארכיון המדינה

שערי כניסה מסותתים מאבן כורכר היו פריט ארכיטקטוני מיוחד בכפר. ניתן למצוא אותם בד"כ כניסה למתחמים משפחתיים, בגדלים שונים. לא בטוח שהיו דלתות או שערי ברזל/עץ בשערים. חלק ניכר מהשערים כיום הם מודרניים. בתמונה - שער ברזל שהותאם לשער הכניסה לבית משה מוקדי.

מקור: שקופיות בר אבן - ארכיון עין הוד

שער כניסה אופייני למתחם - עבר שינויים כשהותאם לשמש במסעדה.

מקור: שקופיות בר אבן - ארכיון עין הוד

חלוקת החלל הפנימי למפלסים ברצפה -
בתמונת אספת הכפר 'בבית התרבות' של עין הוד נראה **החלל הפנימי האופייני בכפר** שהיה מורכב משני מפלסים. העליון (הבמה הנראית בצילום) מוגבה בכ- 50 ס"מ מהתחתון.

החלל נשען על שלוש קשתות אבן כורכר מסותתות

בנייה בקומות התאפשרה בעיקר בחלקו המערבי של הכפר שצפה אל הים, האזור החדש יחסית של הכפר הערבי. בד"כ הקומה העליונה בנויה מחומרים מודרניים, הכניסה מבחוץ. **הפתחים המקוריים -** בעיקר דלתות כניסה. רק בבנייה החדשה יחסית כבר ניתן למצוא חלונות בקומות העליונות כפי שנראה בתמונות אלו.

מקור: יומני כרמל יוני 1955 - ארכיון המדינה

מקור: שקופיות בר אבן - ארכיון עין הוד

בורות מים

בכל יחידה משפחתית היה בור מים גדול שנחפר ונחצב בחצר. חלק ניכר מבורות המים מולאו ונעלמו עם השנים, מעטים נמצאים בחצרות פרטיות כמו זה שבתמונה לפנינו ליד בית משפחת שוורצברג.

מקור: צילום שולי לינדר ירקוני - לארכיון עין הוד

שמירה על אופיו של הכפר

במהלך פיתוח הכפר משנות החמישים הוכנסו שינויים רבים למבנים הערביים המקוריים תוך שמירת אופיים המיוחד. הגגות המסורתיים הוחלפו בגגות בטון משופעים כלפי צפון על מנת לאפשר כניסת אור מדרום (ראה סקר שימור לבית הבד העליון), בקירות הבתים נפתחו חלונות, 'חושים' (חצרות משפחתיות) פורקו ליחידות דיור ועוד. חלק מהבתים הוסבו למגורים, אחרים למבני סדנאות, סטודיו, גלריות וכו'.

יחד עם זאת, הכפר שמר על אופי מיוחד שבא לידי ביטוי בארכיטקטורה ובמורשת.

שער חדש בתוך פתח מקורי

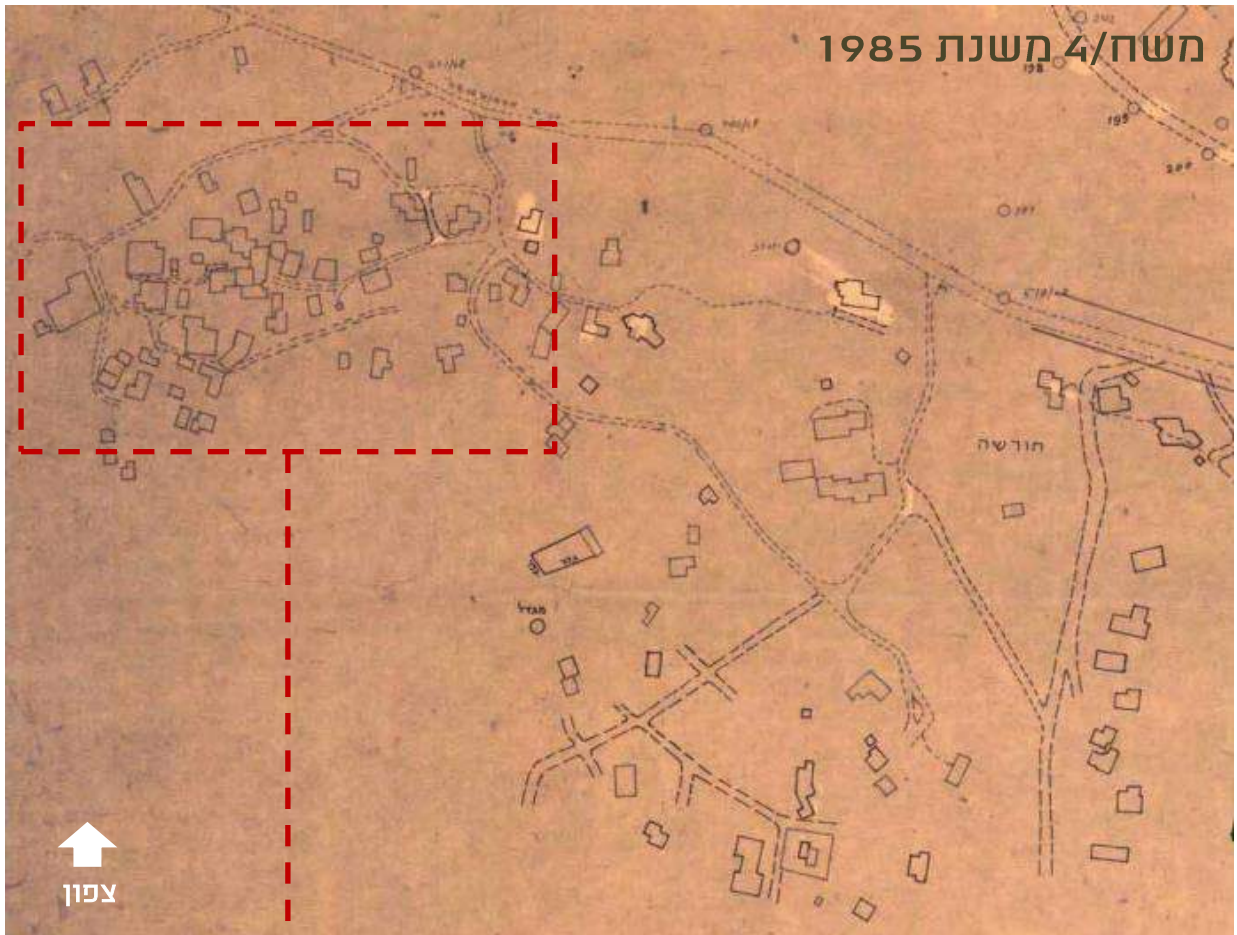
מתקן הריסוק המקורי של בית הבד העליון

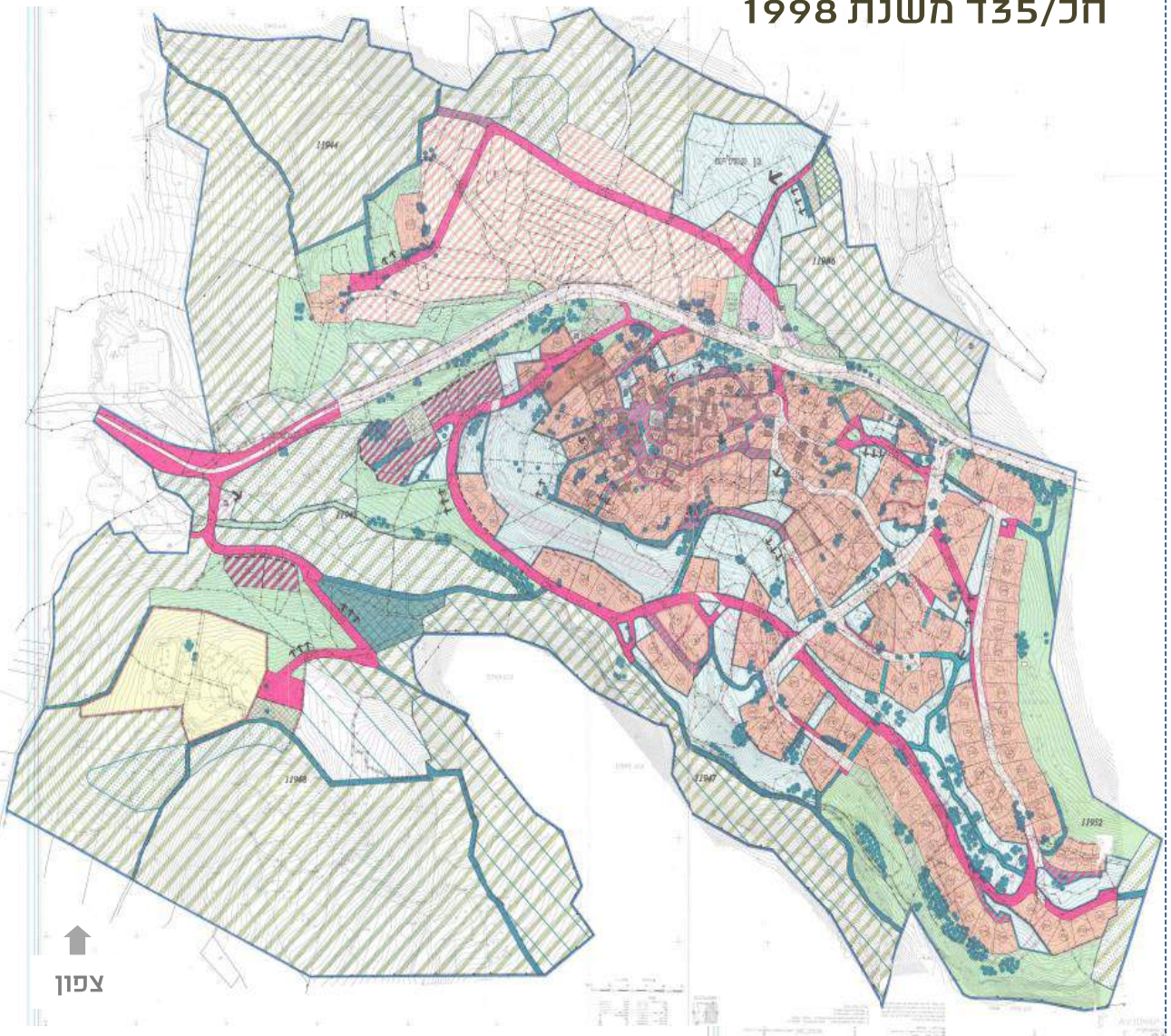
בית הבד העליון לאחר שיקומו בשנת 2013

רקע סטטוטורי

קטע מתוך מח/4 "מפת ניר
עציון והסביבה" משנת 1985
במפת המדידה שמופיעה
ברקע התוכנית אפשר
לראות בברור את גלעין
הכפר אבל הבינוי מסביבו
דליל, במפת הרקע של
חכ/35 משנת 1998,
הבינוי יותר משמעותי,
ותמונת המצב היום
צפופה בהרבה.
גלעין הכפר, והסמטאות
הצרות שבין המבנים
נשארו דומיננטיים ונאמן
לבינוי המקורי.

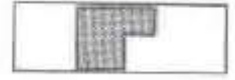

מטרת התוכנית היא: "תכנון הכפר ופיתוח תוך שמירה על אופיו, שימור בנינים בעלי ערך ארכיטקטוני וארכאולוגי, עצים גדרות ופרטים אופייניים לכפר, פיתוח השטח הנ"ל עד לכ-200 יחידות דיור על ידי ארגון הגלעין המרכזי הקיים, דרכיו, שביליו, גבולות מגרשיו וכדומה". ישנן בתוכנית הוראות מפורטות לגבי הגלעין הישן, מבנים לשימור, עצים, טרסות ועתיקות.

סעיף 2.4 - הגלעין הישן :

השטח המסומן בתשריט בקווים שחורים אלכסוניים הוא הגלעין הישן.....היות שאחת ממטרות התוכנית היא שמירה על אופיו הפיזי המיוחד של הכפר, על בניניו וצמחיתו, לא יותרו הריסה או שינויים בקירות המבנים לשימור המופיעים בתשריט. לבנינים אלו תנתן תשומת לב מיוחד מצד רשויות התכנון, כפי שיפורט בפרק "מבנה לשימור"...

בסעיף זה יש הנחיות לאופן בו ניתן יהיה לעשות תוספות בנייה מינוריות בעתיד, אופן סיתות האבן, מימדיה, הגוון שלה וצבע הכיחול.

'סעיף 2.6 - מבנה לשימור:

מבנה המסומן בצבע אפור כהה יהיה מבנה לשימור ויחולו עליו הוראות שבסעיף 2.4 "הגלעין הישן" כל בקשה להיתר בנייה תכלול: שרטוטי חזיתות הבנין הקיים, צילומי החזיתות הקיימות, צילום פרטים אופייניים בקנ"מ 10:1, לרבות פרטי הבנייה של הפתחים, גמר הקירות וקצה הגג. על גבי השרטוט החזיתות ופריסות הקירות שבבקשה להיתר יצויינו סוג האבן וסוג הסיתות..."

למעשה בסעיף זה מבקש עורך התוכנית כי יוכן "תיק תיעוד" קטן שיכיל מידע אמתי על מצב המבנה הקיים ופרטיו טרם דיון בבקשה חדשה להיתר בעינינו. כמו כן יש הנחיות מחמירות לגבי האופן בו ניתן יהיה להוציא היתר להריסה, במקרים חריגים. ועל מנת למנוע הריסה מוגדר כי כל מה שייהרס תוכל הועדה לחייב לבנות מחדש בשחזור מלא:

"הועדה המקומית תוכל לחייב, לפי ראות עינייה, את מקבל ההיתר לשמור על מרכיבים אופייניים למבנה, כגון אבני הקירות, המדרגות, הקשתות שמעל לפתחים, המעקות או העמודים האופייניים - לשם שימוש חוזר במבנה שיבנה במקומו של זה העומד להיהרס. הריסת מבנה תתבצע על פי תוכנית שיקום מאושרת בה יוגדר עיצוב המבנה במקום המבנה להריסה, ולאחר שהובטח ביצוע נאמן של הבנייה החדשה בהתאם לתכניות המאושרות הנ"ל באישור הועדה המקומית".

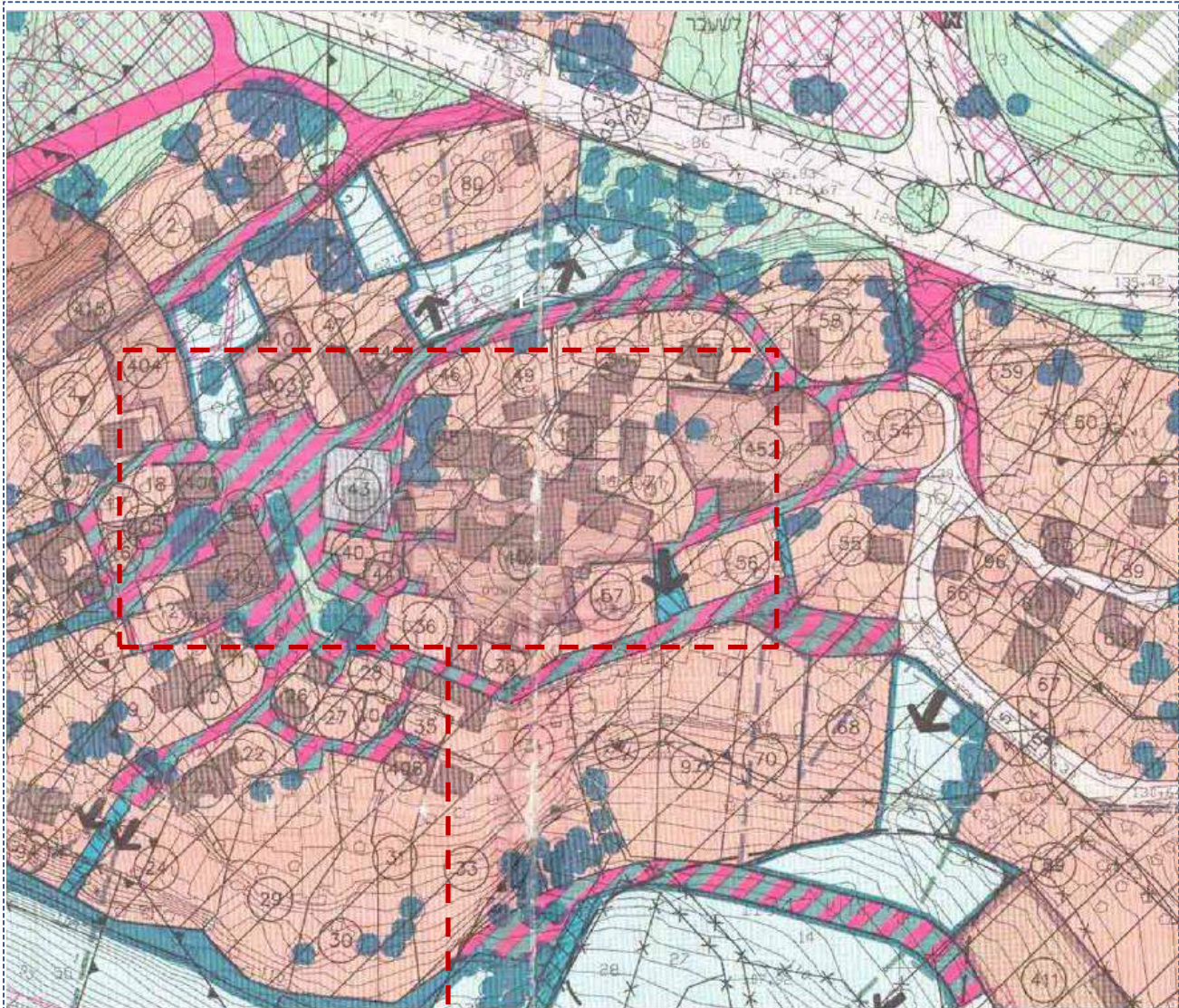
גם לנושא נופי, עצים וטרסות חקלאיות מתייחסת התוכנית כמוטיבים חשובים לשימור:

2.26 עץ או טרסה לשימור

עץ לשימור יסומן ככתם בירוק כהה, טרסה לשימור תסומן בקו ירוק כהה, לא תותר עקירת עצים או הריסת טרסות חקלאיות למעט מקרים חריגים בהם שוכנעה הועדה המקומית שאין כל אפשרות אחרת למיצוי זכויות בנייה בחלקה או לבצע כל פעולה לפי תוכנית זו".

לצורך זיהוי המבנים לשימור בגלעין הכפר מספרנו אותם ופרטנו אותם בטבלה נלוות, בעמודים הבאים.

אזור
גלעין
הכפר
מתוך
חכ/35
משנת
1998

↑
צפון

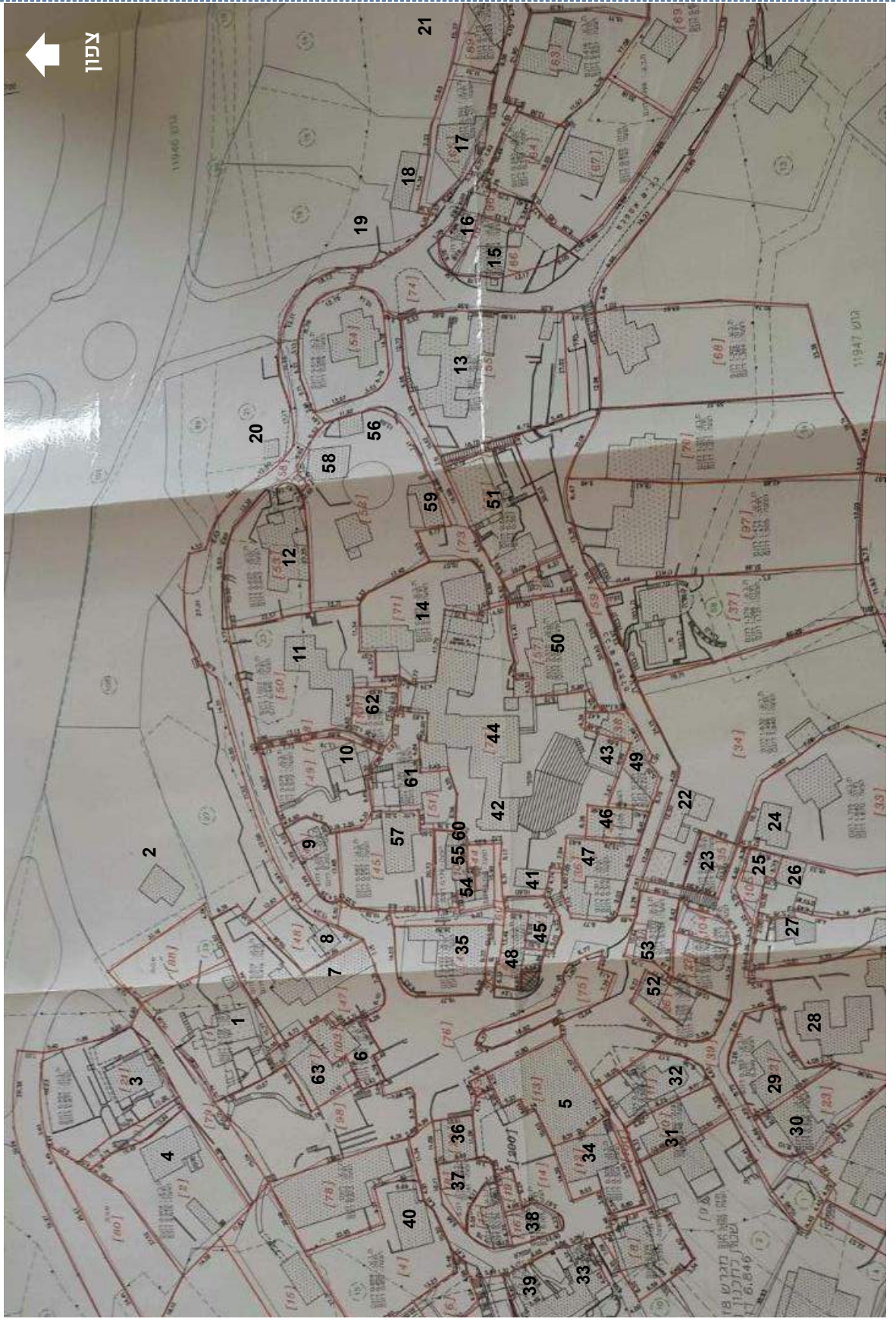
משנת 2006 ועד שנת 2014 פורסמו ארבע תוכניות לרישום שיכונים ציבוריים :

1. מסמכי 1/ 74 / 2 משנת 2010
2. מסמכי 2/ 74 / 2 משנת 2006
3. מסמכי 3/ 74 / 2 משנת 2012
4. מסמכי 4/ 74 / 2 משנת 2014

מטרת תוכניות אלו היא "הכנת תוכנית ברת תוקף ל"שיכון ציבורי" לביצוע פעולות מדידה ורישום בפנקסי מקרקעין בהתאם לחוק. תוכניות אלו משנות את המספור של החלקות הקיימות, ובימים אלו ישנו הליך של רישום המספרים הללו בפועל. המפה המצ"ב הינה תרשים לצרכי רישום של מרכז הכפר.

צפון

מס'	שם האתר	גוש	חלקה ישנה	חלקה	שנת הקמה, רקע היסטורי ובעלות
1	בית קוד'ניסקי	12600	12	12	בית אבן, עבר שיפוצים ושינויים בפנים ובחוץ.
2	בית דנה טל	12600	13	110	בית אבן, עבר שיפוצים. בעלות פרטית
3	בית וקסמן	12600	21	11	בית אבן חדש על בסיס מבנה ישן. בעלות פרטית
4	בית רוני ערן רייט	12600	111	10	בית אבן מקורי עבר שיפוצים ברוח השימור.
5	מבנן מזכירות + גלריה	12600	93 + 13	906 - 907	מבנה ציבורי, בבעלות האגודה, הגלריה המרכזית של הכפר
6	בית הילמן	12600	103	14	בית אבן מקורי. קשתות בחצר בעלות פרטית
7	בית מריאן מאיר	12600	47	13	בעלות פרטית לשימור רק גדר
8	מכולת עין הוד	12600	48	908	מבנה ציבורי, בית אבן בעלות - אגדות הכפר
9	סטודיו רוטר	12600	46	25	בעלות פרטית, מבנה אבן משמש כגלריה.
10	בית שפר	12600	49	26	בית אבן בן שתי קומות חדש על בסיס מבנה ישן
11	בית זיוה קיינר	12600	50	28	שיפוץ. ל בסיס מבנה ישן בעלות פרטית
12	בית נחמה לבנדל	12600	53	29	בית חדש 'ברוח' הבנייה המקורית בכפר. בעלות פרטית
13	אלון ויאנה ירקוני	12600	58	55	לשימור רק בור מים גדול בחצר בעלות פרטית
14	בית זריצקי + בית עובדיה אל קרא	12600	71	22	זריצקי - בית אבן בן שתי קומות עם מאפיינים מקוריים
15	סטודיו רוני בן צבי	12600	66	32	בית אבן מקורי בן קומה אחת, בעלות מינהל
16	סטודיו שאלתיאל	12600	96	33	נבנה בחלקו על בסיס של מבנה מקורי. בעלות פרטית
17	בית שאלתיאל	12600	65	34	בית אבן מקורי שתי קומות בעלות פרטית
18	בית לאון ברונשטיין	12600	15	19	מבנה מקורי מאבן בן קומה אחת בעלות פרטית
19	ניר מלמד	12600	16	18	שני מבנים. מבנה אבן בן קומה אחת שעבר שיפוצים
20	בית פייגין	12600	116+118	16+17	מבנה אבן מקורי בן קומה אחת, מיועד להריסה נטוש
21	בית נבון	12600	9	20	מבנה אבן מקורי בן קומה אחת, עבר שינויים
22	בית מוקדי	12600	34	47	מקבץ של מבני אבן מקוריים בחזית הרחוב.
23	בית הלקין	12600	35	48	מבנה אבן מקורי בן שתי קומות.
24	בית שוורצברג	12600	33	49	הבית חדש הסטודיו - בית אבן מקורי בן קומה אחת,
25	סדנאות ציבוריות	12600	105	911	מבנים מקוריים בבעלות אגודה מושכרים כחללי עבודה
26	בית סמואל	12600	31	18	מבנה אבן מקורי בן קומה אחת עם עלייה לגג.
27	בית פישמן	12600	30	51	בית חדש צמוד לבית אבן מקורי בן שתי קומות
28	בית בוסקילה סרנוף	12600	29	52	בית חדש שנבנה על בסיס בית אבן מקורי,
29	בית קליר יניב	12600	22	55	בית אבן מקורי בן קומה אחת, אוטנטי. בעלות פרטית

מס'	שם האתר	גוש	חלקה ישנה	חלקה	שנת הקמה, רקע היסטורי ובעלות
30	בית גלבר	12600	23	54	הבית עבר שיפוץ: ונחשפו מאפיינים מקוריים לשימור
31	סרנוף איתן	12600	10+94	56	בית חדש על בסיס מקורי קשת צולבת גבוהה (עקד)
32	בית רעיוני	12600	11	57	מבנה מקורי בן שתי קומות, צופה מבחוץ באבן לקט
33	"בית הלל"	12600	94	-	מאפיינים מקוריים לשימור - הגדר + שער.
34	בית פלד צ'רני + אפוטרופוס כללי	12600	12	4	הבית עבר שיפוץ - קשתות בחצר ובבית
35	מסעדה	12600	43	800	מבנה מקורי ציבורי + תוספות משנות ה-50
36	בית הברד התחתון	12600	20	904	בית בד שהוסב לגלריה. מבנה ציבורי
37	סטודיו בן אריה	12600	18	7	מבנה ציבורי בעלות - אגודת הכפר משמש כגלריה.
38	קפה טינה+ שרותים	12600	19+16	5	מבנה ציבורי חלק ממרקם בעלות - אגודת הכפר
39	בית דנקנר (מושכר)	12600	94	-	מבנה אבן מקורי. גדר הבית ופתח הכניסה לשימור
40	בית ינקו + סטודיו	12600	32	9	מבנה אבן מקורי חלקו התחתון + ציורי קיר
41	בית היין- מבנן התאטרון	12600	72	914	מבנה מקורי. מבנה ציבורי בעלות - אגודת הכפר מושכר לצרכים שונים
42	בית הברד העליון	12600	72	914	בית בד מקורי + חלקים מקוריים מבנה ציבורי בעלות -
43	'בית הפסנתר'	12600	42	913	מבנה ציבורי בעלות - אגודת הכפר מושכר
44	גלריות: מסעדת אבו קשתות וסדנאות	12600	72	914	מבנה מקורי - חלק מחצר משפחתית בעלות - אגודת הכפר
45	בית פרידלנדר	12600	41	91041	מבנה ציבורי, שומר על מהמרכבים מקוריים כמו קשתות
46	סטודיו	12600	42	912	מבנה ציבורי, קשתות בעלות - אגודת הכפר
47	בית לנדאו	12600	36	61	מבנה מקורי הבית עבר שיפוצים ושינויים
48	הבית של עידית	12600	40	15	מבנה מקורי הבית עבר שיפוצים ושינויים בעלות פרטית
49	בית רות סרנוף	12600	38	20	בעלות פרטית בית אבן חדש ברובו
50	בית גילי בכר	12600	52	21	בית אבן בין שתי קומות + מבנה סטודיו בן שתי קומות , ביניהם חצר
51	בית שילה	12600	56	31	בית אבן חדש ברובו בנוי ברוח הכפר. יש שער משמעותי לחצר

מס'	שם האתר	גוש	חלקה ישנה	חלקה	שנת הקמה, רקע היסטורי ובעלות
52	בית צוקרמן	12600	26	18	מבנה מקורי שעבר שיפוץ, קשה להבחין במאפיינים מקוריים
53	בית גרוסברד	12600	28	17	בית אבן מקורי באיכות בנייה נמוכה מאוד. בעלות פרטית
54	סטודיו ליזר + שביל לבית גרטרוד + סטודיו אנליה + שביל לבית הבד	12600	44	909	מבנה ציבורי מקורי - חלק ממבנן שמוביל מבית גרטרוד לבית הבד
55	סטודיו + סטודיו דיתי+ חזית לשביל	12600	102	58	מבנה מקורי קשתות מקוריות חללים מקוריים מבנה ציבורי
56	סטודיו ויויאן	12600	52	915	מבנה מקורי המבנה עבר שינויים ושיפוצים עם השנים . מבנה ציבורי
57	בית גרטרוד קראוס	12600	45	24	בבית התגוררה כלת פרס ישראל גרטרוד קראוס והוא משמש כיום כ'בית הראשונים' של הכפר וכארכיון ההסטורי של הכפר. בית תרבות
58	פעוטון	12600	52	915	מבנה ציבורי מבנה חדש על בסיס מבנה מקורי.
59	מרפאה	12600	52	915	מבנה המרפאה - מבנה חדש על בסיס מקורי. זקוק לשיפוץ
60	בית ורשבסקי	12600	102	58	בית חדש על בסיס מבנה קודם נמצא בלב הגלעין הישן
61	בית שגרן	12600	51	23	בית חדש על בסיס מבנה קודם צמוד לבית גרטרוד.
62	בית נורה קובי	12600	101	27	מבנה מקורי שעבר שיפוץ. בבעלות האגודה משמש כאירוח
63	בית תרבות	12600	77	903	בית התרבות - מבנה מקורי, קשתות מקוריות. השער דורש שיקום
64	סמטאות וגרמי מדרגות בכפר	12600	כללי		סמטאות מקוריות שנשתמרו ואשר יש להן ערך לשימור ויוצרות את "רוח הקום" של עין הוד.

מקורות

1. משח/4 משנת 1985 - תשריט ותקנון משנת 1985 אתר רמ"י
2. מסמכי חכ/35 ד משנת 1998 - תשריט ותקנון משנת 1998 אתר רמ"י
3. מסמכי 1/74 /2 משנת 2010 תשריט ותקנון אתר רמ"י
4. מסמכי 3/74 /2 משנת 2012 תשריט ותקנון אתר רמ"י
5. SURVAY OF PALESTIN -HAIFA SUB-DISTRICT - NORTHEN HAIFA-IJZIM, עדכון למפה מ-1942 העדכון נעשה בשנת 1956, והמפה הודפסה ע"י מחלקת מדידות ישראל בשנת 1957 - מ.פ.י.
6. רקע פוטוגאומטרי של אתר GOVMAP - המרכז למיפוי ישראל
7. תמונות מסרט של יומני כרמל יוני 1955 - ארכיון המדינה
8. תמונות מארכיון עין הוד
9. סיורים במקום

תודות

פרק זה הוכן בשותפות עם הגב' שולי לינדר תושבת עין הוד.

סקר מבנים ומתחמים לשימור - עין הוד

תמונה	תאור כללי ומצב שימוש נוכחי	שנת הקמה, רקע היסטורי ובעלות	גוש\חלקה כתובת	שם האתר	מס'
	בית מגורים	בית אבן עבר שיפוצים ושינויים בפנים ובחוץ. בעלות פרטית	גוש 12600 חלקה 12 לפי מפת 1/ 74 / 1 חלקה ישנה 12	בית קוד'ניסקי	1
	בית מגורים	בית אבן, עבר שיפוצים. בעלות פרטית	גוש 12600 חלקה 110 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 13	בית דנה טל	2
	בית מגורים	בית אבן חדש על בסיס מבנה ישן. בעלות פרטית	גוש 12600 חלקה 11 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 21	בית וקסמן	3
	בית מגורים	בית אבן מקורי עבר שיפוצים ברוח השימור. בעלות פרטית	גוש 12600 חלקה 10 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 111	בית רוני ערן רייט	4

 	<p>הגלריה המרכזית של הכפר נמצאת במבנה מקורי ששונה והותאם לשמש כגלרית כפר האמנים בשנות החמישים. מאפיינים מקוריים לשימור כמו קשתות, פתחי כניסה, חדר פנימי מוגבה וכו'. פתחים בחזית מזרחית של המבנה אינם מקוריים</p> <p>קומה עליונה - מזכירות הכפר, מבנה מקורי + מרפסת</p> <p>על הקיר החיצוני של הגלריה תבליטי קרמיקה לשימור</p> 	<p>מבנה ציבורי בבעלות האגודה</p> <p>הגלריה המרכזית הוקמה בראשית שנות החמישים ונוסף האולם לתערוכות קבוצתיות.</p>	<p>גוש 12600 מגרש 906 - 907 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקות ישנות 93 + 13</p>	<p>מבנן מזכירות + גלריה</p>	<p>5</p>
	<p>בית אבן מקורי. קשתות בחצר חלוקה פנימית ע"י קשתות. קומה אחת, עבר שיפוצים עם השנים ברוח השימור.</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 14 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 103</p>	<p>בית הילמן</p>	<p>6</p>

	<p>בית חדש מאפיינים מקורים לשימור - קירות חיצוניים של בתים מקוריים בתחומי החצר גדר חיצונית לכיוון הכביש</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 13 לפי מפת 2/ 74 /1 חלקה ישנה 47</p>	<p>בית מריאן מאיר</p>	<p>7</p>
	<p>מבנה אבן מקורי פנים המבנה עבר שינויים ושיפוצים.</p>	<p>מבנה ציבורי בעלות - אגודת הכפר משמש כיום כמכולת הכפר</p>	<p>12600 חלקה 908 לפי מפת 2/ 74 /1 חלקה ישנה 48</p>	<p>מכולת עין הוד</p>	<p>8</p>
	<p>מבנה אבן מקורי בן קומה אחת. שער הכניסה והגדר הפונה לכביש דוגמא אופיינית לשערי ה'חוש' המקוריים שהיו פעם בכפר.</p> 	<p>בעלות פרטית משמש כגלריה.</p>	<p>גוש 12600 חלקה 25 לפי מפת 2/ 74 /1 חלקה ישנה 46</p>	<p>סטודיו רוטר</p>	<p>9</p>
	<p>בית אבן בן שתי קומות חדש על בסיס מבנה ישן + מבנה סטודיו חדש.</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 26 לפי מפת 2/ 74 /1 חלקה ישנה 49</p>	<p>בית שפר</p>	<p>10</p>

סקר מבנים ומתחמים לשימור - עין הוד

	<p>בית אבן בן שתי קומות מחודש, נפגע קשה בשרפה של 2010 שופץ עבר שיפוץ. על בסיס מבנה ישן.</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 28 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 50</p>	<p>בית זיוה קיינר</p>	<p>11</p>
	<p>בית חדש 'ברוח' הבנייה המקורית בכפר.</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 29 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 53</p>	<p>בית נחמה לבנדל</p>	<p>12</p>
	<p>בית חדש על מקומו של הישן. נותר לשימור רק בור מים גדול בחצר</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 55 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 58</p>	<p>אלון ויאנה ירקוני</p>	<p>13</p>
	<p>בית מגורים</p>	<p>בעלות פרטית בית פרטי מחולק בין שני בעלים בית זריצקי - בית אבן בן שתי קומות עם מאפיינים מקוריים בית עובדיה אל קרא - חדש, אין ערכים לשימור, אינו מתאים ל'רוח הכפר'.</p>	<p>גוש 12600 חלקה 22 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 71</p>	<p>בית זריצקי + בית עובדיה אל קרא</p>	<p>14</p>

	<p>בית אבן מקורי בן קומה אחת, נשמר אוטנטי ברובו. משמש כסטודיו.</p>	<p>בעלות מינהל !</p>	<p>גוש 12600 חלקה 32 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 66</p>	<p>15 סטודיו רוני בן צבי</p>
	<p>בית מטויח שנבנה בחלקו על בסיס של מבנה מקורי. גרם מדרגות וחלק מהפתחים אוטנטיים. חלק תחתון של המבנה בעל ערכיות לשימור</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 33 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 96</p>	<p>16 סטודיו שאלתיאל</p>
	<p>מכלול של שני מבנים מחוברים זה לזה בחלקה. בחזית בתמונה מבנה אבן חדש ב'רוח הכפר' המבנה האחורי בית שאלתיאל, בית אבן מקורי שתי קומות השומר על מאפיינים מקוריים</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 34 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 65</p>	<p>17 בית שאלתיאל</p>
	<p>ישנם מספר מבנים בחלקה. מבנה מקורי מאבן בן קומה אחת (בתמונה). תוספת של בינוי חדש</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 19 לפי מפת 3/ 74 / 1 חלקה ישנה 15</p>	<p>18 בית לאון ברונשטיין</p>

		<p>בעלות פרטית בחלקה שני מבנים. מבנה אבן בן קומה אחת שעבר שיפוץ בחלקו. מבנה חדש המשמש לסטודיו מטויח.</p>	<p>גוש 12600 חלקה 18 לפי מפת 3/ 74 / 1 חלקה ישנה 16</p>	<p>19 ניר מלמד</p>
	<p>מבנה אבן מקורי בן קומה אחת, נשרף באופן קשה בשרפה של 2010. מיועד להריסה, נטוש.</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקות 16-17 לפי מפת 3/ 74 / 1 חלקות ישנות 116 118</p>	<p>20 בית פייגין</p>
	<p>מבנה אבן מקורי בן קומה אחת, עבר שינויים ותוספות עם השנים ברוח השימור.</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 20 לפי מפת 3/ 74 / 1 חלקה ישנה 9</p>	<p>21 בית נבון</p>
		<p>בעלות פרטית. חלקה גדולה במיוחד עם מקבץ של מבני אבן מקוריים בחזית הרחוב. למבנים מאפיינים רבים לשימור. המבנים מדורגים, עם מרפסת פתוחה.</p>	<p>גוש 12600 חלקה 47 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 34</p>	<p>22 בית מוקדי</p>

	<p>מבנה אבן מקורי בן שתי קומות. דופן לכיוון סמטת מדרגות בעלת מאפיינים מקוריים. תוחמת סמטה. ברושים בכניסה למבנה - לשימור.</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 48 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 35</p>	<p>בית הלקין</p>	<p>23</p>	
	<p>הבית חדש הסטודיו - בית אבן מקורי בן קומה אחת, עבר שינויים ושיפוצים עם השנים.</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 49 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 33</p>	<p>בית שוורצברג</p>	<p>24</p>	
		<p>מאפיינים מקוריים לשימור - מבנים מקוריים: פתחי כניסה. בור מים סתום וחתום בבטון בטרסה הסמוכה</p>	<p>בעלות אגודה מושכרים כחלי עבודה</p>	<p>גוש 12600 חלקה 911 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 105</p>	<p>סדנאות ציבוריות</p>	<p>25</p>
		<p>מבנה אבן מקורי בן קומה אחת עם עלייה לגג. מאפיינים מקוריים לשימור - בור מים עם עיטור חיצוני בחצר הבית מדרגות חיצוניות מקוריות פתחי כניסה</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 18 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 31</p>	<p>בית סמואל</p>	<p>26</p>

		<p>בית חדש שנבנה צמוד לבית אבן מקורי בן שתי קומות, מודרני יחסית לשאר הכפר. מאפיינים מקוריים לשימור - קירות אבן מקוריים בבית כתובת בערבית, רלסים, חלקי חלון</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 51 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 30</p>	<p>בית פישמן</p>	<p>27</p>
	<p>בית חדש שנבנה על בסיס בית אבן מקורי, עבר שינויים ושיפוצים ברוח השימור.</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 52 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 29</p>	<p>בית בוסקילה סרנוף</p>	<p>28</p>	
	<p>בית אבן מקורי בן קומה אחת, אוטנטי.</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 55 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 22</p>	<p>בית קליר יניב</p>	<p>29</p>	
			<p>בעלות פרטית. הבית עבר שיפוץ: ונחשפו מאפיינים מקוריים לשימור: חללים פנימיים, קשתות רלסים תומכי גג וו מקורי, קירות מקוריים + נישות</p>	<p>גוש 12600 חלקה 54 לפי מפת 1 / 74 / חלקה ישנה 23</p>	<p>בית גלבר</p>	<p>30</p>

סקר מבנים ומתחמים לשימור - עין הוד

<p>לא ניתן לצלם</p>	<p>בית חדש על בסיס בית אבן מקורי מפואר יחסית בן קומה אחת במבנה קשת צולבת גבוהה (עקד)</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 56 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקות ישנות 10+94</p>	<p>31 סרנוף איתן</p>
	<p>מבנה מקורי בן שתי קומות, עבר תוספות עם השנים וצופה מבחוץ חלקית באבן לקט פראית מנוסרת.</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 57 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 11</p>	<p>32 בית רעיוני</p>
	<p>הבית עבר שיפוצים נרחבים בשנים האחרונות וכמעט שלא נשמרו מאפיינים מקוריים מאפיינים מקוריים לשימור - הגדר + שער הכניסה ל'חוש' (שמאלי בתמונה)</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה ישנה 94</p>	<p>33 "בית הלל"</p>
	<p>הבית עבר שיפוץ מאפיינים מקורים לשימור - קשתות בחצר קשתות בבית ולסים בתקרה</p>	<p>בעלות פרטית + אפוטרופוס כללי</p>	<p>גוש 12600 חלקה 4 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 12</p>	<p>34 בית פלד צדני + אפוטרופוס כללי</p>

		<p>החלקים המקוריים כוסו ואינם נראים היום. מאפיינים מקוריים לשימור: פתחי כניסה (למסעדה) מדרגות חיצוניות מקוריות (בפאב הצמוד) המבנה עבר שינויים ותוספות לאורך השנים ואינו דומה למצבו המקורי</p>	<p>מבנה דת מקורי + תוספות משנות החמישים מבנה ציבורי בעלות - אגודת הכפר</p>	<p>גוש 12600 חלקה 800 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 43</p>	<p>מסעדה</p>	<p>35</p>
		<p>מאפיינים מקורים לשימור - קשתות קירות אבן מקוריים נישות של בית הבד בקירות מרכיבי בית הבד - אבני הפריכה . אבנים נוספות מונחות בכניסה למבנה . גג המבנה חדש .</p>	<p>בית בד שהוסב לגלריה . מבנה ציבורי בעלות - אגודת הכפר .</p>	<p>גוש 12600 חלקה 904 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 20</p>	<p>מבן בית הבד התחתון</p>	<p>36</p>
		<p>המבנה שומר על פרופורציות מקוריות של הבית הערבי, אין אלמנטים מיוחדים לשימור מלבד היותו חלק ממרקם המבנן.</p>	<p>מבנה ציבורי בעלות - אגודת הכפר משמש כגלריה .</p>	<p>גוש 12600 חלקה 7 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 18</p>	<p>סטודיו בן אריה</p>	<p>37</p>
		<p>המבנה עבר שינויים והוסב לשימושים שונים לאורך השנים לשימור - חלק ממרקם המבנן</p>	<p>מבנה ציבורי בעלות - אגודת הכפר</p>	<p>19 + 16 גוש 12600 חלקה 5 + 905 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקות ישנות 16+19</p>	<p>קפה טינה + שרותים</p>	<p>38</p>

סקר מבנים ומתחמים לשימור - עין הוד

		<p>מבנה אבן מקורי בן קומה אחת. גדר הבית ופתח הכניסה לשימור</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 94 רשום אזור לתכנון מחדש לפי מפת 2/ 74 / 1</p>	<p>בית - דנקר (מושכר)</p>	<p>39</p>
		<p>מבנה אבן מקורי חלקו התחתון שומר על מרכיבים מקוריים. קשתות פנימיות ופתחים חדשים. הסטודיו של האומן בקומה התחתונה עבר שימור ושחזור של ציורי הקיר המקוריים.</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 9 32 לפי מפת 2/ 74 / 1</p>	<p>בית ינקו + סטודיו ינקו</p>	<p>40</p>
						
		<p>מבנה מקורי. מרכיבים לשימור: חומרי בנייה פתח כניסה מקורי קנה מידה וכו'. חומרי בנייה וחלוקה פנימית. חלונות - אינם מקוריים חלק מרצף של מבנים היוצרים מרקם מאפיין</p>	<p>מבנה ציבורי בעלות - אגודת הכפר מושכר לצרכים שונים</p>	<p>חלקה 914 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 72</p>	<p>'בית היין' (בתוך מבן התאטרון)</p>	<p>41</p>

		<p>המבנה עבר שימור חיצוני ופנימי ראשוני. לשימור: קשתות כורכר, קירות, נישות בקירות לצרכי בית הבד, שני פתחים מקוריים במבנה, רצפה מקורית, חלקי בית הבד חלק ממרקם במבן .</p> <p>ייחוד המבנה - שימור כל המרכיבים של בית בד .</p> <p>מבנה; נישות בקיר, בור של מוט הבורג ללחיצת הסלים, בורות שיקוע ועוד .</p> <p>פרטי בית בד; אבני המפרכה, קורות, מוט בורג ועוד. חלק ממרכיבי בית הבד שמורים בבית גרטרוד בכפר ואחרים נמצאים במוזיאון ארץ ישראל בתל אביב .</p>	<p>בית בד מקורי + חלקים מקוריים מבנה ציבורי בעלות - אגודת הכפר</p>	<p>גוש 12600 חלקה 914 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 72</p>	<p>בית הבד העליון</p>	<p>42</p>
	<p>מבט לכיוון אזור האמפי של עין הוד בראשית שנות החמישים. קיים תיק תעוד מפורט - אדריכלית יערה שאלתיאל</p>	<p>חלק ממבן, על מקומה של השכונה העתיקה בכפר הערבי מרכיבי הבנייה לשימור": חומרי בנייה פתחים מקוריים קשתות, קנה מידה וכו' . זהו רצף של מבנים צמודים היוצרים חזית מענינת . המבנים סביב האמפי שומרים על מרקם ארכיטקטוני מיוחד במינו, יחד עם מערכת הסמטאות והמדרגות . זהו חלק מהגלעין הישן של הכפר, חלק מרצף בנוי לשימור המתחיל בכניסה לכפר בבית גרטרוד קראוס ונמשך עד 'אן אולי'</p>	<p>מבנה ציבורי בעלות - אגודת הכפר מושכר לצרכים שונים 'האמפי' של עין הוד נבנה בסוף שנות החמישים</p>	<p>גוש 12600 חלקה 913 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 112</p>	<p>'בית הפסנתר'</p>	<p>43</p>
						

		<p>רצף של מספר מבנים מקוריים לשימור. אלמנטיים מיוחדים: פתחים מקוריים קשתות, קנה מידה וכו' רצף של מבנים צמודים היוצרים חזית מעניינת. חלק ממרקם במבנן</p>	<p>מבנה מקורי - חלק מחצר משפחתית</p> <p>מבנה ציבורי בעלות - אגודת הכפר</p>	<p>גוש 12600 חלקה 914 לפי מפת 2/ 74 / 1 צמודה לבית הבד העליון חלקה ישנה 72</p>	<p>מבנה גלריות כולל: 'סטודיו' אהרון; מסעדת אבו והקשתות שלידה ומבני סדנאות</p>	<p>44</p>
						
						

		<p>הבית שופץ בשנות השישים ועבר שינויים אבל עדין שומר על חלק מהמרכיבים המקוריים כמו הקשתות וקנה המידה .</p>	<p>מבנה ציבורי בעלות - אגודת הכפר</p>	<p>גוש 12600 חלקה 910 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 41</p>	<p>בית פרידלנדר</p>	<p>45</p>
		<p>מבנה מקורי מרכיבי הבנייה לשימור: קשתות, חומרי בנייה קנה מידה פתח אחורי מקורי חלונות - אינם מקוריים חלק ממבנן של מבנים היוצרים מרקם מאפיין .</p>	<p>מבנה ציבורי בעלות - אגודת הכפר המבנה עבר שיפוץ בשנים האחרונות הותאם לשמש כגלריה. נוספו לו פתחים, ורצפה מודרנית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 912 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 42</p>	<p>סטודיו</p>	<p>46</p>
		<p>הבית עבר שיפוצים ושינויים רבים לאורך השנים . חשיבותו בהיותו חלק ממבנן בעל מרקם מאפיין</p>	<p>מבנה מקורי בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 16 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 36</p>	<p>בית לנדאו</p>	<p>47</p>
		<p>הבית עבר שיפוצים ושינויים רבים לאורך השנים . חשיבותו בהיותו חלק ממבנן</p>	<p>מבנה מקורי בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 15 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה 40 ישנה</p>	<p>הבית של עידית</p>	<p>48</p>

	<p>בית אבן חדש ברובו חשיבותו בשל המיקום מעל לרחוב - מגדיר את הרחוב ומעניק לו דופן ברוח השימור בכפר.</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 20 לפי מפת 1 / 74 / 2 חלקה ישנה 38</p>	<p>49 בית רות סרנוף</p>	
		<p>בית אבן בין שתי קומות + מבנה סטודיו בן שתי קומות, ביניהם חצר פנימית מרוצפת. המבנים כוללים מאפיינים מקוריים בחלקם כמו פתחים, קמרונות, שער כניסה לחצר וכו'. חצר</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 21 לפי מפת 1 / 74 / 2 חלקה ישנה 52</p>	<p>50 בית גילי בכר</p>
	<p>בית אבן חדש ברובו בנוי ברוח הכפר. ממוקם בין שני רחובות, ובין שני גרמי מדרגות/סמטאות אופייניות בכפר. מגדיר ותוחם את התנועה הרגלית בגלעין הישן של הכפר. יש שער משמעותי לחצר</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 31 לפי מפת חכ/1 / 74 / 2 חלקה ישנה 56</p>	<p>51 בית שילה</p>	
	<p>מבנה מקורי שעבר שיפוץ, קשה להבחין במאפיינים מקוריים. חשיבותו במיקום לאורך הסמטה, גדר מגדירה את הגבול בין שטח פרטי לציבורי.</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 18 לפי מפת 1 / 74 / 2 חלקה ישנה 26</p>	<p>52 בית צוקרמן</p>	

	<p>בית אבן מקורי באיכות בנייה נמוכה מאוד.</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600 חלקה 17 לפי מפת 2/ 74 /1 חלקה ישנה 28</p>	<p>בית גרוסברד - (אופיר ופואני)</p>	<p>53</p>	
		<p>מבנה מקורי. חלק ממבנן שמוביל מבית גרטרוד לבית הבד העליון בו נשמרה בנייה ערבית. השביל בסמטה עבר שינויים עם השנים, נוספו לו מדרגות, בטון מעוטר וכו' אבל עדיין שומר על פרופורציות מקוריות של הסמטאות המקוריות ומהווה שביל גישה למבנן העליון בכפר.</p>	<p>מבנה ציבורי בעלות - אגודת הכפר שביל גישה ממרכז הכפר לבית הבד ששומר על איכויות מקוריות</p>	<p>גוש 12600 חלקה 909 לפי מפת 2/ 74 /1 חלקה ישנה 44</p>	<p>סטודיו ליזר + שביל לבית גרטרוד + סטודיו אנליה + שביל לבית הבד שביל בית הבד</p>	<p>54</p>
		<p>לשימור מרכיבי הבנייה הערבית : חומרי בנייה, פתח כניסה מקורי, קנה מידה וכו'. קשתות מקוריות חללים מקוריים פתח כניסה שונה והורחב נוספו חלונות קטנים החזית הפונה לשביל הגישה לבית הבד נשמרה במצבה המקורי למעט פתח.</p>	<p>מבנה מקורי מבנה ציבורי בעלות - אגודת הכפר</p>	<p>גוש 12600 חלקה 58 לפי מפת חכ/1/ 74 /2/ חלקה ישנה 102</p>	<p>סטודיו + סטודיו דיתי+ חזית לשביל</p>	<p>55</p>

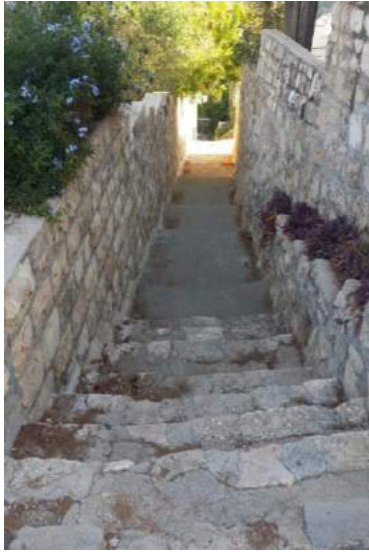

שביל לבית הבד העליון, צד שמאל גלריות

	<p>המבנה עבר שינויים ושיפוצים עם השנים. שומר על מימדים מקוריים וחלק מהמאפיינים בתוך המבנה. ייחודו במיקומו על הרחוב, בחלק הגבוה של הגלעין הישן של הכפר.</p>	<p>מבנה מקורי מבנה ציבורי בעלות - אגודת הכפר</p>	<p>גוש 12600 חלקה 915 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 52</p>	<p>סטודיו ויויאן</p>	<p>56</p>	
		<p>בית מקורי ערכי הבנייה המקורית לשימור בעיקר בחלל הפנימי, כשבחוץ המנה עבר שינויים : חומרי בנייה פתח כניסה מקורי קנה מידה וחלוקה פנימית קשתות חללים מקוריים פתחי חלונות - תוספות בבית נשמרו גם המאפיינים הפנימיים כמו 'מצטבות' (מדפים) וארונות בנויים בחומרים מקומיים זולים .</p>	<p>מבנה ציבורית בעלות אגודת הכפר בבית התגוררה כלת פרס ישראל גרטרוד קראוס והוא משמש כיום 'כ'בית הראשונים' של הכפר וכארכיון ההסטורי של הכפר. בבית נערכים ארועי תרבות ואמנות שונים.</p>	<p>גוש 12600 מגרש 24 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 45</p>	<p>בית גרטרוד קראוס</p>	<p>57</p>
		<p>מבנה חדש על בסיס מבנה מקורי. נבנה בהתאם ל'רוח הכפר' ומתאים לסביבתו.</p>	<p>מבנה ציבורי בעלות אגודת הכפר</p>	<p>גוש 12600 מגרש 915 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 52</p>	<p>פעוטון</p>	<p>58</p>
						

		<p>מאחורי המרפאה - קשתות מקוריות שעומדות במצבן המקורי. מעידות על אופי הבנייה, יש בהן עדיין חלקים מקוריים כמו שרשרת עם אנקול, פתחים מקוריים בקיר ליד הקשת, פתחים מקוריים בקירות המבנה. זקוק לשיפוץ הצלה !</p>	<p>מבנה המרפאה - מבנה חדש על בסיס מבנה מקורי.</p>	<p>גוש 12600 מגרש 915 לפי מפת 2/ 74 / 1 חלקה ישנה 52</p>	<p>מרפאה</p>	<p>59</p>
		<p>בית חדש על בסיס מבנה קודם נמצא בלב הגלעין הישן</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>102 גוש 12600 מגרש 58 לפי מפת 2/ 74 / 1</p>	<p>בית ורשבסקי</p>	<p>60</p>
<p>לא ניתן לצלם</p>		<p>בית חדש על בסיס מבנה קודם צמוד לבית גרטרוד. נמצא בלב הגלעין הישן</p>	<p>בעלות פרטית</p>	<p>גוש 12600.51 מגרש 23 לפי מפת 2/ 74 / 1</p>	<p>בית שגרון</p>	<p>61</p>

סקר מבנים ומתחמים לשימור - עין הוד

		<p>מבנה מקורי שעבר שיפוץ. מאפיינים לשימור - גגם מדרגות חיצוני מבטון לגג מדרגות אבן שעולות לטרסה עליונה</p>	<p>מבנה ציבורי בבעלות האגודה משמש כדירת אירוח במסגרת חילופי אמנים</p>	<p>101 גוש 12600 מגרש 27 לפי מפת 2/ 74 / 1</p>	<p>62 בית נורה קובי</p>
		<p>בית התרבות - מבנה מקורי, קשתות מקוריות. ריצוף וקירות מחודשים פתחים וגג מודרניים. מחולק לכמה שימושים 1. בית תרבות 2. חדר מושכר לצרכים שונים 3. רחבה ציבורית לצרכים שונים שער הכניסה למתחם מכיוון צפון צריך לעבור שיקום!</p>	<p>מבנה ציבורי בבעלות האגודה</p>	<p>717 גוש 12600 מגרש 903 לפי מפת 2/ 74 / 1 קשתות - 410</p>	<p>63 בית תרבות</p>

<p>סמטה לכיוון בית גרטרוד</p> 	<p>סימטת נור קובי</p> 	<p>סמטת שילה - בכר</p> 		<p>סמטאות וגרמי מדרגות בכפר</p>	<p>64</p>
<p>סמטת מוקדי</p> 	<p>סמטת שילה - ירקוני</p> 	<p>הסמטה לבית הבד</p> 	<p>העלייה לבית גרטרוד</p> 		

קיסריה

סקר קיים במסגרת תוכנית המתאר לקיסרייה

קיסריה הינה עיר נמל שהוקמה בשנים 25-13 לפנה"ס ע"י הורדוס. היא שימשה כבירת ארץ ישראל בתקופה הרומית, ובתקופה הביזנטית ונקראה על שם אוגוסטוס קיסר. חשיבותה הינה ברמה הארצית והבינלאומית ורבות השכבות הארכאולוגיות וההיסטוריות שנחשפו בה.

היישוב קיסריה, הוקם בשנת 1962 על אדמות הברון רוטשילד בניהול החברה לפיתוח קיסריה, והוא אחרון היישובים שהוקמו בשטחה של המועצה האזורית חוף הכרמל, קיסריה הצטרפה מוניציפאלית למועצה האזורית רק בשנת 2003. בשטחה הדרום מזרחי הוקם גם פארק תעשייה גדול ובתחומה מספר גנים לאומיים.

בשנים האחרונות עומד משרד אדריכלים נעמה מליס בראש צוות מתכננים אשר עומלים על הכנת תוכנית מתאר חדשה לקיסריה, אשר כוללת את קיסריה עתיקה ואת שכונות המגורים. התוכנית כרגע נמצאת בשלבי תאום תכנוני מול הועדה המחוזית טרום הפקדה. במסגרת דיונים אלו הוחלט כי היות לאור החשיבות והמורכבות ההיסטורית של קיסריה, אחד ממסמכי תוכנית המתאר יהיה סקר ארכאולוגי מקיף שיצורף כנספח לתוכנית.

להכנת הנספח נבחר הארכאולוג ד"ר יוסף פורת שחפר בקיסריה שנים רבות. נספח שימור זה מצורף לפרק זה בשלמותו.

תכנית מתאר מקומית למרחב קיסריה דוח שלב א' - איסוף וניתוח נתונים

נספח ז' - נספח ארכיטולוגי

החברה לפיתוח קיסריה
אדמונד בנימין דה הסטילר

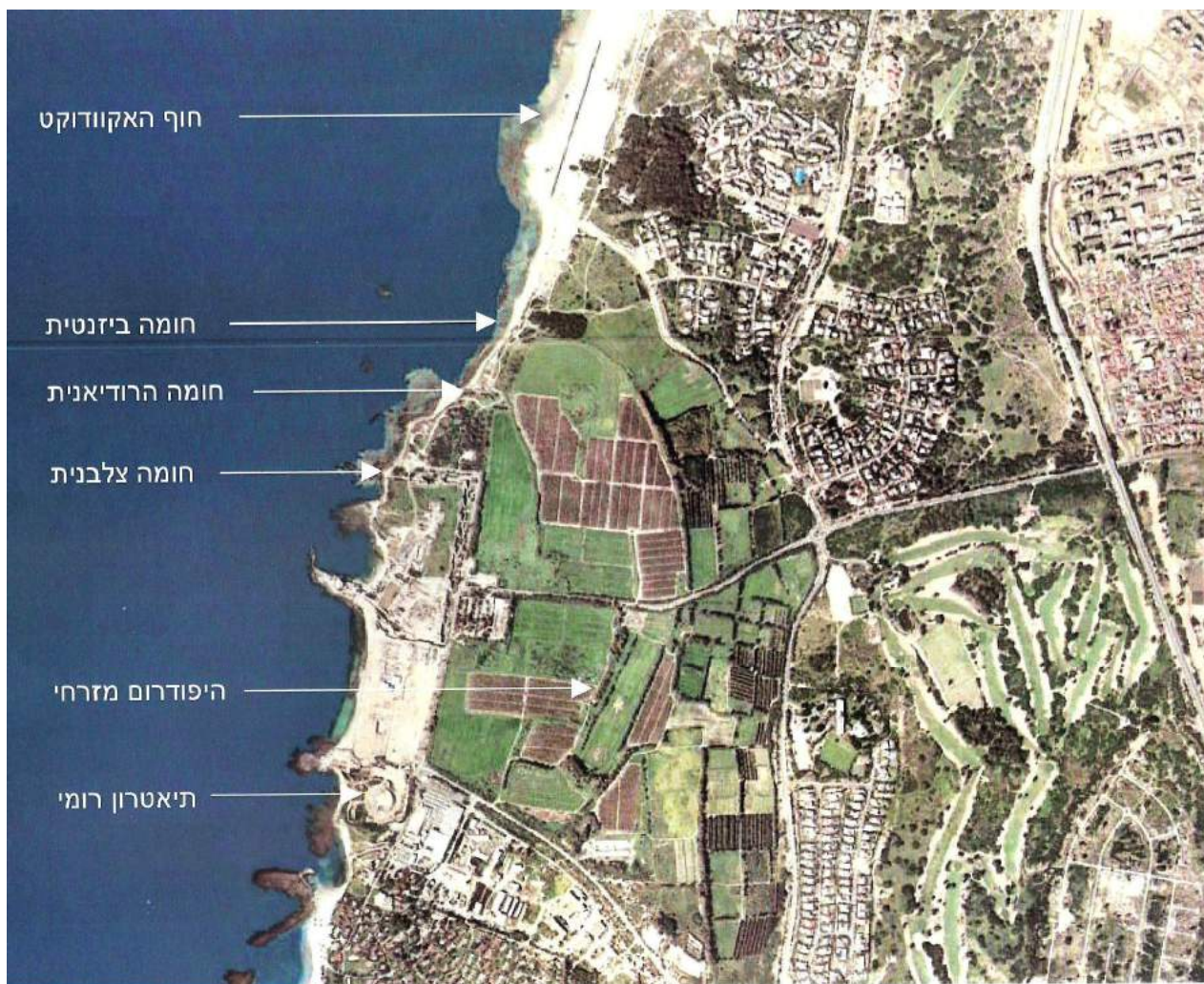
מועצה אזורית
חוף הכרמל

עתיקות קיסריה

סקר ערכיות ארכיאולוגית

ד"ר יוסף פורת

תוכן עניינים

2	1. הקדמה	2
3	2. רקע	3
3	2.1 רקע היסטורי	3
7	2.2 מבוא גיאוגרפי	7
8	3. חפירות ארכיאולוגיות	8
10	4. חשיבות עתיקות קיסריה	10
10	4.1 המחקר ההיסטורי-ארכיאולוגי	10
10	4.2 חשיבות ארצית ועולמית	10
12	5. ערכיות עתיקות קיסריה	12
14	6. מדיניות רשות העתיקות	14
15	7. סיכום	15

1. הקדמה

גבולות הסקר - הסקר עוסק בתא השטח קיסריה שגבולותיו בצפון, במזרח ובדרום הם מעשה ידיו של האדם בתקופה המודרנית, ורק במערב הוא טבעי (איור 1). הגבולות הם: בצפון - תחום קיסריה החדשה (מ"א חוף הכרמל) והמועצה המקומית ג'סר א-זרקא בדרום - נחל חדרה (למעשה הגבול הצפוני של תחנת הכוח 'מאור דוד' והכביש ממחלף קיסריה עד תחנת דלק פז ומשם מערבה עד לים) במזרח – כביש מס' 2 במערב – חוף הים התיכון (כולל מי החופים בהם נבנו והמעגנים העתיקים).

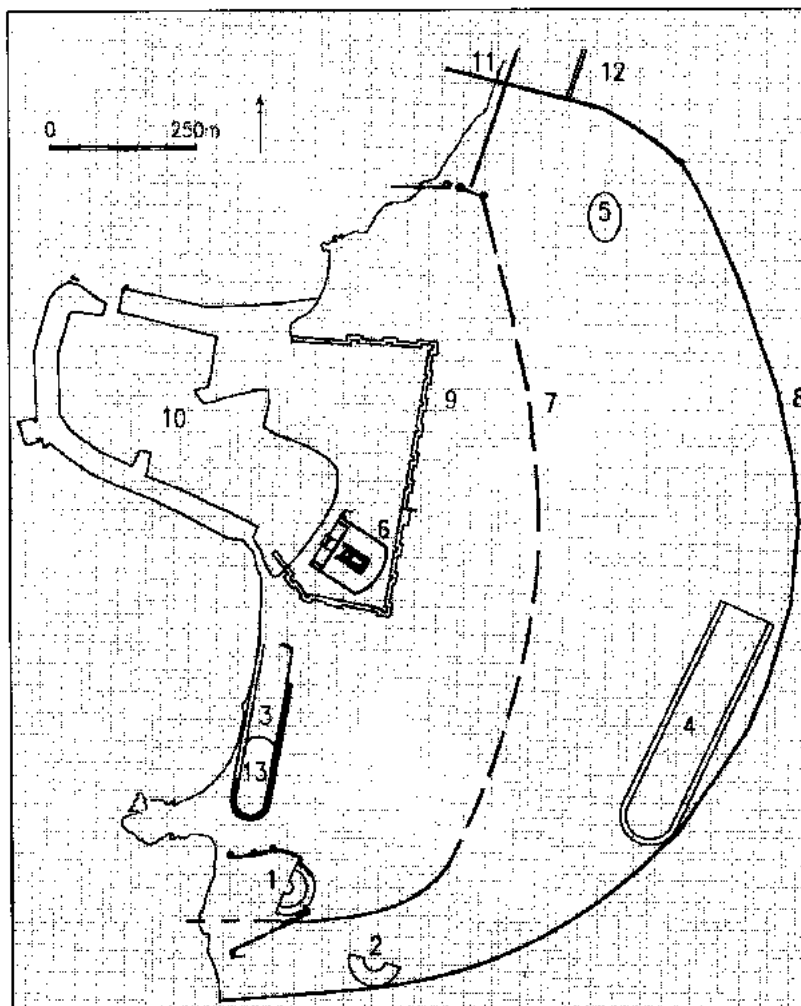
איור 1. תצ"א של תא השטח קיסריה

קיסריה הקדומה, ששרידיה מצויים במערבו של תא השטח הנדון, הקרינה לכל חלקיו בעוצמות שונות. מאחר והסקר עוסק במעשי אדם בתקופות היסטוריות הרי שאין התאמה ברורה בין השרידים הארכיאולוגיים וגבולות תא השטח המודרני ומטבע הדברים שתהיינה ממנו חריגות, בעיקר לצפון ולצפון מזרח.

2. רקע

2.1 רקע היסטורי

העיר קיסריה ונמלה המלאכותי סבסטוס, נבנו בימיו של הורדוס מלך יהודה (מלך 37 עד 4 לפנה"ס), במקומה של העיר ההלניסטית מגדל-סטרטון. השרידים שנחשפו בחפירות הארכיאולוגיות מלמדים שהאתר נושב כבר בשלהי התקופה הברזל/ישראלית (מאה ז' לפנה"ס).

איור 2. מפת קיסריה העתיקה (השווה איור 9): 1. תיאטרון, 2. תיאטרון/אודיאון, 3. היפודרום מערבי (הורדוס), 4. היפודרום מזרחי, 5. אמפיטיאטרון, 6. במת המקדש (מקומו של המקדש הפגאני בתקופה הרומית, כנסייה מתומנת בתקופה הביזנטית, מסגד בתקופה המוסלמית הקדומה וכנסייה בתקופה הצלבנית), 7. חומת העיר בתקופה ההרודיאנית, 8. חומת העיר בתקופה הביזנטית, 9. חומת העיר בתקופה הצלבנית, 10. נמל סבסטוס, 11. אמת המים הגבוהה, 12. אמת המים הנמוכה, 13. אמפיטיאטרון בדרום ההיפודרום המערבי

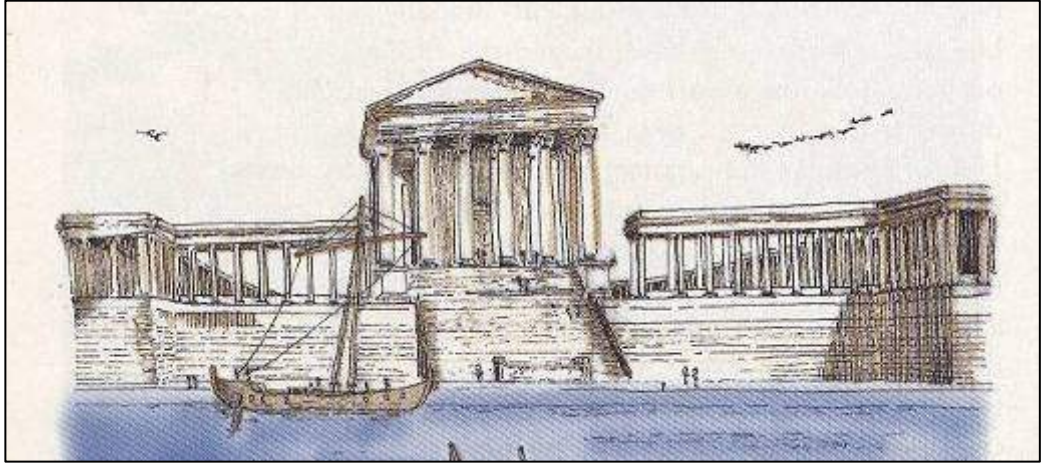
החגיגות לחנוכת קיסריה של הורדוס נערכו בשנת 10 לפנה"ס, בתום 12 שנות בנייה. קיסריה הייתה עיר מתוכננת, לפי מיטב עקרונות האדריכלות הידועים באותם הזמנים, ולה רשת של רחובות מקבילים וצולבים. ההיסטוריון יוסף בן מתתיהו, המתאר את בניית קיסריה (מלחמת אי' 415-408, קדמוניות ט"ו 331-341), מספר כי בנוסף לבתי המגורים הוקמו בעיר גם מבנים ציבוריים כמו כרות-שוק (אגורה, פורום), מתקן לצפייה בהצגות (תיאטרון – איור 3), מתקן למרוצי מרכבות (היפודרום), ארמון מלכותי מפואר ומקדש פגאני לכבודם של אוגוסטוס ורומא – איור 4).

העיר שנבנתה בימי הורדוס הוקפה בחומה, ממנה אנו מכירים את הקצוות בצפון-מערב ובדרום-מערב (איור 2).

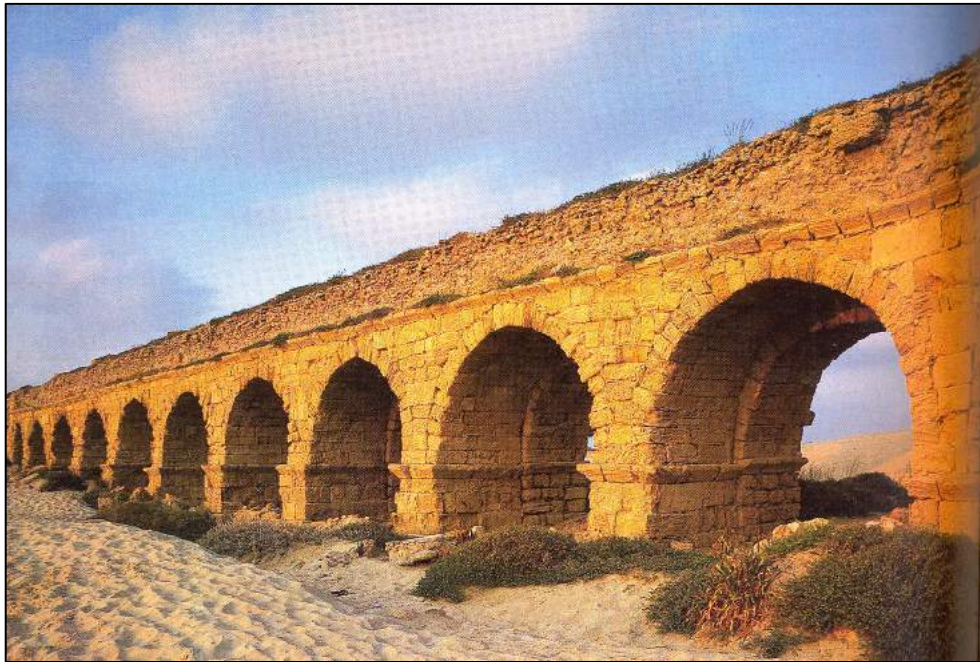

איור 3. תצ"א תיאטרון קיסריה

עם מותו של הורדוס נחלקה ממלכתו בין שלושה מבניו. קיסריה נכללה בנחלת ארכילאוס שמשל ביהודה המצומצמת, באדום ובשומרון. לאחר עשר שנים סולק ארכילאוס מהשלטון ואת מקומו תפס מושל רומי, אשר העדיף את קיסריה על ירושלים כמקום מושבו. כך הפכה קיסריה לבירה הפוליטית והכלכלית של הארץ, תפקיד אותו מילאה במשך 634 שנים; משנת 6 לסה"נ ועד לכיבוש המוסלמי בשנת 640 לסה"נ.

איור 4. שחזור החזית המערבית של המקדש והבמה בתקופה הרומית, מבט מעוף ציפור ממערב חשיבותה של קיסריה גדלה לאחר דיכוי המרד הגדול וחורבן ירושלים (70 לסה"נ). הדבר התבטא בהרחבת השטח הבנוי של העיר, בבניית מערכות משוכללות להזרמת מים ממקורות חיצוניים (אמת המים הגבוהה, אמת המים הנמוכה וצינור חרס מהדרום), בשיקום ושיפוץ של התיאטרון, בהחלפת ההיפודרום של הורדוס במתקן גדול יותר במזרח העיר (מס' 4 באיור 2) ובבניית אמפיטיאטרון דמוי הקולוסאום (איור 6, מס' 5 באיור 2).

איור 5 . קטע מאמת המים הגבוהה בחוף האקוודוקט (ר' גם איור 10)

תושבי קיסריה בתקופה הרומית היו תערובת של בני לאומים ודתות שונים שהתגוררו במזרח הים התיכון ובהם יהודים, שומרונים, עובדי אלילים ונוצרים. היחסים בין המרכיבים האלה השתנו במהלך התקופה. בשנת 66 לסה"נ נערך פוגרום בקהילה היהודית הגדולה של קיסריה ואנשיה ברחו לנרבטא. הקהילה היהודית התאוששה לאיטה בהמשך התקופה הרומית, ופרחה כלכלית ותרבותית במאה השלישית לסה"נ בהנהגת ר' אבהו ועמיתיו.

איור 6. תצ"א האמפיתיאטרון בצפון מזרח קיסריה. למעלה שרידי החומה

העיר שגשגה לאחר שהנצרות הפכה לדת המדינה בתקופה הביזנטית, ונהנתה מהפריחה הכלכלית שהביאה הצליינות לארץ הקודש. קיסריה הנוצרית התהדרה בשרידים מימי ראשית הנצרות במאה הראשונה לסה"נ (בית 'השליח' פיליפוס ובנותיו, מקום הנס שאירע לקורנליוס, בית הסוהר בו נכלא פאולוס), בבתי אולפנה בהנהלת חכמי הלכה נוצריים במאה השלישית והרביעית לסה"נ (אאוריגנס, אאוסביוס) ובכנסיה גדולה ומפוארת בתוכנית מתומן אשר נבנתה במקומו של המקדש האילי שבנה הורדוס (מס' 6 באיור 2).

במאה השישית לסה"נ הוקפה קיסריה בחומה, המייצגת את שיא השטח הבנוי ברציפות של העיר בכל הזמנים. בשלהי המאה השישית ובראשית המאה השביעית לסה"נ החל תהליך של בניית 'בתי-אמידים' מחוץ לחומה, שלב ראשון בהרחבת שטח העיר, אך זה נקטע על ידי הכיבוש המוסלמי בשנת 640 לסה"נ.

הכיבוש המוסלמי גרם למשבר רב תחומי לקיסריה – אובדן המעמד הפוליטי כעיר בירה, חדלון בדרכי הסחר הימי, הפסקת הצליינות הנוצרית, פשיטות הצי הביזנטי – ובעקבותיו עזבו רוב תושביה. חלקים נכבדים של העיר הביזנטית ננטשו, ובמבנים הריקים החל תהליך ממושך של פירוק ומיחזור חומרי הבנייה. הישוב המשיך להתקיים ממזרח לנמל, וממנו צמחה עיר קטנה אשר בוצרה במאה השמינית לסה"נ.

קיסריה המוסלמית, שהייתה מוגנת בחומה רק בכיוון היבשה, נכבשה על ידי הצלבנים בשנת 1101 לסה"נ. הכיבוש נעשה בשיתוף פעולה עם ספינות מגוואה שמלחיהן תקפו מהים, בצד הלא מבוצר של העיר. בתקופה הצלבנית תפקדה קיסריה כמרכז הנחלה הפיאודלית של משפחת גארנייה (Garnier). בעת מסע הצלב של לואי IX מלך צרפת בוצרה קיסריה בחומה וחפיר לפנייה (52-1251).

הביצורים לא הועילו. העיר נפלה בידי הממלוכים ב-1265 והוחרבה במכוון. הממלוכים אסרו על חידוש ישוב הקבע בקיסריה, כדי למנוע מאחז לפולשים נוצריים. האזור נותר בשיממונו עד לשלהי המאה ה-19. ב-1884 הושיב השלטון העות'מאני במקום קבוצה של פליטים מבוסניה. הישוב הבוסני, אליו הסתפחו ערבים מהסביבה, ניטש ב-1948.

חלק מאדמות קיסריה נרכשו על ידי הברון רוטשילד בראשית המאה ה-20. שטח גדול היה בבעלות הכנסייה היוונית והוחכר לממשלת ישראל ל-499 שנים. הקרקעות הראויות לעיבוד חקלאי מנוצלות היום על ידי קיבוץ שדות-ים. באזור הדיונות שממזרח לשטח החקלאי הוקמו שכונות המגורים של קיסריה המודרנית.

2.2 מבוא גיאוגרפי

קיסריה העתיקה נבנתה לחוף הים בחלקו הצפוני של השרון. אזור זה מאופיין ברכסי כורכר המקבילים לחוף, ומרזבות רדודות ביניהם. הרכס המערבי מבין השלושה נושק לים וגודד במערב על ידי הגלים. נותרו ממנו איים וחצי-איים קטנים, אשר כמה מהם שולבו בבניית הנמל המלאכותי בימי הורדוס.

המבנים המפוארים בקיסריה ההרודיאנית – כמו המקדש, התיאטרון וההיפודרום של הורדוס (המערבי) - נבנו בעיקר על מה שנותר מרכס הכורכר המערבי. התוואי המשוער של חומת קיסריה בתקופה ההרודיאנית עבר במרזבה, ובתי התושבים גלשו לתוכה. לאחר דיכוי מרידות היהודים (מרד החורבן ומרד בר כוכבא) התפשטה העיר אל מעבר לחומה ההרודיאנית, ובשטחים הפתוחים שבמזרח המרזבה נבנו היפודרום ענק (המזרחי) ואמפיתיאטרון מרשים בגודלו. חומת העיר הביזנטית כללה בתוכה את ההיפודרום המזרחי ואת האמפיתיאטרון. שניים מבין בתי-האמידים שנבנו מחוץ לחומת קיסריה הביזנטית הוקמו על הרכס הכורכר שממזרח לחומה ('ארמון פסיפס הציפורים' ו'בית הברכות לחקלאי').

האקלים באזור קיסריה הוא ים-תיכוני אופייני, עם קיץ חם ולח, חורף מתון וגשום (כ-550 מ"מ גשם בממוצע רב שנתי) ושתי עונות מעבר. מי התהום מצויים בקרבת פני השטח באזורי המרזבות ובקרבת החוף, ומוכרות כמה נביעות של מים מתוקים בקרבת קו החוף. תושבי העיר חפרו בארות והשתמשו במים השאובים לצרכים ביתיים ולהשקיית שדות. המים שהגיעו לעיר באמות השונות שימשו בעיקר לשתייה ולצרכים עירוניים (רחצה, נוי והיגינה) ולא לחקלאות.

הקרקעות באזור קיסריה הן חוליות ברמה משתנה, מדיונה עד גרומסול חולי, בהשפעת החדירה של דיונות מבעד לפרצה של נחל חדרה ברכסי הכורכר. הקרקעות המתאימות לחקלאות מחוץ לחומה נוצלו לחקלאות בעל או שלחין, בעוד הקרקעות הזיבוריות (חול או כורכר) יועדו לבתי הקברות העירוניים. בתקופה הרומית המאוחרת ובתקופה הביזנטית הוכשרו שטחי חולות לחקלאות באמצעות כיסוי החול בקרקע פורייה מובאת ותוספת השקיה.

קיסריה הייתה מחוברת לסביבתה ברשת מסועפת של דרכים: צפונה לדור ועכו, דרומה ליפו, מזרחה לשוני ולמגידו או לשכם ואנטיפטריס. מהדרך לצפון שרדו כמה אבני מיל, ומהדרך לשוני ומגידו נחשף קטע מרוצף וגשר על נחל עדה (בתחום אור-עקיבא דהיום).

3. חפירות ארכיאולוגיות

עתיקות קיסריה מוגנות על ידי חוק רשות העתיקות. כשליש משטח האתר מצוי בתחום הגן הלאומי קיסריה, והיתרה הם שטחים חקלאיים המעובדים על ידי קיבוץ שדות-ים, שטחים נטושים ורצועה בדרום הכלולה בשטח הבנוי של הקיבוץ.

חפירות ארכיאולוגיות מתוכננות, המיועדות לחשוף חלקים מקיסריה הקדומה במטרה להציגם לקהל מבקרים כאתר תיירות מוסדר, החלו ב-1959 על ידי משלחת מאיטליה בהנהלת א' פרובה, ושנה מאוחר יותר הצטרפה אליה משלחת ישראלית בהנהלת א' נגב. החפירות שהתנהלו עד אז היו חפירות הצלה בעקבות תגליות: רצפות פסיפס באזור בית הכנסת בשנים 1932 ו-1947 (בהנהלת א' מחילי וי' עורי בהתאמה), קטע ממעבר מעוטר בפסלים בגודל על-טבעי ב-1951 (איור 7) וחלק מבית-אמידים ובו רצפת פסיפס מעוטרת בציפורים ב-1955 (שתיהן בהנהלת ש' ייבין).

איור 7. גן הפסלים (מבט מדרום)

המשלחת האיטלקית (בהנהלת א' פרובה) עבדה בתיאטרון וסביבתו, חשפה קטע צפוני מהחומה ההרודיאנית בקרבת החוף, חפרה לאורך החומה הביזנטית בצפון-מזרח העיר, ניקתה קטע מאמת המים הגבוהה מצפון לעיר וחשפה חלק מבית-אמידים מפואר ממזרח לאמה הנמוכה. המשלחת הישראלית (בהנהלת א' נגב) חשפה שרידים מתקופות שונות בתחום העיר הצלבנית ומדרום לה, ניקתה את החפיר של הביצורים מהתקופה הצלבנית (ימי לואי IX) והמשיכה בחפירת אמות המים המגיעות לעיר מצפון.

החפירות באזור בית הכנסת נמשכו בשנים 1956 ו-1965 ע"י משלחת מהאוניברסיטה העברית בהנהלת מ' אבי-יונה. בשנים 1971-2007 פעלו בקיסריה 'המשלחת המשותפת' (Joint Expedition Caesarea Maritima, בהנהלת ר' בול) וממשיכתה 'המשלחת המאוחדת' (Combined Caesarea Excavations, בהנהלת ק' הולס). הן חפרו באזור שמצפון ומדרום למעבר המעוטר בפסלים, בבמת המקדש, בהיפודרום המזרחי והחומה הביזנטית שלידו, בחומה הביזנטית שבצפון מזרח ובעיר הרומית-ביזנטית שמדרום לחומה הצלבנית.

משלחת האוניברסיטה העברית (בהנהלת י' לויין וא' נצר) חפרה ב'ארמון השונית' ובתחום העיר הצלבנית בשנים 1975, 1976 ו-1978. בשנים 98-1992 נערך בקיסריה מפעל חפירות גדול, בו השתתפו רשות העתיקות (בהנהלת י' פורת), 'המשלחת המאוחדת' (בהנהלת א' רבן, ק' הולם וי' פטריד), ואוניברסיטת פנסילבניה (בהנהלת ק' גליסון וב' בורל). בשנים אלה נערכו חפירות בשטח שבין התיאטרון והחומה הדרומית של העיר הצלבנית בהן התגלו היפודרום מימי הורדוס, ארמון הנציבים בתקופה הרומית, בית מרחץ מהתקופה הביזנטית ובתי אמידים מהתקופה הרומית והביזנטית.

החפירות בתחום העיר הצלבנית חשפו את יסודות המקדש הפגאני שבנה הורדוס, את הקמרונות שהרחיבו את במת המקדש, חלקים מהנמל הפנימי ומבנים בהיקפו. בחפירות בדיקה והצלה שערכה רשות העתיקות בשנים 2000 עד 2010 נחשפו חלק מהחוצץ (spina) בהיפודרום המזרחי והוצב בו מחדש האובליסק, הורחבה החפירה ב'ארמון פסיפס הציפורים' והתגלה ספין (panel) ייחודי מלוחיות זכוכית שציפה שולחן, נחפרו קטעים מרחוב מזרח-מערב שמצפון לכביש מאור עקיבא, נבדק פלח ממבנה תיאטרון/אודיאון מתחת למפעל 'שיש קיסרי' ונחשפו חלקים מהאמפיתיאטרון.

בשנים האחרונות עובדות בקיסריה משלחת של 'עמותת ידידי קיסריה העתיקה' בחסות אקדמית של אוניברסיטת חיפה ומשלחת מצרפת, החוקרות את שרידי הביצור של העיר הצלבנית, בעיקר אלה שנבנו בימי לואי IX, ומה שקדם לו.

שרידי הנמל הקדום התגלו ונסקרו ב-1960 על ידי משלחת ימית בהנהלת א' לינק. מחקר הנמל נמשך בשנים 65-1963 על ידי האגודה למחקר ימי (בהנהלת א' לינדר) ובהמשך על ידי החוג ללמודי-ים באוניברסיטת חיפה (בהנהלת א' רבן).

4. חשיבות עתיקות קיסריה

4.1 המחקר ההיסטורי-ארכיאולוגי

החפירות הרבות שנערכו בקיסריה גילו עיר משגשגת מהתקופה הרומית-ביזנטית, שירדה מגדולתה לאחר הכיבוש המוסלמי. את מקומה תפסה עיר קטנה יותר שאף היא הייתה מבוצרת - שטח העיר הצלבנית מוקפת חומה כ-11% מהשטח התחום בחומה מהתקופה הביזנטית. בתקופה הרומית-ביזנטית הייתה קיסריה העיר הגדולה והחשובה ביותר בארץ ובה מונומנטים עשירים ומפוארים ביותר לצד מבני מגורים ובתי מלאכה פשוטים. נטישת קיסריה וסביבותיה לאחר חורבנה בסוף התקופה הצלבנית מהווים "יתרון" בהיבט הארכיאולוגי, מאחר והשטח נותר חופשי מאילוצי בנייה ומגורים מודרניים (בניגוד לירושלים או עכו לדוגמה). שטח העיר הקדומה נשאר פתוח להמשך חפירות ארכיאולוגיות רצופות ולימוד מערך החיים שהתנהל בה, כפי שניתן להסיק מהשרידים המוחשיים שנותרו באתרם.

4.2 חשיבות ארצית ועולמית

עתיקות קיסריה הן אתר בעל חשיבות ברמה הבינלאומית של עיר משגשגת בתקופה הרומית והביזנטית (מאות א' ו-ז' לסה"נ), ולה נמל מלאכותי משוכלל (איור 8). קדמה לקיסריה העיירה מגדל-סטרטון בתקופה ההלניסטית (334-65 לפנה"ס), וישוב קטן ששמו אינו ידוע בתקופה הפרסית ובשלהי התקופה הישראלית/ברזל (מאות ז' ו-ד' לפנה"ס).

ייחודה של קיסריה נובע מיכולתה להציג בפני המבקר והתייר מורשת תרבותית שנמשכה יותר מ-1,500 שנים; מתוכן תפקדה העיר כבירת הארץ במשך 634 שנים.

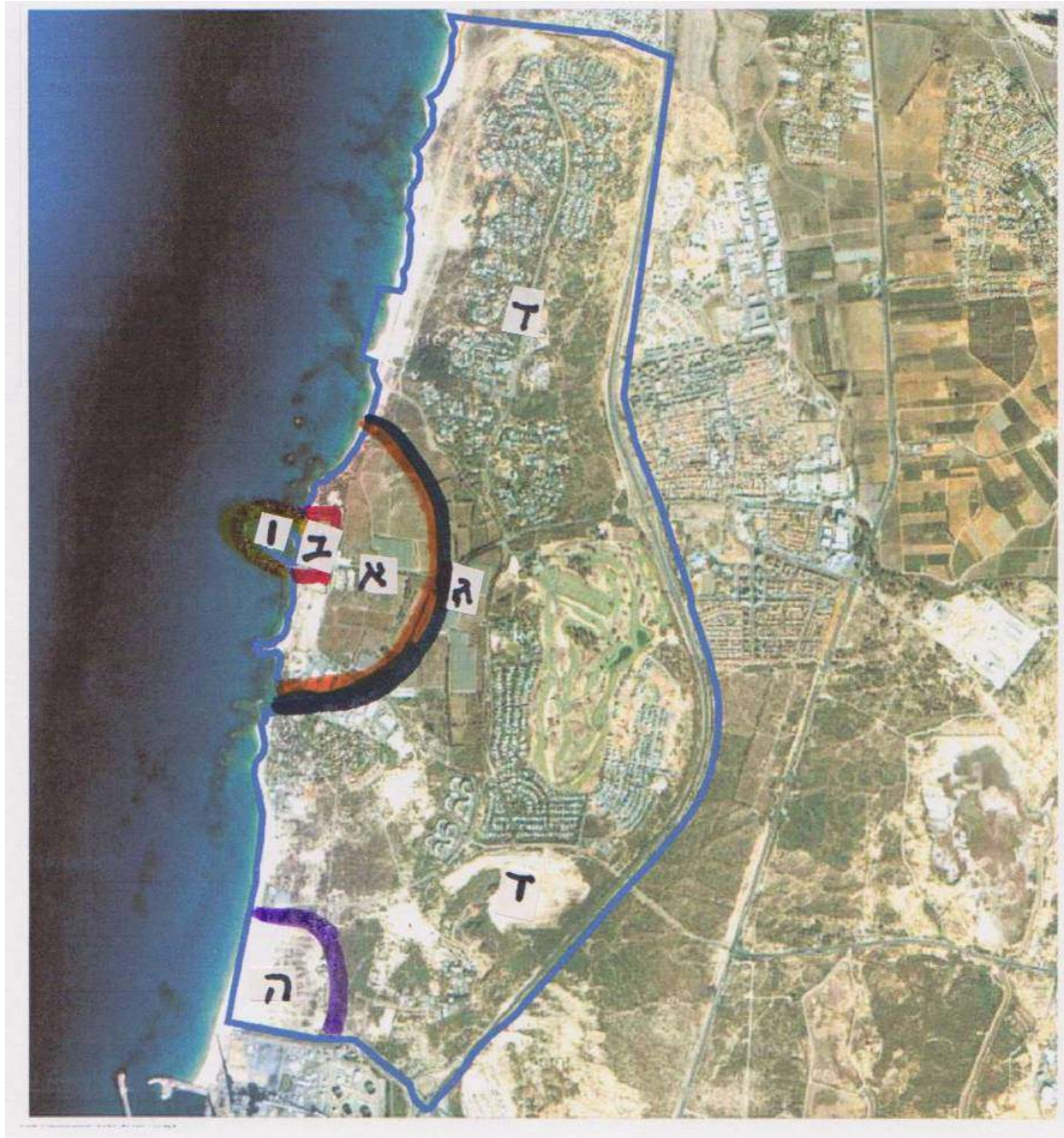
איור 8. צללית הנמל הטבוע של הורדוס. ביבשה ניתן להבחין בשרידי העיר הקדומה, בהם בולט ה"מלבן" של העיר מהתקופה הצלבנית, שרק השליש הדרומי שלה חפור באופן חלקי

השילוב בין המקורות ההיסטוריים, השרידים הארכיאולוגיים בעין ובפוטנציה, נופי-הים ואתר שכמעט ואינו מופרע על ידי בנייה מודרנית, הופכים את קיסריה לעיר הקדומה הראשונה במעלה בישראל. לקיסריה חשיבות רבה גם במקורות הנוצריים כמקום בו חיו כמה מהשליחים הראשונים, כעיר בה התקבלו לראשונה פגאנים לנצרות, בה אירעו רדיפות דתיות נגד הנוצרים בתקופה הרומית המאוחרת, ודרכה עברו צליינים רבים בדרכם לבקר את ארץ הקודש לאחר ניצחון הנצרות במאה הדי' לסה"נ.

מעטות הן ערי הנמל הקדומות באגן הים התיכון שיש להן היסטוריה ומורשת תרבותית מפוארות כל כך, ואפשרות להציג ברחבות לציבור הרחב. דומות לה בעוצמה ובמיקום הן אוסטיה אנטיקה (Ostia Antica, ראו נספח 1) – עיר הנמל של רומא אשר הוקמה בשפך נהר הטיבר; ולפטיס מגנה (Leptis Magna, ראו נספח 2) – עיר השוכנת לחוף הים ממזרח לטריפולי שבלוב. שתי הערים העתיקות האלה לא נושבו בתקופה המודרנית ונערכו בהן חפירות ארכיאולוגיות נרחבות אשר חשפו מכלולים ארכיטקטוניים גדולים וברורים, שימרו אותם באתרם והציבו אותן כאתרי תיירות ראשונים במעלה בארצותיהם.

5. ערכיות עתיקות קיסריה

המפה שלהלן והטבלה שלאחריה מציגות את מתחמי העתיקות העיקריים במרחב קיסריה יחד עם דירוגם.

איור 9. ערכיות ארכיאולוגית יחסית על רקע תצ"א תא השטח קיסריה (השווה איור 2 וטבלה):
א. העיר הרומית-ביזנטית, ב. העיר הצלבנית, ג. אזור ח'יך, ד. השטח מעבר לח'יך, ה. שטח מואצי, ו. נמל הורדוס

כל שטח העיר הביזנטית הוא חשוב ובעל ערך גבוה מהבחינה הארכיאולוגית. לא ניתן לקבוע את הערכיות של מטליות מהשטח מבלי לבצע בהן ובקרבתן חפירות ארכיאולוגיות רחבות היקף. החפירות הארכיאולוגיות שנערכו באזור המערבי של העיר חשפו מבנים ציבוריים ופרטיים יוקרתיים, גדולים ועשירים (מדרום לצפון: תיאטרון, ארמון הנציבים, ההיפודרום של הורדוס, בתי אמידים מהתקופה הרומית והביזנטית, במת המקדש, אתר בית הכנסת, האמה הגבוהה והאמה הנמוכה). המידע על שאר השטח הוא מועט וחלקי.

להלכה, ניתן היה לשער שהחשיבות היחסית של המבנים בקיסריה תלך ותפחת ככל שמתרחקים מהים (בין היתר בגלל שיקולי מיקרו-אקלים) ומהנמל, אך למעשה אין הדבר כך. המעט שנחשף באזור התיכון ובאזור המזרחי של קיסריה מלמד שגם שם מצויים מבנים ציבוריים ופרטיים בעלי חשיבות (כמו מתחם 'גן הפסלים', ההיפודרום המזרחי והאמפיתיאטרון), והחומה שנבנתה בתקופה הביזנטית.

להלן פירוט המתחמים ודירוגם:

מס'	המתחם	תאור תמציתי	ערכיות
א	עיר ביזנטית (שטח)	עיר מוקפת חומה ובה מערכת מורכבת של בתי מגורים ומבנים ציבוריים, ערוכים בתוך רשת רחובות, אתר בעל פוטנציאל אדיר של מורשת תרבותית משלהי תקופת הברזל ועד לסוף התקופה הצלבנית (מאה ז לפנה"ס עד מאה יג לסה"נ)	גבוהה מאד
ב	עיר צלבנית (שטח)	כלולה בתחום העיר הביזנטית, כאן מתקיימת הפעילות התיירותית/כלכלית של חפ"ק	גבוהה מאד
ג	אזור חיץ	רצועה בהיקף ב שתשמש כתוואי מעבר בהיקף החומה הביזנטית (חשופה ומשוחזרת), וכהפרדה בין שטח העתיקות הרצוף לבין השטח שיפותח עבור שרותי תיירות לאתר וכחלק מהישוב המודרני	גבוהה
ד	מעבר לחיץ (שטח) ובו מובלעות קוויות (וכתמים)	אזור ובו מובלעות מוכרות של איכות גבוהה מאד (אמות-מים, פסיפס ציפורים, בתי אמידים, דרכים סלולות) וכאלה שעשויות להתגלות בעתיד	בינונית עם כתמי גבוהה מאד
ה	אזור המואצי (שטח)	שטח עם חקלאות שלחין קדומה ייחודית, לשימור מדגמי	בינונית +
ו	נמל עתיק	שטח הנמל המלאכותי שנבנה בימי הורדוס, ששרידיו מצויים בים, ותיקונים מאוחרים שנערכו בו	גבוהה מאד

6. מדיניות רשות העתיקות

רשות העתיקות, המופקדת לפי החוק על שמירת העתיקות בארץ, הכירה בחשיבותה הייחודית של קיסריה כאתר מפתח בארכיאולוגיה של ישראל. המדיניות של רשות העתיקות קובעת שקיסריה בתחום החומה מהתקופה הביזנטית היא אתר רב תקופתי ורב שכבתי (ערך של "תל" לפי הגדרתה), שיש לשמור עליו כנכס תרבות ומורשת לא רק בדורנו אלא גם לדורות הבאים. ככזה, אסורים בו בנייה ופיתוח ללא אישור בכתב ממנהל רשות העתיקות.

מאחר וקיסריה היא אתר תיירות משגשג, שהציבור מוזמן לבקר בו ולהכיר את תוצאות החפירות הארכיאולוגיות, הרי שניתן להקים בו מתקנים המשרתים את התיירות, אך אלה דורשים חפירה מקדימה עד לקרקע הטבעית ואישור של רשות העתיקות.

המדיניות של רשות העתיקות קובעת גם שדין השטח התחום בחומה מהתקופה הביזנטית יחול גם על אזור חיץ מעבר לחומה. היא סימנה את הכביש מ'נאות גולף' ל'חוף האקוודוקט' כגבול אזור החיץ בצפון ובמזרח, ואת הכביש מ'נאות גולף' לשדות-ים כגבול האזור בדרום.

בנוסף, קובעת מדיניות הרשות שהמגבלות החלות על אתר העתיקות קיסריה יחולו גם על מבנים בעלי חשיבות ארכיאולוגית המצויים מחוץ לאזור החיץ. בין אלה נכללים: אמת המים הגבוהה, אמת המים הנמוכה, ארמון פסיפס הציפורים, בית האמידים שממזרח לאמה הנמוכה אשר נחשף בחלקו על ידי המשלחת האיטלקית ועל ידי המשלחת המשותפת, אזור המואצי שמדרום לשדות-ים, וגם על מבנים בעלי חשיבות שיתגלו בעתיד. ראוי לציין שכל הקטע של 'אמת המים הגבוהה' ורוב מהלכה של 'אמת המים הנמוכה' שבתחום הסקר מצויים במרחק שאינו עולה על 200 מ' מקו החוף, עם כל המשתמע מכך למגבלות על בינוי מודרני.

איור 10. אמות המים ממעוף ציפור, מבט לצפון (משמאל הגבוהה, מימין הנמוכה; ראו גם איור 5)

המדיניות של רשות העתיקות באשר לקיסריה שבתחום החומה מהתקופה הביזנטית, אמות המים ומבנים בעלי חשיבות ארכיאולוגית גבוהה שמחוץ לחומה, מקובלת על הרוב המכריע של הקהילה הארכיאולוגית בישראל. ההבדלים, הם בעיקר בהיבטים של רוחב רצועת החיץ שבהיקף החומה הביזנטית ומה ראוי לעשות בה.

7. סיכום

קיסריה הקדומה היא אתר עתיקות מהמעלה הראשונה בחשיבות בינלאומית, בו משולבות ארכיאולוגיה יבשתית וימית מהמאה השביעית לפנה"ס ועד המאה השלוש-עשרה לספירה. זהו אתר תיירות מוביל בישראל הנשען על השילוב בין עתיקות ונופי-ים, בתוספת עניין לצליינים נוצריים. קיסריה מופיעה ברשימה הטנטטיבית של אונסק"ו כעתידה להיכלל ברשימת אתרי המורשת, בזכות עושר הממצאים וההיגד ההיסטורי הקיים.

רוב השטח של עתיקות קיסריה הוא פתוח, והדבר מהווה יתרון אם ינוצל נכון למחקר ארכיאולוגי ולפיתוח מושכל המתחשב ברשת הרחובות (grid) של העיר מהתקופה הרומית-ביזנטית. ראוי לשמור על האופי המיוחד של השטח.